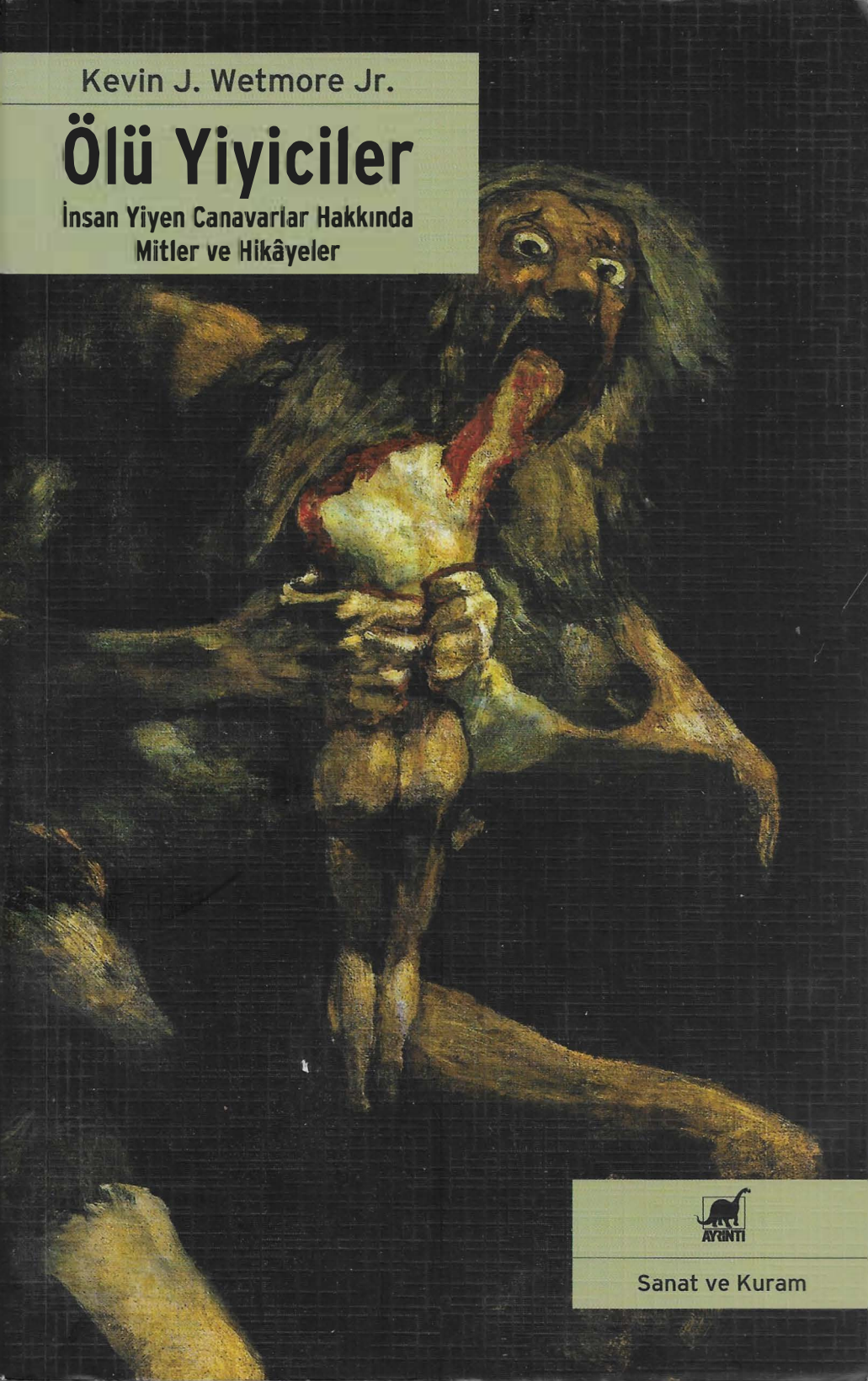
Kevin J. Wetmore Jr.

Ölü Yiyiciler

İnsan Yiyen Canavarlar Hakkında Mitler ve Hikâyeler

AYRINTI

Sanat ve Kuram

Sanat ve Kuram Dizisi

Ayrıntı Yayınları

KEVIN J. WETMORE JR.: Loyola Marymount Üniversitesi'nde sahne sanatları profesörü olan Kevin J. Wetmore, Jr., 1 Şubat 1969 tarihinde New Haven, Connecticut'da doğmuştur. Birçok kitabın editörlüğünü yapan Wetmore'un çalışma alanları, Japon tiyatrosu, Afrika tiyatrosu, Shakespeare, Yunan trajedileri, korku tiyatrosu, Asya sineması, korku sineması ve komedyadır. Bates College'da Klasik ve Ortaçağ Araştırmaları Bölümü'nden lisans derecesini almış, Leeds Üniversitesi'nin Tiyatro Çalışmaları ve Loyola Marymount Üniversitesi'nin Teoloji Bölümlerinden iki adet yüksek lisans derecesini elde etmiş, Pittsburgh Üniversitesi'nin Tiyatro ve Performans Çalışmaları Bölümü'nden ise doktora derecesini kazanmıştır.

Athenian Sun in an African Sky: Modern African Adaptation of Classical Greek Tragedy (McFarland, 2001), *Black Dionysos: Greek Tragedy and African American Theatre* (McFarland, 2003), *The Empire Triumphant: Race, Religion, and Rebellion in the Star Wars Films* (McFarland, 2005), *Shakespeare and Youth Culture* (Palgrave, 2006), *Back from the Dead: Reading Remakes of Romero's Zombie Films as Markers of Their Times* (McFarland, 2011), *Post-9/11 Horror in American Cinema* (Continuum, 2012), *The Theology of Battlestar Galactica* (McFarland, 2012), *Modern Asian Theatre and Performance 1900-2000* (Siyuan Liu ve Erin B. Mee ile, Methuen/Bloomsbury, 2014) ve *Eaters of the Dead: Myths and Realities of Cannibal Monsters* [*Ölü Yiyiciler: İnsan Yiyen Canavarlar Hakkında Mitler ve Hikâyeler*] (Reaktion, 2021) isimli kitapların yazarı olmasının yanı sıra, *Modern Japanese Theatre and Performance* (Lexington, 2006), *Suzan-Lori Parks: A Casebook* (Routledge, 2007) *Revenge: East and West* (Palgrave, 2008), *Portrayals of Americans on the World Stage* (McFarland, 2009), *Catholic Theatre and Drama* (McFarland, 2010), *Black Medea: Adaptations for Modern Plays* (Cambria, 2013), *the Methuen Drama Anthology of Modern Asian Plays* (Siyuan Liu ile, Methuen, 2014), *Theatre and the Macabre* (Wales, 2022) ve diğer birçok kitabın editörlüğünü ve yardımcı editörlüğünü yapmıştır. Ayrıca Wetmore, tiyatro, sinema, Japon kültürü, popüler kültür, korku ve performans üzerine çok sayıda makalenin de yazarıdır ve dört defa Bram Stoker Ödülü'ne aday gösterilmiştir. Wetmore yazarlığın yanı sıra aktörlük, yönetmenlik, sahne dövüşü koreograflığı ve komedyenlik de yapmaktadır ve birçok gösteride, filmde ve televizyon programında yer almıştır.

Yazar şu anda *Association for Asian Performance* [Asya Performans Derneği] isimli derneğin sekreterliğini/saymanlığını yapmaktadır; bunun yanı sıra *the Association for Theatre in Higher Education* [Yükseköğretimde Tiyatrolar Derneği], *the Association for Asian Studies* [Asya Çalışmaları Derneği], *The International House of Japan* [Uluslararası Japon Topluluğu] ve *The Horror Writers Association* [Korku Yazarları Derneği] derneklerinin de üyesidir ve *The Horror Writers Association*'ın Los Angeles ayağında eş başkanlık görevini üstlenmektedir. Kendisi ayrıca *Dueling Arts International*'da [Uluslararası Düello Sanatları] yardımcı eğitmen ve Loyola Marymount Üniversitesi'nin sahne dövüşü koreografıdır.

KEVIN J. WETMORE JR.

Ölü Yiyiciler
İnsan Yiyen Canavarlar Hakkında Mitler ve Hikâyeler

Kevin J. Wetmore Jr.

Ayrıntı: *1746*
Sanat ve Kuram Dizisi: 73

Ölü Yiyiciler
İnsan Yiyen Canavarlar Hakkında Mitler ve Hikâyeler
Kevin J. Wetmore, Jr.

Kitabın Özgün Adı
Eaters of the Dead
Myths and Realities of Cannibal Monsters

Dizi Editörü
Güven Gürkan Öztan

İngilizceden Çeviren
Selin Kurugül

Yayıma Hazırlayan
Efe Pötöy

Son Okuma
Ayten Koçal

Eaters of the Dead: Myths and Realities of Cannibal Monsters by Kevin J. Wetmore, Jr was first published by Reaktion Books, London, 2021
© Kevin J. Wetmore, Jr 2021

Bu çevirinin Türkçe yayım hakları Ayrıntı Yayınları'na aittir.
Bu kitabın yayın hakları AnatoliaLit aracılığıyla alınmıştır.

Kapak Tasarımı
Deniz Çelikoğlu

Dizgi
Hediye Gümen

Baskı ve Cilt
Ali Laçin - Barış Matbaa-Mücellit
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No. 286
Topkapı/Zeytinburnu - İstanbul - Tel. 0212 567 11 00
Sertifika No: 46277

Birinci Basım: *2024*

ISBN 978-605-314-693-3
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hocapaşa Mah. Dervişler Sok. Dirikoçlar İş Hanı
No: 1 Kat: 5 Sirkeci – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayingrubu.com & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Ölü Yiyiciler
İnsan Yiyen Canavarlar Hakkında Mitler ve Hikâyeler

Kevin J. Wetmore Jr.

SANAT VE KURAM DİZİSİ

EDEBİYAT VE DÜELLO
Kanşaubiy Miziev

TÜRK BEŞLERİ
İdeolojiden Tahayyüle Bir Cumhuriyet Ütopyası
Uğur Küçükkaplan

SANAT VE NESNELER
Graham Harman

İLKEL SANAT
Franz Boas

YA FARSTAN SONRA?
Çöküş Çağında Sanat ve Eleştiri
Hal Foster

SANAT TARİHİNİN ELLİ TEMEL METNİ
Diana Newall & Grant Pooke

NÜ
Batı Dünyası Modernite Dönemi Sanatında
Bedenin Kültürel Retoriği
Richard Leppert

ROMAN VE HALK
Ralph Fox

SANATTA HAKİKAT
Niteliğin Dönüşü
Patrick Doorly

YAŞAM VE YAPIT
Yazarlar, Okurlar ve Yazar-Okur Karşılaşmaları
Tim Parks

TİYATRO TARİHİ
Der. David Wiles & Christine Dymkowski

AYKIRI CİNSELLİKLER
Türkçe Edebiyat'ta Cinsel Yönelim ve
Cinsiyet Kimliği
Kıvanç Tanrıyar

EDEBİYAT, ELEŞTİRİ VE KURAMA GİRİŞ
Andrew Bennett & Nicholas Royle

KÜRT EDEBİYATININ ANATOMİSİ
Clémence Scalbert Yücel

GÖZÜNÜ AÇIK TUTMAK
Sanat Üzerine Denemeler
Julian Barnes

KAFKA
Boyun Eğmeyen Hayalperest
Michael Löwy

ANDY WARHOL
Arthur C. Danto

"BENLİK" ÜZERİNE DENEMELER
Virginia Woolf

SANAT İÇGÜDÜSÜ
Güzellik, Zevk ve İnsan Evrimi
Denis Dutton

TANGO BÖYLE BİR ŞEY!
Yeşim Narter

PERFORMATİF ESTETİK
Erika Fischer-Lichte

BRİLLO KUTUSU
Post-Tarihsel Perspektiften Görsel Sanatlar
Arthur C. Danto

KARANLIK KARDEŞ
Doğu ve Batı Edebiyatında Şeytan
Müslüm Yücel

TÜRKİYE'NİN POP MÜZİĞİ
Uğur Küçükkaplan

ŞAİR VE TAİFESİ
Hüseyin Köse

YALNIZ ŞİİR
Şeref Bilsel

ŞİİR NASIL OKUNUR
Terry Eagleton

Edebiyatta ve Felsefede
VAROLUŞÇULAR VE MİSTİKLER
Iris Murdoch

MARX'IN KAYIP ESTETİĞİ
Margaret A. Rose

YAZMA CESARETİ
Nihan Kaya

ROMAN KURAMINA GİRİŞ
Zekiye Antakyalıoğlu

ARABESK
Uğur Küçükkaplan

BUNU BEN DE YAPARIM
Christian Saehrendt

SIRADAN OLANIN BAŞKALAŞIMI
Arthur C. Danto

KURMACA NASIL İŞLER?
James Wood

SANATIN SONUNDAN SONRA
Çağdaş Sanat ve Tarihin Sınır Çizgisi
Arthur C. Danto

SANATTA ANLAMIN GÖRÜNTÜSÜ
İmgelerin Toplumsal İşlevi
Richard Leppert

Ian McDonald ve Julia Gelb-Zimmerman'a ithafen,
Her zaman ne yediğinizin farkında olmanız dileğiyle.

İçindekiler

Teşekkür 10
Fotoğraflar İçin Teşekkür 11
Giriş: Yenme Korkusu 13
Bir: Gökyüzü Cenazeleri, Kykloplar ve *Fatih Solucan* *25*
İki: Tanrı Yiyen İnsanlar, İnsan Yiyen Tanrılar 38
Üç: Grendel ve Ogreler 55
Dört: Gulyabaniler ve Hortlaklar 76
Beş: Asya'daki ve Okyanusya'daki Et ve Ceset Yiyiciler 104
Altı: Wendigolar 126
Yedi: İnsan Yamyamlar 158
Sekiz: Popüler Kültürde Et Yiyiciler ve Çağdaş Gerçeklik 180
Sonuç: Yemekten Vazgeçemeyiz 215
Kaynakça 217
Dizin 220

Teşekkür

Bu kitaba olan katlılarından dolayı birçok kişiye teşekkür ve şükran borçluyum. Michael Leaman'a, Ben Hayes'a, Martha Jay'e ve Reaktion Books'taki ekibime teşekkür ederim. Horror Writers Association'a [Korku Yazarları Derneği], özellikle ağustos ayındaki organizasyonun Los Angeles ayağına ve bilhassa Lisa Morton'a, Michele Brittany'e ve Nicholas Diak'a teşekkür ederim. Loyola Marymount Üniversitesi'ne ve özellikle William H. Hannon Kütüphanesi personeline de teşekkürlerimi sunuyorum. Bu kitaptaki araştırmaların hiçbiri onlarsız mümkün olamazdı.

Ayrıca, Los Angeles'ın batısındaki en iyi video mağazası olan Cinefile'e (belki de şu anda Los Angeles'ın batısındaki tek video mağazasıdır) ve şimdiye kadar üniversite öğrencilerinden talep ettiğim en garip isteklere katlanan ve hepsini de yerine getiren araştırma asistanlarım Cassidy Kepp, Alexandra Irby ve Sika Lonner'a teşekkür ederim. RJ ve Marissa Laguda'ya Filipin kültürünü ve aswang araştırmamdaki yardımları için özellikle teşekkür etmek istiyorum. Son olarak aileme, Lacy, Kevin III ve yeterince tuhaf şeylere şahit olan ama Donner Geçidi'ni ziyaret ederken harika zaman geçiren Cordelia'ya, şükranlarımı sunuyorum.

Fotoğraflar İçin Teşekkür

Yazar ve yayıncılar olarak aşağıdaki kaynaklara illüstrasyonlar ve/veya onları çoğaltma izni verdikleri için teşekkürlerimizi sunuyoruz. Sanat eserlerinin bazı yerleri özlülük açısından aşağıda verilmiştir:

Bibliothèque de Genève: s. 38 (MS fr. 190/1, fol. 20r); Andrew Bossi (cc by-sa 2.5): s. 71 British Library, Londra: s. 86 (Royal ms 12 c xix, fol. 11v), 90 (Harley ms 4751, fol. 10r); Brown University Library, Providence, RI: s. 98; Theodor de Bry, *Americae Tertia Pars,* Frankfurt, 1592: s. 180; fotoğraflar Jay L. Clendenin/*Los Angeles Times*, izin dahilinde çoğaltılmıştır: s. 170, 171; *The Arabian Nights*, Çev. Edward Forster, Cilt. V, Londra, 1802: s. 89; Freer Gallery of Art & Arthur M. Sackler Gallery, Smithsonian Institution, Washington, DC: s.113; *Harper's Weekly*, xviii/929, 17 Ekim 1874: s.214; *History of Nevada County, California,* Oakland, CA, 1880: s. 208; isogood/iStock.com: s.42; The J. Paul Getty Museum, Los Angeles, CA: s.10; Bartolomé de las Casas, *Regionum indicarum per Hispanos olim devastatarum accuratissima descriptio,* Heidelberg, 1664: s. 179; R. H. Mathews, *Notes on the Aborigines of New South Wales,* Sydney, 1907, s.135; Museo del Prado, Madrid: s. 62; The National Library of Wales, Aberystwyth: s. 68 (Peniarth ms 481d, fol. 92r); Palazzo Poggi, Bologna: s. 32; Charles Perrault, *Les contes de Perrault,* Paris, 1862: s. 6, 76, 77; Caspar Plautius, *Nova Typis Transacta Navigatio,* Linz, 1621: s. 177; Rijksmuseum, Amsterdam: s.188; Johann Schott, *Das leben Jesu Christi gezogen auß den vier Evangelisten,* Strasbourg, 1508, Bayerische Staatsbibliothek, Munich: s. 9; © 2021 Steeger Properties, llc, tüm hakları saklıdır: s. 152–3; Tibet House, New Delhi: s. 26; Tokyo National Museum: s. 130; fotoğraflar Kevin J. Wetmore Jr.: s. 211.

Gustave Doré'nin, Charles Perrault'un
Kırmızı Başlıklı Kız isimli hikâyesi için yaptığı bir illüstrasyon.
Les contes de Perrault (1862).

Giriş
Yenme Korkusu

Her birimizin yem olmaya dair atavistik bir anısı, canlı canlı yenmeye dair bir korkusu bulunur. Hz. Yunus ile balinanın hikâyesinden tutun da "Kırmızı Başlıklı Kız"dan, *Denizin Dişleri*'ne kadar her kültür, canlı canlı yenmeye dair hikâyeler anlatır. David Quammen'ın da söylediği gibi: "İnsanın öz farkındalığının en eski biçimleri arasında et olmanın farkındalığı vardır."[1] Bir diğer yenme korkusu vardır ki bu, ölümden sonraki süreçle ilgilidir. Canlı canlı yenme korkumuz gibi, her kültür içerisinde ceset yiyen canavarlar, yamyamlık hakkında tarihi hikâyeler ve bedenlerin yemek niyetine tüketildiği anlatımlar bulunur. Vampirler, kurt adamlar, diğer beden değiştiriciler, hayaletler ve zombiler havalı canavarlardır. Hem mitler arasında hem de popüler kültür içerisinde rağbet görürler. Peki, ceset yiyiciler? Pek değil. Yine de canavarların kültürel tarihi ölü yiyicilerle doludur, Kykloplardan ve ogrelerden tutun da gulyabanilerden wendigolara kadar.

1. David Quammen, *Monster of God: The Man-eating Predator in the Jungles of History and the Mind*, New York, 2003, s. 3.

Obur Ölüm

Philip Henslowe, Kraliçe Elizabeth döneminde yaşamış, günlükleri İngiliz Rönesans'ına ışık tutmuş bir tiyatro yapımcısıydı. Henslowe, 1598 yılının mart ayında, kendisinin kurduğu Rose Tiyatrosu'nun deposunda bulunan ve Lord Admiral's Men'e* ait olan sahne dekorlarının bir listesini yapmıştı. Bu listeye bir hellmouth da dahildi.[2] Ortaçağ tiyatrosundan günümüze gelen hellmouth, dev bir şeytanın ağzı olarak resmedilen ve cehenneme girişi sembolize eden mekanik bir sahne dekorudur. Christopher Marlowe'un oyunuyla aynı ismi taşıyan karakteri Doktor Faustus, oyunun sonunda hellmouth'dan içeri sürüklenir. Ortaçağa ait birçok dini tiyatro oyunu, günahkâr ruhların sonsuza kadar lanetlenerek hellmouth'dan içeri sürüklendiği kıyamet günü ile sona ermektedir. Devasa bir ağzın ölüleri yuttuğu bu tasvir ortaçağın dini bir sembolü haline gelmiştir. Bu dev ağız, ölüleri ısırmaz ya da çiğnemez; onları bir bütün olarak yutar ve cehenneme gönderir. Hellmouth, Avrupa sanatında neredeyse yarım milenyum kadar önemli bir sembol olarak kalmıştır.[3] Ölüm oburdur. Biz de ölüm tarafından tüketiliriz.

Ölümün kendisi tarafından tüketilmediğimizde, ölümden sonraki birçok şey tarafından tüketiliriz. *Images of Man and Death* isimli harika kitabında Philippe Ariès, on dördüncü-on altıncı yüzyıllar arasındaki ölüm ikonografilerinin "solucanların yaşadığı ve kemirdiği çürüyen cesetler"[4] olarak resmedildiğini ortaya koyar. Yenmekte olan hareketli cesetler, ölümün somutlaşmış halidir. Bunun nedeni, aslında ölümden sonra da yeniyor olmamızdır. Ancak asıl soru şudur: Ne tarafından?

Mumyalanmış cesetler bile küf, bakteriler ve böcekler tarafından sindirilir. Hava geçirmez metal bir tabutta bile ceset, anaerobik ya da "çürütücü" bakteriler tarafından tüketilir.[5] Gerçekten de bakteriler ortaya çıkmadan önce cesetlerimiz kendi kendini yemeye başlar. "Henüz yeni başlamış olan çürümenin ayırt edici özelliği, otoliz veya kendi kendini sindirme adı verilen süreçtir."[6] Öldüğünüzde, hücrelerinizdeki enzimler kendilerini içeren hücreleri tü-

* Elizabeth döneminin önde gelen bir tiyatro topluluğu. (ç.n.)

2. Philip Henslowe, *Henslowe's Diary*, Ed. R. A. Foakes ve R. T. Rickert, Cambridge, 1961, s. 319.

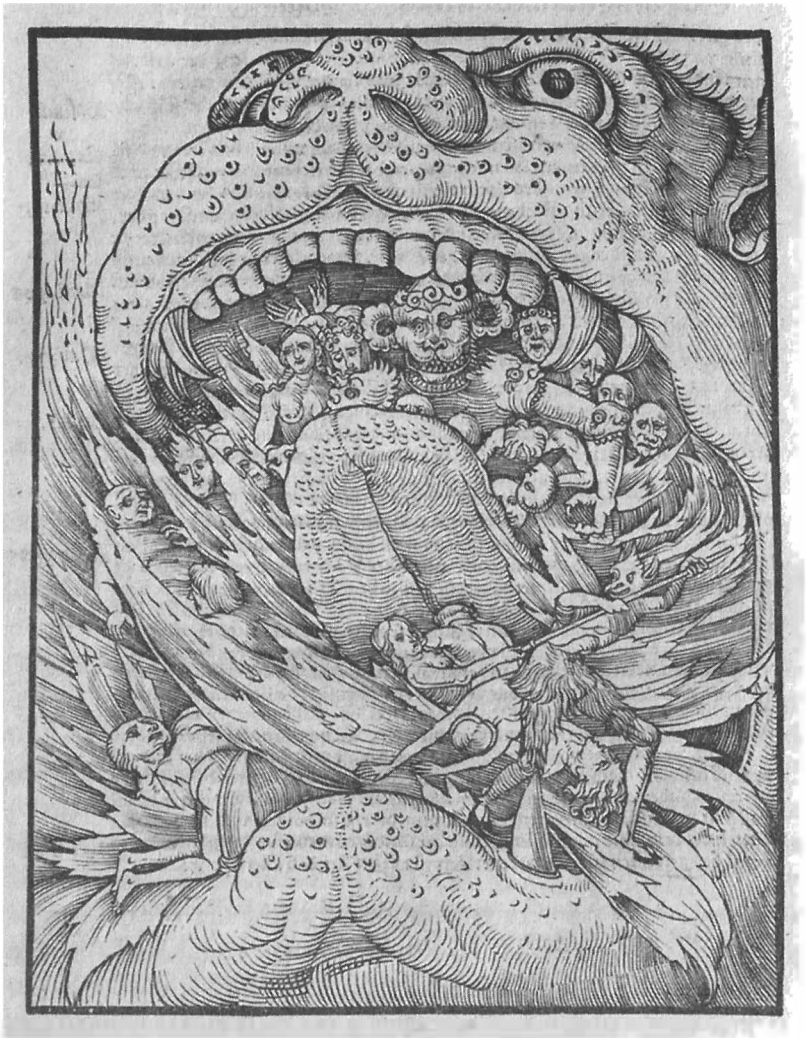
3. G. D. Schmidt, *The Iconography of the Mouth of Hell: Eighth- century Britain to the Fifteenth Century,* Pensilvanya, 1995.

4. Philippe Ariès, *Images of Man and Death*, Çev. Janet Lloyd, Cambridge, 1985, s. 157.

5. Jessica Mitford, *The American Way of Death Revisited,* New York, 1998, s. 58-9.

6. Mary Roach, *Stiff: The Curious Lives of Human Cadavers,* New York, 2003, s. 64.

ketmeye başlar. Daha sonra böcekler cesedin üzerinde yumurtlarlar, genellikle vücudun dışarı açılan organları gibi yumuşak bölgelerini tercih ederler: gözler, ağız, açık yaralar, anüs ve cinsel organlar. Yumurtalardan çıkan kurtçuklar insan derisini yiyip içeri giremedikleri için bu bölgeleri seçerler.[7]

Hans Wechtlin'e ait "Hellmouth" isimli gravür. Johann Schott'un *Das leben Jesu Christi gezogen auß den vier Evangelisten* (1508) isimli kitabından alınmıştır.

7. A.g.e., s. 65.

Simon Marmion'a ait *The Beast Acheron* (1475), cehennemin girişini canavar Acheron'un ağzı olarak tasvir eden bir minyatür. Canavarın ağzı tehditkâr bir biçimde açıktır, canavarın keskin dişlerine saplanan iki şeytan ağzı açık tutmaktadır; içerisinde ruhlar, alevler içerisinde acımasız bir işkenceye katlanmaktadırlar.

Aynı zamanda; insanın artık bir bağışıklık sisteminin etkisi altında olmayan sindirim sisteminde (ve vücudun başka yerlerinde) bulunan bakteriler, vücudu özgürce yiyebilir ve içerisinde üreyebilirler. Başka bir deyişle, ölümün gerçekleşmesinden sonraki birkaç saat içerisinde bakteriler, vücudun kendisi ve böcekler vücudu tüketmeye başlamışlardır bile. Çürümenin son evresi olan pütrefaksiyon, "dokuların ayrıştırılması ve kademeli olarak sıvılaştırılmasıdır".[8] İçerisinde en çok bakteriyi bulunduran akciğerler ve sindirim organları ilk olarak tüketilir, daha sonra beyin ve ondan sonra da diğer organlara sıra gelir. Böcekler (ve muhtemelen diğer hayvanlar) dışarıdan içeriye doğru vücudu yerler. Kısacası bütün cesetler, mumyalanmış ya da gömülmüş olsalar bile, yenmeye mahkûmdurlar.

Ölüler; böcekler ve bakteriler, alevler, hayvanlar ve hatta bazı durumlarda insanlar tarafından bile yenilebilirler. Cesetler için kutu

8. A.g.e., s. 68.

formundaki cenaze tabutu niteliğinde olan "lahit"ler (*sarcophagus*), kelime anlamı olarak "et yiyen" (*sarx* ve *phagos*) anlamına gelir. Bir kişiyi lahite yerleştirdiğimizde bu; tabutun cesedi yediğini sembolize eder. Ölümün nihai sonucu, bir şey tarafından yenmektir.

Buna ek olarak, ölü yiyen canavarları hayal etme ve onları yaratmaya dair bir geçmişimiz bulunmaktadır. Cesetlerin köpekler, akbabalar, sırtlanlar ve diğer hayvanlar tarafından eşelendiğine tanık olan insanlar; canavarımsı varlıkların da aynısını yaptığını kafalarında canlandırabilirler. Kayıtlara geçmiş olan insanlık tarihi süresince, hayatta kalmak adına ortaya çıkan yamyamlığın hikâyelerini duyarız. Bu hikâyeler genellikle kıtlık dönemlerinde ya da bulunabilen tek yemeğin o kişiden önce açlıktan ölmüş olan insanlardan ibaret olduğu dönemlerde geçmektedir. Aylarca filika üzerinde mahsur kalan denizciler, savaş ve kış mevsimi süresince açlıkla mücadele eden toplumlar ya da dağlarda mahsur kalmış kurtarılmayı bekleyen insanlar olsun; tarih, yaşamak adına ölüleri yemek zorunda kalan birçok insanın hikâyesiyle doludur. Donner Topluluğu'ndan* tutun da İrlanda'daki Büyük Kıtlık'tan, hatta 1972'de Uruguaylı rugby takımını And Dağları'nda mahsur bırakan uçak kazasına kadar, başkalarını yemek zorunda kalan ve onlar tarafından yenilen insanların isimlerini bilmekteyiz. Ayrıca kriminal yamyamların da hikâyelerini biliyoruz; birçok nedenden ötürü ölüleri yemeyi tercih edenlerin hikâyelerini. Dünyanın Jeffrey Dahmer'ı tanıyor olmasının bir nedeni var ya da Ed Gein'in bir değil, iki değil, yarım düzine filme ilham kaynağı olmasının; bu filmlere *Teksas Katliamı*, *Kuzuların Sessizliği*, *Sapık* ve pek az bilinen *Ed Gain* ve *Ed Gain: The Butcher of Plainfield* de dahil. Bu yoldan çıkmış yamyamların hikâyeleri gerçekten ilgimizi çekiyor.

Kendimizin ya da başka insanların ölümü fikri bizlerde bir kaygıya ve korkuya yol açar. Ancak ölüm bir son değildir. Bedenin algılanma şekli ve ona nasıl davranıldığı (özellikle kültürün içerisinde sembolik ve mit olarak) toplumun ölümü ve bedeni nasıl anlamlandırdığını gözler önüne serer. Bedenim ben midir? Ölümümden sonra bedenim nasıl yok edilmelidir? Ölümümden sonra bedenime ne olmasından korkmalıyım? Neden Batılılar, kültür olarak vücutlarının yenmesi fikrinden bu kadar korkarlar?

* Donner Topluluğu, 1846 yılında Ortabatı'dan Kaliforniya'ya göçmekte iken Sierra Nevada sıradağlarında mahsur kalan bir grup Amerikalıdır. Bu gruptan birkaçı, yiyecek stokları tükendiğinde tek çare olarak aralarından çoktan ölmüş olanları yiyerek yamyamlığa başvurmuşlardır. (ç.n.)

Bunun nedeni evrensel bir korku olan yenme korkusudur. Gerçekten de bazı psikologlar karanlığa dair korkumuzun bilinmeyenden çok av olmaya dair anılarımızdan geldiğini düşünür. Karanlıkta saklı olan şeyler bizi korkutur çünkü onlar tarafından yenme ihtimalimiz vardır. Zehirli bir yılan tarafından ısırılma fikri korkunçken, bir köpekbalığı tarafından ısırılma (ya da kısmen yenme) fikrine çok daha ciddi bir tepki veririz. İki olayda da hayvanların ısırığı bir yaraya yol açacaktır; ancak bedenlerimizin yenmesi fikri bizi daha derinden etkileyecektir. Bir timsah tarafından ısırılıp çiğnenmiş olan Val Plumwood'un da dediği üzere: "Sıradan bir ölüm fikri bile korkutucuysa bir timsahın dişleri arasında can verme fikri dünyadaki en korkunç şeydir."[9] Bence bu deneyimde insan yiyenler hakkındaki birçok mit için bir kaynak bulunabilir; Naendertalleri yediğimiz için bizim türümüzün hayatta kaldığını iddia eden yeni bir antropolojik teori de buna dahil. Onlar genetik olarak bize en yakın olan akrabalarımızdı; biz ise onları bir besin kaynağı olarak değerlendirdik.

Burada hem bir tabu hem de bazı şeyleri yemenin iyi bir şey olduğunu gösteren bazı anılar var; belki de bunlar, yenen olmaktansa yiyen olmanın daha iyi olduğu fikrine bağlıdır. Tüketimin bir birleşme şekli olduğu fikri ritüel yamyamlığı içeren kültürlerde büyük rol oynamaktadır. Bir şeyi avlayıp yediğimizde, onun özünü ve gücünü kendimize alırız. Bu belki de her şeyi "benim" yapma fikrine bağlı olan çocuksu ve tekbenci arzudan gelmektedir. Ancak yenmektense yeme fikri bir korkuyu ortaya çıkarmaktadır: canavara dönüşme korkumuzu.

Ölü yiyiciler, doğrudan iki tabuyu ihlal eder. Birincisi, ölüyle etkileşimde bulunma (ölü bedenleri "kirli" olarak algılayan Hindu, Budist ve Musevi kültürlerinden İncil'deki ölülerle iletişim kurulmasına karşı olan emirlere kadar) ve ikincisi, insan eti yeme; ki bu da birçok kültürde tabudur ama hepsinde değil. Birçok toplumun –yiyebileceğimiz ve yiyemeyeceğimiz şeylere dair– yiyeceklere karşı tabuları vardır ancak bu tabular, evrensel veya monolitik değildir. Her ikisi de değişken ve karmaşıktır, aynı zamanda ölülerin doğru imha edilme şekline dair duydukları kaygılarla karşı karşıyadırlar; özellikle de hepimizin bir gün bir şey tarafından yenileceğini düşünürsek eğer.

---

9. Val Plumwood, "Being Prey", *The Ultimate Journey: Inspiring Stories of Living and Dying*, James O'Reilly, Sean O'Reilly ve Richard Sterling (Ed.), Kaliforniya, 2000, s. 142.

Gerçekten de içimizde, ölüleri yemeye dair bir korkular silsilesi bulunur: cesetlerden korkma, yenmekten korkma, yemekten korkma (farkında olarak ya da olmayarak yamyama dönüşebiliriz korkusu), açlık korkusu ve ölümden sonra bir şekilde kurban durumuna düşülebileceği korkusu. Dünya üzerinde hiçbir yerin kıtlığa bağışıklığı yoktur. Bu nedenle kıtlığa ve hayatta kalmak adına yamyam olmaya dair deneyimler, canavarımsı ceset yiyiciler hakkındaki hikâyelerin ortaya çıkmasında bir artışa sebep olmaktadır. yedinci yüzyılın Arap Yarımadası'nda ortaya çıkan kıtlık gulyabanilerin; av hayvanlarının kısıtlı olduğu Kanada'da zorlu geçen kışlar ise "wendigo" (Altıncı Bölüm'de incelenecek olan Kanada Kızılderililerinin kültürüne ait, açlık ile ilişkilendirilen mitolojik karakter) hikâyelerinin ortaya çıkmasını teşvik etmiş olabilir. Bu tür kıtlıklar, hayatta kalmak adına ölüleri yemek zorundaymış gibi hissedenler, hatta ekstrem durumlarda, yiyecek için insan öldüren kişiler biçiminde canavarlar üretir. Margaret Atwood'un wendigolar hakkındaki bu yorumu, bu kitabın içerisindeki bütün yaratıklar için geçerli olabilir: "Wendigo korkusu iki türlüdür: bir wendigo tarafından yenme korkusu ve bir wendigo olma korkusu."[10]

Kısacası, ceset yeme ve insanın kendisinin yenmesi fikri bize iğrenç gelir. Bu hissi psikologlar "tiksinme ile hayatta kalma" olarak tanımlarlar. Bizi, onlardan nefret etmeye ve kaçınmaya iten zararlı şeylere karşı ilkel bir tiksinme içgüdüsü geliştiririz.[11] 1940'lardan itibaren psikologlar, ağzı, iğrenme duygusu için önemli bir nokta olarak görmüşlerdir. Bu durum yiyecekler ile başlar, "yanlış yiyeceği" ağza atma korkusu ile devam eder ve daha sonra ise sekse ve ağız hakkındaki başka korkulara doğru ilerler. İğrenme duygusu "esas olarak oral bir savunma"dır. Ölü bir hayvanın etinin ağzımızda olması fikrini benimseyebiliriz, en azından pastırmalı hamburger, hindi etli sandviç ya da tavuk nugget formunda iken; ancak ağzımızda bir insan etinin olması fikrinden iğreniriz.[12] Bu konuda önde gelen bir uzman olan Pennsylvania Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Paul Rozin, bu iğrenme duygusunun hayvani doğamıza dair bir hatırlatma olduğunu iddia eder; bizlerin de birer et ve et

10. Margaret Atwood, *Strange Things: The Malevolent North in Canadian Literature,* Oxford, 1995, s. 67.
11. Erik D'Amato, "Mystery of Disgust: Why Do We Love Eating Lobster but Recoil at the Thought of Boiled Roach", *Psychology Today,* 1 Ocak 1998.
12. A.g.e.

yiyiciler olduğumuza dair bir hatırlatma...[13] Bu duygu Dr. Rozin'in "sosyomoral tiksinti" olarak tanımladığı duygunun da ötesine geçmektedir. Biyolojik bir bakış açısıyla bakıldığında, ölüleri tüketme fikrinden sadece iğrenmekle kalmıyoruz; çoğu toplum cesetlerle herhangi bir etkileşimi ahlaki açıdan da doğru bulmuyor.[14] Bu iğrenme faktörü, bu kitabın konusuna olan yaklaşımımızı karmaşıklaştırıyor.

Bu kitap ölü yiyicileri mitolojik, tarihsel ve çağdaş açıdan bir keşfe çıkıyor; sanattaki, edebiyattaki ve sinemadaki yansımaları da bu keşfe dahil. Gulyabaniler, wendigolar, zombiler ve aswanglar gibi canavarlar değişkendir, zamana ve jenerasyona göre değişime uğrarlar, efsane olarak algılanmalarına rağmen bugün bile önemli oranda onlara inanılır. Her kültürün et yiyiciler hakkında mitleri bulunmasına rağmen bu kitapta önemli oranda değinilenler (gulyabaniler, wendigolar vb) çoğunlukla kıtlık yaşanma ihtimalinin yüksek olduğu bölgelerde türemişlerdir. Ortadoğu'nun çölleri ve Arktik bölgelerin tundra toprakları, yiyecek kıtlığının çoğunlukla görüldüğü yerler olarak bilinirler. Bu nedenle bu bölgelerde yaratılan canavarlar, bu bölgelerdeki insanların kıtlığa ve yamyamlığa başvurmak zorunda kalmaya dair korkularının vücut bulmuş halidir.

Başlamadan önce bir ikazda bulunalım. Terimler önemlidir; bu nedenle bir anthropophagus ile bir yamyamı birbirinden ayırmalıyız. Bu iki terim birbiriyle örtüşür ancak eşanlamlı değillerdir. Yamyamlar, kendileriyle aynı türden olanları yiyen varlıklardır. Bu nedenle yamyamların insan yemelerinden yalnızca eğer yiyen kişiler insansa bahsedebiliriz. Anthropophaguslar ise yiyicinin türü fark etmeksizin insan yiyen varlıklardır. Bir insan cesedini tüketirlerken wendigolar, gulyabaniler ve aswanglar birer anthropophaguslardır; insanlar ise yamyamdır; konu Kykloplar, devler ve Grendel'e gelirse eğer, bu yaratıklar bazı insani özelliklere sahip oldukları için onların durumu biraz daha karışıktır. Grendel, Cain'in soyundan gelir, ancak tam anlamıyla insan değildir; *Beowulf*'ta insandan çok bir canavar olarak tanımlanır ancak hâlâ yarı insandır. Devler ve ogreler, halk hikâyelerinde yer alan dev insanlardır; peki farklı bir tür olarak sayılabilirler mi? Kykloplar, Poseidon'un

13. A.g.e.
14. "Sosyomoral tiksinti", Arizona Eyalet Üniversitesi'nden Dr. Carol Nemeroff'un uydurduğu bir terimdir, a.g.e.

çocuklarıdır ancak büyük çoğunlukla insansıdırlar; bu nedenle Homeros, onların Odysseus'un adamlarını yemelerini bir "yamyamlık" olarak anlatır. Burada Homeros onların aynı türden olduklarını ima etmektedir. Ben varlıkları ancak kendi türlerine ait canlıları yiyorlarsa yamyam olarak adlandıracağım (bu kitabın amacına hizmet etmesi adına bu durum yalnızca insanlar için geçerli) ve canavarları ise anthropophaguslar ya da yamyamlar (hatta "yamyamvari"ler, insanları yamyamlar gibi yedikleri için) olarak. Terimler karmaşık olabilir. Mesela "wendigo" terimi hem Kanada Kızılderililerinin kültürüne ait olan ve bir kıtlıkla ilişkilendirilen ruhani bir varlığa hem de daha önce bir wendigo tarafından ele geçirildikleri için insan etine karşı bir haz geliştiren insanlar için kullanılır.

Bu kitap tematik olarak düzenlenmiştir ve gerçek canavarları incelediği gibi canavarları bir metafor olarak da ele alır (ölü yiyiciler aynı anda her ikisi de olabilir). "Gökyüzü Cenazeleri, Kyklopla r ve *Fatih Solucan*" başlıklı Birinci Bölüm, dini ve praktikal nedenlerle ölülerin cesetlerini leş yiyen kuşlara sunan Tibet ve Fars ibadetleri ile –ki tamamen doğal ve kozmolojinin bir parçası olarak kabul edilirler– *Odysseia*'daki ve Euripides'in *Kyklops* isimli oyunundaki yenme korkusunun arasındaki ilişkiyi anlatır. Hepimiz yenmeye mahkûmuz ancak bağlam her şeydir; yeme işini kimin yaptığı sorusu gibi.

İkinci Bölüm, "Tanrı Yiyen İnsanlar, İnsan Yiyen Tanrılar", yine, cesetlerin yenildiği diğer dini inançlara (bunlara Hıristiyanlıktaki ekmek ve şarabın İsa'nın etine ve kanına dönüştüğü inancı ve ceset yiyen Hintli Aghori kabilesi de dahil) göz atmadan önce, Yunan ve Roma mitolojilerini ve hem tanrıların hem de insanların kasıtlı ve kasıtsız olarak tüketildiği hikâyeleri ele alarak başlar. Üçüncü Bölüm, "Grendel ve Ogreler" Beowulf'u ve peri masallarını, ölü yiyicilerin temkinlice anlatıldığı masallar olarak Hıristiyanlığın, Hıristiyanlık öncesi Avrupa'sında ortaya çıkan ve daha sonraları diğer toplumların popüler kültürlerinde yer almaya başlayan ortaçağ canavarları üzerindeki şekillendirici etkisini görmek amacıyla yan yana koyar.

İlk üç bölüm bu spesifik ceset yiyiciler üzerinden ilerler. Dördüncü Bölüm "Gulyabaniler ve Hortlaklar" ise gulyabanilerin, Ortadoğu'daki İslam öncesi kökenlerinden başlayarak ismi hem ceset yiyicilerle hem de hastalıklarla ve ölümle ilişkilendirilen bir cana-

varın modern enkarnasyonlarına kadar evrimini ele alır. Bu nedenle "hortlağa benzemek" deyimi nadiren bir iltifat olarak kabul edilir. Beşinci Bölüm, Filipinlilerin aswang mitine özellikle değinerek Asya ve Avustralya'daki ölü yiyicileri konu edinir. Daha sonra Altıncı Bölüm'de anlatım, Kuzey Amerika yerlilerine ve wendigolara (zamanla evrimleşen ve popüler kültürün temel unsurlarından biri haline gelen kıtlığın ve yamyamlığın ruhuna) döner.

Son iki bölüm yamyamlara, ölü insanları yiyen insanlara, odaklanır; hem tarihi bir bakış açısı ile (Sawney Bean, Donner Topluluğu, Jeffrey Dahmer) hem de popüler kültür üzerinden (Hannibal Lecter, *Teksas Katliamı* vb), yamyamlığın birçok nedenden dolayı görüldüğü bütün toplumlara doğru ilerler. Genellikle Amerika'nın güneybatı bölgesinde ve Pasifik Okyanusu'ndaki adalara ait birer kullanım olan "mısır insan"* ve "domuz eti"** terimlerinin yenebilecek gibi duran insanlar için kullanıldığını biliriz.

Bu kitap, bütün ceset yiyiciler için kapsamlı bir analiz yapmaktan çok ceset yiyicilerin kültürel bir tarihini, bu aktivitenin ve bunu icra edenlerin kültürler içerisinde nasıl konumlandırıldığını ortaya koymayı amaçlar. Okurun, bu kitapta bahsedilen canavarların, ruhların ve kavramların birçok insanın inanç sistemleri içerisinde hâlâ bir yeri olduğunun farkında olması gerekir. Wendigolar hâlâ daha Kanada Kızılderililerinin kültürlerinde önemli bir konumda bulunmaktadır, tıpkı gulyabanilerin birçok Arap kültüründe hâlâ daha bir yeri olduğu gibi. Katolik Kilisesi, hâlâ ekmek ve şarabın İsa'nın etine ve kanına dönüştüğü inancını benimsemektedir, tıpkı gökyüzü cenazelerinin Tibet'te aktif olarak gerçekleştirilmesi gibi. Bu kitapta yer alan anlatımlar, hiçbir şekilde bu kültürleri önemsizleştirme, üzerlerinden sansasyon yaratma ve onlara saygısızlıkta bulunma amacında değildir. Atılan her adım bu kültürleri doğru bir şekilde tanıtmak amacıyla yapılmıştır. İkinci Bölüm'de konusu geçen Aghorilerin yakılmış cesetleri yemeleri üzerine yapılan Reza Aslan tartışması hem okurda rahatsızlık yaratma potansiyelini hem de medyaya yanlış yansıtılma ile ilgili endişeyi açıkça ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Donner Topluluğu da gerçek insanlardan oluşuyordu; Jeffrey Dahmer, Andrei Chikatilo, Alfred/Alferd Packer,

* Azteklerin diline ait *tlacatlaolli* kelimesinin karşılığı olan "mısır insan", "kurban edilen bir insanın mısır ile birlikle pişirilmesi ile yapılan kutsal bir yemektir" (Fernández, 1992). (ç.n.)

** (İng.) *Long pig*, insan etine verilen kanibalistik isimdir. (ç.n.)

Ed Gein ve Sekizinci Bölüm'de bahsi geçen diğer kişilerin kurbanları gibi. Ve yine, bu kitap hiçbir şekilde bu insanları küçük düşürmek ve tecrübelerine saygısızlık etmek amacında değildir. Bu kitap, birer insan, canavar ya da başka bir şey de olsalar, ölü yiyicilerin çeşitlerini incelemek ve bu varlıkların hikâyelerinin her insan toplumunda, özellikle de yiyecek kıtlıklarının fazlaca görüldüğü toplumlarda neden ortaya çıktıkları sorusunu cevaplamaktadır.

Cesetlerin neden yenilebileceği sorusuna hiçbir cevap uymaz. Jeffrey Dahmer veya wendigolar gibi fenomenlere genellikle psikolojik sebepler atfedilir. Kültürel ve antropolojik sebepler de insanların ceset yeme nedenleri arasında bulunur. Bunlar en basitinden maddi sebepler olabilir; yiyecek kıtlığı elde ne varsa yemeyi zorunlu kılar, buna ölülerin cesetleri de dahil. Örnek olarak, 1800'lerde, Donner Topluluğu'nun çaresiz üyelerinin ve batan balina avı gemileri Essex ve Medusa'dan kurtulanların, ayrıca da İkinci Dünya Savaşı sırasında Leningrad Kuşatması'ndan sağ kalanların yaşadıkları verilebilir. Aynı şekilde Tibet'te, toprakta bu kadar az humus ve bir şeyleri yakmak için bu kadar az odun varken ölüyü gömmek veya yakmak çok mantıksızdır. Bu koşullarda ölüleri hayvanlara yem etmek en mantıklı çözümdür.

Bütün bu açıklamalarda eksik olan şey popüler kültüre dair bir bakış açısı. Neden ölü yiyiciler bu kadar ilgimizi çekiyor? Neden bugün bile hâlâ çocuklarımıza onlar hakkında hikâyeler anlatıyoruz? Mesela Hansel ve Gretel'in hikâyesini düşünün; yiyecek kıtlığı çeken çocuklar ile başlıyor, daha sonra çocukların yenmek üzere kilo aldırılmaları ile devam ediyor ve yaşlı bir kadının bir fırının içine itilmesi ile sona eriyor. Bir yamyam olan Hannibal'ı anlatan *Kuzuların Sessizliği*, birçok Akademi ödülünün sahibi olmuş bir film olarak popüler kültürde önemli bir motif niteliğindedir. Hâlâ daha gece yarısı seanslarında oynayan *Teksas Katliamı*'nın o seanstaki bütün biletleri tükenmektedir ve televizyondaki en popüler diziler arasında yeniden canlanan ve yaşayan insanları yemeye çalışan ölüleri konu alan diziler bulunmaktadır.

Yutmak, tüketmek ve yemek; bunların hepsi birer metafordur. Ama aynı zamanda gerçek birer korkudurlar ve gerçek korkuların kaynağıdırlar da. Jeffrey Jerome Cohen bizlere, "kültürleri, yarattıkları canavarlardan öğrenebileceğimizi" hatırlatır.[15] Bu kitap,

15. *Monster Theory: Reading Cultures*, Jeffrey Jerome Cohen (Ed.), Minnesota, 1996 s. 3.

bütün dünyadaki ölü yiyicilerin açık büfesi gibidir; her biri bize, onları yaratan kültürleri anlatır. Bahsettiğimiz hikâyelerin, mitlerin ve tarihi hikâyelerin bu korkuları, tabuları ve metaforları nasıl açıkladığını inceleyeceğiz. Onlardan hangi canavarların çıktığını, popüler kültürün, özellikle de Batı'da, bu canavarları yeni ve korkunç hikâyeler yaratmak için nasıl kullandığını ve bunların ne anlama geldiklerini düşüneceğiz. Hadi yumulalım. *Bon appétit!*

Bir
Gökyüzü Cenazeleri, Kykloplar ve *Fatih Solucan*

Sönüyor – sönüyor ışıklar – hepsi sönüyor!
Ve her titreşen formun üstüne
Perde denen tabut örtüsü,
    Bir fırtınanın hızıyla iniyor,
Ve beti benzi atmış melekler,
    Ayağa kalkıp peçelerini atıyor ve doğruluyor
Bu tragedyanın adı "insan",
    Kahramanıysa fatih solucan

Edgar Allan Poe'nun *Fatih Solucan* isimli şiirinin son kıtası[1]

"Öyle mi? Hemen bıçaklarımı bilemeye koş ve avluya odun yığarak büyük bir ateş yak. Hepsini kesip doğradıktan sonra onlarla iyice karnımı doyuracağım. Kimilerini kısık kömür ateşinde pişirecek, kimilerini de kazanda dağılana kadar haşlayacağım. Dağda avlandığım hayvanların etinden gına geldi. Aslan ya da ceylan yemekten bıktım usandım, insan eti yemeyeli çok oldu."

Euripides'in *Kyklops* isimli oyunundan[2]

1. Edgar Allan Poe, "The Conqueror Worm", *Complete Tales and Poems*, New York, 1975, s. 961.
2. Euripides, "Cyclops", *Euripides' Cyclops and Major Fragments of Greek Satyric Drama*, Patrick O'Sullivan ve Christopher Collard (Ed. ve Çev.), Oxford, 201, s. 93-5. [*Kyklops*, Çev. Ari Çokona, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2022 (3. Basım), I. Epeisodion, 241-249. (ç.n.)].

Vücutlarımız yanıp kül olmadığı ya da tamamen mahvolmadığı sürece hepimiz en sonunda yenmeye mahkûmuz. Poe'nun şiirinin –başlığından da anlaşılabileceği üzere– ortaya koyduğu ve Shakespeare'in Prens Hal karakterinin de söylediği gibi hepimiz en sonunda "solucanlara yem"[3] olacağız. Başarılarımız ne kadar etkileyici olursa olsun, hayatta neleri başarmış olursak olalım, fatih solucan en sonunda hepimizi mideye indirecektir. Bedenlerimizin öyle ya da böyle yem olacağı gerçeği, doğal olduğu kadar korkutucudur da.

Bu kitaba, Tibet ve Moğolistan'da görülen gökyüzü cenazelerine ve İran'dan Hindistan'a kadar birçok ülkede tanıklık edilebilen Zerdüştlük dinine ait Sessizlik Kuleleri'ni ve benzer törenleri ele alarak başlayacağız. Bu ritüellerde cesetler, çoğunlukla kuşlar olmak üzere, hayvanlar tarafından yenmeleri için açık bir alana bırakılır, cesetlerin kemikleri ise toz haline getirilerek diğer hayvanlara yem edilir. Bu kitabın ana öznesi, tüketilmeyi yaşamın doğal bir sonu olarak kabul eden kültürlerdir. Bu bölüm ise özellikle *Odysseia*'daki insan yiyen Polyphemos başta gelmek üzere, Yunan mitolojisindeki Kykloplar ile tanık olduğumuz yamyamlığa dair antik yasaklar üzerine bir incelemede bulunacaktır. Çelişmekte olan bu iki fikir –yenmenin doğallığı ve yenme fikrinin korkunçluğu– bu bölümde karşılaştırılacaktır. Poe'nun *Fatih Solucan*'ı ise doğal bir süreci ele almış ve bu sürece korku ile yaklaşmıştır.

Bu kitapta yer alan canavar mitolojilerini ortaya çıkaran korkulardan biri, vücutlarımızın ölümden önce veya sonra yem olacağı fikridir. Peki Batılılar, kültürlerine ait inanç sistemlerinin sınırları içerisinde, ölülerinin cesetleri ile nasıl başa çıkmaktadırlar? David Quammen şöyle söyler: "Ölümlülerin kalıntılarını saygılı ve münasip bir şekilde imha etmek her kültürde her daim önemli bir mesele olmuştur."[4] Her toplumda, ölünün bedeniyle ne yapılacağı sorusu bir sağlık problemi ve sosyal bir problem olduğu kadar aynı zamanda önemli bir dini problemdir de. Ölülerin bedenlerine, hem hâlâ toplumun bir parçası olacak hem de onları yaşamın sınırlarından koparacak şekilde saygıyla davranmak isteriz. Buna, ölüleri bir araya toplayan ve rahatlıkla ulaşılabilir olan ama kişilerin kendi mülklerinin bir parçası olmayan mezarlıklar

3. William Shakespeare, *Henry IV, Part 1* (5.4.85-6).
4. David Quammen, *Monster of God: The Man-eating Predator in the Jungles of History and the Mind*, New York, 2003, s. 133.

örnek verilebilir. Quammen, savaş alanındaki askerlerin, yaralıları olduğu kadar ölülerin bedenlerini de savaş alanından uzaklaştırmak için bir zorunluluk hissettiklerini belirtir.[5] Bunu, cesetlerin güvenli bir şekilde gömüldüklerinden ve düşman tarafından saygısızlığa uğramadıklarından emin olmak adına yaparlar. Gerçekten de İlyada'daki asıl vahşet, Truva'nın kahramanı Hektor'un ölümü değil, Akhilleus'un onu öldürdükten sonra bedenini, yendiği düşmanına bir saygısızlık gösterisi olması adına arabasının arkasında sürüklemesidir. Ya hayvanlar tarafından ya da bazı durumlarda insanlar tarafından *ölü* bedenlerin yenmesi, cesetleri doğru bir şekilde imha etme probleminin bir çözümü olabilir.

Leş Yemek

Stephen King'in *Gerald's Game* isimli romanında terk edilmiş vahşi bir köpek; Jessie Burlingame'in, kocası Gerald tarafından, adam kalp krizinden ölmeden hemen önce yatağa kelepçelenmiş olduğu yatak odasına girer.[6] Artık kafasının içinde sesler duymaya başlayan Jessie'nin sayısız kurtulma girişimleri sırasında köpek, Gerald'ın ölüsünü yemekle meşguldür; kadın dayanılmaz bir işkence çekerken köpek ise bedeni parçalara ayırmaktadır. Köpekler ceset yiyebilirler ve hatta yerler de. Eğer köpeklerin olduğu bir yerde yalnız başınıza ölürseniz cesedinizi yemeye başlayacaklardır.

Shakespeare'in oyunundaki Mark Antony karakteri, Julius Caesar için yaptığı pek ünlü cenaze konuşmasında halka seslenir ve şöyle der:

> Ve salacak savaş köpeklerini ortalığa,
> Sarsın diye dünyayı bu cinayetin kokusu
> İnim inim mezar dilenen
> İnsan cesetlerinden.*

Kelimenin tam anlamıyla bakıldığında "savaşın köpekleri" savaş için eğitilmiş hayvanlardır. Metaforik anlamda bakıldığında ise Antony, Caesar'ın suikastına cevaben askerlerin serbest bırakılmasını istemektedir. Bir sonraki cümlede ise suikastın, "insan cesetleri –gömülmeyi beklerken kokmaya başlayan cesetler– ile sonuçlana-

5. A.g.e.
6. Stephen King, *Gerald's Game*, New York, 1992.
* William Shakespeare, *Julius Caesar*, Çev. Sabahattin Eyüboğlu, İş Bankası Kültür Yayınları, 2022 (18. Basım), III. i. 321-323, s. 63. (ç.n.)

cağını belirtir. Bir bakıma hepimiz birer cesediz ancak Mark Antony'nin konuşması, köpekleri, "insan cesetleri"ni ve vücutların yenmesi fikirlerini birbirine bağlar; tazılar, savaş veya gömüldüklerinde toprak tarafından yenilmiş olsun veya olmasınlar. Benzer bir şekilde, milattan sonra 177 yılında Lyon şehrinde şehit düşen Hıristiyanların cesetleri, ölümlerinden sonra saygısızlık olması adına köpeklere yem edilmiştir.

Köpeklerin yanı sıra çok sayıda leş yiyici hayvan sayılabilir. Canlı canlı yenme fikri korkutucu olsa da cesetlerimizin hayvanlar tarafından yenebileceği fikri daha da rahatsız edicidir. Leş kelimesi [*carrion*], Latincede "et" anlamına gelen *caro* kelimesinden türetilmiştir ancak bu kelime spesifik olarak çürüyen canlı etine işaret etmektedir. Leş yiyiciler ve oportünist canlılar ölü bedenleri bulur ve onları diğer avcı canlılardan çalarak etlerini tüketirler. Bu leş yiyicilere akbabalar, kondorlar, şahinler, kartallar, sırtlanlar, Tazmanya canavarları, çakallar ve adı üstünde leş böcekleri de dahildir. Böcekler ve bakteriler, ölümün gerçekleşmesinin hemen ardından cesedi tüketmeye başlarlar.

Tarihte ve dünyanın pek çok yerinde, ölüleri höyükler inşa ederek imha eden birçok kültüre tanıklık ederiz. Bunu, cesetlerin üzerine büyük levhalar yerleştirerek ya da cesetlerin üzerlerini, onları toprağı eşeleyen hayvanlardan korumak adına, büyükçe taşlarla kaplayarak yaparlar. Tarih öncesi yerleşim yerlerinden Amerika'nın Batı eyaletlerine kadar birçok bölgede kayalar ve taşlar, ölülerin cesetlerini leş yiyicilerin öğünleri olmaktan kurtarmak için kullanılmıştır.

Sessizlik Kuleleri

Herodot, MÖ 440 yıllarında kayda geçirdiği *The Persian Wars* adlı eserinde Persler hakkında şöyle yazar: "Perslerin ölü bedenleri, kuşlar veya köpekler tarafından parçalanmadan gömülmez."[7] Bu tanım, pek de doğru olmamakla beraber Zerdüştlüğün antik zamanlardaki ceset imha etme şekillerine dair genel bir bilgiyi ortaya koymaktadır. Klasik Zerdüştlük cesedin toprağa gömülmesi, denize gömülmesi ve yakılması gibi ritüelleri reddeder; çünkü toprak, su ve ateş kutsal elementlerdir ve ölü bedenler fazlasıyla kirli kabul edilirler. "Leşleri, Ahura Mazda'nın yarattıklarıyla temas ettirmek kabul edilemez bir

7. Herodotus, *Herodotus Book I*, Çev. A. D. Godley, Cambridge, 2004, s. 140.

günahtır; özellikle de su ve ateşle" diye belirtir Jamsheed K. Choksy.[8] Taşlar ise geçirgen değillerdir ve bu nedenle "önemli derecede kirliliğe yol açmazlar". Bu nedenle bedenler tamamen taşlardan inşa edilmiş yuvarlak, çatısız yapılara yerleştirilirler.[9] Bu yapılar Farsçada *dakhma* ya da "Sessizlik Kuleleri" olarak bilinirler.

Cesetler, ritüellerde, kutsanmamış inek idrarıyla yıkanır ve bu ritüellere *nasealars*lar (cesetlerle ilgilenen profesyoneller) zikirlerle eşlik ederler. Daha sonra bedenler, *khandiyas*lar (ceset taşıyıcılar) tarafından, akbabalara yem edilmek üzere Sessizlik Kuleleri'ne taşınırlar. Ardından, kulenin çatısında bulunan üç adet eşmerkezli halkaya yerleştirilirler. Erkekler en dışarıdaki halkaya, çocuklar en içteki halkaya ve kadınlar ise aralarındaki halkaya yerleştirilir. Bedenler, akbabalar tarafından yenmek üzere orada bırakılır ve kemikler ise, güneş ve rüzgâr tarafından tamamen temizlenmeleri ve renklerinin açılması için bir seneye yakın orada bekletilir. Son aşama olarak kemikler, kulenin merkezinde yer alan kemiklikte toplanır; zamanla kireçle kaplanırlar ve yavaşça parçalara ayrılırlar. Böylece beden toprağa, suya ve ateşe değmeden artık tamamen ayrıştırılmış olur.

Şehir bölgelerindeki akbaba sayılarındaki düşüş, cesetlerin bu şekilde imha edilme ihtimallerinin azalmasına sebep olması nedeniyle günümüz Zerdüştleri için bir problem oluşturmaktadır. Örneğin Karachi şehrinde 1990'lardan beri hiç akbaba görülmemiştir.[10] Bu problem, *dakhma*ların kullanımını yasaklayan hükümetler sebebiyle daha da büyümektedir. İran, mesela 1970'lerde, şehirlerin, *dakhma*ların bulunduğu ve bir zamanlar kırsal olan bölgelere doğru genişlemeleri nedeniyle bu ritüeli yasadışı ilan etmiştir. Son zamanlarda, bazı Zerdüştler, cesetleri tabut sandıklarına koymadan önce tümüyle çimentoyla kaplamaktadır. Yeni ortaya çıkan ritüellerden biri de cesetleri, kutsal elementlerden uzak tutmak için çimentodan yapılmış kabinlerin içindeki tabutlara yerleştirmektir. Ayrıca cesetleri asit veya lazerle yok etmek adına deneyler de yapılmıştır.[11] Akbabalar artık ölülerin bedenlerini yiyemedikleri için Zerdüştler bu şekilde yeni yollar aramaktadırlar.

8. Jamsheed K. Choksy, *Purity and Pollution in Zoroastrianism*, Teksas, 1989 s. 16.
9. Philip G. Kreyenbroek ve Shehnaz Neville Munshi, *Living Zoroastrianism*, Richmond, 2011, s. 8.
10. A.g.e., s. 280; James R. Russell, "Burial in Zoroastrianism", *Zoroastrianism*, Mahnaz Moazami (Ed.), New York, 2016, s. 1504.
11. Russell, "Burial in Zoroastrianism", s. 1504.

Gökyüzü Cenazeleri

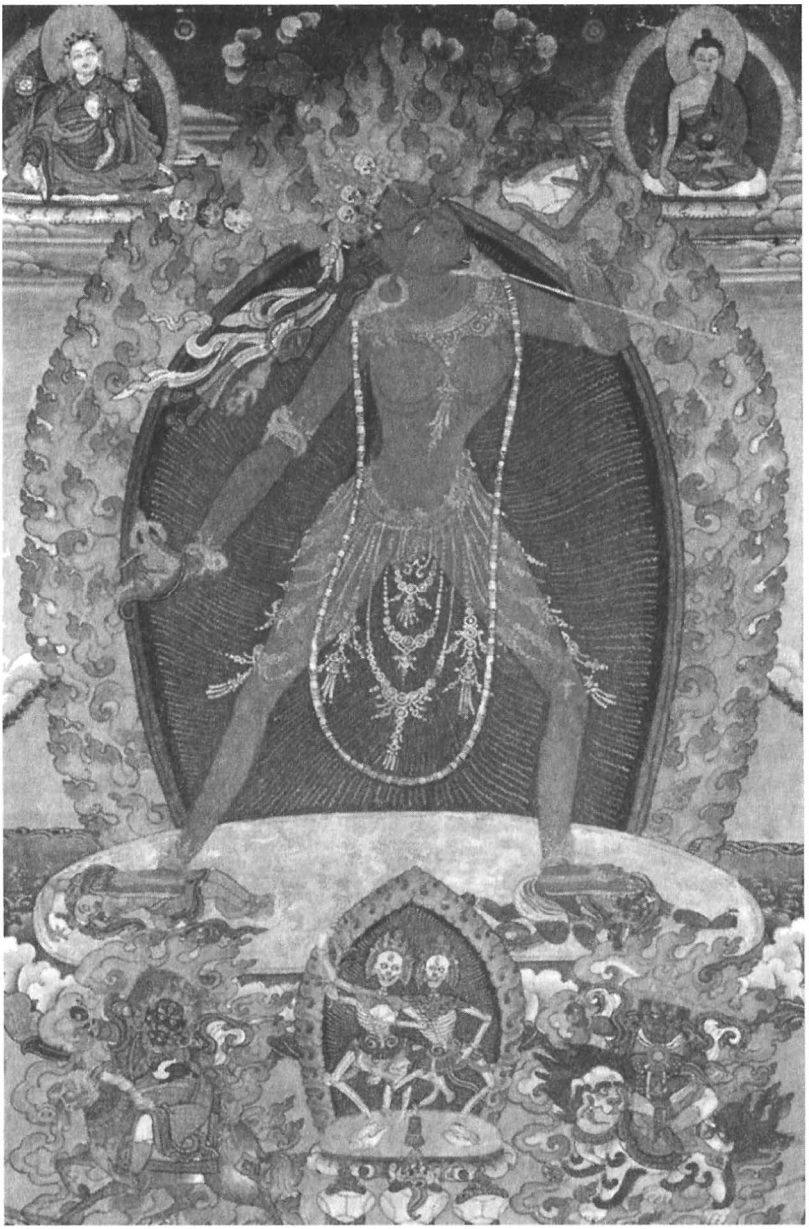
Flaman bir Fransisken misyoneri olan Rubrucklu William, 1253 yılında Moğol İmparatorluğu'na yaptığı gezilerden dönmüş ve bu gezileri anlattığı *Itinerarium fratris Willielmi de Rubruquis de ordine fratrum Minorum, Galli, Anno gratiae 1253 ad partes Orientales** isimli kayıtlarını Fransa kralına takdim etmiştir. Himalayalarda gerçekleştirilen bir ritüelle ilgili bir Moğol'dan öğrendiklerini şu şekilde aktarır: "Himalaya Dağları'nın ötesinde, ölmüş ebeveynlerini yemeyi alışkanlık haline getirmiş Tibetli insanlar var, mezarlarını ölülerinin bağırsaklarından yapıyorlar. Ebeveynlerinin kafataslarını da saklıyorlar, bunu bana kendi gördüklerinden yola çıkarak anlattı."[12] Burada Rubrucklu William, Tibet'teki iki ritüeli birbirine karıştırmaktadır: *kapala* ve gökyüzü cenazeleri. *Kapala*lar, hem Hinduizme hem de Budizme ait ritüellerde kullanılan insan kafataslarından yapılmış fincanlar ve kâselerdir. Genellikle öfkeli tanrılara adak sunmak amacıyla kullanılırlar. Kafatasları, çoğunlukla, gökyüzü cenazelerinin gerçekleştirildiği topraklardan temin edilmektedir. Gökyüzü cenazelerinde, Tibetlilerin bedenleri ebeveynleri tarafından yenmez; aksine Zerdüştlükteki gibi kuşlar tarafından yenir.

Gerçekten de Tibetliler bu ritüellere "gökyüzü cenazeleri" demezler; bu terim Batılılar tarafından bu yöntemi tanımlamak amacıyla uydurulmuştur. Tibetliler aslında ritüele *jhator* ya da *byagtor* (kuşlara sadaka vermek) veya *rirkyel* (dağlara taşımak) isimlerini verirler. Tibet Budizmi konusunda bir uzman olan Dr. Margaret Gouin, *rirkyel* terimi için şöyle bir açıklamada bulunur: "Akbabalar uçarken, bedenlerin parçalarını dağların zirvelerine bırakarak cesetleri Tibet'in her köşesine dağıtırlar."[13] Tibetlilerin kullandıkları dil, onların bu ritüeli doğal ve sağlıklı bir yöntem olarak gördüklerini ortaya koyar. Bedenler, ödünç alındıkları doğaya karışırken; ruhlar ise ölüm ve yeniden doğuş arasındaki döngüde varlıklarını korurlar. Batılıların kullandığı terim ise kendilerinin ölüm anlayışlarını yansıtır: Ölüler bir şekilde gömülmelidir, gökyüzüne ya da akbabaların midelerine.

* (Lat.) Fransisken Tarikatının Emriyle Fransa için, İsa'nın Doğumundan Sonraki 1253 Senesine Ait, Doğu'nun Bölgelerine Dair Rahip Rubrucklu William'ın El Kitabı. (ç.n.)

12. William Woodville Rockhill, *Notes on the Ethnology of Tibet*, Washington, 1895, s. 727. (Latincesinden çevirisi çevirmene aittir.)

13. Margaret Gouin, *Tibetan Rituals of Death: Buddhist Funerary Practices*, Londra, 2010, s. 60.

Vajrayogini'nin (Budist Tanrıça)
on dokuzuncu yüzyıla ait Thangka'sı (Tibet'e özel Budist resimler).
Tanrıça burada *kapala*'dan kan içiyor.

Batılıların Tibet kültürüyle ilk karşılaşmalarından itibaren bu ritüel, süslenerek ilginç kılınmaya çalışılmıştır. Hem ölülerin Tibet dağlarına gömülme imkânı olmadığından (sert kayayı örten toprak yalnızca birkaç santimetre kalınlığındadır), hem cesetleri yakmak için yeterli odun bulunmadığından (Tibet'in rakımı çoğunlukla ağaçların yetişebileceği alanlardan yüksektedir) hem de reenkarnasyon ve yaşayan her canlıya şefkat göstermek gibi Budist inanışların varlığından dolayı gökyüzü cenazeleri, pratik bir alternatif olarak kültürde yerini almıştır.[14] Bir beden, ruh için bir yuvaysa ve bu ruh ölümden sonra reenkarne olacaksa neden başka canlıların beslenmesi için kullanılmasın?

Gökyüzü cenazeleri, aslında hiç de cenaze gibi değillerdir. En basit şekilde, cesedi yüksek bir lokasyonda doğal koşullara ve hayvanlara bırakmaktır. Ancak Tibet'te, bedenin parçalara ayrılarak kuşlara, özellikle de akbabalara (Tibetliler onlara "kartallar" derler) yem edilerek gerçekleştirildiği karmaşık bir ritüel görmekteyiz. *Rogyapas* ismindeki özel beden ayrıştırıcıları, eti kemiklerden ayırır ve ritüellerin gerçekleştirildiği bölgelerde toplanan kuşlara verir. Kemikler ise toz haline getirilir, arpa unu ile karıştırılır ve etleri yemeyi bitiren kuşlara yem edilir; bu şekilde, bütün cesedin tüketilmiş olduğundan emin olunur. Bu da ruhun bedenden ayrılışını garantiler. Kuşun cesedi yememesinin ya da törenden sonra bedenlerden artan parçalar kalmasının kötü bir alamet olduğu kabul edilir. Bazı araştırmalara göre, kuşlar genellikle yemekten hemen sonra uçamayacak duruma gelir; ritüel sırasında o kadar çok yiyecek önlerine konmuştur ki tıka basa doymuşlardır.

Moğolistan'ın bazı bölgelerinde, geleneksel olan ritüel ölüyü gömmek iken (çünkü Moğolistan'ın coğrafyası, toprağa gömme ritüeline Tibet'inkinden daha uygundur); Moğollar aynı zamanda, özellikle Çin'deki Ming Hanedanlığı'nın yönetimi sırasında tahtta bulunan Altan Han'ın hükümdarlığı süresince, Tibetliler ve Dalay Lama ile kurulan ilişkiler sebebiyle gökyüzü cenazelerini de uygulamışlardır.[15] yirminci yüzyılda ise Çin'in komünist hükümeti bu ritüeli yasaklamıştır. Ancak ritüel Tibet'te, 2005 yılında çıkarılan yasalar tarafından korunarak devam etmektedir; Moğolistan'da ise ülkedeki hızlı şehirleşme ve modernleşme nedeniyle yok olmaktadır. Günümüzde halen

14. Meg van Huygen, "Give My Body to the Birds: The Practice of Sky Burial", www.atlasobscura.com, 11 Mart 2014.
15. Michel Heike, "The Open-air Sacrificial Burial of the Mongols", http://userpage.fu-berlin.de, 11 Nisan 2017.

daha Tibetliler, diğer ceset imha etme şekilleri arasından gökyüzü cenazelerini tercih etmektedirler. Çin hükümetinin 2000 yılında devlet tarafından işletilen modern bir krematoryum inşa etmesine rağmen, 2005 gibi yakın bir tarihte Tibetlilerin yüzde sekseni yine gökyüzü cenazelerini tercih etmiştir.[16] Tibet'te şu anda 1.075 adet gökyüzü cenazesi alanı ve yüzden fazlaca *rogyapas* bulunmaktadır.[17] Bu ritüel, sayısız belgesele ve özellikle de Frederique Darragon'un *The Secret Towers of the Himalayas** isimli eserine konu olmuştur.

Kykloplar

Tibet ve Zerdüştlük kültürlerinde bedenlerin imha edilmesinin doğallığına kıyasla, diğer birçok kültürde cesetlerin yenmesine dair bir korku bulunmaktadır. Bu kitapta bahsedilen mitler ve halk hikâyeleri, kişinin bedeninin başka bir insanın ya da bir canlının yemeği haline gelmesine dair korkuların altını çizmektedir. Örneğin Yunan mitolojisi, bünyesinde birçok ceset yiyici canavar barındırır. Bunlar, sıradaki bölümde değinileceği üzere, gerçekten de korkutucu varlıklardır. Ancak hiçbiri Kykloplar kadar dehşet verici karakterize edilmemiştir.

Kykloplar özlerinde titanlardır. Titanlar, tanrılardan önce doğmuş olan, toprağın ve gökyüzünün çocuklarıdır. Aynı zamanda demircilerdir de. Zeus'a yıldırımı onlar hediye etmiştir. Bu Kykloplar neticede Apollon tarafından öldürülmüştür. *Odysseia*'da Homeros, Kyklopların Polyphemos'un formundaki yeni bir türünü ortaya koyar. Polyphemos, bir titan değildir, Poseidon'un ve bir nympha olan Thoösa'nın oğludur. Apollodorus onu, "devasa, vahşi bir yamyam" olarak tanımlar.[18] Heraklitos ise Kyklopların "vahşi ruhları" olduğunu ve "Kyklop" kelimesinin "rasyonelliğimi elimizden alan şey" ifadesinden geldiğini yazar.[19] Heroklitos, *Odysseia*'yı insanın varoluşu için bir alegori olarak okur; bu durumda Polyphemos irrasyonel dürtüleri ve vahşiyane eğilimleri temsil etmektedir.

Polyphemos teknik olarak bir yamyam değildir. Evet, ölü insanların bedenlerini yer ancak kendisi bir insan olmadığı için insan yediğinde bu onu bir yamyam yapmaz. Ayrıca bu Kyklop'un, onun çevresini saran Satyrleri ve diğer Kyklopları yemediğinden bahset-

16. A.g.e.
17. A.g.e.
* (İng.) Himalayalar'ın Gizli Kuleleri. (ç.n.)
18. Apollodorus, *Gods and Heroes of the Greeks: The Library of Apollodorus*, Çev. Richard Simpson, Massachusetts, 1976, s. 291.
19. Ken Dowden, *The Uses of Greek Mythology*, Londra, 1992, s. 24-5.

memiz gerekir. Sadece ölü insanlar ile beslenirler (ve tabii ki koyunlarla – Yunanların birincil besin kaynağı olarak gördüğü hayvan ile insanı bir noktada bağlayan iki besin kaynağıyla yani).[20] İnsanlar koyunlara nasıl davranıyorlarsa Polyphemos da insanlara o şekilde davranır.

Polyphemos'un hikâyesini anlatan iki önemli klasik eser, Homeros'un *Odysseia*'sı ve Homeros'un eserinde anlatılanları sahneye uyarlayan Euripides'in *Kyklops*'udur. İlki, Homeros'a atfedilen sözlü anlatım geleneğinin bir parçası olan ve MÖ sekizinci yüzyılda yazıya geçirilen iki eserden biridir (diğeri ise *İlyada*'dır). Truva Savaşı'ndan sonra adamlarıyla beraber Yunanistan'daki evi İthaka'ya geri dönmeye çalışan cesur ve zeki Odysseus'un hikâyesini anlatır. Tanrıları kızdırdığı için Odysseus'un macerası on yıl sürmüş ve bu yolculuk sırasında antik dünyanın bütün bölgelerini dolaşmış; canavarlarla, cadılarla ve diğer engellerle burun buruna gelmiştir.

Kimsenin yaşamadığını düşündükleri bir adaya demir atan Odysseus ve adamları, Polyphemos'un mağarasını keşfederler ve içeride buldukları erzakları yemeye başlarlar. Polyphemos mağarasına geri döndüğünde, Odysseus ve adamlarının içeride mahsur kalması için mağaranın girişine büyük bir kaya yerleştirir. Homeros, Kyklop'u, "insandan bir canavar" olarak tanımlar; zeki değildir ve açgözlüdür. Tek bir gözü ve devasa bir ağzı vardır.[21] Homeros'un kullandığı dil ise Kyklop'un hem bir insan hem de bir canavar olduğunu ortaya koymaktadır. Başka bir değişle Polyphemos insana benzer ancak onları yediğinde bu bir yamyamlık olmayacak derecede farklıdır. Ve onun tarafından yakalanmanın sonu yenmektir.

Polyphemos'un mürettabattan iki adamı bir koyun gibi öldürüp doğrayarak yemesi üzerine Odysseus ve adamları dehşete düşmüştür. Odysseus olanları şu şekilde anlatır:

> ...ellerini açıp atıldı arkadaşlarımın üzerine,
> yakaladı ikisini, çarptı kafalarını yere enikler gibi,
> ossaat beyinleri fışkırdı, ıslattı dört bir yanı,
> ayırdı onları parça parça, hazırladı yemeğini,
> dağda büyümüş bir aslan gibi, hepsini yedi bitirdi,
> ne bağırsak kodu, ne et kodu ne de ilikli kemik.*

20. David Konstan, "An Anthropology of Euripides' Kyklōps", *Nothing to Do with Dionysos? Athenian Drama in Its Social Context*, Froma Zeitlin ve John J. Winkle (Ed.), Princeton, 1992, s. 211.

21. Homer, *The Odyssey*, Çev. Robert Fitzgerald, New York, 1961, s. 147.

* Homeros, *Odysseia*, Azra Erhat & A. Kadir, İş Bankası Kültür Yayınları, 2022 (17. Basım) IX. Bölüm, 288- 293, s. 154. (ç.n.)

Üç dize sonra ise Odysseus, Kyklop'un "koca göbeğini bol insan etiyle doldurduğunu"* söyler. Ardından Kyklop sarhoş olur ve derin bir uykuya dalar, Odysseus'un adamlarının cesetleriyle karnı doymuştur. Bu yaptıkları Polyphemos'u Yunanlardan ayırmaktadır. Yunanlar, insanları öldürebilir veya onlara şiddet gösterebilirler ancak öldürdükleri insanların cesetlerini yemezler.

Mark Buchan, *İlyada*'nın ana kahramanı Achilleus'un Hektor'a karşı bir yamyamlık eyleminde bulunma gibi bir seçeneğinin olduğunu söyler ancak Achilleus bunu yapmamıştır; Polyphemos ise insan yemeyi seçer, bu da onu bir canavar yapan şeydir (Achilleus'un olmadığı gibi). Ancak Polyphemos bir yamyam değildir çünkü bir insan değildir. Buchan'ın dediği gibi bu durum "yamyamlık denen tabu olmadan insan etinin yenmesidir".[22] Aynısı gökyüzü cenazeleri için de geçerlidir; ancak ilk durum daha dehşet vericiyken, Tibet ritüeli pek öyle değildir. O halde asıl soru şu olmalıdır: Cesedi kim yiyor ve hangi nedenle? Kyklop'un korkutucu tarafı bir yamyam olması değil, insan eti yiyen bir canavar olmasıdır. Himalayalarda kuşlar tarafından yenmek doğal bir durumken Akdeniz'de bir canavar tarafından yenmek ise doğaya aykırıdır. Bu da korkunun ana kaynağıdır.

Kyklop, Odysseus onu sarhoş edene kadar iki adam yer. Odysseus ona isminin "Kimse" olduğunu söyler, onu kör eder ve daha sonra adamlarına, mağaradan kaçabilmeleri için Kyklop'un koyunlarının arkasına saklanmalarını emreder; hikâyenin bu noktası Polyphemos'un diğer Kykloplara şu ünlü sözleri söylemesi ile sonlanır: "Kimse beni kör etti!"** Korku faktörü, Homeros'un eserinde apaçık ortadadır. Truva Savaşı'nda ölen insanlar en azından kahramanca can vermişlerdir. Odysseus'un adamları ise bir canavara yem olmuştur.

Korku faktörü, Euripides'in, MÖ 428 yılında, tiyatral bir festival olan Dionysia için yazdığı *Kyklops* isimli oyununda daha da ön plandadır. Homeros'un *Odysseia*'sı Polyphemos'un mağarasındaki

---

* A.g.e., s. 154. (ç.n.)

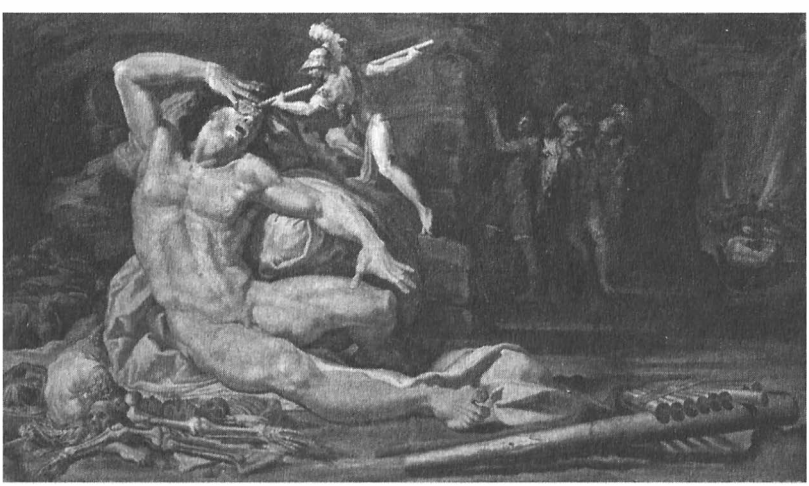
22. Mark Buchan, "Food for Thought: Achilles and the Cyclops", *Eating Their Words: Cannibalism and the Boundaries of Cultural Identity*, Kristen Guest (Ed.), New York, 2001), s. 19, 25, 29.

** (İng.) "Nobody blinded me!" Odysseus sivri zekâsı ile tanınan bir karakterdir. Bu cümle bağlamdan bağımsız olarak İngilizcede "Kimse beni kör etmedi" anlamına gelmektedir. Odysseus bilerek Polyphemos'a isminin "Kimse" olduğunu söylemiştir, böylece diğer Kykloplar yardıma geldiklerinde ve bu cümleyi duyduklarında bir sorun olmadığını düşünecekler ve oradan ayrılacaklardır. (ç.n.)

rahatsız edici olayları dolaylı yoldan anlatırken Euripides'in karakterleri, onları seyirci önünde doğrudan doğruya yaşar. Bir satyr tarafından Polyphemos'un zalimliği ve beslenme biçimi hakkında uyarılan Odysseus, mağaradan kaçmaya çalışır ancak mağaranın girişinde beliren Kykloplar tarafından adamlarıyla kapana kısılmıştır. Polyphemos, adamları yemek için niyetini dile getirirken Odysseus misafirperverlik kurallarını hatırlatarak şöyle der: "Mağaranıza gelen dostlarınızı yiyerek ağzınıza haram lokma sürmemelisiniz."[23] Odysseus ayrıca Kyklop'u, Truva Savaşı'ndan zaferle döndüklerine ve onları yenmenin zor olacağına dair uyarır.

Kyklop, adamları mağaraya sürükler ve Odysseus, seyirciye neler olduğunu anlatmak için sahnede kalır. Polyphemos, büyükçe bir ateş yakmış, kocaman bir kazanı ateşe yerleştirmiştir ve sonra:

> Tanrılara nefretle dolu, cehennemden çıkma kasap için her şey hazır olduğunda, mürettebatımdan iki adamı yakaladı, boğazlarını kesti ve tek bir hareketle bir tanesini kazanın bronz derinliğine attı.
> Diğerini ise ayak bileğinden yakaladı, dev bir kayanın keskin kenarına çarptı ve beynini etrafa dağıttı. Keskin bir bıçakla derilerini yüzerek onları ateşte kızarttı ve uzuvlarını kaynatmak için kazana attı.
> Acılar içerisinde, gözyaşlarım sular seller gibi akarken kenarda öylece bekledim. Kyklop'un kölesi olmuştum.[24]

Pellegrino Tibaldi, *Ulysses Polyphemos'u Kör Ediyor*, 1549-51, Palazzo Poggi'de bulunan bir tavan freski, Bolonya.

23. Euripides, "Cyclops", s. 97.
24. A.g.e., s. 105-7.

Euripides'teki korku faktörü, sadece Kyklop'un adamları öldürüp pişirerek yemesinden değil, aynı zamanda Odysseus'un (ve bizim) bunu izlemek zorunda kalmamızdan da sağlanır. Onun (ve bizim) bu cinayeti ve ölü yiyiciliği durdurmak için hiç gücümüz yoktur. Gerçekten de her şeyin farkında olarak bu durumu izlemek ve elden hiçbir şeyin gelmemesi korkunun ana kaynağıdır. Bu korku faktörüne, gulyabanilerin, wendigoların, aswangların ve özellikle hayatta kalmak adına gerçekleştirilen yamyamlığın hikâyelerinde sıklıkla rastlanır.

Yenmek: Doğal Bir Deneyim midir?

Yan yana incelendiklerinde, Kyklop hikâyelerinin ve gökyüzü cenazelerinin birçok ortak noktası bulunmaktadır. İkisinde de bir insan vücudu, insan olmayan bir varlık tarafından tüketilmektedir. Ancak ikincisi doğal ve hayatın parçası olan bir durumken, ilki doğaya aykırı ve korkunçtur. İki duruma da farklı tepkiler verilmesinin bir nedeni, yeme eylemini kimin hangi koşullar altında gerçekleştirdiği arasındaki farktır. Polyphemos, yiyeceği kişileri öldürür. Yemeği haline gelen kurban, ritüelin zoraki bir katılımcısıdır. Kyklop bir canavardır. Onun tarafından yenmek doğaya aykırı bir ölümdür. Ancak bundan daha da önemli bir nokta vardır ki, Yunan kültüründe, ölülerin ruhlarının Ölüler Diyarı'na girebilmeleri ve orada aileleri ve arkadaşlarıyla beraber olabilmeleri için ölülerin bedenleri gömülmelidir. *Odysseia*'da Odysseus, büyük bir cesaret göstererek Ölüler Diyarı'na girer, ancak oranın pek de hoş bir yer olmadığını fark eder. Ayrıca birçok arkadaşının, Truva Savaşı'ndan sağ çıkmış olsalar bile, şiddetin kurbanı olarak öldüğünü öğrenir. Ama en azından savaşta ölmek şerefli bir ölümdür. Bir canavar tarafından katledilip yenilmenin ise şerefli hiçbir tarafı yoktur.

Diğer bir yandan gökyüzü cenazeleri, cesetleri güvenli, etkili ve Tibet Budistlerinin inançlarına sadık bir şekilde imha etmenin mantıklı ve spiritüel bir yoludur. Benzer şekilde, sessizlik kulelerinde yenmek, Zerdüştlük inancından yola çıkılarak ve ona saygı duyularak geliştirilmiş önemli bir ritüeldir. Akbabalar canavar değildir, doğal dünyanın bir parçasıdırlar ve kişilerin bedenlerinin kutsal elementlere karışmasını engellemeye yardımcı olurlar. Bu durumda ölüyü yemek kutsal bir görev olmakla beraber, aynı zamanda dünyayı koruma şekli haline gelmektedir de. Şimdi sıradaki bölümde, tanrıları yiyen insanların ve insanları yiyen tanrıların yer aldığı birçok dini inancı ve ritüeli inceleyeceğiz.

İki
Tanrı Yiyen İnsanlar, İnsan Yiyen Tanrılar

Antik Yunan dini, bünyesinde insanların, hatta tanrıların bile yendiği birçok hikâye barındırır. Euripides'in *Bakkhalar* isimli oyununda koro, genç tanrı Dionysos'un "çiğ et yemekten zevk duyduğu"nu söyler; ama hikâyenin sonunda, kendisi de takipçileri tarafından yakalanarak parçalara ayrılıp yenecektir. Thebes kralı olan kuzeni Pentheus, Dionysosçu bir coşkunluk hali içerisindeki annesi tarafından parçalara ayrılacak; Agave, yanındaki diğer kadınlarla beraber oğlunun etini yiyecek, kanını içecektir. Tarihte biraz daha ileri gidilerek Filistinli peygamberin birinci yüzyıldaki öğretilerine ve onun Romalı biyografi yazarının teolojik iddialarına dayanarak gelişen dine bakıldığında ise Hıristiyanlığın, İsa'nın etinin yenmesi ve kanının içilmesi fikrinden geldiği görülecektir. Katoliklerin bu ritüele karşı ilginç bir bakış açıları vardır: 1215 yılında toplanan Dördüncü Lateran Konseyi sırasında, Kilise bu ritüeli kabul etmiş; yani ekmek ve şarap tam anlamıyla İsa'nın vücudu ve kanı haline gelmiş ve yenmesi gerektiğine karar verilmiştir.

Marina Warner, "Yunan panteonunun* temel hikâyesinin, *patrilineal*** yamyamlık yoluyla bir bebek öldürme miti olduğunu" ve "Kronos'un (Roma mitolojisine Satürn olarak bilinir); eşi Rhea, oğlu Zeus yerine ona bir taş verene kadar çocuklarını doğdukları gibi yediğini" hatırlatır.[1] Zeus babasını öldürdüğünde, yediği diğer çocukları Kronos'un karnından çıkarılır ve o çocuklar daha sonra Olimpos'un tanrıları olur. Tanrıların başlangıcı aynı zamanda yamyamlığın, insan yemenin ve tanrı yemenin başlangıcıdır.

Tanrıların insanları yaratmalarının hemen ardından gelen dönemde ortaya çıkan mitlerden biri de yamyamlık ile lanetlenen Tantalos'un Krallığı mitidir. Tantalos'un hikâyesini anlatan diğer Yunan ve Roma oyunlarına ek olarak, Tantalos'un ve oğlu Pelops'un hikâyelerini Ovidius'un *Dönüşümler* isimli eserinde de görmekteyiz. Hikâyede Tantalos, tanrıları bir ziyafete davet eder. Tanrıların güçlerini sınamak için oğlu Pelops'u katleder ve cesedini onlara servis eder. Tanrılar, önlerine konulan yemeğin ne olduğunu hemen anlarlar; ancak kızı Persephone'nin Ölüler Diyarı'nda olmasının acısıyla dikkati dağılmış olan Demeter, Pelops'un omzunun bir kısmını çiğner ve yutar.[2] Tanrılar, Pelops'u yeniden hayata döndürürler (Demeter de ona fildişinden yeni bir omuz yapar) ve Tantalos'u da insan eti yemenin yanlış olduğunu söyleyerek cezalandırırlar. Tantalos ise Ölüler Diyarı'nda, boğazına kadar suya batmış ve başının üzerinde meyvelerin asılı durduğu bir halde sonsuza kadar hapse mahkûm edilir. Ne zaman içmek için suya doğru eğilse su geri çekilir. Ne zaman bir meyveye uzansa meyve ondan kaçar. Tanrıları insan etiyle beslemenin cezası bir daha asla hiçbir şey yiyememektir. Bu hikâye, aynı zamanda *tantalize**** kelimesinin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Pelops ise kötü seçimlere dayanan aile geçmişini devam ettirmiştir. Kral Oenomaos'u, kızının onunla evlenmesi için rızasını almak adına kandırmıştır. Pelops, Oenomaos'un arabacısı Myrtilus'a, Oenomaos'un arabasını sabote etmesi için rüşvet teklif eder; böylece Pelops kazananın ödül olarak Oenomaos'un kızını gelin ala-

* Bir kültürün mitolojisindeki tüm tanrıları içine alan kolektif isimdir. (ç.n.)

** (İng.) Baba soyundan gelen, babasoyluluk. (ç.n.)

1. Marina Warner, *No Go the Bogeyman*, New York, 1998, s. 53.

2. Ovid, *Dönüşümler*, 6. Kitap, 461-71, Çev. Stanley Lombardo, Indianapolis, 2010, s. 160.

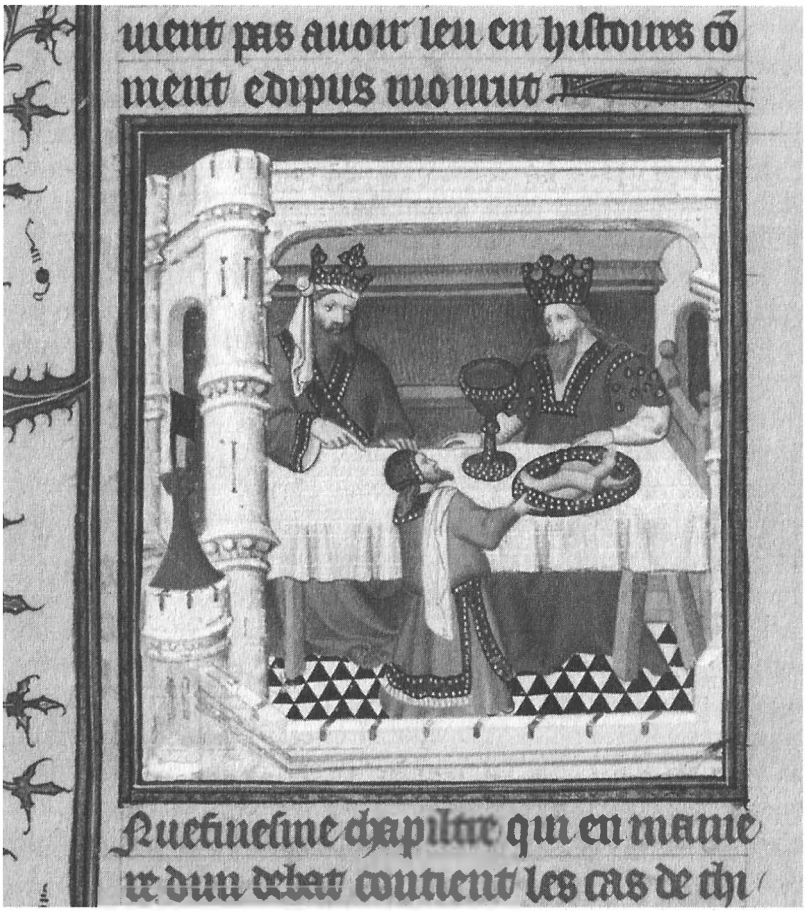
*** (İng.) Bir kimseye boş ümitler vererek umutlandırmak anlamına gelir. (ç.n.)

cağı bir yarışta galip gelecektir. Oenamaos yarış sırasında ölür, Pelops ise Myrtilus'un rüşvetini (Oenomaos'un kızıyla, yani Pelops'un yeni eşiyle bir gece teklif etmiştir) istemesinden korktuğu için onu öldürür. Myrtilus, Pelops'u ve ailesini lanetler ki bu da daha çok yamyamlık hikâyelerinin ortaya çıkmasına sebep olur.

Pelops'un oğulları Atreus ve Thyestes, Pelops'un ölümünden sonra kimin tahta geçeceğine dair bir kavgaya girişirler. Atreus, kral olma hakkını kazanır ancak Thyestes, Atreus'un eşini baştan çıkarır ve krallıktan sürülür. Romalı oyun yazarı Seneca, bundan sonra olanları *Thyestes* isimli oyununda anlatır. Kardeşinden intikam almaya kararlı olan Atreus, Thyestes'i oğullarının yanına, krallığa çağırır ve bir barışma yemeğine davet eder. Krallığa vardıklarında, Atreus kardeşine dinlenmesini söyler ve oğullarını odalarına getirmeyi teklif eder. Ancak bunun yerine, onları mutfağa götürür. Oyunun bu noktasında bir elçi, koroya Atreus'un Thyestes'in oğullarını nasıl öldürdüğünü anlatır; birini boğazından bıçaklamış, diğerinin kellesini almış ve en küçüğünün de bir kurban bıçağıyla göğsünü deşmiştir. Daha sonra Seneca, Atreus'un yeğenlerini nasıl parçalara ayırdığını ve etlerini nasıl pişirdiğini detaylıca anlatır: "Etlerin bazılarına, yavaş yavaş yanan alevlerin içerisine yerleştirebilmek için şişler geçirdi, bazılarını ise ateşin üzerindeki kazanlarda kaynattı."[3]

Güzel bir yemekten sonra Thyestes, bu lezzetli yemeğin keyfine varmak için oğullarının da yanında olmasını ister. Atreus ise şöyle der: "Çocukların babalarının koynunda diyorsam inan bana. Oradalar ve her daim orada kalacaklar."[4] Hemen ardından Thyestes karın ağrıları çekmeye başlar. Karnının gurul gurul olduğunu söyler. Atreus, kestiği elleri ve kafaları gösterir. "Canavarlar veya vahşi hayvanlar mı yedi onları?" diye sorar Thyestes. "Hayır" diye yanıtlar Atreus, "Bu lanetli masada oğullarınla ziyafet çektin".[5] Seneca'nın oyunundaki bu zalimliğin asıl amacı, oğullarını yediğini öğrenen Thyestes'in tepkisini göstermektir ki bu da stoacılıktır. Oğullarının öldürülmesine ve onları yemesine kederlenen Thyestes öç almaz, intikam peşinde koşmaz; bunun yerine sadece oğullarının cesetlerinden arta kalanları gömmek ister.

3. Seneca, "Thyestes", *Phaedra and Other Plays*, R. Scott Smith (Ed. ve Çev.), New York, 2011, s. 227.
4. A.g.e., s. 235.
5. A.g.e., s. 237.

Giovanni Boccaccio'nun "Atreus, Thyetes'e üç oğlunu servis ediyor" isimli minyatürü, *Des cas des nobles hommes et femmes*, 1410.

Ancak hikâyenin bir devamı vardır. Thyestes firar eder ve Delphi'den kaçtığı sırada genç bir kıza tecavüz eder; ancak onun, Atreus'un daha sonra eşi olarak alacağı, kendi öz kızı Pelopia olduğunu fark etmez. Pelopia'nın, Thyestes'ten bir oğlu olur: Aegisthus. Atreus ise onu, ilk eşinden olan diğer oğulları Agamemnon ve Menelaus ile beraber öz oğlu olarak büyütür. Atreus, Agamemnon ve Menelaus'a amcaları Thyestes'i bulup yakalamalarını ve öldürülmek üzere geri getirmelerini emreder. Agamemnon ve Menelaus bu görevi yerine getirir.

Aegisthus'a Thyestes'in kellesini alma görevi verilir; ancak Thyestes, Aegistus'un kullandığı kılıcın kendisinin olduğunu, Aegisthus'un

ve Pelopia'nın da kendi çocukları olduğunu fark eder. Oğlunun ensest bir ilişkinin meyvesi olduğunu öğrenen Pelopia, kendini o kılıçla öldürür. Aegisthus ise kılıcı üvey babası (ve amcası) olduğunu öğrendiği adama geri götürerek kılıcın üzerindeki kanın Thyestes'e ait olduğunu söyler. Bunun üzerine Aegisthus, Atreus'u öldürür ve Thyestes tahta geçer. Agamemnon ve Menelaus ise intikam almaya yemin ederek firar ederler.

Kardeşler Sparta'ya, Kral Tyndareus'un yanına sığınırlar. O sırada kralın eşi Leda, kuğu formundaki Zeus ile gizli bir ilişki yaşamaktadır. Leda dört çocuk doğurur; bunlara Helen (daha sonra Truvalı Helen ismini alacaktır) ve Clytemnestra da dahildir. Birçok erkek, Helen ile evlenmek için birbiriyle yarışır; ancak sadece Menelaus onu eşi olarak almaya hak kazanır. Agamemnon da Clytemnestra ile evlenir. Helen, Truvalı Paris ile kaçtığında, onun için yarışan bütün talipleri onu ülkesine geri getirmek için toplanırlar; bu da Truva Savaşı'nın başlamasına sebep olur. Yunan ordusunun komutanı olarak seçilen Agamemnon, on yıllığına savaştayken Clytemnestra, Aegisthus ile bir ilişki yaşar. Savaş bittiğinde ve askerler eve döndüklerinde ise Clytemnestra, Agamemnon'u öldürür. Ancak bundan birkaç yıl sonra da kendi oğlu Orestes tarafından öldürülür. Orestes'in davası ise en sonunda Myrtilus'un lanetinin sonunu getirir. Tantalos Krallığı'nın geçmişi sayısız cinayet, ensest ilişki, tecavüz ve istem dışı yamyamlık hikâyeleriyle doludur. Üstelik bunların hepsi ilk kez tanrılara ceset yedirme eyleminden doğmuştur.

Pelops, tanrılara yem edilen ilk insan değildi. Bir ölümlü formuna giren Zeus, sık sık yeryüzünde gezinir ve insanlığı teftiş ederdi. Bir hikâyede, Arcadia kralı Lycaon, onu buyur etmiş ve onu akşam yemeğine davet etmişti. Ovidius'un *Dönüşümler*'i bu hikâyeyi Zeus'un bakış açısından şöyle anlatır:

> ...*Molos* soyundan gönderilen
> bir rehinenin gırtlağını deşer kılıçla ve böylece,
> onun yarı ölü uzuvlarının bir kısmını kaynar suyla
> haşlar, bir kısmını harlı ateşte kızartır.
> Bunu masalara koyar koymaz, öç alan ateşimle
> Çatısını, efendisine layık aile tanrılarının başına yıktım.*

* Ovidius, *Dönüşümler I-XV*, Çev. Asuman Coşkun Abuagla, 2022 (3. Basım), I. Kitap, 227-231, s. 30. (ç.n.)

Zeus, burada üç nedenden dolayı alınmıştır. Birincisi, Lycaon bir tutsağı katletmiş, savaşa ve rehin almaya dair kuralları ihlal etmiştir. İkincisi, Zeus'u davet ederek ve ona yasaklı olan bir yemeği servis ederek misafirperverlik kurallarını ihlal etmiştir. Üçüncüsü ise Tantalos'un hikâyesinden de öğrendiğimiz üzere, tanrılara (ya da başka hiç kimseye) insan eti yedirilmemelidir. Zeus; Lycaon'u, ailesini, hizmetçilerini ve etraftaki diğer herkesi yok eder. Yine bir mit daha, insan eti yemenin yanlış olduğunu ve teşebbüs eden herkesin tanrılar tarafından cezalandırılacağı fikrini pekiştirmektedir.

Yunan mitolojisi; insanların, sevdiklerini sadece tanrılara değil aynı zamanda düşmanlarına da yedirdikleri hikâyeleri anlatır. Atreus ve Thyestes akrabalarına ceset yedirenlerin hikâyelerinin sadece bir örneğidir. Bir diğer örnek ise Procne'nin kocası Tereus'un kız kardeşine tecavüz etmesinin intikamını almak adına kendi oğlu Itys'i öldürüp kocasına yedirmesidir. Tereus, oğullarının da yemeğe katılmasını istediğinde Procne, Itys'in en başından beri tecavüzcü babasının içinde olduğunu söyleyerek oğlunun kafasını Tereus'a gösterir.

Tanrıları yemeye değinen ilk mit, tiyatro tanrısının kendisine aittir. Dionysos, Zeus ve ölümlü Semele'nin oğludur. Kocasının bir diğer sevgilisini daha kıskanan Hera; Semele'yi, Zeus'un kendi formuna dönmesini istemesi için kandırır ki bu da ölümlülerin gözlerinin kaldıramayacağı bir şeydir. Semele anında küle dönüşür ancak Zeus, hâlâ dumanı tüten kalıntıların arasında parıldayan fetüsü alır ve onu büyüyüp tanrı Dionysos'a dönüşene kadar uyluğunda saklar. Europides'in *Bakkhalar* isimli oyununda anlatılan hikâyede Dionysos, kendisine tapınılması için Thebai'ye geri döner. Mevcut kral (aynı zamanda Dionysos'un kuzeni) Pentheus, bu külte katılmayı reddeder ve bu yeni tanrıya tapınılmasını yasaklar. Dionysos onu coşkunluk haline sokar ve Bakkhaların tören için giydikleri özel kostümlerden giymesi için ikna eder, ardından onu coşkunluk halindeki ibadetçilerinden oluşan kalabalığın arasına gönderir. İbadetçileri, Pentheus'u parçalara ayırırlar ve etini yemeye başlarlar. Ancak en sonunda, Dionysos da aynı kadere kurban olacaktır.

Her sene Bakkhalar, ormanda Dionysos'u kovalarlar ve cesedini yerler. Modern tiyatro eleştirmeni Jan Kott, "Böylesi mitlerde ve Dionysosçu ayinlerdeki parçalanma hikâyelerinde, Dionysos'un takipçileri genellikle kadınlardır. Cesetleri parçalara ayırırlar ve çiğ etleri yerler.[6] Kurban edilen ise her zaman erkeklerdir" der. Cinsiyet,

6. Jan Kott, *The Eating of the Gods*, Çev. Boleslaw Taborski ve Edward J. Czerwinski, Illinois, 1987, s. 199.

bu bağlamda önemlidir. Kott; Pentheus'un annesi Agave tarafından yemesini hem "kutsal bir yamyamlık" hem de "kutsal bir ensestlik, doğumun tersine çevrilmesi"[7] olarak değerlendirir. Tanrıların insan yemeyi onaylamamasına rağmen (Kykloplar hariç; onlar yiyebilir *çünkü* canavardır), insanlar zaman zaman tanrıları yemek zorundadır. Dionysos'un hikâyesi, yenmek zorunda olan bir tanrının ölüm ve yeniden doğuş hikâyesidir. Bu ölen, yeniden doğan ve yenmesi gereken tanrı döngüsü, yaklaşık beş yüz yıl sonra, Mesih'i takip eden hareketin bir parçası olarak Roma'da ve Levant'ta ortaya çıkacaktır.

"Pentheus, Maenadlar tarafından parçalara ayrılıyor", Pompeii'deki Casa dei Vettii'de yer alan *triclinium*'un* kuzey duvarında bulunan bir Roma freski.

7. A.g.e., s. 199-200.

* Antik Roma evlerinin yemek odalarına verilen isim. (ç.n.)

İlginç bir şekilde, İncil'de yamyamlığa dair bir yasak bulunmamaktadır. Ne Kitab-ı Mukaddes'te ne de Tanah'ta, "İnsan eti yemeyeceksin" gibi bir emir vardır. Ancak yapılmaması gerektiği çıkarımında bulunulabilir; çünkü Eski Ahit'te görülebileceği üzere, yamyamlık hep olumsuz tasvir edilmiştir. Yamyamlık, ya önceki neslin günahları yüzünden yeni neslin üzerine gönderilen bir lanet (Pelops'un çocuklarında da olduğu gibi), ya hayatta kalmak adına gerçekleştirilen bir mecburiyet (zorunlu bir yamyamlık da denebilir) ya da Tanrı'nın düşmanları –barbarlar ve şerirler– tarafından yapılan bir eylemdir.

Tanah'ta, Tanrı'nın kullarının hayatta kalmak için ölülerin bedenlerini yemelerinin gerektiği durumlar birçok defa anlatılır. Zorunlu yamyamlık ilk kez Tevrat'ta, Tesniye Kitabı'nda görülür ve daha sonra Levililer Kitabı'nda tekrar ortaya çıkar. Tesniye Kitabı'nın 28. bölümünde Tanrı; İsrailoğullarına, itaatkârlık gösterirlerse güzel şeyler elde edeceklerini vadederken, itaatsizlik göstermeleri durumunda korkunç lanetlerin onları bulacağını söyler. Salgınların, olağanüstü sıcaklıkların, düşmana karşı yenilginin ve onların köleleri haline gelmenin, tecavüzün, sürgün edilmenin ve çekirge istilasının yanı sıra Tanrı, yamyamlığın itaatsizlerin ailelerini nasıl lanetleyeceğini şu şekilde anlatır:

> Kuşatma sırasında düşmanınızın vereceği sıkıntıdan rahminizin meyvesini, Tanrınız RAB'bın size verdiği oğulların, kızların etini yiyeceksiniz. Aranızdaki en yumuşak, en duyarlı adam bile öz kardeşine, sevdiği karısına, sağ kalan çocuklarına acımayacak; yediği çocuklarının etini onların hiçbiriyle paylaşmayacak. Çünkü düşmanın kuşatma sırasında sizi sıkıştırması yüzünden kentlerinizde hiç yiyecek kalmayacak. Aranızda en yumuşak, en duyarlı kadın –yumuşaklığından ve duyarlılığından ayağının tabanını yere basmak istemeyen kadın– bile sevdiği kocasından, öz oğlundan, kızından, plasentayı ve doğuracağı çocukları esirgeyecek. Çünkü kuşatma sırasında düşmanın kentlerinizde size vereceği sıkıntıdan, yokluktan onları gizlice yiyecek. (Tesniye Kitabı 28:53-57)[8]

Bahsedilen kuşatmada, anneler çocuklarını gizlice yiyecek; ebeveynler, kendi çocuklarını yiyecek ve kimseyle paylaşmayacaktır. Yamyamlık, Yunan tanrıları için bir hakaretken, Yahudi Tanrısı için bir tehdittir. Tesniye Kitabı'nda anlatılanların, Tanah'ta daha sonra olacaklar için bir kehanet olduğu ortadadır.

8. Bkz. Levililer Kitabı, 26:29.

Tanah'ın Tevrat'tan sonraki bölümü olan Nevi'im, peygamberleri ve İsrail krallarının anlatılarını konu alır. Krallar Kitabı'nın ikinci kitabında, Aram (Suriye) kralı Ben-Hadad, Samiriye bölgesine bir kuşatma düzenler; ancak bu kuşatma, kıtlık ve açlıkla sonuçlanır. İsrail Kralı, kuşatılan şehrin surlarının yanından geçer:

> İsrail Kralı surların üzerinde yürürken bir kadın, "Efendim, Kral'ım, bana yardım et!" diye seslendi. Kral, "RAB sana yardım etmiyorsa, ben nasıl yardım edebilirim ki?" diye karşılık verdi. "Buğday mı, yoksa şarap mı istersin? Derdin ne?" Kadın şöyle yanıtladı: "Geçen gün şu kadın bana dedi ki: 'Oğlunu ver, bugün yiyelim, yarın da benim oğlumu yeriz.' Böylece oğlumu pişirip yedik. Ertesi gün ona, 'Oğlunu ver de yiyelim' dedim. Ama o, oğlunu gizledi." (2. Krallar 6:26-29)

Kuşatmanın insanların kendi çocuklarını yemesi veya başka insanların çocuklarını yemeleri ile sonuçlanma teması, tekrarlayan bir motiftir. Hz. Ermiya, halkına seslenirken şöyle der: "Onlara oğullarının, kızlarının etini yedireceğim. Canlarına susamış düşmanları onları kuşattığında sıkıntıdan birbirlerini yiyecekler." (Yeremya 19:9)[9]

Tanah'ın son bölümü ve Ketuvim'in bir parçası olan Ağıtlar Kitabı, ilk tapınağın yıkılmasının ardından söylenen bir dizi şiirsel ağıttır. İnsanların kendi çocuklarını yemeye zorlanarak cezalandırılmaları motifi burada tekrar karşımıza çıkar:

> Merhametli kadınlar çocuklarını elleriyle pişirdiler,
> Halkım kırılırken yiyecek oldu bu kendilerine. (Ağıtlar 4:10)

İnsanların Tanrı'ya itaatsizlik ettikleri (ve diğer birçok şey) için kendi çocuklarının bedenlerini yiyerek, zorunlu yamyamlık durumunda bırakılarak cezalandırılmaları, Eski Ahit'in her bölümünde tekrarlanan bir motif olarak karşımıza çıkar.

Yeni Ahit'te Tanrı kaynaklı zorunlu yamyamlık ve hatta hiçbir yamyamlık eylemi görülmezken, Dionysos'un durumuna benzeyen ancak çok daha farklı bir şekilde ortaya koyulan yeni ilginç bir fikir ortaya çıkar. Yuhanna İncili'nde, Hz. İsa müritlerine şöyle seslenir:

> Size doğrusunu söyleyeyim, insanoğlunun bedenini yiyip kanını içmedikçe, sizde yaşam olmaz. Bedenimi yiyenin, kanımı içenin sonsuz yaşamı vardır ve ben onu son günde dirilteceğim.

9. Bkz. Hezekiel Kitabı, 5: 10.

Hıristiyanlığın kalbinde, bir kişinin İsa'nın vücudunu yemesi ve kanını içmesinin onun kurtuluşuna neden olacağı fikri yatar. Hatta öyledir ki 1264 yılında Papa 5. Urban, Aziz Thomas Aquinas'ın önerisine ve Liègeli Azize Juliana'nın talebine cevap olarak *Corpus Christi* (İsa'nın bedeni) yortusunu ilan etmiştir. Bu (Noel, Paskalya veya özel kişiler için, özellikle de azizler için atanan bayram günleri gibi) bir hadiseyi anmak yerine teolojik bir konsepti (Efkaristiya ayininde ekmeğin İsa'nın bedenini temsil ettiği fikrini) baz alan ilk Kilise tatiliydi. Efkaristiya ayini şeklinde "İsa'nın bedeni"ne duyulan bu bağlılık, tarihte, Hıristiyanlarla ilk karşılaşmalarında birçok kişiyi onların yamyam olduklarına inanmaya yöneltmiştir.

İlginç bir şekilde, antik Roma'da Hıristiyanlar, klasikleşmiş bir şehir efsanesinin failleriydiler: ölü bebekleri yedikleri efsanesi.[10] İkinci veya üçüncü yüzyıllarda, bir avukat olan Minucius Felix; pagan Caecilius ve Hıristiyan apolojist Octavius arasında geçen bir tartışmayı diyaloglaştırmıştır. Caecilius, Hıristiyanların ortaya koyduğu sayısız ahlaksızlığı ve zinayı sıralar ve hikâyesine şöyle devam eder:

> Hıristiyanlığa geçen kişilerin geçiş törenlerindeki bazı detaylar bednam olduğu kadar tiksindiricidir de. Masum kişiyi kandırmak için hamur ile kaplanan bebek, din değiştiren kişinin yanına yerleştirilir. Bunun üzerine, hamura zararsız gibi görünen darbelerde bulunması için teşvik edilir ve bebek, bu saf darbeler yüzünden farkında olunmadan öldürülür. Hele o kan, ah çok kötü. Kanı yalayarak açgözlülükle içerler, kol ve bacaklarını koparırlar ve kurbanın üzerine ittifak ve anlaşma yaparlar. Böylece suça ortak olanlar, sessizlik yemini ederler. Bu tür kutsal ayinler, dine saygısızlıktan daha kötüdür. Kutlama biçimleri pek meşhurdur, herkesin dilindedirler.[11]

Bu modern öncesi şehir efsanesi, bu kitap boyunca karşılaşacağımız birçok motifi içinde bulunduruyor. Yeni ve farklı bir kültürle tanışıldığında birçok insan onların birer yamyam olduğuna dair bir inanç duymaya meyillidir. Örneğin, üzerine duaların okunduğu ekmeği yemek ve şarabı içmektense Son Akşam Yemeği'ni ve İsa'nın kurban edilişini anan Hıristiyanlar, Romalıların zihinlerinde birer bebek yiyen canavarlardı. Yunanlılardan öğrendiğimiz üzere, bütün tanrılar insan eti yemekten, hatta insan eti yiyen

10. Bill Ellis, "De legendis urbis: Modern Legends in Ancient Rome", *Journal of American Folklore*, 96/380, 1983, s. 200.
11. A.g.e., s. 202.

kimselerden de iğrenirlerdi; özellikle de genç ve masum insanların etini yiyenler canavar olmalıydı. İlk teologlardan olan Tertullianus; bu bebek yeme dedikodularından yakınmış, yaşlı Plinius ise ona kulak vermiştir. Hıristiyanlık bu süreci atlatmış ancak Hıristiyanlığın yamyamlık içerdiği algısı tarih boyunca devam etmiştir.

Bu efsane, ortaçağda Hıristiyanların Yahudileri ölü Hıristiyan bebeklerini ve dindışı yapılan Efkaristiya törenlerinin parodilerinde kullanılan Hıristiyanların cesetlerinden alınan etleri yemeleriyle suçlamaları ile tersine dönmüştür. Soykırımlar için bir bahane olarak kullanılarak ve Pesah yemeklerinde, Hıristiyanların kanının kullanıldığına dair bir söylentinin ötesine geçerek, Yahudilerin ceset yediği inancı ortaçağdan başlayarak Aydınlanma Çağı'na kadar Avrupa'da etkisini korumuştur. Voltaire, bu durumu şöyle yorumlar: "Yahudilerin insan eti yemek gibi bir alışkanlıkları olmalı."[12] İlk Hıristiyanlara, ortaçağ Yahudilerine veya modern insana yöneltilen bu yamyamlık ithamı, genellikle "diğer"in vahşiliğini ortaya koymak ve "bizim" onlara karşı olan muamelemizi meşrulaştırmak için kullanılır.

Benzer bir şekilde, Judas'a karşı ortaya çıkan yamyamlık suçlaması da ortaçağda başlamıştır; hatta Yahudilerin yamyam olduğunu söyleyen ortaçağ önyargısıyla da ilişkilidir. Cambridge'deki King's College'ın içerisinde yer alan bir şapelin vitrayında Judas, Son Akşam Yemeği sırasında komünyona katılırken resmedilmiştir.[13] Ancak Judas ekmeği ve şarabı neredeyse hiç diline değdirmez, İsa'nın bedenine zarar verme amacıyla dişleriyle çiğner. Kurtarıcısına otuz parça altın için –ki hiç de önemli miktarda bir para değildir– ihanet etmiş olan Judas; açgözlü, tüketici, insan eti yiyen canavarımsı bir varlığa dönüşür bu şekilde. İsa'nın bedeni insanlığı kurtarırken, Judas insanların etinden beslenerek yozlaşmıştır. Sigma Force serisini 2007'de çıkan *The Judas Strain* isimli romanında tekno-gerilim yazarı James Rollins, seriye ismini veren bir virüs yaratır; virüs, on iki havariden sonra başlamış ve bulaşan kişide durdurulamaz bir yamyamlığı ortaya çıkarmaktadır.[14]

Hıristiyanlıktaki ekmek ve şarap figürlerinde "arketipsel sembolizm" bulunur; bunlar doğanın ve kültürün zıtlıklarını içerirler.[15] Doğa; tahıl ve üzümü, sapı ve asmayı yetiştirir ki bunlar kesilir,

12. François Marie Arouet de Voltaire, *Philosophical Dictionary*, Çev. Peter Gay, New York, 1962, s. 88.
13. Susan Gubar, *Judas: A Biography*, New York, 2009, s. 113-14.
14. James Rollins, *The Judas Strain*, New York, 2007.
15. Kott, *The Eating of the Gods*, s. 211.

kurutulur, toz haline getirilir, pişirilir, fermente edilir ve işlenir: "Ölü maddeler yiyeceğe ve içeceğe dönüştürülür."[16] Ne yiyor olursak olalım, ölü olanı yeriz. Dahası, Hıristiyanlık'ta, İsa da kendi bedeniyle aynı şeyi yapmayı öğretmektedir bize. Aziz John Chrysostom, "İsa'nın kendi kanını içtiğini" ileri sürer.[17] İsa tarafından kurtarılmak için bundan daha azını yapabilir miyiz? Peki, komünyon ayinindeki İsa'nın bedeni ve kanı ne anlama gelmektedir? Bunun cevabı ayinin hangi tarikata bağlı olduğuna göre değişir.

Ekmek ve Şarabın İsa'nın Bedeni ve Kanına Dönüşmesi Fikri

Kutsal Kitaba göre, Son Akşam Yemeği'nde, "Yemek yendiği sırada, İsa ekmeği eline aldı ve şükranlarını sundu. Ekmeği parçalara ayırarak havarilerine uzattı ve şöyle dedi: 'Alın ve yiyin, bu benim bedenimdir'" (Matta 26:26). Daha sonra eline bir kadeh aldı ve basitçe bunun kendisinin kanı olduğunu söylemek yerine, "Bu benim kanımdır, günahların bağışlanması için birçokları uğruna akıtılan antlaşma kanıdır" (Matta 26:28) der.[18] Bu motif, 1. Korintliler kitabında da tekrarlanır: "İsa eline ekmek aldı, şükredip ekmeği böldü ve şöyle dedi: 'Bu sizin uğrunuza feda edilen bedenimdir. Beni anmak için böyle yapın.' Aynı biçimde yemekten sonra kâseyi alıp şöyle dedi: 'Bu kâse kanımla gerçekleşen yeni antlaşmadır. Her içtiğinizde beni anmak için böyle yapın'" (1. Korintliler 11:24-5). Bu ayetler hem Efkaristiya ayinini hem de ekmek ve şarabın dönüşümü fikrini gerekçelendirmektedir.

The Catechism of the Catholic Church isimli bir kitap, İsa'nın Efkaristiya'da "tam anlamıyla, gerçekten ve ciddi bir şekilde mevcut olduğunu" söyler.[19] Trento Konsili ise şu yorumu yapar:

> Ekmek ve şarabın kutsanması ile ekmeğin tüm özü, Rabbimiz Mesih'in bedeninin özüne ve şarabın tüm özü onun kanının özüne dönüşür. Bu değişim, Katolik Kilisesi tarafından yerinde bir şekilde *transubstantiation** olarak adlandırılmıştır.[20]

16. A.g.e., s. 211.
17. A.g.e., s. 211.
18. Hemen hemen aynı ifadeye sahip bu sahne diğer sinoptik İncillerde bulunabilir ancak Yuhanna İncili'nde yoktur. Bkz. Markos 14: 22-4 ve Luka 22:19-20.
19. *The Catechism of the Catholic Church,* New York, 1994, s. 346.
* (İng.) Öz değişimi. (ç.n.)
20. A.g.e., s. 347.

Öz değişimi, ekmek ve şarabın metaforik olarak İsa'nın kanı ve vücudu ile bir olduğu fikrini ileri süren *consubstantiation** terimine teolojik açıdan zıt bir konumdadır. Öz değişimi, ekmeğin gerçek anlamda İsa'nın bedenine ve şarabın ise gerçek anlamda İsa'nın kanına dönüştüğünü iddia eden bir öğretidir.

Katolikler ise aslında, İsa'nın ölüp dirildiğine dair inançlarında olduğu gibi tam anlamıyla bir itikat ile ölü yemezler. Yine de Efkaristiya'nın İsa'nın vücuduna ve kanına dönüştüğü inancı, Hıristiyan misyonerlere karşı bir yamyamlık suçlamasının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Öz değişimi öğretisi "Hıristiyanca bir sihir" ve "aşkın bir yamyamlık" olarak değerlendirilmiştir.[21] Hıristiyanlığın içerisindeki komünyon ayini, en özet şekliyle, İsa'nın kendini feda edişini bir kurtarılış olarak görmeyi kabul eden bir sembol olarak, onun vücudunun metaforik olarak tüketilmesidir.

İrokualı bir savaşçıya veya Cizvit bir rahibe işkence eden, öldüren ve kalbini ve uzuvlarını yiyen Huronlu ile, bir parça ekmeği havaya kaldıran, dualarını eden ve sonrasında İsa'nın vücudunu Hıristiyanlığı kabul eden kişilerin dillerinin üzerine yerleştiren rahip aynı ritüeli gerçekleştirmektedir aslında. Bunlar "komünyonun seremonileridir, toplulukları bir araya getirmek ve gerçek veya hayali bir insan eti sindirme ile gerçekleştirilen bir ritüel ile yabancıları dışlamak için tasarlanmışlardır."[22] Bu birbirine paralel dini gelenekler hakkında en ilgi çekici olan şey ise iki durumda da "yamyam olmalarına rağmen yamyama dönüşmekten korkuyor" olmalarıdır.[23] Bir kişinin gerçekleştirdiği dini ritüel, niyet ve fayda açısından yamyamlıktan ayrı algılanıyor olsa da bir başka kişi için tam anlamıyla bir yamyamlık anlamına geliyor olabilir. Kadehin etrafında toplanmamızı sağlayan o komünyal deneyim "biz"i "onlar"dan ayıran şeydir; yani yiyeni, –komünyonun bir parçası olmadığı için– yemeyenden ayıran şey. Bu durum aynı zamanda yiyen ve yenen şeyleri de birbirinden ayırmaktadır.

İlginç bir şekilde tarihte, bu törenlerden biri, bir diğerine karşı olarak da kullanılmıştır: "Katolik Kilisesi; *Mass* ayini, vaftiz ve Efkaristiya'nın toplumca kabulü gibi ritüelleri ve ayinleri içeren

* (İng.) Özdeşleştirme. (ç.n.)

21. Heike Behrend, *Resurrecting Cannibals: The Catholic Church, Witch-hunts and the Production of Pagans in Western Uganda,* Woodbridge, 2011, s. 163.

22. Carla Cevasco, " 'This is My Body': Communion and Cannibalism in Colonial New England and New France", *New England Quarterly*, lxxxix/4, 2016, s. 556.

23. A.g.e., s. 557.

kamusal törenler ile windigoları (wendigonun başka bir yazımı) topluluklarına tekrar dahil etmiştir."[24] Başka bir deyişle, insan eti yiyen yerliler ya da "wendigo"laşan kişiler, ritüelleri olan yamyamlıklarının üstesinden gelmek için başka bir yamyamlık ritüeli (Katolik bir *Mass* ayini sırasında Efkaristiya yapmak gibi) uygulamaları gerekmekteydi.

Aghoriler

Kuzey Hindistan'daki Britanya sömürgesi sırasında baş gösteren istilacı baskıya ve eşitsizliğe karşı bir direnişten ortaya çıkan Aghoriler; kendini dine adamış münzevi Hindular ve Bhairava olarak tezahür eden Shiva'nın zahitleri olmalarının yanı sıra, ölüm sonrası ritüellerle de ilgilenmektedirler. Genellikle Hinduizmde cesetler ve bedenler kirli ve cenabet kabul edilirken Aghoriler özellikle o cesetleri ararlar; mezarlıkları mesken tutarlar ve ölü bedenlerle direkt olarak etkileşime geçerler. Yakılan cesetlerin küllerini kendilerine sürerler ve kemik ile kafataslarından alet edevat ve mücevher yaparlar. Aghoriler, *samsara* (bu yaşamdaki ölüm ve yeniden doğuş) döngüsünde yer alan *moksha*'nın (özgürlüğün) peşindedirler ve bunun için de bütün karşıtlıkların bir yanılgıdan ibaret olduğu fikrini benimserler: "Ahgoriler, spiritüel bütünleşme halini elde etmek amacıyla, faal olarak kirliliği ve ölümü kabul ederler."[25] İllüzyonun ötesine, özgürlüğe doğru yönelmek için yapay sosyal sınırları yıkar ve gerçekliği aşmak için kirliliği ve saf olmayanı benimserler.

Aghoriler, leş veya çöp yemenin diğer yemekleri yemek ile aynı şey olduğunu göstermek için bozulmuş yemekler, dışkılar ve diğer pis, iğrenç yemek artıklarına ek olarak bir de ölülerden arta kalanları yerler. İnsan etini çiğ veya pişmiş tüketebilirler, çürümüş olsa dahi. Onlar, en büyük korkunun ölüm korkusu olduğuna inanırlar ve "bu nedenle, ölümle yüzleşmek için" cesetlerden arta kalan küllerin ve çiğ veya pişmiş insan etinin yenmesini ve daha önce de bahsedilen külleri bütün vücutlarına sürmelerini (buna *mahaprasād* adı verilir) "içeren birtakım spiritüel uygulamalar geliştirmişlerdir."[26]

24. Shawn Smallman, *Dangerous Spirits: The Windigo in Myth and History,* Victoria, 2014, s. 139.
25. Ron Barrett, *Aghor Medicine: Pollution, Death and Healing in Northern India,* Berkeley, 2008, s. 3.
26. A.g.e., s. 140.

Moksha'ya olan bağlılıklarını daha da göstermek için ölümle yüzleşerek ve tiksintilerini yenerek, *kapal* ismi verilen ve insan kafatasından yapılan bir kâseden veya insan kemiklerinden yapılan tabaklardan yerler. Aynı zamanda insan cesetlerini masa veya mihrap olarak kullandıkları da söylenir.

Ritüellerde kullanılan cesetler çoğunlukla kimsesiz cesetlerdir ve genellikle Ganj Nehri'nden toplanırlar. Hinduizmde cesetler, cinsiyet ve sosyal statü açısından saf oldukları düşünülmüyorsa (evli olmayan ya da hamile bir kadın, din adamları vb) veya bedenleri cüzzam, intihar ya da yılan ısırığı nedeniyle zarar görmüşse yakılırlar. Bu cesetler, saf olmayan özelliklerin yıkanıp temizlenmesi için Ganj Nehri'ne bırakılırlar. Aghoriler bu bedenleri, ritüellerinin bir parçası gereği doğrudan o saf olmayan özelliklere maruz kalmak adına sudan toplarlar; hatta bu cesetlerin bazı parçalarını yerler.

2017'nin mart ayında, akademisyen bir yazar olan ve aynı zamanda *CNN*'de *Believer* isimli bir programın sunuculuğunu yapan Reza Aslan, bir Aghori ile Aghorilerin dini inançlarını konu alan bir bölümde yakılmış insan beyinlerinden küçük bir parça yemiş ve bir tartışmaya sebep olmuştur. Hindistan'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan birçok akademisyen, aktivist ve toplum temsilcisi, bu bölümün ve yapılanın sansasyonel ve korkutucu olduğunu ve anti-Hinduist bir propaganda ortamı yaratmak için tasarlandığını ileri sürmüştür. Aslan'ın, bu gizli topluluğun en uç, en şoke edici ve skandal yaratabilecek yönünü ortaya koyarak Hinduizm inancını yanlış tanıttığını ve bir yanlış anlaşılma yaratmakla beraber dine karşı bir önyargı oluşmasına neden olduğunu iddia etmişlerdir.[27] *The Washington Post* ise bu konuyu ele alan bir yazıda Aghorileri "dindar yamyamlar" olarak nitelendirmişti; bu, U.S. India Political Action Committee'nin [ABD Hindistan Siyasi Eylem Komitesi], *CNN*'in Hinduizmi (dünya üzerindeki en yaygın görülen üçüncü dini) yamyam olarak nitelendirdiğinden şikâyet ettiğini belirten bir makale için fazlasıyla ilginç bir yaklaşımdı.[28] Aslan, Facebook üzerinden tartışmayı daha da alevlendiren bir gönderi paylaşarak şöyle yazmıştı: "Ölü adamın beyninin tadını

27. Michael Safi, "Reza Aslan Outrages Hindus by Eating Human Brains in cnn Documentary", *The Guardian*, 10 Mart 2017.
28. Ben Guarino, "Reza Aslan, Host of cnn's 'Believer,' Catches Grief for Showcasing Religious Cannibals in India", *Washington Post*, 6 Mart 2017.

merak mı ediyorsunuz? Kömürümsüydü. Kömür gibi yanmıştı!"[29] Eleştirmenlere göre Aghoriler ve ceset yeme ile ilgili olan bölüm, bu pek küçük topluluğun (milyarlarca Hindu'nun arasında yalnızca birkaç bin Aghori bulunmaktadır) bir özelliğini gerçekten açıklamak yerine şoke edici bir içerik olması ve *raiting* kazandırması amacıyla yapılmıştı.

Tanrıları Yeme ve Tanrılar Tarafından Yenme Dürtüsü

Hâlâ bazı dini geleneklerde, insan yiyen tanrılar ve tanrıları yemeye teşebbüs eden insanlar bulunur. Örneğin bazı Aztek tanrıları ölüleri yerler. Meksika'da, günümüz Aztekleri arasında bir çalışma yürüten Timothy Knab, Aztek kozmolojisi içinde ceset yemenin yer aldığını keşfetmiştir. Bu bilgiyi veren kişi, *miquitalan*'ı, yani ölüler diyarını şu sözlerle anlatmıştır: "Ölüm tanrıları ve tanrıçaları orada yaşıyor ve emir kulları *talocana* ve *mictiani* ile beraber hüküm sürüyorlar. Ölülerin cesetlerini, eğer bulabilirlerse de yaşayanların bedenlerini yiyorlar."[30] Ortaçağ Hıristiyanlarının hellmouthların ölüleri yediğini düşünmeleri gibi, Aztekler de ölüm tanrılarının ölüleri yediklerini düşünmüştür. Yunanların, tanrıların insan eti yediğine inanmaları gibi, Aztekler de bu fikre inanmıştır; ancak Aztekler için bu durum, tanrıların insanlara güçlerini bahşettiği kutsal bir döngünün parçasıdır. Peggy Sanday bu konu hakkında şöyle yazar: "Evrenin mistik güçlerini dengede tutmak ve sosyal dengeyi korumak için Aztekler, tanrılarına insan eti sunmuşlardır... Kurbanların etlerini yemeleri ile insanlık tanrılarıyla bir birliğe varır ve ilahi güçler bu şekilde insanlığa aktarılmış olur."[31] Tanrılar insanları yer, insanlar da tanrıları... Bu şekilde hepimiz kutsal bir ziyafetin –ister komünyon ayininin ister Azteklerin kurban törenlerinin olsun– birer parçası oluruz.

Böylece din, genel anlamda, ilahi olanı tüketme arzusu –üstünlük elde etme amacıyla tanrıyı bir şekilde kendi içine alma arzusu– ve birinin tanrılar tarafından yenebileceği veya bir tanrı tarafından yenmeye ya da sevdiklerimizin yenmesine sebep olunabileceği

29. A.g.e.
30. Timothy J. Knab, *A War of Witches: A Journey into the Underworld of the Contemporary Aztecs,* San Francisco, 1977, s. 124.
31. Peggy Sanday, *Divine Hunger: Cannibalism as a Cultural System,* Cambridge, 1986, s. 7.

korkusu arasında bir gerginlikten ibarettir. Kendi çocuğunu öldürüp tanrılara ikram eden Tantalos'tan, kurallara uymayanı hayatta kalması için yamyamlıkla tehdit eden ve O'na uyulmadığında da insanları yamyamlığa mecbur eden Tanah'ın Tanrı'sına ve Aztek tanrılarına kadar her hikâyede, inandığımız tanrıların bizi yiyebileceğinden ya da bizlerin içerisine yamyamlığı sokabileceğinden korku duyarız. Buna karşılık, Dionysos, İsa ve Aghoriler de din içerisinde bir gerginliği ortaya koyarlar; ancak tüketerek, ancak et yiyerek –bazen de tanrının etini yiyerek– mümkündür kurtuluşumuz.

İlk Hıristiyanlığın yaygınlaşmasından ve ortaçağ Hıristiyanlığının yükselişinden başlayarak, Avrupa'da mitlerin yerini Hıristiyan öğretiler almıştır. Ancak canavarlar ve karanlık olan şeyler yok olmamıştır. Bunun yerine, ölüyü yeme isteği halk hikâyelerine ait canavarların ve Hıristiyanlığa hizmet etmesi amacıyla değiştirilen mitlerin direkt olarak içerisine yerleştirilmiştir. Benzer şekilde, masallar ve halk hikâyeleri, insanlığa yabancı olan tehlikelere karşı uyarıcı olmaları ve kıtlığın ortaya çıkarabileceği yamyamlık ihtimaline karşı korku salması için değiştirilmiştir. Bir sonraki bölümde, insan eti yiyen efsanevi varlıklardan başlayarak Hıristiyanlık'taki kötü karakterlere ve masallardaki öcülere değinerek bu değişimi inceleyeceğiz.

Üç
Grendel ve Ogreler

"O piti piti,
Kokusu geliyor bir İngiliz'in,
Ya ölü ya diri,
Ekmek yapacağım öğüttüğüm kemiklerini."

"Jack ve Fasulye Sırığı" isimli geleneksel
İngiliz masalından bir dörtlük

Avrupa tarihi, yaşamlarını toplumdan ayrı sürdüren birçok insan yiyici örneğiyle doludur. Bunlar Grendel, İskandinav mitolojisine ait canavarlar (draugrlar ve troller gibi), ogreler ve sinosefaliler olarak örneklendirilebilir. Bu canavarların çoğu paganlık ve Hıristiyanlık arasındaki çizgide varlıklarını sürdürürler ki daha sonradan çocuklar için eğitici masallara dönüştürülmüşlerdir. Burada korkutucu olan şey, bir kişi öldüğünde cesedinin yenmesi fikridir. Her zamanki gibi, bu masallar yiyecek kıtlığının yaşandığı yerlerde ve dönemlerde ortaya çıkmışlardır. Grendel, ogreler ve troller asla aç kalmazlar; ancak onlar, kıtlıktan ve kıtlığın kendilerini ne tür canavarlara dönüştürebileceğinden korkan toplumların

çevrelerinde yaşarlar. Hansel ve Gretel, yiyecek kıtlığı çektikleri için babaları ve üvey anneleri tarafından ormana gönderilmeden önce, cadı onlar için bir tehdit değildir. Çocukları ölü yiyici canavarın evine gönderen ebeveynleridir ve ebeveynleri yücelten ve onların yerini alan ise canavarın ta kendisidir. Ogreler, aşağıda da belirtildiği üzere, genellikle evlidir ve içerisinde çocukların yalnızca bir erzaktan ibaret olduğu evleri vardır. Özünde, tüm bu hikâyeler yemek ve yenmek hakkındadır.

Grendel: Pagan ve Hıristiyan Ölülerin Yiyicisi

İngilizce konuşulan her ülkedeki ortaokul ikinci sınıf öğrencilerinin en büyük derdi olan *Beowulf*, eski İngilizceden kalan en eski şiir olmasının yanı sıra, eski İngiliz edebiyatına ait en önemli eserlerden biridir. *Beowulf*'un ilk ve tek kötü karakteri olan Grendel'in[1] Britanya Adaları'ndaki ilk yiyici olmasa bile, İngiliz edebiyatındaki ilk yiyici olduğu söylenebilir. Bu onurun, 1903 yılında Somerset'teki Gough Mağarası'nda bulunan *Cheddar Man*'e ait olması daha muhtemeldir tabii. Mezolitik Çağı sırasında 10.250 yıl boyunca yaşayan *Cheddar Man*'in dişlerinin arasında başka bir insanın DNA'sı bulunmuştur. Gough Mağarası'nda bulunan ve aynı döneme ait olan diğer cesetlerin kemiklerinde de diş izlerine rastlanmıştır; bu durum bir tür yamyamlığın gerçekleştirildiğini göstermektedir ancak bunun dini bir gelenekten mi yoksa beslenme amacından mı kaynaklandığı bilinmemektedir.[2] Doğruyu söylemek gerekirse Monmouth'lu Geoffrey, *Historia Regum Britanniae* (Britanya Krallarının Tarihi, 1136) isimli eserinde, insanların Britanya Adaları'na ayak basmadan önce orada bulunan asıl yerlilerin Troyalı Aeneas'ın oğlu Brutus tarafından alt edilmesi gereken yamyam devler olduğunu yazar. Yani antikçağ Britanya'sında ölü yiyicilerin yaşadığı fikri hem edebi hem de bilimsel örneklerle desteklenmektedir.[3] Grendel de buna güzel bir örnek olarak verilebilir.

Beowulf, hem pagan hem de Hıristiyan öğretilerinin bir karışımı olması bakımından yegânedir ve asil bir kahraman tarafından

1. Beowulf'un karşı karşıya olduğu diğer düşmanları "Grendel'in annesi" ve "ejderha"dır. Grendel, bir ismi hak eden tek düşmanıdır; annesi bile yalnızca Grendel ile olan ilişkisi ile tanımlanır.

2. Ojibwa, "Ancient Europe: Cannibalism in England", http://m.dailykos.com, 20 Haziran 2011.

3. Geoffrey of Monmouth, *History of the Kings of Britain*, Çev. Lewis Thorpe, Harmondsworth, 1966.

alt edilen ölü yiyici canavarları anlatmaktadır. "Orijinal" şiir, Britanya Kütüphanesi'nde bulunan *Cotton Vitellius a.xv* isimli on ikinci yüzyıla ait ciltli elyazmasının ikinci cildi olan Nowell Codex'in beş ana metninden biridir. Bu beşinden dördünün içinde de canavarlar bulunmaktadır. Metinlerin isimleri *The Passion of St Christopher, The Wonders of the East, The Letter of Alexander to Aristotle, Beowulf* ve tamamlanmamış olan *Judith*'dir.[4] Diğer dört metin Hıristiyan öğretilerini içerirken *Beowulf*, Hıristiyan süsü verilmiş pagan bir hikâyedir. (Şunu da belirtmeliyiz ki *The Passion of St Christopher* isimli metin; Aziz Christopher'ın ilk azizlerin yaşamlarında sıklıkla bahsedilen köpek başlı yamyam bir sinosefaliden Hıristiyan bir azize dönüşümünü anlatır. Bu hikâyelerde, bir önceki bölümde gördüğümüzün aksine, İsa'nın bedeninden yiyenler, diğer insanların etini yemeyi bırakırlar. Bu bölümde sinosefalileri ve Aziz Christopher'ı daha derinlemesine inceleyeceğiz.)

Asıl hikâye, büyük bir ihtimalle Britanya ve İskandinavya'daki paganlar arasında söz yoluyla aktarılan bir anlatıydı. "Şiirin kendisi birçok kültüre ait, karma bir üründü. Metin, kuzeydeki paganlar tarafından yazılmış, İskandinav mitleri ile harmanlanmış ve içerisine ufak tefek Hıristiyan öğretileri ekleyen Hıristiyan bir rahip tarafından kopyalanarak değiştirilmişti. Hıristiyan revizyonizmi ile İskandinav paganizminin karışımından oluşan bir anlatıydı."[5] Karakterler, göstermelik olarak Hıristiyanlardır ve şiirin en dindar elementi, düşman olarak atfedilen karakter ve başkahramanımızın onu nasıl gördüğüdür. Götarlar Kralı Beowulf, şiirin başkahramanıdır. Gücünü sınamak adına doğaüstü canavarlar arayan, adadaki en iyi ve en korkusuz savaşçıdır. Beowulf adamlarını ilk olarak, Kral Hrothgar'a Grendel ve Grendel'in annesine karşı yardımcı olmak için Danimarka'ya yönlendirir. Daha sonra ise vahşi bir ejderha ile savaşacak ve onu katledecektir; ancak son savaşı sırasında aldığı yaralar sebebiyle can verecektir. Asıl hikâyedeki Beowulf pagan bir savaşçı iken, İsa'nın adını ağzına almasının sebebi Hıristiyan rahiptir. Ayrıca Grendel'in Kabil'in soyundan geldiğini ve Beowulf'un düşmanlarının Tanrı'nın da düşmanları olduğunu söyler.[6] Başka bir deyişle, Grendel doğası

4. Andy Orchard, *Pride and Prodigies: Studies in the Monsters of the "Beowulf" Manuscript*, Westbridge, 1993, s. 1-2.
5. Stephen T. Asma, *On Monsters: An Unnatural History of Our Worst Fears*, Oxford, 2009, s. 98.
6. Nora K. Chadwick, "The Monsters and Beowulf", *The Anglo- Saxons*, Peter Clemoes (Ed.), Londra, 1959, s. 175.

gereği düşman olarak atfedilir; yalnızca Danimarkalıların veya Götarların değil, aynı zamanda Tanrı'nın da düşmanıdır. İnsan yiyici olması onun şeytan olduğunun göstergesidir.

Gerçekten de Grendel pek açık bir şekilde tasvir edilmez. Bu nedenle birçok araştırmacı, onun tam olarak ne olduğu hakkında birçok tartışmaya girmişlerdir. Grendel şiirde *sceadugenga* (gölgelerde yürüyen) olarak tasvir edilir. Karanlıkta gizlenen kişi anlamına gelmektedir bu kelime. Grendel ve annesi şiirin birçok yerinde dev, iblis, cehennemin ruhu ve kurt olarak da tanımlanırlar ancak hiçbir fiziksel tasvir veya tür teşhisi yapılmamıştır. Bu kitaptaki diğer birçok yaratık gibi, Grendel'in de ne olduğu belirsizdir ve öldürdüğü insanları yiyor olması bir yamyamlık (tabii eğer bir çeşit insansa) veya yalnızca insan yiyicilik (eğer cehennemden çıkmış canavarımsı, insandışı bir varlıksa) örneği olabilir. Şiirde, Grendel'in Adem'in soyundan geldiği belirtilerek insanların türünden olduğu ifade edilir ancak Kabil'in soyundan geldiği için de insanlardan ayrılır.[7] Bu durum, soyunun bölünmüşlüğü nedeniyle yeme alışkanlıklarının yarı yamyamlık olduğunun göstergesidir. Şiirden anladığımız üzere Grendel, Heorot'taki (Hrothgar'ın *mead* salonu*) erkekleri kıskanmaktadır ve bu durum onun öfkesini daha da körüklemektedir ki o da bu nedenle insanları öldürür ve öldürdüklerini de mideye indirir.

Grendel ile şiirde ilk defa, Hrothgar'ın adamları uyurken Heorot'a girdiği ve adamları korkutarak uyandırdığı sahnede karşılaşmaktayız:

> ...Ziyafet sonrasında,
> en seçme savaşçılardan oluşan bir grup
> sızıp kalmışlardı, insani kaygılardan,
> her tür acıdan uzak. Hızla hücum
> etti cani canavar, doymaz bir iştahla
> ve dehşet saçarak daldı,
> otuz yiğidi kaldırıp kaçırdı inine,
> katliamın hazzıyla halinden hoşnut,
> salak sarhoş sendeleyerek, parçalanmış cesetlerle.**

7. John Block Friedman, *The Monstrous Races in Medieval Art and Thought*, Cambridge, 198, s. 104.

* Ortaçağ İskandinavya'sında yaygın olarak görülebilen, insanların toplandığı, ziyafetler düzenlediği ve eğlendiği, krala ait yapılardır. (ç.n.)

** *Beowulf*, Çev. Nazmi Ağıl, Yapı Kredi Yayınları, 2022 (4. Baskı), s. 42. (ç.n.)

Grendel, Hrothgar'ın otuz adamını katleder ve onları yemek üzere "katliamın hazzıyla halinden hoşnut" bir şekilde evine götürür. Danimarkalıları (okuru da dinleyiciyi de) bu denli korkutan şey, ölen otuz zavallı savaşçının bedenlerinin kaçırılıp yenmesidir. Onlar adına ne bir Hıristiyan defni ne de bir Viking cenazesi düzenlenmiştir. Savaşta onurlu bir şekilde ölmek korkutucu değildir ancak Kabil'in soyundan gelen biri tarafından yenmek ölümden daha beterdir.

Grendel'in savaşçıları yeme hevesi dur durak bilmediği için Beowulf, Heorot'a çağrılır. Gerçekten de Beowulf'un gelişinden hemen sonra Grendel onun kurduğu tuzağa düşer ancak başkahramanımız müdahale edemeden bir kişiyi daha yemeyi başarır:

...Fazla sürmedi
hücum etti yaratık ve yerde yatan
adamlardan birine geçirdi dişlerini,
kemiklerini gümletti, kanını güpletti,
löp löp yuttu etlerini, öyle ki
ne el ne ayak kaldı geriye.*

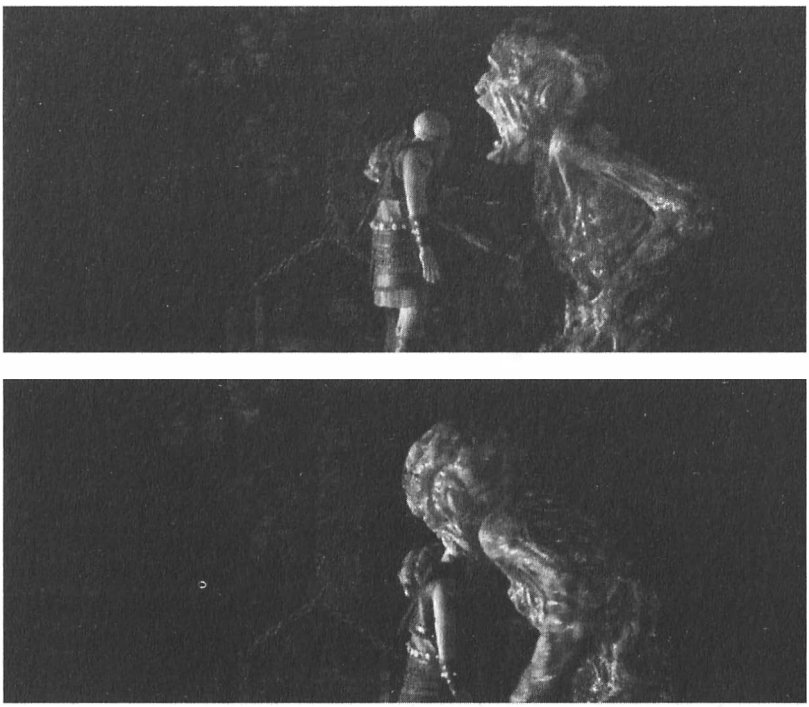
Yazarın, Grendel'in askerlerin ellerini ve ayaklarını bile yediğini belirtmesinin birkaç nedeni var. Birinci olarak bu durum Grendel'in insandan ziyade bir canavar olarak atfedildiğini gösterir; çünkü Grendel, genellikle hayvanların bile yenmez olarak gördüğü parçaları yer. Grendel'in otuz askerden hemen sonra yakalayıp yemeye çalıştığı Beowulf ise Grendel'in kolunu keser ve böylece, yediği otuz kişi Grendel'in kendi kaybının habercisi olur.[8] İkinci olarak İskandinav kültüründe, kollardaki ve ellerdeki bir yara "savaş kurbanı" olduğunun bir göstergesidir.[9] Bu da bizlere, askerlerin –genellikle silah tutan– kollarını bile yediği için Grendel'in korkutucu bir düşman olduğunu belirtmektedir. Grendel'in gücü ve korkutuculuğu doğal olarak göklere çıkarılır; buradaki amaç, böylesine bir varlığın üstesinden gelebilen ve onu öldürebilen Beowulf'un gücünü ve kudretini göstermektir.

Grendel, Beowulf ile karşı karşıya gelinceye kadar hiçbir bedel ödemeden ölü yiyebilen bir canavar olarak tasvir edilir. Robert Zemeckis'in yönettiği 2007 yapımı *Beowulf* filmindeki bu sahnede, Grendel'in ölü bir askeri yemeye başladığı anda arkasını döndüğü

* A.g.e., s. 59. (ç.n.)
8. Bruce Lincoln, *Theorizing Myth: Narrative, Ideology, and Scholarship,* Chicago, 2000, s. 130.
9. A.g.e., s. 131.

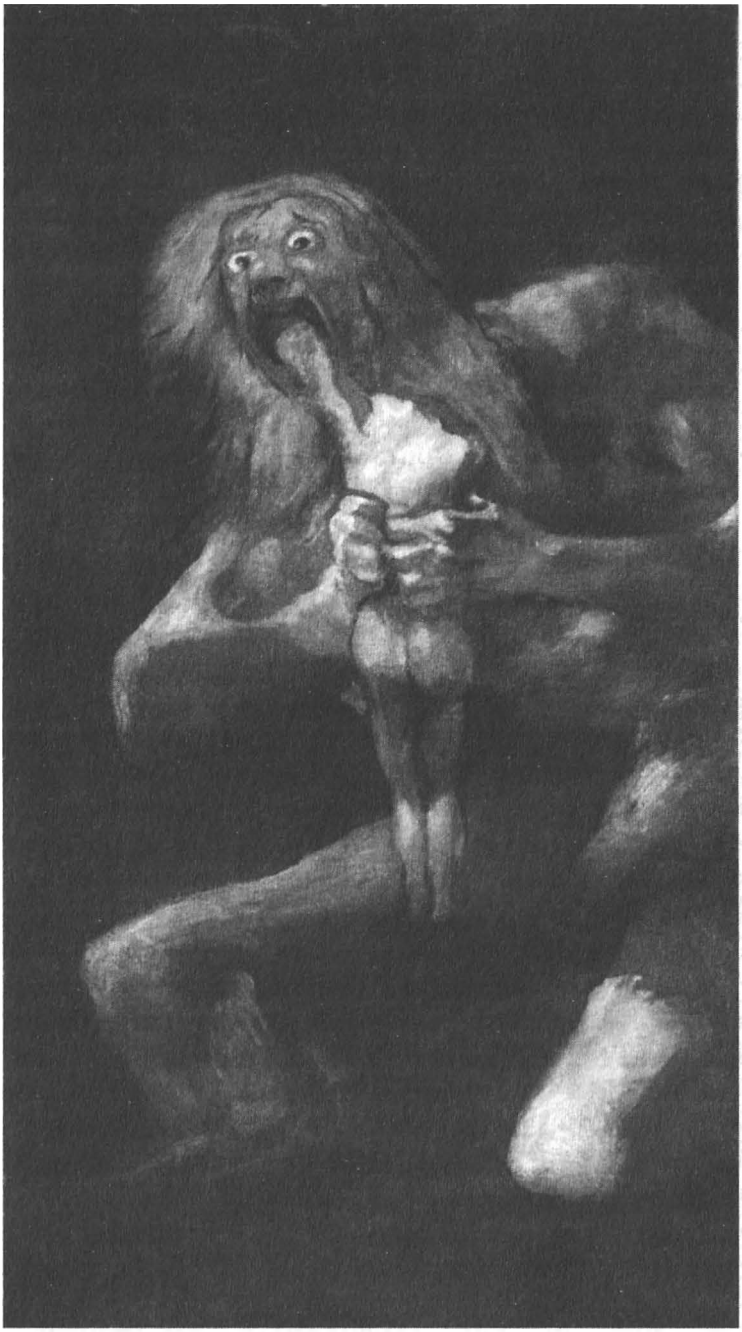
ve sonrasında, kafasını ısırarak tamamen kopardığı gösterilmektedir. Bu sahne bizlere Francisco Goya'nın *Çocuğunu Yiyen Satürn* isimli 1823 yılına ait tablosunu hatırlatmaktadır. Çağdaş Batı toplumları savaşçıların elleri veya ayaklarıyla pek ilgilenmezler; ancak kafanın ısırılıp koparılması fikri fazlaca korkutucu olarak görülür. Grendel de gaddar, yamyam bir canavar olarak betimlenir.

Grendel'in ölüleri yiyor olmasından kaynaklanan bu korkutucu yanı, onun karakterinin bir parçasıdır. Grendel, Andy Orchard'ın da dediği gibi, "korkunç bir sürgün, içimizde bir parça da olsa acıma uyandıran ve uzaklarda bir başına yaşayan insan şeklinde bir yaratık"tır.[10] Bir sonraki bölümde inceleyeceğimiz gulyabaniler gibi, Grendel de toplumdan ve yerleşik hayattan uzakta yaşar; ancak şenliklerini duyacak ve mezarlarına musallat olacak kadar da yakındır insanlara. Beowulf ise Hıristiyan görünümlü pagan bir liderdir. Böyle bir Hıristiyan toplum içerisinde toplumdan ayrı yaşayan pagan bir canavar olarak Grendel'in öldürdüğü askerleri yiyor olması fazlasıyla mantıklı.

Grendel bir cesedi yiyor. *Beowulf* (2007, Robert Zemeckis)

10. Orchard, *Pride and Prodigies*, s. 59-60.

Francisco Goya, *Çocuğunu Yiyen Satürn*, 1820-1823,
duvar üzerine yağlı boya (tuvale aktarılmıştır).

Ben Reinhard, *Beowulf*'un "İzleyicilerin Hıristiyan duyarlılıklara karşı bir darbe olması adına özellikle düşünülmüş" olduğunu söyler:

> *Beowulf*'u Hıristiyan bir bağlamda ele alırsak eğer, Grendel'in insan tüketici –insan eti yemek, kan içmek gibi– beslenme alışkanlıklarını Efkaristiya karşıtı grotesk bir eylem olarak değerlendirmek pek de zor olmayacaktır. Tövbe etmesi gereken kişi, kefaretini ödemeyi reddeder ve dışlandığı komünyonun yerine onun korkunç bir taklidine katılır. Grendel'e boşuna *Godes feond* (Tanrı'nın düşmanı) denmiyor.[11]

Grendel yalnızca pagan değil, aynı zamanda bariz bir şekilde İsa'ya zıt bir figürdür. Yamyamlığı, Efkaristiya'nın tam tersi bir davranış olduğundan yalnızca yok edilmek için yaşayan bir varlıktır o.

İlginç bir şekilde, Orta Dünya anlatılarıyla bilinen J.R.R. Tolkien de bir *Beowulf* uzmanıdır ve bu şiire dair bilgileri, kendi yazılarına da bir hayli ilham kaynağı olmuştur. *Yüzüklerin Efendisi*'nde ve *Hobbit*'te, hem *Beowulf*'un hem de ölü yiyici Grendel'in etkilerini görebiliriz. Ortaçağ uzmanı Ruth Johnston Staver, Tolkien'in canavarlara karşı yaklaşımının *Beowulf*'takine benzediğini düşünür: Bu varlıklar ıslah edilemez, "yalnızca etik olmayan eylemlerde bulunurlar. Doğru ve yanlış arasında bir seçim yapamazlar ancak yalnızca yanlışı seçme eğilimindedirler. Saldırmak için yaşarlar ve karşılaşılan her fırsatta öldürülmeleri gerekir."[12] Bu dünya görüşünde, ölü yiyicileri öldürmek her zaman doğru bir eylem olarak kabul edilir. Tolkien'in evreninde ise orklar, troller ve goblinler; ölü insanları, elfleri, dwarfları ve hobbitleri yerler (hatta Staver orklara "küçük Grendeller" lakabını takmıştır[13]).

Beowulf ile ilgilenen bir diğer yirminci yüzyıl yazarı da Michael Crichton'dır. *Eaters of the Dead* (1976) isimli romanı, MS 922 (*Beowulf* yazıldıktan bir buçuk yüzyıl sonrası) yılında geçmektedir. Kitap, Beowulf'un hikâyesini yeniden anlatır ve bunu eski bir elyazmasını baz alarak yapar. Onuncu yüzyılda yaşamış bir Arap olan Ibn Fadlan, Bağdat'tan Rusya'ya seyahat ederken Vikingler'le karşılaşmış, seyahatlerini yazdığı sırada Vikinglerin yaşamlarından, kültürlerinden ve onların mitolojileri ile ilgili düşüncelerinden bahsetmiştir. Bu elyazmaları hâlâ mevcuttur. Crichton Beowulf'un hikâyesini yabancı birinin bakış açısından anlatmak istemiş ve Ibn Fadlan'ın yolunun

11. Ben Reinhard, "Grendel and the Penitentials", *English Studies*, xciv/1, 2013, s. 378.
12. Ruth Johnston Staver, *A Companion to Beowulf*, Connecticut, 2005, s. 200.
13. A.g.e., s. 201.

Heorot'a düştüğünü kurgulamıştır. Grendel, Grendel'in annesi ve ejderha, onuncu yüzyıla kadar hayatta kalmış bir Neandertal kabilesinin tezahürleridir. Neandertaller, yakınlardaki bir dağın altında yer alan mağaralarından çıkarak baskınlar yapar ve ölüleri kaçırırlar; böylece hem hünerlerini gösterirler hem de öldürdükleri bedenleri daha sonra yemek için saklayabilirler. Bir bereket tanrıçasının elçisi (Grendel'in annesi) tarafından yönetilirler ve kalabalık grupları, dağdan inerlerken ellerindeki meşalelerle ateşten bir sürüngeni (ejderha) andırır. Crichton'ın karakteri Buliwyf (Beowulf'un orijinal adı) Heorot'a akın eden Neandertalleri öldürür, askerlerine aslında onların hayalet veya canavar değil, birer insan olduklarını kanıtlar. Daha sonra savaşı dağların altındaki, yaşadıkları mağaralara doğru yönlendirir ve Grendel'den sonra "anne"yi –tanrıçanın elçisini– ve "ejdarha"yı katleder.[14]

Eğer şiir, yukarıda da belirtildiği gibi, "kuzeydeki paganlar tarafından yazılmış, İskandinav mitleri ile harmanlanmış ve içerisine ufak tefek Hıristiyan öğretileri ekleyen Hıristiyan bir rahip tarafından kopyalanmış" ise bunların diğer İskandinav olan ve Hıristiyanlar tarafından mağlup edilen ve Hıristiyanlaştırılan (bunlara Nowell Codex'te bulunan *Beowulf* dışındaki metinler de dahil) ölü yiyiciler ile nasıl bağlantılı olduklarını görmek için Grendel'in anne ve babasına bakabiliriz.

Kuzeyli Ölü Yiyiciler

İskandinav efsaneleri, Grendel ve diğer ölü yiyicilere bilhassa benzeyen iki yaratığı içerir: draugrlar ve troller. Draugrlar, canlanmış cesetlere benzerler; insanlara saldırdıkları, onları öldürdükleri ve etlerini çiğ çiğ tükettikleri söylenir. Onlar yürüyen ölülerdir: höyüklerde yaşarlar ve insan eti yemek için geceleri dışarı çıkarlar.[15] Ortaçağ İskandinav edebiyatı, kötü ruhlu ölülerin yaşayanları tehdit ettiği ve bir kahramanın ortaya çıkıp bu cesetlerin üstesinden geldiği Hıristiyanlık öncesi hikâyeleri çoğunlukla korumuştur.

On üçüncü yüzyılın başlarında, Saxo Grammaticus isimli Danimarkalı bir tarihçi (kendisi, yüzeysel olarak Prens Amleth'in –Elsinore'daki yönetimi ele geçiren amcasından intikam almak için

14. Michael Crichton, *Eaters of the Dead,* New York, 2006. Ayrıca bkz. Michael Crichton, "A Factual Note on *Eaters of the Dead*", romanının çıkış noktalarını oluşturan tarihsel gerçekleri konu alan bir ek bölüm olarak verilmiştir, s. 245-52.
15. John D. Niles, *Beowulf: The Poem and Its Tradition,* Cambridge, 1983, s. 10.

delirmiş gibi davranan bir prensin– hikâyesini anlatır ve bu hikâye, ayrıca Shakespeare'in "Hamlet" isimli oyunu olarak da tanınır) Danimarkalıların tarihini yazıya geçirmiştir. Hikâyelerinden birinin başkahramanı olan Asmund Berserkers-Slayer, Asvith isimli bir adam ile dostluk yemini etmiş bir savaşçıdır. Asvith ortadan kaybolursa Asmund da arkadaşı ile beraber canlı canlı toprağa gömülecektir. Bir grup İsveçli yanlışlıkla mezarı açtığında, Asmund'un hâlâ canlı olan ama bir ceset gibi görünen bedeniyle karşılaşır. Asmund, Asvith'in dirildiğini ve ona saldırdığını, ayrıca beraber gömüldükleri atı ve köpeği yediğini anlatır. Asmund yalnızca Asvith'in başını keserek kendisini yeme girişimini engelleyebilmiştir. Benzer şekilde, Asmund'un arkadaşı Aran öldüğünde, Asmund onun mezarının başında dirilmesini beklemiştir. Aran, ölü hayvanları ve insanları yemeye başlamış ve Asmund (ancak Aran, Asmund'un kulaklarını yırtıp kopardıktan sonra) kafasını kesene kadar da buna devam etmiştir.[16] Yine benzer bir şekilde, *Grettir's Saga*'da, –davranışsal açıdan Grendel'e benzeyen– Glámr isimli draugr da canlanmış bir cesettir.[17] Glámr savaşçıları öldürür ve Grettir tarafından katledilene kadar öldürdüklerini yemeye devam eder.

Grendel ve annesi gibi, troller de İskandinav mitolojisinde tehlikeli olarak kabul edilir. İskandinav mitlerindeki troller genellikle –ölü ya da diri– insan yiyicidir. Ancak geleneksel olarak troller insan etini tüketmeden önce pişirirler; Grendel ise kurbanlarını, daha cesetleri bile soğumadan, çiğ olarak tüketir.[18] Bir bakıma Grendel, trollerden daha kötüdür, canavarvaridir; bedenleri parçalar ve ellerden ayaklara kadar hepsini mideye indirir.

Draugr ve trollerin ölüleri yemesi ve bundan doğan korku, kuzey ikliminde mantıklı görünmektedir. Hayatta kalmak adına gerçekleştirilen yamyamlık, kıtlık gibi, İskandinavya topraklarına yabancı olmayan bir kavramdır (devlerin ve trollerin hayatta kalmak için insan eti yedikleri ve kahramanların, organlardaki büyülü güçleri edinmek için insan eti yedikleri hikâyeleri içeren *Völsunga*, *Yngvars saga víðförla* ve *Hálfdanar* destanları örnek olarak verilebilir). Yamyamlık ve bebekleri terk etmek, kıtlık zamanlarında ortaya çıkan iki çözümdür yalnızca. Aynı zamanda da en sert, en

16. Saxo Grammaticus, "The Ravenous Dead", *The Penguin Book of the Undead*, Scott G. Bruce (Ed.), New York, 2016, s. 165-8.
17. Niles, *Beowulf*, s. 10.
18. Magnús Fjalldal, "*Beowulf* and the Old Norse Two-troll Analogues", *Neophilologus*, 97, 2013, s. 545.

uzun kış günlerinde yüzleşilmek zorunda kalınan en zorlu tehlikelerdir. Pagan masallarında yamyamlık, bir kişinin veya bir şeyin hayatta kalmaya çalışan bir insandan daha aşağı bir duruma indirgendiğinin, buna zıt bir şekilde (büyük harfle) Yamyamlık ise kötünün ve manevi kirliliğin işaretidir. İnsan yiyen canavarların üstesinden gelen savaşçılar değildir, İsa'nın bedenidir.

Hıristiyanlar ve Sinosefaliler

Antik Yunanlar ve Romalılar, özellikle de yaşlı Plinius, sinosefalileri "yamyamlıklarıyla tanınan at başlı insan topluluğu" olarak tanımlar. Avrupa'nın sınırlarında yaşayan canavarımsı insanlar listesinde görebiliriz onları. Yunanlara ve Romalılara göre bu tarz varlıklar, onlar gibi dünyanın merkezinde yaşamayan basit yabancı insanlardan ibarettir; kafaları ve yüzleri göğüslerinde olanlar ve *monopod*lar (tek ayaklılar) gibi, onlar da değişik birer ırktır sadece.

Ancak Hıristiyanlar için sinosefaliler özel bir grubu temsil ediyorlardı: canavarımsı yamyamlar oldukları için Hıristiyanlaştırılmak istenen varlıkları. Etiyopya'ya ait sahte bir Hıristiyan metin olan *The Contendings of the Apostles*'da, Andrew ve Barthlolomew ismindeki iki aziz Hıristiyanlaştırmak üzere köpek başlı yamyamları aramaktadırlar. Yazar, okurlara sinosefalilerin ne derece vahşi ve korkutucu olduklarını göstermek için özel bir çaba harcar:

> Dış görünüşü son derece korkutucuydu. Boyu dört *cubit* kadardı ve yüzü büyük bir köpeğin yüzüne benziyordu; gözleri alev alev parlıyor, dişleri vahşi bir ayının veya bir aslanın dişleri gibi kocaman görünüyor, tırnakları oyulmuş birer orak gibi duruyor ve saçları bir aslanın yelesi gibi omuzlarına dökülüyordu. Baştan sona korkutucu ve dehşet vericiydi.[19]

The Contendings isimli mitolojik hikâyede, yaratık kendine "Menfur" ismini veriyor ancak bir Hıristiyan olmak istiyordu. Bir insan yiyici olmasına rağmen, Hıristiyanlığa geçişi onu değiştirmişti: Artık canı ölü insanların etlerini çekmiyordu ve ismini de "Christianus" olarak değiştirmişti. Bu tarz yaratıkları Hıristiyanlaştırılma girişimleri, *The Contendings*'in ortaya çıktığı zamanlardaki misyonerlerin ilgisini çekiyordu. Böyle grotesk varlıkların Hıristiyanlaşması Mesih'in takipçileri için bir zafer, eğer sinosefaliler misyonerleri yerse bu da şanlı bir şehitlik anlamına gelmek-

19. *The Contendings of the Apostles,* E. A. Wallis Budge (Ed. ve Çev.), Oxford, 1935, s. 173-4.

teydi.[20] Burada, İsa'nın bedeni için yamyamlıktan ve insan eti yemekten vazgeçen varlıkları kaleme alan yazarların paralellik çizdiği bir nokta vardı. Hıristiyanları yamyamlıkla suçlayanlara karşılık olarak bu metin Efkaristiya'nın yamyamlık için bir çözüm olduğu fikrini ortaya atıyordu.

Nowell Codex'te yer alan başka bir hikâye olan *The Passion of St Christopher*'da da Hıristiyanlaşan birçok canavarı görmemiz mümkündür, özellikle de Christopher'ın kendisinde. Christopher köpek kafasına sahip bir dev olarak dünyaya gelir ve "Reprobus" olarak isimlendirilir. Yamyam olmasının yanı sıra dünyadaki en güçlü krala hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Kralların şeytandan korktuğunu görmesi ve İsa'nın da şeytanı mağlup ettiğini öğrenmesi üzerine Reprobus, İsa'ya hizmet etmek ister. Din değiştirdiğinde, *Christ-bearer* [Mesih'i taşıyan] anlamına gelen Christopher ismini alır ve en sonunda inancı yüzünden kellesinden olur.

Rebrobus'un daha önce bahsedilen Menfur ile birçok ortak noktası vardır: "İkisi de devasa birer yamyamdır ve köpek başlıdırlar. İkisi de isimlerini, aşağılayıcı pagan isimlerden münasip Hıristiyan isimlerine değiştirmişlerdir" ve bunlardan bir tanesinin içinde İsa'nın ismi özellikle geçmektedir.[21] Diğer bir taraftan, Grendel'e böyle bir fırsat tanınmamıştır. O hiçbir Hıristiyan azize denk gelmemiş, vaftiz edilmemiş veya ismini "Christdel"* gibi bir şeye çevirememiştir. Bunun yerine pagan bir savaşçıyla yüz yüze gelmiş, kolu koparılmış ve ölmüştür. Grendel, Hıristiyanlığa yaklaşan ama asla o noktaya varamayan bir metinde yamyam olmanın pagan bedelini ödemiştir.

Ogreler

Birçok popüler kültür öğesi gibi, *Shrek* de ogreleri eğlenceli olarak yansıtmış ve ogrelerin ortaçağdaki algılanışını tamamen değiştirmiştir; ancak ogreler hiç de eğlenceli varlıklar değillerdir. İsviçre'nin Bern şehrinde yer alan Kornhausplatz isimli, eskiden bir tahıl ambarı olan meydanın ortasında, 1545 yılında Hans Gieng tarafından yapılmış *Kindlifressenbrunnen* (Çocuk Yiyen Çeşme) adında bir çeşme durmaktadır; çocukla dolu bir çuvalın üzerinde

20. Friedman, *The Monstrous Races*, s. 61.
21. A.g.e., s. 74.
* Yazar burada kelime oyunu yapmaktadır. İngilizcede Mesih veya İsa anlamına gelen "Christ" kelimesini alarak Grendel'in ismiyle birleştirmiş ve din değiştiren diğer yaratıklar gibi ona Hıristiyan bir isim takmıştır. (ç.n.)

otururken elindeki çıplak çocuğu yiyen bir devdir bu. Ogreleri bu kadar korkutucu kılan şey yemek için çocukları tercih ediyor olmalarıdır ki bu tercih daha sonra cadılar, kurtlar ve devler ile halk hikâyelerine de yansıyacaktır; "ya ölü ya diri, ekmek yapacağım öğüttüğüm kemiklerini", hatırladınız mı?

Grendel gibi, ogreler de toplumdan uzakta yaşarlar. Onlar insan yiyicilerdir, özellikle de çocukları tercih ederler. Genellikle bir kadınla beraber yaşarlar, özellikle de bir anne veya bir eşle. Grendel gibi onlar da Hıristiyanlık çağında var olan pagan kalıntılardır ve yine Grendel gibi, yarattıkları sözde korku, yenilgileri ile etkisini kaybeder. En azından Grendel'in kolunu bir savaşçı kesmişti; ogreler, çocuklara ve kedilere yeniliyorlar.

Büyük İskender, köpek başlı bir sinosefali ile savaşıyor,
The Battles of Alexander the Great'e [Büyük İskender'in Savaşları] ait bir minyatür.
On beşinci yüzyılın sonları.

Ogreler hakkındaki üç önemli bilgi ile başlayalım. İlk olarak "ogre" kelimesi, Latincedeki *Orcus* kelimesinden gelmektedir; bu da Ölüler Diyarı tanrısı Hades için kullanılan diğer bir isimdir.[22] Başka bir deyişle ogreler cehennemin vücut bulmuş halidir. İkincisi, ogreler ölü çocukları yemeyi tercih ederler ve başdüşmanları yaşayan, aç çocuklardır (çocukların aç olmaları önemlidir). Bu ilişki, masallardaki cadılara, devlere ve diğer canavarlara kadar uzanır. Üçüncü olarak ise ogreler, en sonunda yiyecekleri kişiler tarafından mağlup edilen korkunç, grotesk figürlerdir.[23] Marina Warner, Kyklop Plyphemus'tan ogrelere ve devlere kadar bir soy ağacı çizer ki bu da Hansel ve Gretel'in Odysseus'un büyük, büyük, büyük torunları olduğu anlamına gelir.[24] Grendel gibi, onların da pagan ve Hıristiyan bir kökeni vardır. Çocuklar için öğretici hikâyelerdeki komik kötü adamlar haline gelmiş olsalar da unutmayın ki ogreler ve benzer canavarlar, ortaçağ Avrupa'sı insanı için gerçek bir tehdit oluşturuyorlardı. Şimdilerde çocuklara anlatılan bu masallar on yedinci, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda toplanarak oluşturulan ortaçağ halk hikâyeleriydi ve diğer tüm hikâyeler gibi, belirli insanlar tarafından belirli amaçlara hizmet etmeleri adına yaratılmış ve zamanla yeni bir kitleye hitap etmeye başlamışlardır.

Ogreler genellikle, ölü yiyicilerin ve masallardaki çocuk yiyicilerin büyük bir kısmını oluşturur. Grimm Kardeşler'in, Charles Perrault'un ve diğer birçok yazarın eserlerinde mevcut olan ana temalardan biri de terk edilmiş çocuklar ile "ogreler, devler, cadılar, şeytanlar ve çocukları yemek isteyen büyücüler"[25] arasındaki mücadeledir. Grimm Kardeşler'in ve Perrault'un masallarının en az on dokuz tanesinde ogreler, yanlarındaki iki düzine kadar çocuk yiyen cadılar, devler ve kurtlarla beraber rol alırlar. Kurtlar, yüzeysel olarak köpekler gibi tarihte ceset yemekle ilişkilendirilmiştir; ancak peri masallarında durum farklıdır. Abbé Noell-Antoine Pluche; *Le Spectacle de la nature ou Entretiens sur les particularites de l'histoire natuelle* (1752) isimli eserinde, "ceset yiyen kurtları yaşayan Kloak olarak nitelendirebileceğimizi"[26] söyler; dolaşan ve sonra da yutan hayvan mezarları olarak yani. Pluche, kurtların

22. Marina Warner, *No Go the Bogeyman,* New York, 1998, s. 95.
23. A.g.e., s. 304.
24. A.g.e., s. 311.
25. Jack Zipes, *The Golden Age of Folk and Fairy Tales,* Indianapolis, 2013, s. 121.
26. Cătălin Avramescu, *An Intellectual History of Cannibalism,* Princeton, 2009, s. 92.

sindirim sistemlerini bir mezar olarak görür; ölü bedenlerin en son vardığı yer olarak. Bu imge ve anoloji, bu kitaptaki diğer birçok canavar için de geçerli olabilir.

Hans Gieng tarafından yapılan *Kindlifresserbrunnen* (Çocuk Yiyen Çeşme), Kornhausplatz, Bern, 1545.

Warner'ın da dediği gibi, "kadın cadılar, ogrelerden çok daha büyük bir ilgiyle araştırılmış, analiz edilmiş ve tartışılmıştır".[27] Doğruyu söylemek gerekirse bunun en önemli nedenlerinden biri, bir noktada kadınların tarihsel, ogrelerin ise mitolojik figürler olmalarıdır. Akademisyenler, cadıların yer aldığı tarihi anlatıları, onların masal versiyonlarından daha çok incelemişlerdir. Binlerce kadın –ve erkek– büyücülük adı altında yargılanmış ve idam edilmiş; ancak hiçbir ogre böyle bir şeyden yargılanmamıştır. Başka bir deyişle, cadılar gerçek anlamda, gerçek dünya ile yüzleşirken (özellikle de kadınlar ki bu da onları feminist çözümlemelerin ve eleştirilerin ana öznesi haline getiriyor); ogreler için bu durum geçerli değildir. 1960'larda gerçekleşen feminist okumalardaki artış, kadınların güçlerine ve toplum tarafından nasıl mağdur edildiklerine odaklanır. Ogreler cinsiyet olarak erkektir, masallarda bolca gösterildiği üzere, tabiri caizse ataerkilliğin ve problemin bir parçasıdır. Ogreler, kişilerin kendi babalarından başlayarak, yetkin erkek figürlerinin temsil ettiği tehlikelerin somutlaşmış halleridir. Warner'a göre ogreler "konunun karmaşıklığını daha da artırıyorlar: Çeşitli şekillerde topluma, medeniyete ve aile kavramına zıt düşen menfur karakterleri temsil ediyorlar; ancak aynı zamanda münasip davranış ve düzen fikrini aşılamak için araç olarak kullanılıyorlar."[28] Cadılar, kadın "öteki"yi, ogreler ise tehlikeli erkek "öteki"yi temsil ediyorlar ve ortaçağa dair korkuları bünyelerinde barındırıyorlar. Ancak ogreler birer metaforken, binlerce kadın büyücülüğe duyulan inanç sebebiyle işkence görmüş ve öldürülmüştür. Bu iki figürün ortak noktası, ikisinin de çocuklara karşı birer tehlike olarak algılanmasıdır.

Yetişkinler, özellikle de ebeveynler çocukların ölümü fikrinden, çocuklar ise kendilerine gelebilecek her türlü tehlikeden korkarlar. Peri masalları, çocukları yola getirmek için kullanılmalarının yanı sıra yetişkinlerin çocuklar adına duydukları endişeleri de yansıtırlar. Ogrelerin ve benzer yaratıkların hikâyelerini incelediğimizde kıtlık korkusu, canavarımsı varlıklardan ve yenmekten korkma gibi temaların olduğunu fark eder, dayanışma ve kıvrak zekâya sahip olma gibi özelliklerin bu korkularla karşılaştırıldığını görürüz. Konu ogrelere gelince işler değişebiliyor tabii.

Ayrıca belirtmeliyiz ki; masalı dinleyen kişi tarafından hem ogre ile hem de ogreyi mağlup eden kahraman çocuk ile bir özdeşleşme

27. Warner, *No Go the Bogeyman*, s. 12.
28. A.g.e., s. 11.

söz konusudur. Ogreler büyük çocuklardır; yalnızca id ve tüketim içgüdüsünden oluşurlar.[29] Çocuklar da ogreler gibi davranılar: Mantıksız ve şiddet içeren taleplerde bulunurlar. Çocukların ogreleri yenebilmesinin bir sebebi de budur. Böylelikle bu hikâyeler aynı zamanda ogrevari davranışların yol açabileceği tehlikelere dair öğretici masallardır; kendinizi yüksek bir yerden düşerken veya bir kedi tarafından yenirken bulabilirsiniz. Çocuklar ve yetişkinler arasındaki gerilim ve belirsizlik bu masallarda kendilerini gösterir.

Ogreler, çocuk ölümlerinin düzenli bir gerçeklik olduğu bir dünyanın da göstergesidir aynı zamanda. Kıtlığa eğilimli bir ortaçağ dünyasının simgesidirler. Ne de olsa, daha sonra üzerine tartışacağımız Donner Topluluğu gibi, hayatta kalmak adına gerçekleştirilen yamyamlık çocuklara karşı en büyük tehlikelerden biridir. En küçükleri –ve en büyükleri– ilk sırada ölen ve ilk sırada yenilendir. Kıtlık, bu hikâyelerde yaşamaya devam eder. Bu noktada, Hansel ve Gretel'in ormana bırakılma sebeplerinin köylerinde yaşanan yiyecek kıtlığından ötürü olduğunu hatırlatmamız gerekir. Üvey anneleri, babalarına çocukları ormana terk etmesi için ısrar eder; çünkü diğer türlü hepsi "açlıktan ölecekler"dir.[30] İlginç bir şekilde, hayatta kalmak için gerçekleştirilen yamyamlığın artış gösterdiği böylesine bir dönemde, üvey annenin bu önerisi bir lütuf olarak algılanabilir; en azından, çocukları yemeyi değil de yalnızca terk etmeyi öneriyor. Ancak buna rağmen, asıl ogreler masallardaki ebeveynlerdir, çünkü çocukların kötülüğünü düşünen ilk kişiler onlardır.

"Hansel ve Gretel" isimli hikâyede, babaları tarafından ormana terk edildikten sonra çocuklar bir cadıya ait yiyecekten yapılmış bir ev bulurlar. Cadı çocukların evini kemirdiğini görünce onları esir alır ve kilo almaları için çocukları beslemeye başlar. Akıllarını kullanarak ve onları gelecekte yiyecek olarak kullanacak kadını öldürerek hayatta kalırlar. Masala ait her unsur, yiyecek bolluğundan ziyade yiyecek kıtlığı ile ilgilidir. Cadının yiyecekten yapılmış bir evi vardır ama çocukları yemeyi tercih etmektedir. Çocuklar açlıktan ölmek üzerelerdir ve birinin öğünü olmamayı tercih etmektedirler. Gretel cadıyı fırına tıktıktan sonra iki kardeş bolca para ve yemekle evden çıkarlar ve babalarını bulurlar. Hikâyede kendi için yemek istifleyen diğer kötü kadın da ortadan kaybol-

29. A.g.e., s. 15.
30. Zipes, *The Golden Age*, s. 122.

muştur; böylece çocuklar babalarını açlıktan kurtarır ve sonsuza kadar mutlu yaşarlar.

Charles Perrault, şimdilerde Kaz Ana ile ilişkilendirilen bazı hikâyelerini, *Histoires ou contes du temps pass* [Geçmişten Hikâyeler] isimli 1967 yılına ait koleksiyonunda toplamıştır. Bu hikâyelere, Giovanni Francesco Straparola tarafından yazıya dökülen ve *Il gatto con gli stivali*[31] [Çizmeli Kedi] isimli hikâyenin bir adaptasyonu olan *Le Maître chat ou Le Chat botté* de dahildir. Ölen bir değirmencinin üçüncü oğluna kalan tek mirası olan ve genç adamın kralın damadı olmasını sağlayan Çizmeli Kedi, efendisine yardımcı olmak için her fırsatı kendi lehine kullanmayı beceren bir dâhidir. Çizmeli Kedi, efendisini kıyafetlerini çıkarıp kralın geçtiği esnada nehre atlaması için ikna eder. Genç adam, krala Marquis isminde uydurma bir kişi olarak tanıtılır. Kedi yoluna devam eder ve sarayın birinde bir ogre bulur. Ogreye şekil değiştirmesi için kafa tutar. Ogre ilk önce bir aslana dönüşür; ancak daha sonra kedinin kışkırtması üzerine küçük yaratıklara dönüşmeye başlar ve bir fareye dönüşür. Kedi fırsattan istifade fareye saldırır ve onu yutar (avcı av olur!). Sonra Çizmeli Kedi, krala ogrenin sarayının ve bulunduğu arazinin Marquis'ye ait olduğunu söyler ve kral böylece kızının Marquis ile evlenmesine izin verir. İlginç bir şekilde, malları ve mülkünden anlaşıldığı üzere ogre bir aristokrattır; ancak kedi tarafından zahmetsizce mağlup edilmiştir. "Eat the rich"* bu masalda yeni bir anlam kazanmaktadır.

Ignaz ve Josef Zingerle tarafından yazılan *Der Menschenfresser* (kelime anlamı olarak "İnsan Yiyici" anlamına gelse de 1854 yılında "Ogre" olarak çevrilmiştir) isimli hikâyede, küçük bir çocuk çilek toplarken zamanın nasıl geçtiğini fark etmez ve geceyi geçirmek için bir ogrenin evine sığınır.[32] Ogrenin karısı –muhtemelen bir insan– çocuğu bir fıçıya saklar. Ogre eve döndüğünde "insan eti"nin kokusunu alır ve çocuğun fıçıdaki delikten parmağını uzatmasını talep eder. Çocuk, Hansel gibi, bir dal parçasını uzatır ve ogre, onun hemen şimdi yemek için fazla zayıf olduğuna ve kilo aldırılması gerektiğine karar verir ki bu da çocuğa ertesi sabah kaçabilmesi için zaman kazandırmıştır. Çocuk kaçarken ogrenin servetinin birazını çalar.

31. Charles Perrault, *Puss in Boots*, Çev. Malcolm Arthur, New York, 1999.

* (İng.) "Zengini ye" anlamına gelen bu deyim, antikapitalist bir bakış açısını savunan yaygın bir söylemdir. (ç.n.)

32. Zipes, *The Golden Age*, s. 132-3.

Charles Perrault'un *Les contes de Perrault* (1862) isimli eserinde yer alan ve Gustave Doré tarafından çizilen "Ogre'nin huzurundaki Çizmeli Kedi" isimli illüstrasyon.

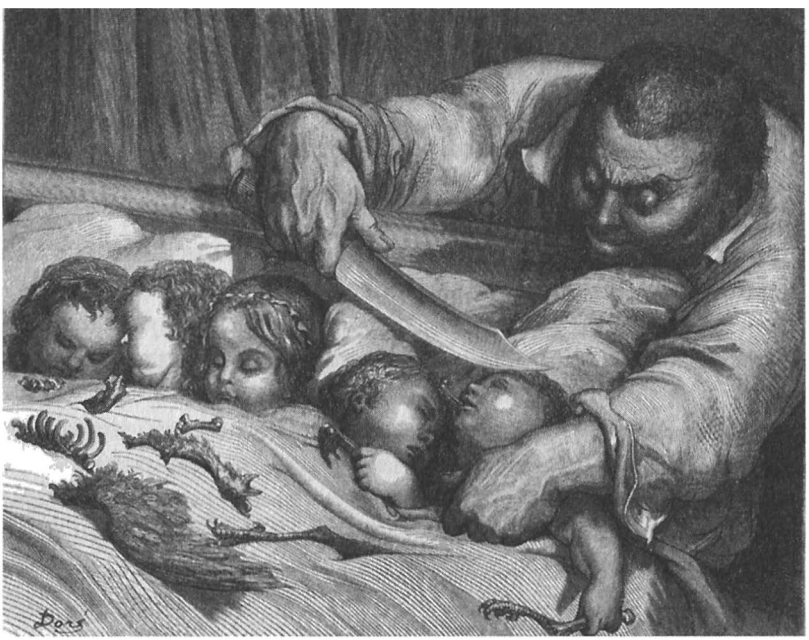
Pek az da olsa kadın ogreler de vardır ve genellikle yaramaz çocukları yiyen Krampus ile Yule Bayramı'yla ilişkilendirilirler. Dişi ogreler kuzey kültürlerinde fazlasıyla korkulan canavarlardır. Grendel'i yaratmış olan bu kültürler dişi ogrelerin de yaratıcısıdır. Almanya'nın bazı bölgelerinde, aslında Alp Dağları'na özgü bir tanrıça olan Perchta, Krampus'un dişi versiyonu olarak kabul edilir; Epifani Bayramı'nda yaramaz çocukları korkutmak (ve yemek) için gelen bir cadıdır. Evden eve dolaşarak şu sözleri haykırır:

Kinder oder Speck
Derweil gehe ich nicht weg.

Ya çocuk ya pastırma
Yoksa gitmem asla.[33]

33. Al Ridenour, *The Krampus and the Old Dark Christmas*, Port Townsend, 2016, s. 128.

Perchta ve cadının Perchten ismindeki maskeli müritleri, uslu çocuklara şekerleme veya parça parça gümüş dağıtırlar. Sözlerinden de anlaşıldığı üzere Perchta çocukları domuz pastırması ile aynı kefeye koyar ve yemek için ikisinden birini talep eder. Eğer çocuklar yaramazlık yaptılarsa o ve müritleri, çocukların karınlarını keserek açar ve organlarının yerine saman ve çakıl taşı doldurur, çıkardıkları organları ise yemek için ayırırlar. Benzer şekilde İzlanda'da da Gryla isminde Noel ile ilişkilendirilen bir dişi ogreye rastlanır. Yaramazlık yapan çocukları kaçırır ve yemek için mağarasına götürür.[34] Dişi ogreler, aptal erkek ogreler gibi kolaylıkla kandırılamazlar. Onlar yalnızca alternatif yiyecekler ve güzel davranışlarla tatmin edilebilirler. *Shrek*'te de olduğu gibi halk geleneklerinin modern versiyonları, önceki versiyonlarının korkutucu yanlarını ortadan kaldırarak yenilmenin ürkütücü ihtimalini çocuklar için güvenli hale getirmiştir.

Charles Perrault'un *Les contes de Perrault* (1862) isimli eserinde yer alan *Hop-o'-My-Thumb* isimli hikâye için Gustave Doré tarafından çizilen bir illüstrasyon.

34. A.g.e., s. 152.

Hem Grendel hem de ogreler Kuzey Avrupa kültürlerinde kıtlığın yarattığı tehlikeleri temsil ederler. İkisi de daha sonradan Hıristiyan kültürü ile harmanlanmış pagan canavarlardır. İki canavar da cesur, akıllı ve güçlü bir kahraman tarafından alt edilebilir; ancak önce karışıklık çıkarmaları gerekir. Çocukları ve savaşçıları yiyor olmaları, topluma ayak uyduramayacaklarının bir göstergesi olmasının yanı sıra engellenmeleri gerektiğinin de göstergesidir. En sonunda Grendel de, ogreler de mağlup edilmiştir. Onlarla beraber yamyamlıklarının sonu gelecek ve böylelikle yeni bir refah dönemi başlayabilecektir. Bu pagan canavarları yenmek aynı zamanda Hıristiyanlığın da doğuşudur; çünkü yenecek yeni bir beden ortaya çıkmıştır: İsa'nın bedeni. Avrupa kültürlerinde, İsa'nın bedenini tüketen kişiler, bir köpeğin başına sahip olsalar bile din değiştirerek toplumda yer edinebileceklerdir. Bunu yapmayanlar ise (Grendel, ogreler ve draugrlardan bahsediyorum) öldürülecek ve malvarlıklarına el koyulacaktır (ki bu da bir tüketim yöntemidir).

Dört
Gulyabaniler ve Hortlaklar*

"Bir hortlak yalnızca bir hortlaktır ve en iyi ihtimalle,
insanlık için sevimsiz bir arkadaş olmaktan öteye gitmeyecektir."[1]

H. P. Lovecraft'in *The Dream-Quest of Unknown Kadath*
isimli romanından.

Bu kitabın tam kalbinde, yalnızca cesetle beslenen bir varlık olan gulyabaniler yer almaktadır. Aydınlanma Çağı sırasında Avrupa'ya geçmiş, gotik ve Lovecraftyen edebiyatın gelişmesine katkıda bulunan bir Arap mitidir gulyabaniler. William Beckford'un on sekizinci yüzyılda yazdığı *Vathek*'ten ve Lovecraft'in "Pickman'ın Modeli" isimli hikâyesinden tutun da, son dönemde ortaya çıkan B-film akımına kadar, gulyabanilerin korku türünün yaratılışındaki etkileri hiçbir zaman takdir görmemiş, aksine çoğunlukla göz ardı edilmiştir. Böylece, "korkutucu" anlamına gelen "hortlak"

* Hortlak kelimesi, İngilizcedeki *ghoul* kelimesi için kullanılmaktadır. (ç.n.)
1. H. P. Lovecraft, *The Dream-quest of Unknown Kadath*, New York, 1970, s. 55.

kelimesi, ölü veya korkunç şeylerden fazlaca zevk alan veya hastalıklı bir biçimde ölümle ya da felaketlerle ilgilenen kişiler için kullandığımız bir kelime haline gelmiştir.

Bunun yanı sıra hortlaklar, gulyabanilerden farklıdır. Gotik edebiyatın ceset yiyen canavarları olarak bilinen hortlaklar, Arap halk kültüründen türemişlerdir ve Doğu'daki versiyonlarıyla pek güçlü benzerliklere sahip değillerdir. Bazı kaynaklara göre isimleri, Arapçada غول (ghoul) [hortlak] "kaçırmak" anlamına gelmektedir ancak önerilen başka etimolojiler de mevcuttur. On üçüncü yüzyılda, Arap bir âlim olan Abū al-Fadil Ibn Manzū, "gulyabani" isminin *ghāl* (öldürmek) kelimesinden geldiğini savunur. Başka kaynaklar ise bu kelimenin "ölüm" veya "cinayet" kelimelerinden türediğini iddia ederler. Ahmed K. Al-Rawi, "gulyabani" kelimesinin kökenin anlamsal olarak en çok "öldürmek" ve "ölüm" kelimelerine yakın olduğunu söyler ve bu yaratığın, kaçıran değil de öldüren bir canavar olarak görüldüğünün altını çizer.[2]

Batı'da ilk ceset yiyici olarak bilinen hortlakların varlığı, Arap ve Ortadoğu kültürlerinde bin yıl kadar öncesine dayanır. Çöllere, mezarlara, mezarlıklara ve diğer birçok ıssız mekâna musallat olan, bazı hikâyelerde şekil değiştiren, bazı hikâyelerde ise dişi bir iblis olarak ortaya çıkan hortlaklar köpeğe benzeyen ceset yiyici yaratıklardır. Efsaneye göre hortlaklar, mezarlıklar ve kabristanlar gibi taze cesetlere ulaşma imkânlarının olduğu yerlerde yaşarlar. Hortlaklar, birçok şekilde ortaya çıkabilirler ancak bir numaralı ölü yiyiciler olarak duruşlarını korurlar.

Gulyabaniler, mitlere ve kurguya göre çeşitli şekillerde ortaya çıkabilirler.[3] Mesela bir gulyabani olarak doğulabilir; ne de olsa onlar da bir türdür. Gulyabaniler, Allah tarafından yaratılmışlardır; ancak başka efsanelere göre de günah işledikleri veya insan eti yedikleri için gulyabaniye dönüşmüş insanlardır onlar. Gerçekten de wendigolarda olduğu gibi, kişinin içindeki canavarı ortaya çıkaran şey insan eti yemektir. Bazı efsaneler ise gulyabani olmayı bir hastalık olarak anlatır; vampirler gibi, kişi bir gulyabani tarafından ısırıldığında onlardan birine dönüşebilir. Ancak hortlakların ilk izlerine, İslamiyet öncesi Arabistan'daki gulyabaniler ile rastlanır.

2. Ahmed K. Al-Rawi, "The Arabic Ghoul and Its Western Transformation", *Folklore*, cxx/3, 2009, s. 292.
3. Robert Lamb, "How Ghouls Work", http://science. howstuffworks.com, 5 Şubat 2017.

İlk Gulyabani

Arap gulyabanilerin anlatımları, Batı'ya hem halk hikâyelerinden hem de tarihi metinlerden geçmiştir. İki türde de gulyabaniler, kahraman savaşçılar veya akıllı çocuklar tarafından alt edilmesi gereken, insanlığın yok edicisi olarak anlatılırlar. İslam'ın ortaya çıkışından önce, gulyabanileri anlatan birçok halk hikâyesi Ortadoğu'da yayılmış halde idi.[4] Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Batılı hortlaklar, asıl Arap gulyabanilerine çok az benzemektedir; modern hortlakların bazı özelliklerinin de bu dönemden geldiği söylenebilir. Mesela İslam öncesi Arap mitolojisinde köpekler, özellikle de siyah köpekler, şeytanımsı, hatta şeytanın vücut bulmuş hali olarak kabul edilirlerdi.[5] Köpeklere karşı bu kültürel önyargı, İslam'ın yayıldığı dönemde de devam etmiş ve köpekler cenabet olarak görülmüştür. Kaled Abou El Fadl'e göre bu inanış, köpeklerin kuduz olması ile doğan endişeden ortaya çıkmıştır (özellikle vahşi köpekler bu hastalığı taşıyabilir ve insan atıklarından beslenmeye başlayabilirler).[6] Öyle ki köpekler, ölüyü küçümsemek için suçlular, isyancılar ve diğer hoş karşılanmayan kişilerle beraber gömülürlerdi.[7]

Kabaca ifade etmek gerekirse, köpekler de birer ölü yiyicilerdir. 2011 yılında Kanadalı bir çift, Saskatchewan'ın kırsalındaki evlerinde ölümlerinden bir hafta sonra bulunmuş ve çiftin yedi köpeğinin onlardan geriye kalanları yediği görülmüştür.[8] Birçok kültürde köpekler ölümden sonra insanlardan geri kalanları yemeye olan eğilimleri yüzünden cenabet olarak kabul edilir.[9] Yalnızca *İlyada*'da bile, köpeklerin ceset yediğine dair dokuz yerde gönderme vardır. İncil'de ise Jezebel'in bir pencereden aşağı düştüğü ve "bedeninin Jezreel topraklarında köpekler tarafından yenildiği ve kimsenin onu defnetmediği"[10] yazar. Ayrıca Doğu Afrika'daki bazı Müslüman toplumlarda, Hz. Muhammed'i yedik-

4. Ahmed K. Al-Rawi, "The Mythical Ghoul in Arabic Culture", *Cultural Analysis*, 8, 2009, s. 46.
5. Khaled Abou El Fadl, "Dogs in the Islamic Tradition and Nature", *Encyclopedia of Religion and Nature*, New York, 2004, s. 499.
6. A.g.e.
7. A.g.e.
8. Brian Palmer, "Would Your Dog Eat Your Dead Body? Absolutely", *www.slate.com*, 13 Temmuz 2011.
9. A.g.e.
10. Bkz. 2. Krallar, 9:10. Ayrıca bkz. 1. Krallar, 21:23.

leri inancı sebebiyle köpeklerden nefret edilir.[11] (İlginç bir şekilde Japonya'da köpeklerin ceset yemeye olan eğilimleri, ortaçağda "toplum hijyenini" sağladığı için pozitif bir şey olarak görülmüştür.[12]) Ancak genel olarak köpeklerin ölü yiyiciler olduklarına dair bu pek yaygın ve evrensel olan inancı (ve deneyimi) kabul etmek mümkündür ki bu da gulyabanilerin neden "köpeğe benzetildiğini" açıklamaktadır.

Arabistan'da ortaya çıkan "ilk" gulyabani, seyahat eden kişileri ormanlığa çekmek ve ölümlerine sebep olmak için kendini güzel bir kadına dönüştürebilen çirkin, dişi bir şeytandır.[13] Gulyabanilerin bu türü, modern algılarımıza birçok yönden yabancıdır. Gulyabanilerin edebiyatta ve daha sonradan da halk hikâyelerindeki temsilleri, her zaman olmasa bile genellikle erkeklerdir. İlk gulyabani, korkunç ve köpeğe benzeyen bir canavardan ziyade, şekil değiştirebilen güzel bir kadındır. Gulyabanilerin başlıca yöntemi, yolcuları yemek için onları yollarından saptıran bir illüzyon kullanmaktır. Gulyabaniler kültürel anlamda yayıldıkça, farklı şekillere girebilen, köpek dişlerine, çatal toynaklara ve pençelere sahip ve iki cinsiyete de ait canavarlar olarak algılanmaya başlamışlardır. Başka bir deyişle gulyabaniler, kültürel varlıkları boyunca şekil değiştiriciler olarak anılmaya devam etmişlerdir. Bu ünleri on beşinci yüzyıla kadar taşınmış, Arap şair Züheyr bin Ebû Sülma da bu durumu "Hiçbir şey sonsuza kadar sürmez, her şey gulyabanilerin değişmesi gibi değişmektedir" sözleriyle anlatmıştır.[14]

Gulyabanilerin insanları ele geçirdiği düşünülür. Bozuk et yiyen köpeklerin (ya da kuduz köpeklerin) de gulyabaniler tarafından ele geçirildiğine inanılır. Bir kişi böyle bir köpek tarafından ısırılırsa bir yere kitlenir ve eğer herhangi bir delilik belirtisi gösterecek olursa bir gulyabani tarafından ele geçirildiği düşünülür.[15] Bu durumun köpekler ve gulyabanilerin bir diğer ortak noktası olmasının yanı sıra, gulyabanilerin insanları ele geçirebildiğinin ve onları delirtebildiğinin de göstergesidir.

11. Palmer, "Would Your Dog Eat Your Dead Body?"
12. Noriko T. Reider, *Japanese Demon Lore: Oni from Ancient Times to the Present*, Utah, 2010, s. 164.
13. Al-Rawi, "Arabic Ghoul", s. 291.
14. A.g.e., s. 295.
15. Al-Rawi, "Mythical Ghoul", s. 51.

İslam'daki Gulyabaniler

Kuran'da gulyabanilerden bahsedilmez ancak bazı hadislerde (Hz. Muhammed ile ilgili hikâyelerde) geçtiğine dair bazı tartışmalar sürmektedir. Al-Rawi, bazı İslam teologlarının gulyabanilerin İslam'dan önce de var olduğunu ve Allah'ın Hz. Muhammed'in İslam'ı tebliğ etmesinden sonra gulyabanileri ortadan kaldırdığını düşündüklerini belirtmektedir.[16] Diğer âlimlere göre ise Hz. Muhammed yalnızca gulyabanilerin varlığını doğrulamakla kalmamış, aynı zamanda onlarla nasıl baş edileceğine dair tavsiyeler de vermiştir. Hz. Muhammed için gulyabaniler, yiyecekleri mahveden dişi şeytanlardır. (Bu noktada, leş yemekle ilişkilendirilebilecek bir canavar ile insanların yiyecek kıtlığı çektiği bir bölgede yiyecek bulup saklama zorunluluğu arasındaki bağlantıya dikkat çekmemiz gerekir.)[17] Hz. Muhammed, gulyabanilerin Kuran'daki surelerin okunması ile kovulabileceğini dile getirir.[18]

Ancak dokuzuncu yüzyıla doğru, gulyabaniler İslam'da gerçek bir yer edinmeye başlamışlardır. Arap tarihçi Mesûdî (896-956), *Altın Bozkırlar* isimli eserinde, Allah'ın otuz yumurta veren iki şeytan yarattığını ve bir tanesinden "sığınmak için harabeleri ve çölleri seçen gulyabanilerin çıktığını"[19] yazar. Aynı şekilde, Yemenli tarihçi Hemdani (893-945) de gulyabanilerin terk edilmiş şehirleri ve çöllerdeki harabeleri tercih ettiğini belirtir.[20] Bu yaratıklar, Allah'ın lanetlediği şeytanlar ve düşmanlardır. Varoluşları sorgulanamaz: "Araplar genel olarak gulyabanilerin gerçek olduğu konusunda güçlü bir inanca sahiptirler."[21]

Gulyabaniler, onuncu yüzyılda da Arap edebiyatına konu olmaya devam etmiştir. Şair Abu al-Faraj al-Isfahani, bir şiirinde şöyle yazar:

> Bir kedinin başı gibi, çirkin bir suratta iki göz gördüm,
> Yarık gibi bir ağza,
> Ve iki yaralı bacağa, bir köpeğin kafasına sahipti.[22]

16. Al-Rawi, "Arabic Ghoul", s. 295. Ayrıca bkz. Al-Rawi, "Mythical Ghoul", s. 46-7.
17. Al-Rawi, "Mythical Ghoul", s. 47.
18. A.g.e., s. 50.
19. Robert Lebling, *Legends of the Fire Spirits: Jinn and Genies from Arabia to Zanzibar,* Londra, 2010, s. 8.
20. A.g.e., s. 16.
21. Al-Rawi, "Arabic Ghoul", s. 294-5.
22. A.g.e.

Bu hikâyedeki kahraman, gulyabaniyi bir kılıç yardımıyla öldürür. Öyle ki Arap edebiyatına, halk edebiyatına ve şiire yansımış olan birçok gulyabani, genellikle Müslüman bir savaşçı ile savaşarak öldürülmüştür. Arap bedevileri, bu savaşçı gulyabaniler hakkında birçok hikâye anlatmışlardır. Kahramanların, bu şeytani varlıklar ile savaşmak için kılıçlarını ve zekâlarını kullanmaları gerekmektedir. Ancak gulyabaniler evrimleştikçe –her ne kadar varlıklarını sürdürseler de– Arap kültüründeki rolleri de değişmeye başlamıştır.

On beşinci yüzyılda ise gulyabaniler hem edebiyatta hem de halk hikâyelerinde popüler bir hale gelmeye başlamışlardır. Gulyabaniler, her Arap milliyetinin kültüründe yer almakla beraber bölgeden bölgeye değişiklik gösterirler. Mesela Irak'ta, "en şeytani ve en tehlikeli gulyabani türü"[23] olarak bilinen *si'lah*'ın hikâyesi anlatılır. Mısır'daki bir ortaçağ efsanesi ise Yemen'de bulunan ve "kurt menisi, bir ateşin dumanı ve bir kadın vücudu içindeki insan menisinin" bir araya gelmesi sonucunda ortaya çıkan bir gulyabaniyi konu alır. Bu gulyabaninin yavruları ise Kral Sayf tarafından yok edilene kadar, Yemen'de "Gulyabani Vadisi" isminde bir bölgede yaşamışlardır.[24] Yine Mısır'da, *qutrub* isminde geceleri bir yaratığa dönüşen ve cesetle beslenen bir varlığın hikâyesi anlatılır.

Mısır'da, gulyabanilerin Sina Yarımadası'nda yaşadıkları söylenir. Robert Lebling, İslam'daki doğaüstü konular hakkında araştırmalar yaptığı eseri *Legends of the Fire Spirits*'te, Nuweiba ve Süveyş arasındaki Sina Çölü'nde yer alan Barka Dağı'nda Gulyabaniler Mağarası'nın bulunduğunu yazar. Bir iddiaya göre bu mağarada, seyahat eden insanları kaçıran, öldüren ve yiyen bir gulyabani ailesi yaşamaktadır. Lebling ayrıca, mağaranın gerçek olduğunu ve yakın bir süre öncesine kadar Barka Dağı'na tırmanılarak ulaşılabildiğini ancak kötü hava şartları dolayısıyla artık ulaşılamaz olduğunu yazar.[25]

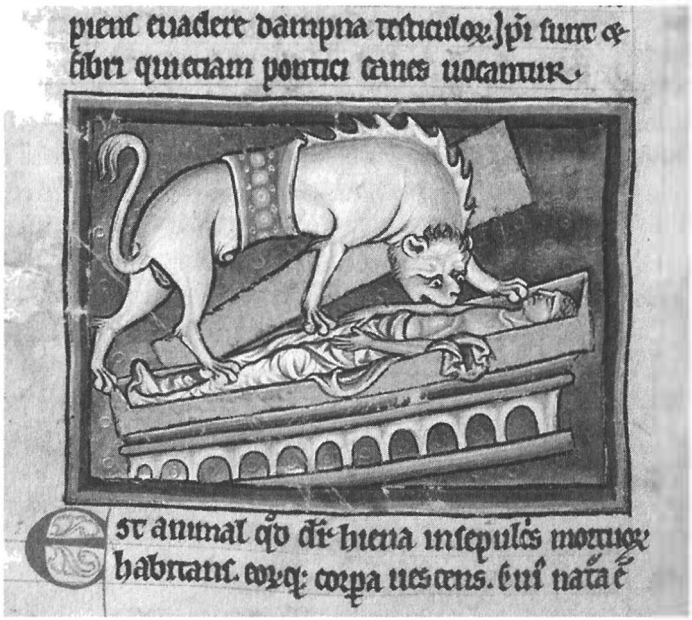
On altıncı ve on yedinci yüzyıllarda ortaya çıkmış, yaklaşık iki bin sayfalık bir Arap halk destanı olan *Sirat Sayf Ben Dhi Yazan*'da ise eşi benzeri olmayan bir dişi gulyabaniden bahsedilmektedir. Sayf Ben Dhi Yazan, altıncı yüzyılda yaşamış ve Perslerin yardımıyla Etiyopyalılar ile savaşmış Yahudi bir Arap hükümdar olmasına rağmen, destanda canavarlar ve devlerle savaşan, güçlü, Müslüman bir savaşçı olarak anlatılır. Kral Sayf (destanda ismi

23. Lebling, *Legends of the Fire Spirits*, s. 96.
24. A.g.e., s. 97.
25. A.g.e., s. 155-6.

böyle geçmektedir), bir risk alarak Gulyabaniler Vadisi'ne gitmeye karar verir. Bir ağacın tepesine tırmanarak orada güvenli bir şekilde uyumayı amaçlar. İlk önce onu yemek isteyen bir gulyabani tarafından fark edilir ve daha sonra kendisini yaşlı bir kadını çağıran bir grup gulyabani ile karşı karşıya bulur, kadının "saçları süt kadar beyaz ve vücudu yolunmuş pamuk gibi"dir.[26] Kadın kralın aşağıya inmesini ister ancak kral bunu reddeder: "Aşağıya inemem, bir gulyabaniye boyun eğen kim olursa olsun katledilmeye ya da yenmeye mahkûmdur."[27] Kadın, kendisinin bir gulyabani olmamasına rağmen isminin Ghaylouna (gulyabaniler kraliçesi) olduğunu söyler ve kralın güvende olacağına dair söz verir. Böylece kral ağaçtan aşağı iner. Kendisine ölü bir geyik ikram edilir ancak kral reddederek Hint lotusu yemeyi tercih eder. Kadın bu gulyabani topluluğunun, karısı bir kurt tarafından tecavüze uğrayan ve hemen ardından da kendisi tarafından hamile bırakılan sürgün bir büyücü kralın soyundan geldiğini anlatır. İnsan ve kurt spermlerinin birbirine karışması, bu gulyabanilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu durum, gulyabaniler ile köpekler arasındaki bir diğer bağlantı olarak kabul edilebilir. Gulyabaniler üremiş ve Gulyabani Vadisi olarak bilinen bölgeyi oluşturana kadar çoğalmışlardır. Kadın aynı zamanda kendisinin de babası olan Baba'nın, Kral Sayf'ın vadiyi gulyabanilerden temizlemek üzere gelişini öngördüğünü söyler. Kadının tavsiyesi, Baba'nın büyüleri ve Allah'ın kudreti ile Kral Sayf, bütün gulyabanileri öldürür ve Ghaylouna'yı Müslüman yapar.

Bu noktada, gulyabanilerin bile İslam'a kabul edildiğini ve Allah'ın onların üzerlerinde bir güce sahip olduğu gerçeğinin üstünde durmamız gerekir. Bu durumu, İkinci Bölüm'de anlatılan, Hıristiyanların wendigoların üstesinden gelmek için komünyon ayinini kullandıkları hikâye ile karşılaştırabiliriz; eğer istekli bir kul, inancını kullanarak bir canavarın din değiştirmesini sağlayabiliyorsa bu, Tanrı'nın yamyam canavarları durdurma gücüne sahip olduğu anlamına gelir. Bu şekilde, insan yiyen canavarlar din değiştirmenin etkisiyle insana dönüşebilirler. Özetle, insan yemenin kökeni olan din aynı zamanda insan yemeye karşı da kullanılabilir.

26. *The Adventures of Sayf Ben Dhi Yazan: An Arab Folk Epic*, Çev. Lena Jayyusi, Indiana, 1996, s. 136.
27. A.g.e.

Ceset yiyen sırtlan, ortaçağa ait canavarlar kitabından bir illüstrasyon, 1200-1210.

Bunun yanı sıra gulyabanilerin ölü yiyici özelliğinin Batı'nın bir icadı olduğunu ve Araplara özgü bu canavarın aslında böyle bir özelliğe sahip olmadığını savunan kişiler de vardır. Al-Rawi ise gulyabanilerin ve hortlakların tek ortak bağlantısının sırtlanlar olduğunu iddia eder.[28] Arap âlimler, sırtlanların mezarlıkları kazıp açarak ölüleri yediklerini ve mezarlıkları dolaştıklarını söylerler. 1667 yılında Mekke'de bir sırtlan, bölgedeki bütün hayvanları avlamış ve en sonunda bir kadına saldırmıştır. Öldürülen sırtlana insanlar muhtemelen ya hayvanın cinsini bilmediklerinden ya da folklorik bir gulyabani ile benzerlik gösterdiğinden dolayı gulyabani ismini vermişlerdir. Al-Rawi'nin de dediği gibi: "Bu hikâye, insanların o bahsedilen iki varlıkta gördükleri benzerliği ortaya koymaktadır."[29]

Yine benzer şekilde, sırtlanlar Ortadoğu'da ve Afrika'da ceset yiyen varlıklar olarak bilinmektedir. Örneğin Etiyopya'da demircilerin sırtlana dönüşebildiğine inanılır. *Boudas* isimli *werehyena*lar, gece yarısı mezarlıklardan cesetler çalar ve etlerini yerler. Sudan'ın batısında ise yine benzer bir canavara rastlanır: bir de-

28. Al-Rawi, "Mythical Ghoul", s. 56.
29. A.g.e.

mirci veya oduncu kılığına bürünebilen, kıllı ve sırtlana benzeyen bir varlığa dönüşebilen yamyam bir canavar. Gulyabaniler, sırtlanlara olan benzerliklerinden dolayı ceset yemekle bağdaştırılmış olabilirler; ya da belki de gulyabaniler, oryantalist edebiyat aracılığı ile Batılılar için korkutucu hale getirilmiş olabilirler.

Gulyabaniler Batı'ya Geçiyor

Gulyabaniler, *Binbir Gece Masalları* olarak bilinen ve 1704 ile 1717 yılları arasında Antoine Galland tarafından Fransızcaya on iki cilt halinde çevrilen hikâyelerin içinde fazlasıyla yer almaktadırlar. Galland, özgün metin üzerinde birçok değişiklik yapmış ve "The Story of Sidi Nouman"[30] isimli hikâyenin çevirisinde gulyabanileri "mezarlıklardaki cesetlerle beslenen korkunç yaratıklar" olarak tanımlamıştır. Ahmed K. Al-Rawi'ye göre, gulyabaniler Galland'ın çevirisinde yalnızca ceset yiyiciler olarak bahsedilirler:

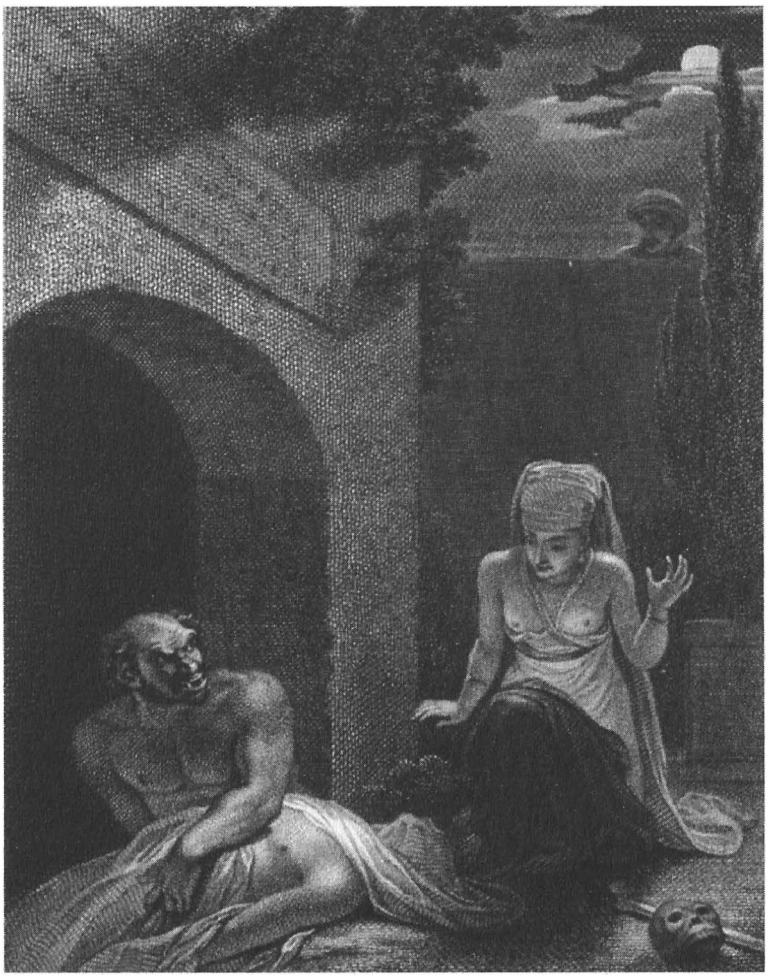
> Mezarlıklarda yaşayan ve ceset yiyen erkek yaratıklar olarak tasvir edilen gulyabanilerden, Arap dilinde, edebiyatında, kültüründe veya halk hikâyelerinin hiçbirinde bu şekilde bahsedilmediği görülüyor. Bu da demek oluyor ki Galland bu detayları daha korkunç ve abartılı bir gulyabani tasviri yapabilmek adına kendi ekledi.[31]

Arap halk hikâyelerindeki çoğunlukla dişi, şekil değiştiren canavarları alıp onları yemek için ceset arayan erkek canavarlara dönüştüren kişi Galland'dır. Gulyabanileri hortlaklara o dönüştürmüştür. Bu şekilde de Batılılar için hortlakların ilk örneğini ortaya koymuştur.

William Beckford'un *Vathek* (1786) isimli kitabıyla beraber, hortlaklar gotik canavarlar olarak görülmeye başlanmıştır. Beckford'un eseri, Arap gulyabanilerinin Avrupai fikirlerle harmanlanmış hortlaklara nasıl evrildiklerini ortaya koymaktadır. Vathek gerçek bir kişiye, Beckford'un eserinde fazlasıyla hikâyeleştirilen ve çöküşü anlatılan dokuzuncu Abbasi halifesi al-Wāthiq bin Mu'tasim'a dayanır. Vathek, astronomiye olan ilgisini tatmin etmek adına on bir bin basamaklı bir gözlem kulesi inşa eder. Vathek'in Yunan annesi Carathis, tanrılara kurban vermek adına kurbanlarını Vathek'in inşa ettiği kulede yakar. Carathis, Vathek'i de kendi evlatlarını kurban etmesi, güce karşı duyduğu arzuyu koruması ve istediklerini elde etmek için öldürmesi gerek-

30. Al-Rawi, "Arabic Ghoul", s. 291.
31. A.g.e., s. 299.

tiği konusunda cesaretlendirir. Daha sonra ise orada yaşayan gulyabanilerle bir anlaşma yapmak için bir mezarlığa gider. Beckford'un gulyabanileri, Carathis gibi kötü niyetli, korkunç ve zalim şeytanlardır. Öyle ki Carathis mezarlığa yeni cesetler getirir, ona eşlik eden hizmetçilerini öldürür, ona bilgi vermelerinin ve yol göstermelerinin karşılığında gulyabanilere ziyafet çektirmek için hizmetkârlarına mezarların kapılarını çaldırırdı.[32]

Robert Smirke tarafından çizilen ve James Neagle tarafından çoğaltılan "Amine Discovered with the Goule", Edward Forster'ın çevirdiği *Binbir Gece Masalları*'nda (1802) yer alan "The History of Sidi Nouman" adlı hikâyedeki bir illüstrasyon.

32. William Beckford, *Vathek*, Oxford, 1998.

Samuel Henley, Beckford'un eserini Fransızcadan çevirmiş ve *An Arabian Tale* ismi ile İngilizce olarak, Beckford'un eserinin yayımlanmasından bir sene önce yayımlamıştır; bu şekilde Beckford'un yazarlığını gölgelemiş ve metni "Arapça" bir kaynaktan çevirdiğini iddia etmiştir.[33] Sonunda Beckford, kitap daha sonra kendi başlığı altında tercüme edildiğinde emeklerinin karşılığını almıştır. Mezarlık bölümü, egzotik ve ahlaksız eylemlerle dolu bu hikâyede göze çarpmış ve böylece gulyabani figürü (ve kavramı) İngiliz gotik edebiyatının bir parçası haline gelmiştir.

Vathek ve *Binbir Gece Masalları*'nın fantastik edebiyat üzerinde büyük (ve oryantalizme yol açan) bir etkisi vardır. Örneğin H.P. Lovecraft, Henley'in *Vathek* üzerine yazdığı notları okumuş ve bu notlar onun hortlaklara karşı bakış açısını şekillendirmesine yardımcı olmuştur.

Lort Byron'un, ismini *Vathek*'teki önemli bir kötü adamdan ve Arapçada "kâfir" ya da "imansız" anlamlarına gelen bir kelimeden alan "The Giaour: A Fragment of a Turkish Tale" (1813) şiiri hem hortlaklara hem de ifritlere (öldürülmüş insanların öfkeli ruhları) oryantalist bir anlatımla atıfta bulunur ve şiir bu noktada, bahsedilen kadının aslında bir vampir olduğunu ima eder:

Mezar soyan sırtlan, on ikinci yüzyıl sonu on üçüncü yüzyılın başı, ortaçağ minyatürü.

33. David Whitesell, "This Just In: Growing the Gothic", Notes from Under Grounds, http://smallnotes.library.virginia.edu, 19 Eylül 2013.

Damlasın taze kanı
Gıcırdayan dişlerinden, bitkin dudaklarından
Kasvetli mezarına sokul sonra
Git – gulyabaniler ve ifritler doluşsun ardından
Dehşetle kaçışana kadar
Kendilerinden daha lanetli hortlaklardan![34]

Byron bu dizede, bahsedilen kadının, güzel olmasına rağmen gulyabanilerden ve öldürülenlerin ruhlarından daha lanetli ve daha korkutucu olduğunu söyler. Bu şekilde, gotik hortlaklar ve orijinal gulyabani (erkekleri yoldan çıkaran, öldüren ve yiyen güzel kadın) arasında bir bağlantı kurar.

Hans Christian Andersen da "Yaban Kuğuları" (1838) isimli hikâyesi ile hortlaklar kervanına katılmıştır. Hikâyede, kötü üvey anne rolündeki kraliçe, üvey kızı Prenses Elisa'ya büyü yapmaya çalışır ve prensesin kaçmasına sebep olur. Elisa, ısırganotu toplamak için bir mezarlığa girer ve orada bir cesedi kemirmekte olan birkaç hortlakla karşılaşır. Elisa'nın hortlaklarla işbirliği içinde olduğunu iddia eden başpiskopos, onu cadılıkla suçlar. Avrupa o zamanlar "Şark" olarak isimlendirilen her şeye karşı o kadar ilgilidir ki gulyabaniler Danca bir çocuk hikâyesinde bile karşımıza çıkarlar.

Hikâyelerinde hiç hortlak bulunmayan Edgar Allan Poe bile, daha korkunç ve ürkütücü bir atmosfer yaratmak için hikâyelerinde hortlaklara atıfta bulunur. "Ulalume" isimli şiirinde Poe, eski bir aşk üzerine düşünürken kendini "hortlakların musallat olduğu Weir ormanı"nda bulduğu "yapayalnız bir ekim gecesi"ni anlatır.[35] Hortlaklar, gotik edebiyatın ilk ortaya çıktığı dönemlerde pek odak noktası olmamış olsalar bile, her zaman kenarlarda köşelerde ve geçilmesi gereken lanetli ormanlarda var olmuşlardır. On dokuzuncu yüzyılın ortalarında, hortlaklar gotik edebiyata tam anlamıyla yerleşmiş, ortaya çıktıkları gibi de parçalamak ve yemek üzere mezarlıklardan cesetler çıkarmaya başlamışlardır. Victoria Dönemi halkbilimcisi Sabine Baring-Gould, 1865 yılında şöyle yazar:

> Ay ışığının aydınlattığı bir gecede, mezarların arasında, şafağın ilk ışıkları onları geri çekilmeye zorlamadan önce, uzun tırnaklarını toprağa geçirerek hırsızlık yapan, ölü bedenlere ulaşmayı ümit eden garip siluetler görülmüştü. Bu hortlak denen varlıkların genellikle bir ritüel veya

34. Lort George Gordon Byron, "The Ghoula", *Selected Poems,* New York, 2005, s. 192.
35. Edgar Allan Poe, "Ulalume", *Complete Tales and Poems,* New York, 1975, s. 951-4.

büyü için cesetlere ihtiyaç duydukları düşünülür; ancak çoğunlukla tek amaçları uykudaki cesetleri paralamak ve huzurlarını bozmaktır.[36]

Bu örnek aracılığıyla, Foruari ismindeki Bağdatlı bir tüccarın hikâyesini anlatır bize Sabine. Foruari'nin oğlu, babasının izni olmadan çok güzel bir kızla evlenir. Genç kız her gece kocasının uyumasını bekler ve evden çıkar. Bir gece, adam genç kızı takip eder ve onun önce bir mezarlığa, sonra da bir mezara girdiğini ve hortlakların arasında, çoktan ölmüş kişilerin cesetleri ile ziyafet çektiğini görür. Eve dönüp onunla yüzleştiğinde, kadın adama saldırır, adam ise kadını öldürür ve bedeni, kadının ziyafet çektiği cesetlerin bulunduğu mezarlığa gömer.[37]

Gulyabaniler, özellikle *Vathek* ve *Binbir Gece Masalları*'nın süregelen etkisi sayesinde, Arabistan'ı konu alan herhangi bir metnin gerekli bir parçası haline gelmişlerdir. On dokuzuncu yüzyıl İngiliz şairi William Ernest Henley, "Arabian Night's Entertainments" isimli şiirinde gulyabaniler hakkında şöyle yazar:

Muhtemelen bir gulyabani
Ürkek ay ışığında, kilisenin bahçesinde oturmuş
Avcunda bir uyluk kemiği, ters ters bakıyor
Akşam yemeğine, pirinci
Tane tane ayıklayan bir kadından oluşan[38]

Böyle gülünç bir sahnede bile, gulyabaninin kullandığı sahne dekorları arasında kemikler, leş ve cesetler, bir kilise bahçesi, mezarlık veya kabristan bulunuyor ve onları ayırt eden şey, onların birer ceset yiyici olması oluyor.

Modern Edebiyatta ve Sinemada Gulyabaniler

Zavallı gulyabaniler, yirminci ve yirmi birinci yüzyıllarda İngiliz edebiyatındaki diğer canavarların hep daha gerisinde kalmışlardır. Vampirler, zombiler, çılgın bilim insanları, şekil değiştiriciler, cadılar, hayaletler ve hatta katiller bile, bu zavallı ortaçağ canavarından daha popülerdirler. Buna rağmen gulyabaniler, ilk önce Lovecraft'in, edebi çevresinin ve kendisinden sonra gelenlerin yazılarında, daha

36. Sabine Baring-Gould, *The Book of Were-wolves: Being an Account of a Terrible Superstition,* Londra, 1865, s. 250.
37. A.g.e., s. 252-3.
38. William Ernest Henley, "Arabian Nights Entertainment", www.poemhunter.com, 4 Mayıs 2021.

sonra da yirminci yüzyılın sonları ve yirmi birinci yüzyılın başlarında edebiyatta ve sinemada kendilerine bir yer edinebilmişlerdir.

Vathek'ten veya ondan sonra gelenlerden daha az şekilde de olsa, eserlerinde bu canavarlara atıfta bulunan Edgar Allan Poe, modern gulyabani anlayışının öncüsü olarak kabul edilebilir. Poe'nun "Ulalume"den sonra gulyabani camiasına en büyük katkısı "Çanlar" isimli şiiridir. Poe şiirde "çan kulesinde yaşayan insanlar"ın çanları nasıl çaldığını şöyle anlatır:

Ne kadındırlar ne de erkek,
Ne vahşidirler ne de insan,
Hortlaktır onlar,
Ve krallarıdır o çalan*

Çanları çalan ve anlatıcıya musallat olan hortlaklar, onları duyanlar üzerinde yarattıkları iç karartıcı ve kasvetli etkiden memnuniyet duyarlar. Poe'nun hortlakları gerçekten korkutucu, dehşet verici ve acımasızdırlar.

Bugün ismini çok az duyduğumuz ancak hortlakların Amerikan edebiyatında yer edinmesine öncülük eden önemli isimlerden biri olan Edward Lucas White (1866-1934), 1897 yılında, ceylan avındaki bir adamı takip etmekte olan dişi bir gulyabaninin ağzından anlatılan "The Ghoula" isimli bir şiir yazmıştır. İran'da geçen hikâyede hortlak, "Yalnız gezen bir İngiliz / Göçebelerden, hortlaklardan ve büyülerden habersiz"[39] bir kişiyi takip etmektedir. Hortlak, adamın ceylana ateş etmeye çekindiğini fark eder ve adamın avına karşı duyduğu hassasiyet ile özdeşleşir. Kendini adama tanıtır; adamın hortlağa sarılması ve onu öpmesi üzerine, okur da hortlağın aslında korkutucu bir canavardan ibaret olmadığını anlar. Hortlak, adamın "soluk borusunu ısırır ve parçalar", cesedini çocuklarına götürür. Hortlağın tek pişmanlığı, adam ceylanı vurmakta başarılı olsaydı eğer, hortlak da onun etini alacak ve adamın yaşamasına izin verecekti. Yine de "taze et" bulmuş olmaktan mutluluk duyuyordu.[40]

Bu şiir, yine dişi bir hortlak ve bir İngiliz avcı ile ilgili olan ve White'ın en çok bilinen öykülerinden biri olarak kabul edilen "Amina"nın (1906) ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Waldo, İran'daki bir mezarlıkta, hizmetçisi Hassan ile hortlak avlamaktadır.

* Edgar Allan Poe, *Bütün Şiirleri*, Çev. Oğuz Cebeci, İthaki Yayınları, 2015 (8. Basım), s. 189. (ç.n.)

39. Edward Lucas White, "The Ghoula", *The Stuff of Dreams*, New York, 2016, s. 209.

40. A.g.e., s. 210-11.

Yirmiye yakın hortlak yavrusu görür ve asıl hortlağın mezarlıkta olmadığı duyumunu alır. Tam kaybolmuşken yanına bir kadın yaklaşır. Kadının sıra dışı bir görünüşü vardır ama insandır:

> "Ne halhal takıyor" diye düşündü Waldo, "ne bilezik, ne kolye ne de küpe." Kadının çıplak kolları, daha önce hiçbir insanda görmediği kadar kaslıydı. Hem el hem de ayak tırnakları keskin ve uzundu. Saçları siyah, kısa ve darmadağınıktı; ama yine de çirkin veya vahşi görünmüyordu. Gözlerinin içi gülüyordu, dudaklarında ise küçük bir tebessüm, hafifçe aralanmış ağzında dişlerinden eser olmamasına rağmen, kendini gösteriyordu.[41]

Gotik edebiyattaki diğer hortlaklara benzemeyen bu kadın, anormal görünümlü bir insan olarak kabul edilebilir. Waldo, kadının İngilizce konuştuğunu duyunca şaşırır. Kadın, adama kamp yaptığı yere kadar eşlik etmeyi teklif eder. İsminin Amina olduğunu ve Müslüman ya da Hıristiyan değil de kendi halkından, "özgür halk"tan biri olduğunu anlatır.

Amina, Waldo'yu "özgür halk"ının, ailesinin yanına, on sekiz çıplak çocuğun etrafta koşturduğu bir yere götürür. Waldo, Amina'dan su ister. Kadın ise tehditkâr bir şekilde ona doğru yürümeye başlar ve tam o sırada bir silah sesi duyulur; kadın yere düşerek ölür. Amina'ya ateş eden yerel konsolos, Hassan ile beraber sahneye girer. Waldo çok öfkelenmiştir; kadını neden öldürdüklerini sorar. Konsolos, kadının dişlerini Waldo'ya göstererek cevap verir: "Vahşi, ölümcül, etobur bir diş yapısı, tehditkâr ve hırçın." Kadının üstünü çıkararak "bir foksteriyerin, köprücük kemiğinden kasıklara kadar uzanan, iki sıra halindeki parçalanmış, tel tel olmuş on sarkık memeden oluşan karnı gibi"[42] görünen gövdesini gösterir. Gördüğü şeyden midesi bulanan Waldo, kadının ne olduğunu sorar ve bir hortlak olduğunu öğrenir. Hortlakların uydurma olduğunu düşündüğünü söylediğinde ise konsolos ona "Rhode Island'da hiç hortlak yok tabii... Burası İran ve İran da Asya'da yer alıyor" diye cevap verir.[43] White da Ahmed K. Al-Rawi gibi, orijinal dişi gulyabanilere benzeyen köpeğimsi bir canavar yaratmıştır. White aynı zamanda, on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda *Vathek* gibi metinlerle başlayan ve yirminci yüzyılda büyüme gösteren, Perslerin ve hatta tüm Asya'nın gizem ve korku ile özdeşleştirildiği oryantalleştirme eğilimini de temsil etmektedir. Ancak konsolos bir şeyi yanlış bilmektedir; Rhode Island'da da hortlaklar vardır.

41. Edward Lucas White, "Amina", *The Stuff of Dreams*, New York, 2016, s. 28-9.
42. A.g.e., s. 33.
43. A.g.e.

H.P. Lovecraft gençlik yıllarında, *Binbir Gece Masalları*'nı okuduktan sonra Arap kültürüne saplantılı olduğu bir dönem geçirmiştir. Kendisine –daha sonra *Necronomicon*'un* yazarı olarak belirleyeceği– Abdül Alhazred ismini takmış, kanduralar giymiş, bir Arap prensi gibi davranmış ve Arap kültürü üzerine çalışmıştır (on dokuzuncu yüzyılın sonlarındaki Providence şehrinde ne kadarına erişebiliyorsa tabii).

Bu durumda, Lovecraft'in birkaç hikâyesinde ve romanında hortlaklara yer verdiğini görmek hiç de şaşırtıcı değil; özellikle de "Pickman'ın Modeli" ve *The Dream-Quest of Unknown Kadath* gibi eserlerinde. S. T. Joshi ve David E. Schultz'a göre *The Dream-Quest of Unknown Kadath* ağırlıklı olarak *Vathek*'ten esinlenmiş ve etkilenmiştir.[44] "Pickman'ın Modeli" ise 1926 yılında yazılmış ve 1927 yılında *Weird Tales*'ın ekim sayısında yayımlanmıştır. Hikâyede, anlatıcımız Thurber, Bostonlu ressam arkadaşı Richard Upton Pickman ile yaşadığı deneyimleri anlatmaktadır. Pickman'ın şöhreti, başka bir arkadaşı Eliot'a yaptığı kanlı ve ürkütücü canavar resimlerinden dolayı sallantıdadır. Hiç kimse Pickman'ın "Hortlak Beslenmesi" isimli tablosunu sergilemek veya satın almak istemez. Thurber, öncelikle Pickman'ın stüdyosunu, ardından ise Pickman'ın yeraltındaki atölyesini ziyaret ettiğini ve orada köpeğe benzeyen canavarların ceset yedikleri korkunç resimler gördüğünü söyler. İlk önce *Ders* isminde, "bir kilise mezarlığında çember şeklinde dizilerek çömelmiş, isimsiz, köpeksi yaratıkların küçük bir çocuğa onlar gibi beslenmeyi"** öğrettiği bir tablo görür. Ayrıca yine stüdyoda, "Metro Kazası" isimli bir tabloda da "o iğrenç yaratıklardan oluşan bir sürü, bilinmeyen bir yeraltı mezarlığından yukarı tırmanıp Boylston Sokağı metro istasyonunun zeminindeki bir yarıktan çıkarak platformdaki insanlara saldırıyordu".*** Tablonun başlığı, hortlak gerçeğini insanlardan saklamak için saldırının üstünün örtüleceğini ve "kaza" denilerek geçiştirileceğini işaret eder. Son olarak Thurber, bir grup hortlağın "ellerinde ünlü bir Boston gezi rehberi" tutarak güldükleri bir resim görür. Bu tablonun ismi ise "Holmes, Lowell ve Longfellow, Mount Auburn'da Gömülü Yatıyorlar"dır ve Lovecraftyen mizahın eşsiz bir örneğidir.****

* Lovecraft'ın, Cthulhu Mitosu'nu desteklemek için birçok öyküsünde bahsettiği kurmaca kitap. (ç.n.)

44. S. T. Joshi ve David E. Schultz, *An H. P. Lovecraft Encyclopedia*, New York, 2001.

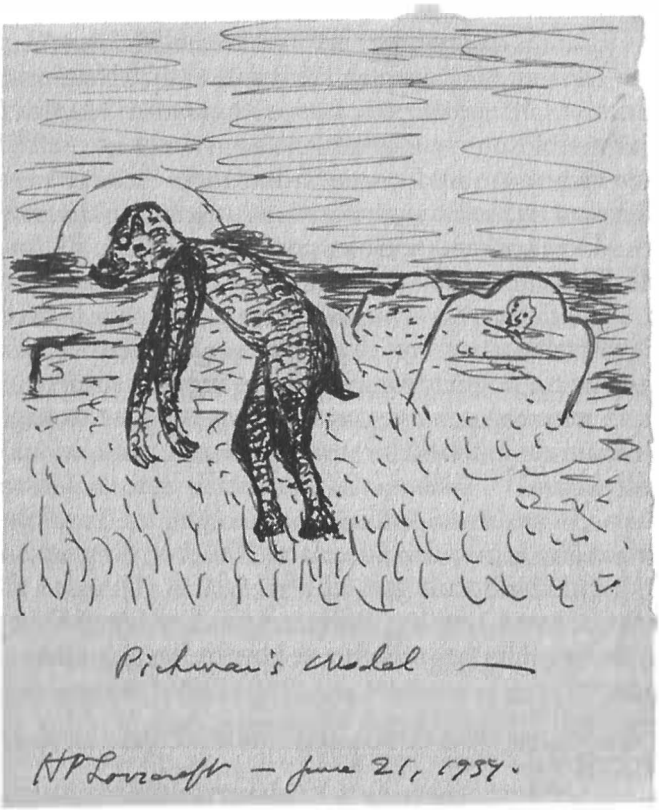
** Lovecraft, H.P., *Cthulhu'nun Çağrısı*, Çev. Dost Körpe, İthaki Yayınları, 2021 (4. Baskı), s. 106. (ç.n.)

*** A.g.e., s. 107. (ç.n.)

**** A.g.e. (ç.n.)

Ardından Pickman, Thurber'ı mahzene, birçok çalışmasını icra ettiği stüdyosunun bulunduğu yere indirir. Orada, Thurber'a bir hortlağın korkunç bir resmini gösterir:

> Kutsal şeylere saygısızlık olan o parlak kırmızı gözlü, devasa ve isimsiz yaratık, kemikli pençelerinde tuttuğu, bir zamanlar bir adam olan şeyin kafasını çubuk şeker dişleyen çocuk misali kemiriyordu. Çömelmiş haldeydi denebilir; insan ona bakarken, o yaratık her an şimdiki avını bırakıp daha lezzetli bir yiyeceğin peşine düşebilirmiş gibi hissediyordu. Ama topuna lanet olsun... O tabloyu tüm paniğin ölümsüz kaynağı kılan şey, iblis temalı olması bile değildi, ne buydu ne de o yaratığın köpeksi yüzü, sivri kulakları, kan çanağı gözleri, basık burnu ve salyalar damlayan dudaklarıydı. O pullu pençeler, küfle kaplanmış vücut veya yarı toynaklı ayaklar da değildi – hiçbiri değildi, her ne kadar bunlardan herhangi biri kolay heyecanlanan bir insanı delirtebilecek olsa da.*

H.P. Lovecraft'in "Pickman'ın Modeli" için yaptığı bir hortlak çizimi, 21 Haziran 1934.

* A.g.e., s. 110. (ç.n.)

Pickman, duyduğu ses üzerine elinde bir altıpatlar ile mahzenden çıkar. Bu sırada Thurber, o korkunç tabloya iliştirilmiş kâğıt parçasını cebine indirir. Pickman geri döner ve sıçanlara ateş ettiğini söyleyerek geçiştirir. Ertesi gün Pickman gizemli bir şekilde ortadan kaybolmuştur ve Thurber, aldığı o kâğıt parçasının hikâyeye adını veren modelin gerçek hayatta çekilmiş bir fotoğrafı olduğunu fark eder... Gerçek bir hortlağın.

Lovecraft'in *The Dream-quest of Unknown Kadath* (1926-7) isimli romanı, Randolph Carter adındaki bir karakterin, Dreamlands'teki macerasını konu alır.[45] Carter, birkaç gece üst üste rüyasında bir şehri görür ve uykusunda yedi yüz adım atarak daha derin bir uykuya, onu Dreamlands'e götürecek uykuya ulaşmaya karar verir. Dreamlands, insanların rüya kurarak ulaşabildikleri bir yerdir. *Night gaunt* isimli yaratıklar tarafından yakalanan Carter, yalnızca yukarıda yaşayan hortlaklara ait yeraltı dünyasından aşağıya atılan kemiklerle dolu olan Pnoth Vadisi'ne götürülür. Ancak Carter, hortlakların dilini Richard Upton Pickman'dan daha önce öğrenmiştir ve bu şekilde yardım çağırır: "Bir hortlağı ona yardım etmesi için ikna edebileceğini düşündü."[46] Üç yardımsever hortlak tarafından sürüklenerek artık kendisi de tamamen bir hortlağa dönüşmüş olan Pickman'a götürülür ve Pickman, üç hortlaktan, Carter'a Dreanlands'in dağlarına doğru eşlik etmesini ister.

Carter, bir dizi maceradan sonra yoluna devam ederek yeraltına iner ve yıkık durumdaki Sarkomand şehrinde, kendisine rehberlik eden üç hortlağa işkence etmekte olan ay canavarlarını görür. Daha önceki yardımlarından dolayı müteşekkir hisseden Carter, başka hortlakları ve *night gaunt*ları da çağırır. Hortlakları kurtardıktan sonra, hortlak ordusu, Pickman ve Carter siyah bir kalyon ile ay canavarlarının sığınağı olan adaya gider ve onları mağlup ederler. Anthony Pearsall'ın da dediği gibi, Lovecraft'in hortlakları "dinamik birer ceset yiyici, güçlü, işini bilen ve hatta kendilerince becerikli"dirler.[47] Carter, rüyalarına giren şehri görmek için izin ister ve hortlaklar da Carter ile beraber bir onur muhafızı göndermek şartıyla kabul ederler; ancak Carter, Kaddath'ın kalbindeki taht odasına vardığı anda ortadan kaybolurlar.

45. Lovecraft, *The Dream-quest of Unknown Kadath*.
46. A.g.e., s. 43.
47. H. P. Lovecraft, "Yabancı", *Tales*, New York, 2005, s. 14.

Lovecraft, hortlağa benzeyen canavarlara başka hikâyelerinde de yer vermiştir; örneğin "Evdeki Resim", "Duvardaki Fareler" ve "Gizlenen Korku" gibi. "Yabancı" hikâyesine ismini veren yabancı ise, aslında bir hortlak değildir. Ancak "şimdi alaycı, dostane hortlaklarla birlikte gece rüzgârına binmektedir"* şeytani olarak nitelendirdiği hortlaklarla beraber. Kısacası, Lovecraft hortlakları korkutucu, tehlikeli, ceset yiyici ve köpeğe benzeyen canavarlar olarak gösteriyor olsa bile, bir hortlak topluluğunun içerisinde mutlu, arkadaş canlısı ve yardımsever hortlakları anlattığı da olmuştur. Lovecraft'i hortlakların şehirlerine ve rüya âlemine kadar takip edenleri etkileyen şey bu tasvirdir.

Lovecraft'in fikirleri, garip ve ürkütücü diğer yazarları da etkilemiştir. *Sapık* ile adını duyuran ve gençliğinde Lovecraft Çemberi'nin** bir parçası olan Robert Bloch, aralarında "The Laughter of a Young Ghoul"un (lise yıllarında yazmış ancak yayımlanmamıştır), "The Secret in the Tomb"un (1935 yılında *Weird Tales* dergisinde yayımlanmıştır), Comte d'Erlette tarafından yazılan *Cultes des goules*'u (kitabın yazarlığının genellikle hatalı bir şekilde atfedildiği August Derleth'in takma ismi üzerine yazılmış bir oyun) ilk kez gördüğümüz hikâyesi "The Grinning Ghoul"un ve "The Creeper in the Crypt"in bulunduğu, hortlakları içeren birçok hikâye yazmıştır. Bloch'un hortlakları da Lovecraftyen bir yapıdadır; New England'daki mezarlıklarda veya kötü olayların geçtiği yerlerde yaşayan ceset yiyicilerdir. "The Grinning Ghoul" isimli hikâyesinde Bloch bu dünyayı şu sözlerle anlatır:

> Toprağın altında gizlenen varlıklardı onlar; ölüleri yağmalayan korkunç yaratıklar. İnsan kemikleriyle kaplı, muhafızlarla dolu mağaralarda yaşıyor ve kafatası şeklindeki sunaklarda tanrılara tapıyorlardı. Mezarlıklara açılan tünelleri ve daha da aşağılarda ise yaşayan avlarını takip etmek için kazdıkları oyuklar vardı. Onlar, rüyalarına giren *night gaunt*lardı, hortlaklardı.[48]

Bloch'un anlatıcısı (yani Bloch), hortlakların görünüşlerini tarif etmeyi reddeder ve "yalnızca görünüşlerinin bakılamayacak

* A.g.e., s. 26. (ç.n.)

** (İng.) Lovecraft Circle, genellikle "garip kurgu" olarak adlandırılan bir türe ait olan ve genellikle *Weird Tales* gibi dergilerde yazan yazarların takip ettiği bir edebiyat akımıdır. (ç.n.)

48. Robert Bloch, "The Grinning Ghoul", *Mysteries of the Worm*, Oakland, 1993 (2. Baskı), s. 53.

kadar korkunç olduğunu" söyler.[49] Bloch, Lovecraftyen edebiyatı arkasında bıraktığında, hortlakları da bırakmıştır, yine de hortlakvari karakterler yaratmayı sürdürmüştür; ne de olsa Norman Bates annesinin cesediyle yaşıyordu.

Clark Ashton Smith de hortlakları korku edebiyatının bir parçası olarak gören Lovecraft Çemberi'ndeki yazarlardan bir diğeridir. "The Ghoul" isimli hikâyesinde, Noureddin Hassan'ın davasını anlatır. "Yedi kişiyi yedi gece üst üste katletmekle ve sanki çakallar tarafından korkunç bir şekilde parçalanmış gibi gözüken cesetleri Bussorah yakınlarında bir mezarlığa bırakmakla"[50] suçlanmaktadır. Hassan, bunca insanı öldürme nedeninin, çok sevgili karısının öldüğü gün, karısının cesedini yiyeceğini ama eğer sekiz gece boyunca mezarlığa sekiz ceset getirirse karısının cesedini bağışlayacağını söyleyen bir hortlakla karşılaşması olduğunu söyleyerek yargıca suçunu itiraf eder. Anlattıklarına karşı sempati duyan yargıç, Hassan'ı serbest bırakır ve mezarlığa giderek kendini sekizinci gecede öldürmesine izin verir; böylece "kocaman gövdeli ve uzun boylu, karışık kökler gibi iri kaşlarının altında parıldayan kızıl ateşten gözleri, kocaman ağzından görünen sivri azı dişleri ve sırtlanlarınkinden daha uzun ve keskin kapkara dişleri olan iğrenç bir iblis" olarak tarif edilen hortlağa olan borcunu ödeyebilecektir.[51] Smith, "The Nameless Offspring" ve "The Charnel God" gibi diğer bazı hikâyelerinde de hortlaklardan bahsetmektedir.

Hortlaklar, yirminci yüzyılın başlarında gotik ve garip edebiyatın temel dayanağıydı. Henry S. Whitehead, Edward Lucas White'ı örnek alarak yazdığı "The Chadbourne Episode" isimli hikâyesinde İranlı gulyabanileri konu alır. "Pickman'ın Modeli" gibi bu hikâye de hortlaklara dair sömürgeci yapıları tersyüz eder. İran'da İngilizlere karşı mücadele eden White'ın hortlaklarının aksine, Whitehead ve Lovecraft hortlakları, sırasıyla, Britanya'ya ve Amerika Birleşik Devletleri'ne getirmişlerdir. Bu Arap canavarıyla karşılaşmak için uzaklara gitmeye gerek yoktur; onlar zaten topraklarımızın altında yaşamaktadırlar.

Lovecraft ve jenerasyonu modern hortlak hikâyelerinin temellerini atarken, Ortadoğu'da yeni bir kâşif ve sömürgeci dalgası

49. A.g.e.
50. Clark Ashton Smith, "The Ghoul", *The Klarkash-ton Cycle,* Oakland, 2008, s. 1.
51. A.g.e., s. 3.

gulyabanilerle bir kez daha karşılaşıyordu. Çek bir kâşif olan Alois Musil, Ürdün çöllerinde seyahat ederken on sekizinci yüzyıldan kalma, "içerisinde dişi bir gulyabaninin yaşadığı söylenen"[52] bir Emevi kalesine denk gelir. "Kale, sanki Tanrı tarafından bizzat terk edilmiş gibi kasvetli görünüyordu. Arapların böyle bir kaleyi gulyabanilerden başka bir varlığa atfetmemelerine şaşırmamalı" diye yazar Musil.[53] Bu cümle, açıkça, bir geribildirim döngüsünün bir sonucudur. Musil, gulyabanilerin yalnızca Batılı versiyonlarına aşinaydı, bu yüzden de Arabistan'dayken, gulyabanileri yalnızca Batı edebiyatındaki hortlaklar için olduğu iddia edilen yerlerle ilişkilendirebildi.

Brian McNaughton da 1977 yılına ait olan öyküler koleksiyonu *The Throne of Bones* ile, içerisinde koleksiyonla aynı ismi taşıyan kısa bir roman ve Lovecraft'inki gibi (ama birçok yönden de farklı olan) bir evrende geçen dokuz masaldan oluşan bir antoloji yaratarak hortlaklar için bir evren yaratan yazarlardan biri haline gelmiştir. Hortlakların ve insanların aynı coğrafyada yaşadığı ya da daha doğrusu hortlakların mezar alanlarının altındaki bölgelerde yaşadığı ve zaman zaman insanların dünyasına davetsizce girdikleri bir evrendir bu. McNaughton'ın yarattığı hortlaklar hayvanlara benzerler; "leş yer, mezarları kazar, geceye musallat olur ve nemli tünellerle güneşten kaçarlar". Bununla beraber "uzun ve çarpık uzuvları", "hayvanlara benzeyen başları, sivri dişleri" ve "tazı gibi kulakları" vardır.[54] McNaughton, hortlakların toplumunun yasalar ve gelenekler (bunlara uyanlar takdir edildiği kadar uymayanlar da takdir edilir) çerçevesinde yürütülen bir monarşi (Kral Vomikron Noxis'in öldürülene kadar az buçuk hüküm sürdüğü) ile yönetildiğini kurgular: Kendi ölülerini yerler ve "ne münferit yaşayabilir ne de doğaları gereği bakir kalabilirler."[55] Bir kural olarak insanların dostluğundan kaçınmalarına rağmen, büyüyüp hortlak olacak yavrular üretmek için onlarla çiftleşebilirler.

Lovecraft gibi, McNaughton da bazılarının hortlak olarak doğduğunu ve bazılarının ise insandan hortlağa dönüştüğünü düşünür. "Kafatasları, kayaları bir kenara itebilmek ve alt çene kaslarını güçlendirmek için sert bir dönüşüme uğrar" diye açıklıyor karak-

52. Lebling, *Legends of the Fire Spirits*, s. 72.
53. A.g.e.
54. Brian McNaughton, *The Throne of Bones*, New York, 1997, s. 53, 85.
55. A.g.e., s. 54, 90, 93.

terlerden biri; böylece ağızlarıyla kemikleri kırabilirler.[56] Gerçekten de "genel bir kanıya göre hortlaklar, büyüme çağındayken ürkütücü şeylere ilgi duyarak kendilerini ele verirler. Ölüm tanrısı Gluttriel bu gençleri aklında tutar ve hayatları karşılığında onlara yiyecekleri cesetler hakkında bilgiler verir.[57] Başka bir deyişle, hortlak olmak için hortlak gibi davranmak gerekir. McNaughton'ın bu mitolojide yaptığı değişiklik ise hortlaklara cesetler hakkında bilgi verilmesi fikrinin yanı sıra, hortlakların öldürdükleri kişilerin anılarını görebilmeleri ve eğer yeterince insan yerlerse o insana benzemeye başlayarak sindirilene kadar o kişinin kişilik özelliklerini alabiliyor olmalarıdır. Yani hortlaklar, yemeğini özümser ve tükettikten kısa bir sonra da onları yaşamaya başlarlar. Başka hiçbir yazar, hortlaklara bu fikirle yaklaşmamıştır.

McNaughton aynı zamanda, insanların bu yaratıklar üzerine uzmanlaşabileceği bir evren de kurgulamıştır, Anatomi Enstitüsü'nden "hortlak uzmanı" Dr. Profat buna örnek olarak verilebilir. *The Throne of Bones*'daki hikâyeler, hortlaklar ve insanlar arasındaki etkileşimler üzerinden bir çatı oluşturur; özellikle de ölüme takıntılı, yalnız veya toplumun sınırlarında olanlar ya da işe yaramaz, çürüyen, yozlaşmış bir aristokrasinin temsilcisi olan insanlar arasında ve böylece hortlaklık, ikinci gruptakiler için bir metafor haline gelir: ölü, çürüyen bir toplumun cesedinden beslenerek hayatta kalan yaratıklar.

Lovecraft'in hortlaklarını benimseyen bir diğer yazar ise Caitlin R. Kiernan'dır, kendisi, McNaughton gibi, birçok hikâyesinde ve romanında hortlaklara değinmiştir. "So Runs the World Away" ve "The Dead and the Moonstruck" isimli hikâyeleri, *The Mammoth Book of Vampire Stories by Women* (2001) ve *Gothic! Ten Original Dark Tales* (2004) kitaplarının içerisinde yayımlanmış ve sırasıyla *To Charles Fort, with Love* öykü kitabının içerisine toplanmıştır; iki hikâyede de "köpek suratlı", "çarpık bacaklı" ve diğer köpekvari özelliklere sahip hortlaklar vardır.[58] Kiernan'ın diğer hikâyelerinde ve romanlarında, direkt olarak söylenmese de hortlaklardan bahsedilir. Örneğin *The Red Tree* isimli romanında, başkahraman Sarah, Rhode Island'ın kırsal kesinlerinde, romana ismini veren

56. A.g.e., s. 85.
57. A.g.e., s. 211.
58. Caitlin R. Kiernan, *To Charles Fort, with Love,* Michigan, 2005, s. 50.

bir meşe ağacının yakınlarında bir ev kiralar; meşenin köklerinde bulunan ve altındaki bölgelere inmek için bir merdiven olduğu iddia edilen genişçe bir taş, yazarın *Low Red Moon*, *Murder of Angels* ve *Daughter of Hounds* gibi daha önceki romanlarında bahsedilen hortlakların varlığını işaret eder.[59]

Daughter of Hounds, içerisinde *Low Red Moon ve Murder of Angels* romanlarının da bulunduğu bir üçlemenin üçüncü kitabıdır. Silvey ailesinin tarihini derinlemesine inceleyen ve Providence'da (kuşkusuz ki bunu Lovecraft'e borçludur) geçen roman, yazarın hortlak edebiyatına yaptığı en iyi katkılardan biridir. Roman, Rhode Island topraklarının altında yaşayan ve farklı türlerden oluşan bir hortlak topluluğunu anlatır. Bu hortlakların bazıları hortlak olarak doğmuş ve bazıları da "guguk kuşu çocukları" veya "çalınmış bebekler"dir. Bu bebekler, insanlardan çalınmış ve birer hortlak olarak yetiştirilmiş olmalarına rağmen insanların arasına karışabilirler.[60] Bu hortlaklara aynı zamanda "tazı" da denir. Bu durum, yukarıda da belirtildiği gibi, hortlaklar ve köpekler arasındaki ilişkiye dikkat çeker ve kitaba da ismini verir.* Hortlaklar, yukarıdaki dünyadan ihtiyaçlarını temin edebilmek için çok az sayıda insanla işbirliği yaparlar ki buna, ilginç bir şekilde organize suçlar da dahildir.

McNaughton gibi Kiernan da gelenekler ve yasalar ile (bunlardan bir tanesi, daha önce de bahsettiğimiz "guguk kuşu çocukları"nın altında yaşadıkları mezarlıktaki mezarlardan birer hortlak ismi edinmeleridir) bütün bir hortlak toplumu yaratır.[61] Yazarın başkahramanları "guguk kuşunun çocukları" iken, hortlaklar ise hem sosyal varlıklar olarak (bu kitap, ikisi de birer hortlak öğretmen olan Madam Tersichore ve Müdür Shardlace'in hem guguk kuşu çocuklarına hem de çalınmış olanlardan olan genç hortlaklara ders verdiği bir sahne ile başlar) hem de korkutucu canavarlar olarak (kitap en heyecan verici noktasına, bir tanesi guguk kuşu çocuğu olan başkahramanların hortlak topluluğuna karşı savaştığı bir yeraltı savaşı ile ulaşır) anlatılır.

59. Caitlin R. Kiernan, *The Red Tree,* New York, 2009; Caitlin R. Kiernan, *Low Red Moon,* New York, 2003; Caitlin R. Keirnan, *Murder of Angels,* New York, 2004; Caitlin R. Kiernan, *Daughter of Hounds,* New York, 2008.

60. Kiernan, *Daughter of Hounds*, s. 3.

* Kitabın ismi olan *The Daughter of Hounds*, "Tazıların Kızları" anlamına gelmektedir. (ç.n.)

61. A.g.e.

Birleşik Krallık'ta ise R. Chetwynd-Hayes, *The Monster Club* (1975) isimli kitabında hortlakları, içinde vampirlerin ve kurt adamların da bulunduğu üç yaratıktan oluşan "başlıca canavarlar" listesine katar. Roman başlığı altında bir antoloji olan *The Monster Club*, özünde canavarlar dünyasındaki melez yaratıkları konu alır. Bir hortlak ve vampir çiftleşirse ne olur ya da bir hortlak ve bir insan çiftleşirse? Ortaya çıkan varlıklara Hompir ya da Horin denilebilir ki onlar da çiftleşerek başka melezler oluştururlar. Her çiftleşme ortaya çıkan yavrunun atalarından gelen doğaüstü güçlerini azaltır.

Kitaptaki beş hikâyeden biri olan "Horin", Portsmouth'un yaklaşık 50 kilometre kuzeyindeki Hampshire'da kırsal bir topluluk olan Loughville'de, yalnızca hortlakların yaşadığı bir köyü konu alır.[62] Londra'dan Portsmouth'a seyahat etmekte olan Gerald Mansfield kaybolur, o yıkık dökük köye girer ve yol sormak için durduğunda ise arabasının sabote edildiğini fark eder. Diğer köylülerden farklı ama aynı derecede gizemli olan genç bir kadınla, Luna ile tanışır. Gerald ona neden "pijama" giydiğini sorar. Luna, köyde kullandıkları her şeyin "kutulardan geldiğini" söyler ve Gerald en sonunda bahsettiği kutuların tabut olduğunu fark eder.[63] Köyün ismi olan "Loughville"in aslında "ghoulville" kelimesinden türeyen bir anagram olduğunu ve köyde yaşayan herkesin birer hortlak olduğunu anlar. Ancak Luna'nın annesi insan olduğu için o bir hortlak değil, bir "horin"dir.[64]

Gerald daha sonra hortlakların köydeki kiliseye girmediğini ya da giremediğini fark eder; böylece Luna ile orada saklanıp bir kaçış planı yapmaya başlarlar. Bu noktada Luna, köyü yöneten "yaşlıların" "dışarıdan" malzeme getirmeye gittiklerini ancak kısa sürede döneceklerini anlatır.[65] Kaçmayı başarırlar ancak kaçışları sırasında Luna ağır bir şekilde yaralanır. Gerald, bir otoyola çıkana ve orada park etmiş bir Rolls-Royce bulana kadar ormanlıkta gezinir. Arabadaki kadına ve adama, hortlaklara ait bir köyden kaçtığını söyler ve yetkililere götürülmek için yalvarır. Onu arabaya alırlar ve aracı tekrar Loughville'e sürerler; malzeme getirmek için köyden ayrılan "yaşlılar"ın onlar olduğunu ve kaçmaya çalışan bir

62. R.Chetwynd-Hayes, *The Monster Club*, Virginia, 2013, s. 75.
63. A.g.e., s. 82.
64. A.g.e., s. 87.
65. A.g.e., s. 88-9.

yemeği topluluklarına iade etmekten mutluluk duyduklarını söylerler. "Horin", *The Monster Club*'ın film olan versiyonunda sinemaya uyarlanan üç hikâyeden biridir; "hortlak" ismi fazlasıyla geçiyor olsa da sinemada hortlakları çok az bir değişiklikle temsil eden yapıtlardan biridir.

Birçok yazar daha hortlakları konu alan eserler ortaya koymuşlardır. Jim Butcher, Laurel Hamilton, Edward Lee, Larry Niven, Harry Shannon[66] ve Chelsea Quinn Yarb gibi yazarlar buna dahildir. 2007 yılında Brian Keene, varlığının yalnızca üç genç çocuğun farkında olduğu ancak kimsenin uyarılarını dikkate almadığı, küçük bir kasaba mezarlığındaki bir hortlak hakkında bir roman olan *Ghoul*'u yayımlamıştır.[67] 2012 yılında William M. Miller tarafından düşük bütçeli bir televizyon filmi olarak aynı isimle ekrana uyarlanan kitap, içerisindeki hortlakların yapılarını değiştirmiş, gerçek bir hortlak olarak göstermektense yozlaşmış birer insana dönüştürmüştür.

Daha önce de bahsettiğimiz Hans Christian Andersan'*ın Yaban Kuğuları* romanı ile beraber, hortlakların gençlerin edebiyatında da ortaya çıktıklarını görürüz. C.S. Lewis, Narnia serisinde Calormen'den gelen ve Eski Kralların Mezarları'na musallat olan hortlakları Beyaz Cadı'nın piyadeleri yapmış; devlerin, goblinlerin, kurtların ve diğer kötü yaratıkların yanında savaştırmıştır. Harry Potter serisinde ise Weasleyler "kovuk" ismindeki evlerinin çatısında bir hortlağı evcil hayvan gibi beslerler. Ancak burada et yemekten bahsedilmez. Hortlaklar, Harry Potter serisinde ve J.K. Rowling'in *Fantastic Beasts and Where to Find Them?* [*Fantastik Canavarlar Nelerdir, Nerede Bulunurlar?*] isimli kitabında, "pek de tehlikeli veya zeki olmayan ve tavşan dişli, iğrenç ogrelere benzeyen" varlıklar olarak bahsedilirler.[68] R. L. Stine'*ın Goosebumps* serisinin otuz birinci sayısı *Attack of the Graveyard Ghouls*'ta, bir genç, bir okul gezisinde bir mezar taşını devirir, bir hortlağın serbest kalmasına yol açar ve onunla bedenlerini de-

66. Harry Shannon, *Daemon,* 2008, Las Vegas'ta dolanan bir hortlak hakkında.
67. Brian Keene, *Ghoul*, Indiana, 2007.
68. J. K. Rowling, *Fantastic Beasts and Where to Find Them?*, New York, 2017, s. 47; ayrıca bkz. J. K. Rowling, *Harry Potter and the Chamber of Secrets*, New York, 1999. [*Fantastik Canavarlar Nelerdir, Nerede Bulunurlar?*, Çev. Hazel Bilgen, Yapı Kredi Yayınları, 2018; *Harry Potter ve Sırlar Odası*, Çev. Sevin Okyay, Yapı Kredi Yayınları, 2001].

ğiştirebildiğini fark eder.[69] Son olarak Neil Gaiman'ın *The Graveyard Book* [*Mezarlık Kitabı*], bir mezarlıkta, yaşayan tek çocuk olarak büyüyen genç Bod'ın ("Nobody"nin kısaltması) ve mezarlık toplumuna hiçbir katkısı olmayan "parazitler, leş ve ölü yiyiciler" olarak tanımlanan hortlakların hikâyesini anlatır.[70] Gaiman, mezarlıktaki her mezarın birer "hortlak geçidi" olduğunu ve hortlakların buralardan dünyamıza girebildiklerini söyler.[71] Hortlaklar, Bod'ı kaçırırlar ve *Ghûlheim* isminde başka bir boyuttan geldiklerini ve dünyamıza ilk geldiklerinde hangi cesedi yedilerse onun ismini aldıklarını açıklarlar. Hortlaklar kaba ve alçaktırlar; "iğrenç kelimelerle ve kötü duygularla dolu bir 'hortlak şarkısı' söylerler. Şarkılardan en popülerleri, sadece hangi çürüyen vücut parçalarının ve hangi sırayla yeneceğinin birer listesiydi."[72] Bod'ı *Ghûlheim*'a götürmeyi teklif ederler. *Ghûlheim* isminin ise Arapça ile İskandinav dilleri karışımından oluştuğu (hortlakların evi anlamına gelir) ve bu şekilde hortlakları daha da evrenselleştirerek onu Ortadoğu kökenlerinden daha da uzaklaştırdığı söylenebilir.

Medyada, edebiyatta ve sinemada hortlakları temsil etmekteki en büyük zorluk, popüler kültürün onları sahiplenmesi ve özümsemesi için ikonik bir figürün olmamasıdır. Vampirler, zombiler, kurt adamlar, mumyalar ve diğer "klasik" canavarlar görünüş olarak ayırt edilebilirler. Peki, günümüz seyirci kitlesi hortlakları nasıl görür? Hortlakların; vampirlerin dişleri, mumyaların sargıları veya zombilerin çürüyen derileri ve ayaklarını sürüyerek yürümeleri gibi belirli özellikleri yoktur.

Çoğunlukla "hortlak" kelimesi, hortlaklardan çok başka şeyleri ifade eder. *The Ghoul* (1933) filminde, başkarakteri filme de ismini vermiş olan hortlak ise bunlardan biri değildir. Boris Karloff tarafından canlandırılan ve eski mısır bilimcisi olan Profesör Henry Morlant karakteri, ölümcül bir hastalık sebebiyle ölüm döşeğindeyken eğer Anubis'e bir mücevher sunarsa sonsuz yaşam ile ödüllendirileceğini düşünerek hayata gözlerini yumar. Ancak mücevher mezarından çalındığında, Morlant mücevheri geri almak için di-

69. R. L. Stine, *Attack of the Graveyard Ghouls,* New York, 1998.
70. Neil Gaiman, *The Graveyard Book,* Londra, 2010, s. 82. [*Mezarlık Kitabı*, Çev. Evrim Öncül, İthaki Yayınları, 2023].
71. A.g.e., s. 61.
72. A.g.e., s. 85.

rilir ancak insan eti asla tüketmez. Phil Hardy'ye göre film, başka bir Arap canavarının adını kullanarak "*Mumya*'nın başarısından para kazanmak için fazlasıyla bariz bir girişimdir".[73] Benzer şekilde, filmin başkarakteri bir kurt adam olmasına rağmen *Werewolf in a Girls' Dormitory*, *The Ghoul in School* ve *Ghoul in a Girl's Dormitory* isimleriyle de yayımlanan *Lycanthropus* (1962) için de geçerlidir. 1974 yılında yayınlanan (Amerika Birleşik Devletleri'nde *Night of Ghouls* ismiyle vizyona girmiştir), Peter Cushing'in yer aldığı ve Hammer Films'in müdavim oyuncularından olan Anthony Hinds ve Freddie Fracis tarafından kurgulanan *The Ghoul*, içerisinde gerçek bir hortlak olmaması açısından da önemlidir. Filme ismini veren karakter en azından yamyam bir canavardır; eski bir misyoner rahip olan babası (Cushing) tarafından çatı katına kapatılmış ve babasının Hindistan'a olan iş seyahati sırasında insan eti yemeyi öğrenmiştir. Hortlakvari davranışlar sergiliyor olmasına rağmen hâlâ tam anlamıyla bir hortlak değildir. Son olarak *Ghoulsies*'te (1984), eski bir malikâneyi miras alan genç bir adam, kız arkadaşıyla beraber oraya taşınır ve evin altında, önceki sahibinin içinde kara büyü uyguladığı gizli bir oda keşfeder. Genç adam burada doğaüstü işler yapmaya devam eder ve küçük, yaşlı, filme ismini veren hortlakçıkları çağırır; burada tekrar etmemiz gerekiyor ki onlar birer şeytandır, hortlak değil.

2015 yılında çekilen *found-footage* türündeki *Ghoul* ise Ukrayna'daki kıtlığı ve Sovyet bir seri katil olan Andrei Chikatilo'yu hatırlatır bizlere. Filmin giriş jeneriğinde, Stalin'in 1932-1933 yılları arasında yarattığı Holodomor (aç bırakarak öldürme) kıtlığın arka planı anlatılmaktadır. Bilgilere göre, yedi milyon Ukraynalı hayatını kaybetmiş ve binlercesi ise çareyi yamyamlık yapmakta bulmuştur. Bir grup belgesel film yapımcısı Holodomor hakkında bir film yapmak üzere Ukrayna'ya gitmiş ve yalnızca o dönem gerçekleştirilen yamyamlığın izlerine rastlayabilmişlerdir. Araştırmaları sonucunda, Chikatilo'nun ruhunun insanları ele geçirdiğini ve kendisinin yeniden doğma umuduyla onları yamyam olmaya zorladığını öğrenirler. Holodomor ile ortaya çıkan ve Chikatilo'nun hayaleti tarafından yönetilen bu yamyam ruh, Slav bir wendigo olarak algılanabilir ancak burada ona hortlak denir.

73. *The Overlook Film Encyclopedia,* Phil Hardy (Ed.), New York, 1995, s. 55.

Icons of Horror and the Supernatural'daki referans bölümünde Scott Connors, hortlakların monsterolojide vampirler, şekil değiştiren canavarlar, zombiler ya da hayaletlerden daha alt sırada bir yer tutmasının nedeninin "altta yatan halk inancına dair gerçek bir kültürel temel ya da anlayış eksikliği" olduğunu savunuyor.[74] Başka bir deyişle hortlaklar Batı'ya ithal edilmiş canavarlardır; tamamıyla asimile olamamış ziyaretçilerdir. Bu bölümde de açıklandığı üzere, hortlaklar korku edebiyatındaki yerlerini tırnaklarıyla kazıyarak elde etmelerine rağmen, White ve Lovecraft gibi yazarlara da türdeki yerlerini edinmelerindeki çabalarından dolayı şükran duymak gerekir. Hortlakların varlığının, pek takdir görmese de hâlâ daha devam ettiği ve yaygın olduğu söylenebilir. Ancak hortlaklar Batı'ya göç ettilerse bile, yerlileştirilmiş ve asimile edilmişlerdir. Hortlaklar, artık tamamen gulyabanilerden bağımsızdır.

Bunun yanı sıra hortlaklar, Batı'nın diğer kültürlerden canavarları kendilerine mal etme ve onları korku türünde kullanmak için yeni bağlamlarda kullanma âdetlerinin bir örneğidir. Ama yine de her kültürde, kendi bağlamları içinde korkutucu olan ceset yiyiciler vardır. Bir sonraki bölümde, Asya ve Okyanusya'daki hortlaklar ile birçok ortak yönü ve bir o kadar da farklılıkları bulunan ölü yiyici canavarları inceleyeceğiz. İlginçtir ki antropologların ya da bilim insanlarının, bu kültürlerin canavarlarını incelerken ceset yiyen canavarları tanımlamak için kullandıkları kelime "hortlak"tır; bu da bizlere hortlakların ceset yiyicilerin dünyasındaki hâkimiyetini göstermektedir. Hortlaklar, gulyabaniler öyle olmasa bile, ilk ölü yiyicilerdir.

74. Scott Connors, "The Ghoul", *Icons of Horror and the Supernatural*, Cilt I, Connecticut, 2007, s. 264.

Beş
Asya'daki ve Okyanusya'daki Et ve Ceset Yiyiciler

Marco Polo, Asya seyahati boyunca tuttuğu kayıtlarda, 1292 yılında Sumatra Adası'nın kıyısındaki Ejderha Krallığı ile karşılaşmasını anlatır. Oradaki insanlar, hasta kişilerin bedenleri ortadan kaybolduğunda aslında solucanlara dönüştüklerini ve daha sonra ise açlıktan öldüklerine inanırlardı ki bu da bu dünyadaki ıstırabı arttıran bir durumdu. Marco Polo'ya göre, halk bunun olmasını engellemek için, tedavisi olmayan hastalıklara sahip yakınlarını öldürür ve bedenlerini zaman kaybetmeden pişirip yerlerdi. Bu örnek, Asya ve Okyanusya'daki ceset yeme olaylarının yalnızca bir tanesi.

Komodo ejderi, yalnızca Endonezya'ya ait dört adada yaşar; bunlara, hayvana ismini veren Komodo Adası da dahildir. Bu kertenkeleler, bir çeşit sürüngenimsi sırtlan gibi, mezarları açarak içindeki cesetleri yemeleri ile bilinirler. Bu durumu engellemek için yerliler,

yakınlarını gömdükleri yerlerin üstünü ağır taşlarla örterler. Komodo ejderlerinin bir alt türü olan şeritli su varanının da aynı şekilde ceset yediği bilinmektedir. Gordon Grice, Bali'nin bazı bölgelerinde insanların, Tibet'teki gökyüzü cenazelerine benzer şekilde, akrabalarının cesetlerini su varanlarının onları yiyebileceği yerlere bıraktıklarını söyler.[1] Asya ve Okyanusya'daki birçok kültür, bu bölümün de üzerinde durduğu gibi, ölü yiyicilerin yalnızca Batı'nın bir ürünü olmadığını ortaya koymaktadır. Bu bölümde Hindistan, Filipinler, Japonya, Çin ve Avustralya Aborjinlerindeki ölü yiyicilerden örnekler vereceğiz.

Rakshasa

Rakshasalar; Sri Lanka, Endonezya, Malezya, Kamboçya ve diğer Güney ve Güneydoğu Asya kültürlerinde de yer alırlar; ancak köken olarak Hindistan'a ait olmaları nedeniyle çoğunlukla Hint kültüründe görülürler. Hinduizmde üç çeşit rakshasadan bahsedilir: birincisi, tanrıların yanında yer alan iyilik ruhları; ikincisi, tanrının mağlup edilmesi gereken düşmanları ve üçüncüsü ise geceleri ortaya çıkan, mezarlıklara musallat olan, kurban verme ve benzeri ayinleri akamete uğratan ve insan eti (özellikle de cesetleri) yiyen kötü ruhlardır.[2] Bu bölümde üzerinde duracağımız daha çok üçüncü çeşit rakshasalardır. Rakshasalar, *Mahabharata* ve Ramayana destanlarında birçok formda görülebilmektedirler; ancak halk edebiyatında cesetleri koklayarak bulma yeteneğine sahip, doyumsuz birer insan yiyicilerdir ve çoğunlukla kadınları ve çocukları yemeyi tercih ederler. İnsan formundaki bu canavarlar, büyük ve güçlüdürler. Kırmızı gözleri, uzun sivri dişleri ve pençeleri vardır; Tanrı'nın düşmanları olarak kabul edilen günahkâr ruhlardır onlar. Çoğunlukla şekil değiştirebilir, insanları ve tanrıları baştan çıkarmak için yanılsamalar yaratabilirler. Metinlerde önemli olanlar ayrıca isimlendirilmişlerdir ancak rakshasa kelimesi, bu canavarların bir tür olarak da ismine tekabül etmektedir. Dokuzuncu yüzyıla ait bir Sanskritçe sözlük olan *Amarakośa*'ya göre, rakshasa kelimesinin eşanlamlıları arasında, bu canavarların özelliklerini tanımlayan *kaunapa* ("cesetle beslenmek" anlamına gelmektedir), *kravyāda* ("ceset yemek") ve *asrapa* ("kan içmek")

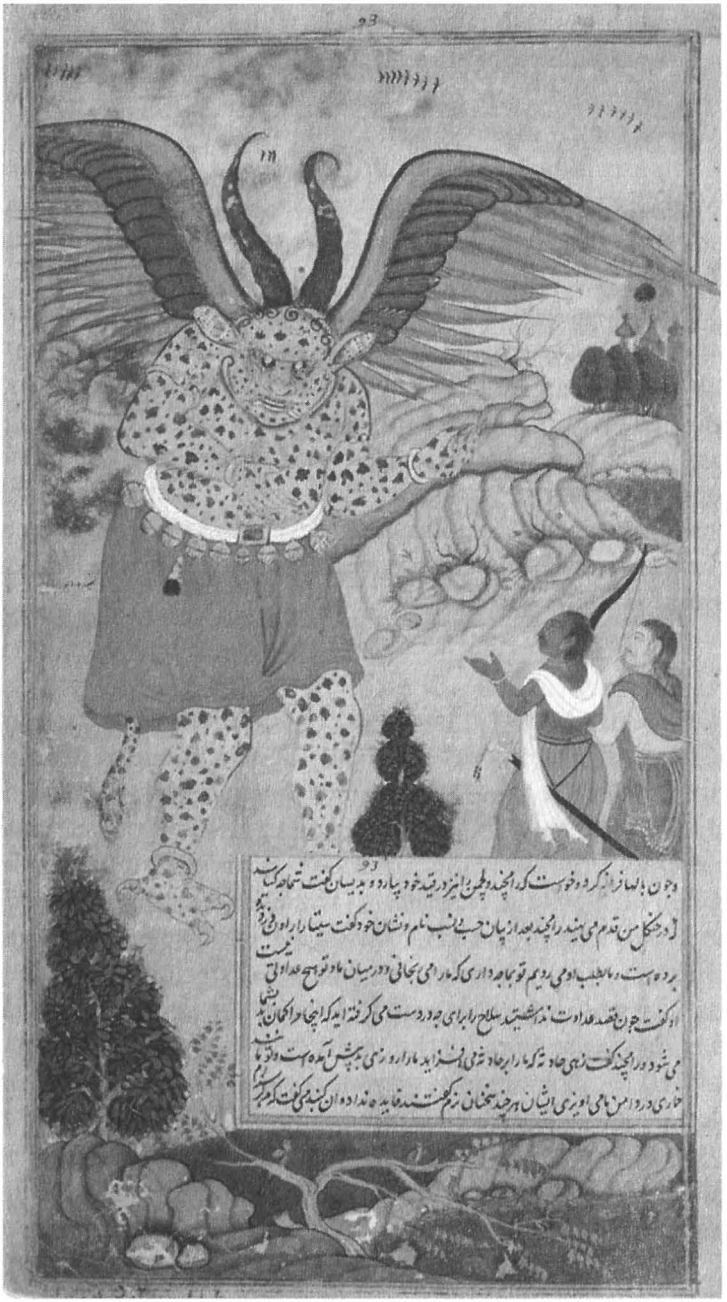
1. Gordon Grice, *The Book of Deadly Animals*, New York, 2012, s. 165.
2. *Encyclopedia of Hinduism*, Cilt. viii, New Delhi, 2011, s. 435.

kelimeleri bulunur.[3] Rakshasalar mezarları kazarlar ve oradaki ölülerle ziyafet çekmek için genellikle savaş alanlarında görülebilirler.[4] Belirdikleri her yerde bir musibet veya bir hastalık çıkarırlar.

Mahabharata'da ise bazı rakshasalar kahraman olarak atfedilerek Pandava kardeşlerin ve tanrıların yanında savaşırlarken, bazıları ise öldürülmesi ve katledilmesi gereken korkunç, insan yiyici şeytanlardır. Mesela Hidimba, Pandava kardeşlerin dinlenmek için durdukları bir ormandaki banyan ağaçlarında yaşayan bir rakshasadır. Bir insan olmamasına rağmen metinde "cani bir yamyam" olarak tanımlanır; belki de bu noktada onu "insan eti yiyen cani bir canavar" olarak isimlendirmek daha doğru olacaktır.[5] Hidimba, Pandava kardeşleri öldürmek, kanlarını içmek ve cesetlerini yemek niyetindedir. Kız kardeşi Hiḍimbī'yi, kardeşleri katletmesi ve cesetlerini ona getirmesi için gönderir. Kız kardeşi geri dönmeyince, kardeşler ile kendi yüzleşmek zorunda kalır. Kız kardeşinin, Bhīma Pandava'ya âşık olduğunu ve onu ağabeyine karşı uyardığını öğrenir. Bhīma, Hidimba'yı bir düelloda öldürür ve Hiḍimbī ile evlenir.

İnsan yiyen rakshasaların çoğu, rakshasa öldürmekte ustalaşmış Bhīma tarafından alt edilmişlerdir. Aynı metinde yer alan başka bir rakshasa olan Bakāsura, Batı Bengal'deki Ekacakrā şehrinin kralından ve insanlarından ona her hafta yiyecek temin etmelerini ve her hafta yiyecekleri getiren kişiyi de yiyebilmeyi talep eder. En sonunda, başkahramanımız Bhīma Pandava, annesi Kuntī tarafından canavarı öldürmesi için gönderilir ki öyle de yapar. Kendisi gibi bir ölü yiyici olan Bakāsura'nın erkek kardeşi Kirmira, Kāmyaka ormanında yaşamaktadır ve neticede o da Bhīma ile yüzleşmek durumunda kalarak Bhīma tarafından öldürülür. Vaka ismindeki bir diğer rakshasa da yine diğerleri gibi ormanda yaşayan, ceset yiyen ve Bhīma tarafından öldürülmüş olan bir canavardır. Bölgede yaşayan rakshasalardan bir diğeri ise Bhīma'ya canını bağışlaması için yalvarmış ve Bhīma ise bu isteğini, ceset ve canlı insan yemeyi bırakması şartı ile kabul etmiştir.

3. A.g.e., s. 434.
4. Bkz. Fredrick W. Bunce (Ed.), *An Encyclopaedia of Hindu Deities, Demi Gods, Godlings, Demons and Heroes*, Londra, 2000.
5. John Murdoch (Ed.), *The Mahabharata: An English Abridgment*, Londra, 1898, s. 23.

Shyam Sundar tarafından yapılan "Kabandha (Hint mitolojisindeki *rakshasa*lardır), Rama ve Laksmana'ya bu korkunç görünüme nasıl sahip olduğunu anlatıyor" isimli illüstrasyon, 1597-1605, *The Freer Ramayana.*

Yine de insanların rakshasalar ile çiftleştiği ve evlendiği birçok örnek de vardır. Bu tür çiftleşmelerden genellikle insan eti yemeyen, kahramanca özelliklere sahip rakshasalar ortaya çıkar. Bhīma'nın kendisi de bir rakshasa olan Hiḍimbī ile evlenir ve Hiḍimbī, Ghatotkacha isminde bir oğlan dünyaya getirir. Birçok rakshasa ile savaşan Ghatotkacha, Karna tarafından öldürülene kadar *Mahabharata*'daki büyük savaşta ailesi için savaşan kahraman olarak anılır.

Sri Lanka'ya özgü bir hikâyede, bir prenses bir rakshasa ile evlenmeye mahkûm edilir.[6] Prenses, ebeveynleri öldüğü zaman rakshasanın evine yerleşir ve bütün ev işlerini o yapmaya başlar. Hikâyede, bu rakshasa ailesinin insan eti yediği belirtilir. Rakshasa her gün prensese birtakım işler verir ve eğer bu işleri bitirmezse onu yiyeceklerini söyler. Bir halk hikâyesi olmasından ötürü, prenses her görevi tamamlar ve böylece rakshasalar onu yiyemez. Bunun yerine ailenin oğlu prensesle evlenir ve beraber, prensesin ailesinin sarayına geri dönerler.

Aswang

On altıncı yüzyılda, İspanyollar Filipinler'e ayak bastığında, bütün İspanyol rahipler aswanglar hakkında uyarılmış ve bu canavarın, yerel bütün canavarlar arasında en korkunç ve en tehlikelisi olduğu söylenmiştir. Miguel de Loarca, 1582 yılına ait *Relación de las Islas Filipinas* (Filipin Adaları) isimli eserinde, yerlilerin, cenazesi olan evlerin çevresinde "birçok ateş yaktığını" ve erkeklerin cesedi aswanglara karşı savunmak için yanlarında bilenmiş bambu ve pirinçten yapılmış silahlar taşıdıklarını yazar.[7] 1589 yılında ise Fransisken rahip Juan de Plasencia, *Las Costumbres de los Indios Tagalos de Filipinas* (Filipinler'deki Tagalog Hinduların Gelenekleri) isimli kitabında et yiyen bu canavarları ve onların Tagalogları ne kadar korkuttuklarını anlatır. *Bal-bal tik-tik, wak-wak, sok-sok* ve *soo-soo* (farklı aswangların yerel isimleri) diye de isimlendirilen bu aswanglar, cenazelerden ceset çalmalarıyla bilinirler. İsimlerinin, Sanskritçede şeytan anlamına gelen *asura* kelimesinden

6. Heidi Anne Heiner (Ed.), "The Story of the Rakshasa and the Princess", *Beauty and the Beast Tales from around the World*, Nashville, 2013, s. 762-4.
7. Maximo D. Ramos, "Belief in Ghouls in Contemporary Philippine Society", *Western Folklore*, xxvii/3, 1968, s. 185.

türetildiği tahmin edilir. Küçük çocukların etlerinin yanı sıra annelerinin karınlarından doğmamış fetüsleri yemeyi tercih ederler.

Aswangların en tehlikeli özelliği, gündüzleri gerçek formlarını gizleyerek normal insanlara benzeyebilmeleridir. Canavarımsı vücutları ve özellikleri, yalnızca geceleri ortaya çıkar: Genellikle korkunç dişleri, gri, benekli derileri ve kanlı veya süt beyazı gözleri olan zayıf, vücutları çürümüş, cesede benzeyen canavarlardır. Fazlasıyla çevik ve güçlüdürler; vücutlarından cesetlerdeki gibi bir çürüme kokusu yayılır. Aynı zamanda yarasalara, kuşlara, kedilere, köpeklere veya ayılara dönüşebilen şekil değiştiriciler oldukları iddia edilir. Filipinler'in her bölgesinde görülebilirler. 1838 yılında, matem ritüelleri hakkında yazan José Maria Pavon, Filipinler'deki ritüelleri şöyle anlatır: "İnsanlar, geceleri tetikte olurlardı; çünkü eğer olmazlarsa aswangların gelip ölen kişiyi yiyecekleri söylenirdi; ölen kişi gençse karaciğerini, eğer yaşlı ise bağırsaklarını yiyeceklerdi."[8] Aswanglar, şüphesiz ki yaşayanlar için birer tehlikedir; ancak bazı aswanglar vardır ki yalnızca ölüleri yemeyi tercih ederler.

Beş farklı tür aswang vardır ancak aralarından yalnızca bir tanesi ceset yiyicidir. Maximo D. Ramos'a göre diğer türler, güzel ve masum gibi görünen ama kurbanlarından kan akıtmak için dilini bir hortum gibi kullanabilen, "kan emici vampirler"e benzerler. "Kendi kendini parçalayan bağırsak emiciler" ise gündüzleri çekici bir kadına benzeyen, geceleri ise vücudunun belden altını parçalayarak sarkan organlarıyla insanların bağırsaklarını yemek için gece boyunca uçan aswanglardır. Bir diğer tür olan "insan yiyici kurt adamlar", gündüzleri insan gibi görünürler ama geceleri korkunç, ceset yiyici köpeklere dönüşürler. "Kindar ya da kem gözlü cadılar" da insanların bedenlerini ele geçirebilir ve hastalıklara sebep olabilirler; ancak insan eti yemeyen tek tür onlardır.[9] Beşinci ve sonuncu tür olan "leş yiyici hortlaklar" ise cesetle beslenirler.[10] İlk üç türdeki aswanglar yalnızca yaşayan insanların eti, kanı ve organlarıyla beslenirler; hortlak aswanglar ise ölülerin bedenlerini çalıp onları yerler. Yine de ilk üçü eğer hiç yiyecek bulamazlarsa ceset yiyebilirler:

8. A.g.e., s. 185-6.
9. Maximo D. Ramos, *The Aswang Complex in Philippine Folklore,* Quezon City, 1990, s. xvi-xxvi.
10. A.g.e., s. xvi, xxvii.

> Aswanglar insan vücudunun hemen hemen her parçasını tüketebiliyor olsalar da çoğunlukla onlara kusursuz lezzetli gibi görünen karaciğeri ve kalbi yemeye meyillidirler. Aswanglar lezzetli bir insan bulamadığında, mezarlıkların etrafında dolaşır ve pençeleriyle toprakları kazarak yeni gömülmüş mezarları açarlar.[11]

Başka bir deyişle aswangların beşte dördü, yaşayan insanları yemeyi tercih ediyor olsalar da gerektiği zaman insan cesetleriyle de beslenebilirler. Beşinci tür aswanglar ise hortlakların kuzenleridir; ceset hırsızı ve leş yiyici varlıklardır.

Bilimsel anlamda aswang araştırmalarına tartışmasız en çok katkıda bulunmuş yazarlardan biri olan antropolog Maximo D. Ramos, *The Aswang Complex in Philippine Folklore* isimli eserinde, "hortlak türü aswanglar"a dair (diğer türlerin yanı sıra) bir dizi hikâye anlatır.[12] Bir kaynak, aswangları (burada *umangob* deniyor) uzak tutmak için ölülerin evlerin altında asılıp etraflarının ateş ile çevrelendiği bir yöntemden bahseder.[13] Bir başka kaynak ise dört aswangı mezarlıkta bir ceset için kavga ederken gördüğünü söyler ve eve döndüğünde, kuzeninin o mezarlığa yeni gömülmüş olduğunu fark eder.[14] Bir diğer kaynak ise bir aswangın ceset çalarken kullandığı benzersiz bir yöntemi anlatır: Aswang, kılık değiştirerek ölünün başına gelir, cesedin ağzına nefes üfler ve daha sonra insanlar gittiğinde, ceset ayaklanıp direkt olarak aswanga doğru yürür.[15] İlginç bir şekilde, birçok kaynak aswangların köpeklere, özellikle de büyük, siyah köpeklere benzediklerini iddia etmiştir ki bu da aswangları, köpeğe benzedikleri söylenen gulyabanilerle bağdaştırmaktadır.[16]

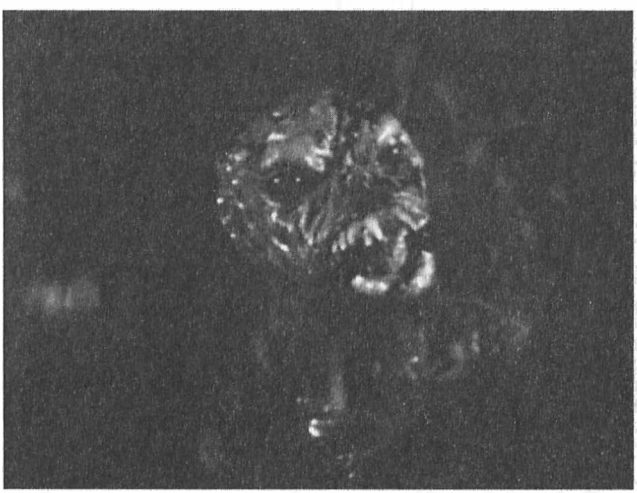
Filipinli antropolog Raul Pertierra, "Ölümün kokusu onları karşı koyamayacakları bir şekilde cezbeder ve cenazelerin olduğu evlerin etrafında dolaşarak cesedi yemek için uygun fırsatı beklerler" diye açıklar.[17] Bazı durumlarda cenazenin gerçekleşmesini bile beklemeyerek cesedi başka bir şeyle değiştirirler ve cesetleri hemen tüketirler. Ramos ise kocası hastalanan bir kadının hikâyesini anla-

11. Nick Redfern, "Beware of the Deadly Aswang", http://mysteriousuniverse.org, 21 Mayıs 2015.
12. Ramos, *The Aswang Complex in Philippine Folklore*. Ayrıca bkz. Ramos's "The Aswang Syncrasy in Philippine Folklore", *Western Folklore*, xxviii/4, 1969, s. 238-48.
13. Ramos, *The Aswang Complex*, s. 1.
14. A.g.e., s. 2.
15. A.g.e., s. 3.
16. A.g.e., s. 2, 4, 5.
17. Raul Pertierra, *Philippine Localities and Global Perspectives: Essays on Society and Culture,* Manila, 1995, s. 79.

tır. Adamın vücudu, büyü yoluyla cesedine benzeyen bir muz ağacı gövdesiyle değiştirilmiştir. Bölgenin yerel *albularyo*'su (geleneksel şifacılar) kadına, ölünün aslında kocası olmadığını ve bir muz ağacı olduğunu söyler. Bir aswang cesedi çalmıştır ve eğer yeterince hızlı olurlarsa bedeni geri alabileceklerdir. *Albularyo*'nun gösterdiği yere giden kadın, aswangın kaçtığını görür ve cesedi kendi evine götürür. Eve döndüğünde ise adamın yatağında bir muz ağacı gövdesi bulur.[18]

Cesedin başka bir şeyle değiştirilmesi korkutucu olsa da bundan daha korkutucu olan şey, aswangın insanları, kendisi gibi birer aswanga dönüştürmeye çalışabileceği gerçeğidir. İnsan formundayken aswanglar, etle alakalı işler yapabilirler; kasap veya aşçı olarak çalışabilirler, bu –kıyafetlerindeki kanın veya iç organların bir açıklaması olmasının yanı sıra– çiğ ete ve insan etini hazırlamaları için gerekli araçlara erişmelerini ve insan etini diğer insanların yiyeceklerine koyabilmelerine imkân sağlar. Ramos'a göre, Cuyonon insanlarının korktuğu tek şey aswangların onları yemesi değil, cesetlerini birer muz ağacı veya büyük bir balıkla değiştirebilme ihtimalleridir:

> Hortlak aswanglar, cesetleri domuza dönüştürebilirler. İnsan şeklini aldıklarında ise kendileri gibi hortlaklara dönüşmeleri için domuzlardan birini bir aileye ve komşularına yedirirler veya ceset mezarlığa götürülürken görünmez bir şekilde cesedin üzerine binerler ve cesedi ölen kişiye benzer bir muz ağacıyla değiştirdikten sonra yolda onu yerler.[19]

Aswang'da (1992, Peque Gallaga ve Lore Reyes) ortaya çıkan aswang.

18. Ramos, *The Aswang Complex*, s. 7.
19. Ramos, "Belief in Ghouls", s. 188.

Aswanglar, tıpkı vampirler gibi, öldürebilen ama aynı zamanda yaşayan kurbanlarını kendileri gibi aswanglara dönüştürebilen korkunç yaratıklardır. Bu kitapta değinilen birçok kültürde olduğu gibi, ölümden sonra yenmekten daha korkutucu olan bir şey varsa o da istemsizce ölü yiyen bir canlıya dönüştürülmektir.

Aswanglar, Vietnam Savaşı'nda CIA tarafından Filipinli isyancıları korkutmak amacıyla da kullanılmışlardır. Hava Kuvvetleri Tuğgenerali ve CIA ajanı Edward G. Lansdale, devriye gezen kişiyi gizlice kaçırmaları, boynunu delerek ve kanı boşaltarak onu öldürmeleri, yoldaşlarının bulması için cesedi yol üstünde bırakmaları ve aswangların orada olduğuna dair söylentiler yaymaları için ajanlar yetiştirmiştir. Böylece askerler devriye gezmekten korkacak ve canavarın sıradaki kurbanı olmak istemeyeceklerdir; bu da Amerikanların Filipin kültürünü kendinde mal etmelerinin başka bir yoludur.[20]

Aswanglar, İspanyolların gelişinden günümüze kadar Filipin edebiyatına ve sanatına birçok şekilde yansımışlardır. Sevilen bir yazar olan Gilda Cordero Fernando, birçok kısa hikâye, deneme, Filipin kültürü hakkında tarihi yazılar ve –aralarında bir tanesi de aswanglar ile ilgili olan– çocuk kitapları yazmıştır. Fernando, 2000 yılında, oyun yazarı Rody Vera tarafından yazılan ve Anton Juan tarafından yönetilen *Luna: An Aswang Romance* isimli bir oyunu sahneye uyarlamıştır.[21] Oyun daha sonra birçok üniversite, halk ve profesyonel tiyatro grupları tarafından Filipinler'in pek çok bölgesinde sahnelenmiştir. Genç bir seyirci kitlesini hedefleyen ve onlara Filipin halk kültürünü tanıtmak için düzenlenen oyun, Jepoy ismindeki genç bir çocuğu konu alır. Jepoy'un babası bir *kapre* (bir çeşit ağaç devi), annesi ise bir aswangdır. Jepoy, evde annesine yardım etmek yerine büyülü ormana gider ve orada Filipin kültürüne ait birçok canavarla karşılaşır.[22]

Aswanglar, 1932'de Monang Carvajal'ın başrolünde oynadığı sessiz bir filmle başlayan endüstrinin ortaya çıkışından bu yana Filipin sinemasına yansımışlar ve o zamandan beri de önemli ölçüde kullanılmışlardır. 1990'ların başlarında Filipinliler, ülke çapında fazlasıyla popüler olan ancak Filipinler dışında pek duyulmayan birçok aswang filmine tanıklık etmişlerdir. Bu filmlerin arasında en

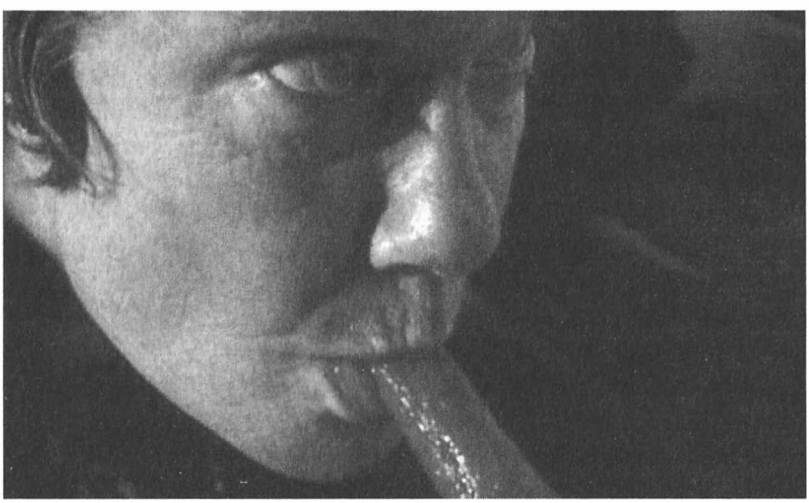
20. Darcie Nadel, "The Aswang: A Filipino Folk Monster", https://exemplore.com, 25 Haziran 2020.

21. Elizabeth Lolarga, "Creatures of Pinoy Mythology Star in up Play", https://verafiles.org, 2 Aralık 2011.

22. Oyunun tamamı Tagalogca olarak Aswang Project kapsamında YouTube'da bulunabilir; bkz. www.youtube.com.

iyi olanı, saygın ve ödüllü film yapımcıları Peque Gallaga ve Lore Reyes tarafından yönetilen 1992 yapımı *Aswang*'dır. Filme ismini veren canavarın, annelerinin karnından doğmamış bebekleri yediği görülür ancak filmde hiçbir ceset yeme sahnesi yer almamaktadır.

Bu kitapta incelenen ve kendi anavatanı dışında başka ülkelerin kültürlerinde de yer edinmiş diğer canavarların (hortlaklar, wendigolar vb) aksine, aswanglar Filipin kültürünün dışında nadiren görülürler. Örneğin Jory Sherman'ın 1979 yılına ait *The Bamboo Demons* isimli romanı, dünya üzerindeki doğaüstü olayları araştıran ve bu olayları durdurmaya çalışan gizli dedektif Dr. Russell "Chill" Chillders ile ilgili bir serinin üçüncü kitabıdır. Chill ile psişik yeteneklere sahip Kızılderili sevgilisi ve aynı zamanda asistanı Laura Littlefawn, Felix Bulatao tarafından işe alınırlar. Bir profesör olan Bulatao, bir aswangın ("geceleri insan eti avlayan yarı insan, yarı köpek"[23]), arkadaşlarından birinin kız arkadaşı olan güzel bir genç kadına tecavüz edilmesinden, öldürülmesinden ve kısmen yutulmasından sorumlu olduğuna inanmaktadır. Chill, Felix ve Laura bu olayın peşine düşerler ve aswangı, Manila sınırındaki tepelerde, Filipinler hükümetini devirmek için yeteneklerini kullanmayı planlayan bir isyancı grupla beraber bulurlar. Böylelikle Sherman, doğaüstü güçleri, isyancı gruplar tarafından siyasi güce erişme girişimi ile bağdaştırmaktadır; örneğin aswang, Marcos karşıtı milislerin lideridir.

İnsan formundaki aswang, bir cesetten kan emmek için pipet niyetine kullandığı dilini çıkarıyor, *Aswang* (1994, Wrye Martin ve Barry Poltermann).

23. Jory Sherman, *The Bamboo Demons,* Los Angeles, 1979, s. 3.

Bulatao'nun hikâyedeki rolü, çoğunlukla Chill'i (ve okuru), Filipinlilerin kültürel inançları hakkında bilgilendirmektir; her bir aswang saldırısı hem canavarın kendisi hakkında hem de Filipin kültürü hakkında birçok bilgiyi önümüze koyar. Yine böyle bir saldırıdan sonra Bulatao, aswangların nasıl üretiklerini anlatır bize. Ölümleri sırasında aswanglar, karınlarında yaşayan yavruyu kusar ve ağızdan ağıza temas ile yavruyu, aswanga dönüştürmek üzere yeni bir bedene geçirebilirler. Buna alternatif olarak "Eğer bir aswang tükürüğünü veya bir parça insan etini başka birinin yiyeceğine karıştırırsa o kişi de bir aswanga dönüşür." Başka bir deyişle, eğer bir ceset yiyici başka birinin insan eti yemesini sağlayabilirse o kişi de bir ceset yiyiciye dönüşür.

1994 yapımı bir Amerikan filmi olan *Aswang*, filme ismini veren bu canavarı Wisconsin'e götürmesinin yanı sıra, onu bir korku öğesi olarak da ele alır. Bekâr, hamile bir kadın olan Kat, bebeğini evlatlık vermeye karar verir ve ölmek üzere olan annesinden miras alabilmek için bir vârise ihtiyaç duyduğunu söyleyen genç bir adamla, Peter Null'la tanışır. Kat, bebeğini Peter ve eşi Janine'e vermeyi kabul eder ve doğum yapmak üzere Null ailesinin malikânesine yerleşir. Birtakım garip olaylardan ve Null malikânesinde garip bir varlığın bulunduğuna dair kanıtlar bulan bir bilim insanının ortaya çıkmasından sonra adam ortadan kaybolur ve Null ailesinin Filipinler'de çok fazla zaman geçirdiği öğrenilir. Kat, ne yazık ki Peter'ın karısı gibi davranan (ama gerçekte kız kardeşi olan) kadının ve Peter'ın annesinin birer aswang olduğunu fark eder. Kat kaçmayı dener ama başaramaz ve bebek bir aswang dünyaya getirir. *The Unearthing* ismiyle de bilinen düşük bütçeli bu film, aswangları Amerika'nın ortabatısına kadar götürerek onları halk hikâyelerindeki canavarlardan ziyade fetüsle beslenen birer vampir gibi ortaya koyar. Aynı zamanda bu senaryo Filipinli olmayan insanları aswang olarak sahneleyen tek metindir; bu da Amerika Birleşik Devletleri'nde aswangları konu alan tek filmin, canavarı Amerikanlaştırdığı anlamına gelir. Bu, korku sinemasında oldukça yaygın bir motiftir; yabancı bir ülkeye seyahat etmek kişiyi değiştirir ve onu, yerli bir canavara dönüşmeye daha açık hale getirir.

Benzer şekilde, Kanadalı film yapımcısı Jordan Clark, yönetmenliğini ve Janice Santos Valdez ile eşyazarlığını yaptığı 2008 yapımı filmi *Aswang: Journey into Myth*'de, aswangları tabiri caizse Kanada'ya tanıtmıştır. Yapımcılarına göre "yarı belgesel şeklinde doğaçlama bir film" olan bu eser, Britanya Kolombiya'sının Victoria kentinde geç-

mektedir. Valdez; Maria Villanueva adında, Kanada'daki canavarları araştıran ve bu sırada Çin mafyası tarafından fuhuşa zorlanan genç bir Filipinli kızın 1920 yıllarındaki bir fotoğrafını bulan bir yazarı oynamaktadır. Araştırmaları sırasında fotoğraftaki genç kızın bir aswang olabileceğine dair bazı kanıtlar açığa çıkarır. En iyi arkadaşı bir yaratık tarafından saldırıya uğrayınca Maria; yaratık, kız ve kendi geçmişi hakkında daha fazla bilgi edinmek için Filipinler'in ortasındaki adalarda yer alan Capiz şehrine gider. Filmin ana temalarından biri, sanatçıların mitleri ve stereotipileri yaptıkları işlerle ölümsüzleştirmeleridir; bununla bağlantılı olarak canavarların negatif bir şekilde yansıtılan stereotipilerini göstermeden ve kültürün hakkında mitler veya çarpıtılmış hikâyeler yaymadan ortaya koymanın zorluğunu da göstermektedirler.

Akabinde Clark, 2011 yılında *The Aswang Phenomenon* isminde, Filipin kültüründeki aswang canavarını her yönden inceleyen uzun metrajlı bir belgesel çekmiştir. Belgesel, Clark'ın günümüz Manila'sının görüntüleri üzerine şu sözleri seslendirmesi ile başlar: "Doksan yedi milyon insan küçük yaşlarda öcülerin gerçek olduklarını öğrenirse ne olur?"[24] Film, aswangları Filipinler'deki sömürgecilik ve emperyalizm tarihi bağlamında ele alır. Clark, aswangların kadınları kontrol altında tutmak, öğretici hikâyeler olarak kullanılarak çocukların itaat etmelerini sağlamak, Hıristiyanlaştırmak ve hatta modern devletin devamını sağlamak için nasıl kullanıldıklarını anlatır. Röportajlar, animasyonlar ve 1992 yapımı *Aswang* gibi Filipin filmlerinin yanı sıra Clark'ın aswang mitine ilk kez şahit olduğunu söylediği 1994 yapımı Amerikan filmi Aswang gibi filmlerden de klipler kullanan Clark, sahip olduğu düşük bütçeye rağmen aswangların tarihini ortaya koymayı başarıyor. Clark, Filipinli olmamasına rağmen Avrupalı-Kanadalı kimliğini kullanarak ve Filipin kültürüne yabancı biri olarak bu durumu, kendisinin de dediği gibi, "aswang fenomenini" incelemek için kullanıyor.

Boni B. Alvarez'in yazmış olduğu *Bloodletting* isimli oyununun prömiyeri, 2018 gibi yakın bir zamanda Los Angeles'ta gerçekleşti. Oyunda aswanglar, Filipinli Amerikanların kimliklerini incelemek için kullanılmıştır. Oyunda bizzat Bosley Lesgapi isimli karakteri canlandıran oyun yazarı, babalarının yıllar önce ayrıldığı köye onun küllerini yaymak için kız kardeşi Farrah ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nden Filipinler'e giden iki kardeşten birini oy-

24. *The Aswang Phenomenon*. Yönetmen: Jordan Clark, High Banks Entertainment, 2011.

namaktadır. Kardeşler, köyde bir aswang ile karşılaşırlar ve bir aswanga dönüşme tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. Alvarez burada aswangı, kişinin kültürü ve geçmişi ile mevcut gerçekliği arasındaki kopukluğu irdelemek için kullanır. Bosley ve Farrah, isimlerinden de anlaşılacağı üzere, tamamen Amerikanlaştırılmışlardır. Aswang ise onları Filipin köklerine bağlamış ve onlar için bir güç kaynağı haline gelmiştir.

Bugün bile aswanglara karşı duyulan bu korku, Filipin kültürünün her noktasına yayılmış ve Filipinler'deki canavar kültürünün yekpare bir parçası haline gelmiştir. Raul Pertierra, aswangların "kişisel ya da toplumsal stres dönemlerinde hissedilen korku, endişe ya da kaygı durumunu dile getirmek ve ifade etmek" için bir sembol olarak kullanıldıklarını söyler.[25] 2015 yılında, Mindanao'nun merkezinde, aswang oldukları düşünülen büyükçe köpekler birçok kez insanlara saldırmıştır. Aynı hafta, Davao Del Norte'de, dokuz yaşında bir kız çocuğu, yetkililerin diş izlerinin bir kobra yılanına ait olduğunu belirtmelerine rağmen yine de bir aswang tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen bir saldırıda hayatını kaybetmiştir. İki haber de Filipin basınında aswang saldırısı olarak yer almış ve *Center for Media Freedom and Responsibility** bu sebepten ötürü onları bir hayli azarlamış ve onları düzenli hayvan saldırılarını sansasyonelleştirmekle suçlamıştır.[26] Yine de bugünlerde aswangların hikâyeleri, şehir merkezlerinde bile yayılmaya devam etmektedir.

Jikininki

Japon kültüründe, –en azından bir kısmı– ceset yiyen birçok *yokai* (canavar) bulunmaktadır. İsimleri tam olarak "şeytani ruh" anlamına gelen ve gezginleri, özellikle de hamile kadınları öldürüp yiyen *onibaba*lardan tutun da yeşil bir maymuna benzeyen, kurbanlarının anüsünden *shirikodama* adı verilen efsanevi bir organı çıkarmak için insanlara saldıran ve hem denizde hem de karada yaşayan iblis *kappa*lara kadar Japon kültüründeki birçok canavar insan eti tüketir. Ancak şimdi özellikle üzerinde duracağımız canavar jikininkidir.

İsimleri, "insan yiyen canavar" anlamına gelen jikininkiler, yaşamları boyunca cimri, açgözlü ve kötü insanlar olmuş kişilerin

25. Pertierra, *Philippine Localities and Global Perspectives*, s. 81.

* (İng.) Medya Özgürlüğü ve Sorumluluğu Merkezi. (ç.n.)

26. The Center for Media Freedom and Responsibility, "'Aswang' in Central Mindanao?", https://cmfr-phil.org, 1 Haziran 2015.

ruhlarıdır. Bu kitapta yer alan çoğu canavarın aksine, jikininkilerin bedenleri yoktur. Onlar, çürümekte olan cesetlere benzeyen ve genellikle geceleri ortaya çıkan hayaletlerdir. Öldürmek yerine zaten ölmüş olan insanların bedenlerini tüketirler. Birçok ceset yiyicinin tersine jikininkiler, bulundukları durumdan nefret ederler, ceset yeme isteklerini kontrol edemezler ve buna ihtiyaç duymaktan tiksinirler. Ayrıca bu kitapta yer alan diğer canavarlar gibi, başkalarını jikininkilere dönüştürmeye çalışmazlar.

Jikininkiler, Ueda Akinari'nin 1776 yılında yayımladığı *Ugetsu Monogatari* isimli romanında yer almışlar ve Lafcadio Hearn'ün *Kvaidan: Tuhaf Şeylere Dair Öyküler ve İncelemeler* kitabıyla da Batı'ya tanıtılmışlardır. Bu canavarlar, ölümden sonra yalnızca cesetle beslenebilen, lanetlenmiş insanlardır. *Ugetsu Monogatari*'de dokuz doğaüstü hikâye yer almaktadır. Sekizinci hikâye olan "Aozukin" (Mavi Şapka) jikininkilerin kökenlerini ya da en azından bir jikininkinin kökenini anlatır. Zen keşişi Kaian Zenji, Shinotsuke şehrindeki Tomita köyüne vardığında bir panikle karşılaşır. Köyün efendisi, köyün yukarısındaki dağ tapınağının başrahibinin bir zamanlar *kanjō* ritüelini (vaftiz ritüeline benzeyen bir tür kutsama ayini) gerçekleştirmek için seyahat ettiğini ve yanında güzel bir genç adamla geri döndüğünü anlatır. Başrahip, gence âşık olmuş ve sorumluluklarını aksatmaya başlamıştır. Genç adam hastalığa yakalanıp öldüğünde, başrahip gencin vücudunun yakılmasını reddetmiş ve bedeni günlerce bekletmiştir. En sonunda, ceset çürümeye başlamadan, başrahip cesedin etini yemiş ve tamamen bitirene kadar kemikleri yalamıştır.[27] Daha sonra ise başrahip bir jikininkiye dönüşmüştür.

Kaian, bu canavarı defetmeyi kabul eder ve dağ tapınağında bir gece geçirir. Başrahip/jikininki, Kaian'ı masumiyeti nedeniyle görememektedir. "İnsan eti istiyorum" der başrahip Kaian'a.[28] Zen ustası ona kendi etini sunar ancak jikininki onu yemeyi başaramaz. Kaian onu kutsar, bağlar ve meditasyon yapmasını söyler. Bir yıl sonra geri döndüğünde Kaian, başrahibin sefil bir halde olduğunu ama hâlâ meditasyon yapmaya devam ettiğini görür. Etleri ayrılmış olan bedeni, bir iskelet olarak kalmıştır.

Hikâyede iç içe geçmiş bazı anlatımlar bulunur. *Yağmur ve Ay Öyküleri*'ndeki hikâye, on beşinci yüzyılda geçen ama on sekizinci yüzyılda yazılmış bir hikâyedir. Hearn bu hikâyeyi *Kwaidan*'da

27. Ueda Akinari, *Ugetsu Monogatari: Tales of Moonlight and Rain*, Çev. Leon M. Zolbrod, Vancouver, 1974, s. 188.
28. A.g.e., s. 190.

tekrar kaleme aldığında ise o da on sekizinci yüzyılda geçen bir hikâyeyi on dokuzuncu yüzyılda tekrardan yazmış olur. Bu iki durumda da hikâye Budizmin hayaletlerin, canavarların ve kötü ruhların üstesinden gelebilme gücünü ortaya koymaktadır. Arzu hakkında, özellikle de kişinin yeminlerine ve kimliğine aykırı olan arzu ve Zen öğretileri/pratikleri ile arzunun üstesinden gelme yeteneği hakkında öğrenilmesi gereken birkaç ders vardır (genç adama arzu duyan başrahip, insan etine karşı duyduğu arzudan dolayı insanlıktan çıkar ve bir ceset yiyiciye dönüşür). İslam'da ve gulyabanilerde olduğu gibi, jikininkiler de hem Budizmin gerçekliğini kanıtlar hem de faydaları konusunda güçlü bir kanıt sunar.

Hearn ise Mino ilinde gezinmekte olan Muso Kakuşi isimli bir Budist rahibin hikâyesini anlatır. Rahip, küçük bir köyde kalacak yer aramaktadır; ancak ilk danıştığı, köyün dış kesimlerindeki bir manastırda yaşayan bölge sakini yaşlı bir rahip tarafından reddedilir.[29] Kalacak yer istediği bir sonraki evin sahibi, evin efendisinin o gün öğlen saatlerinde vefat ettiğini ve eğer isterse memnuniyetle kalabileceğini ancak geceleri cesetlerin başına garip şeyler geldiği için köydeki herkesin gece yarısından önce başka bir köye geçmesi gerektiğini söyler. Muso köyün sakinlerine kendisi Budist bir rahip olduğu üzere hayaletlerden ya da cesetlerden korkmadığını, gece boyunca naaşın yanında kalabileceğini dile getirir. Şafak sökmeden önce:

> Ama gecenin en derin sessizliğinde odaya bir Şekil girdi, hiç gürültü yapmadan, belli belirsiz ve engin. Aynı anda Muso hareket etme ve konuşma gücünü yitirdiğini fark etti. Şeklin cesedi ellerine alırcasına havaya kaldırıp mideye indirdiğini gördü, bir kedinin bir fareyi mideye indirmesinden daha hızlıydı. Başından başlayıp her şeyi yedi: saçları ve kemikleri, hatta kefeni bile. Bu canavar Şey, cesedi yiyip bitirdikten sonra sungulara dönüp onları da yedi. Sonra tıpkı geldiği gibi gizemli bir şekilde çekip gitti.*

Köyün sakinleri geri döndüğünde, Muso neden manastırda yaşayan rahipten bu gizemli canavarı defetmelerini istemediklerini sorar; ancak orada hiçbir rahibin yaşamadığı, manastırın yıllardır terk edilmiş halde olduğu cevabını alır. Bunun üzerine Muso manastıra döner ve orada rahip tarafından karşılanır. Rahip,

29. Japonca isimler, önce soyad sonra isim olarak Japonca kullanımları ile verilmiştir.
* Hearn, Lafcadio, *Kvaidan: Tuhaf Şeylere Dair Öyküler ve İncelemeler*, Çev. Göksu Göçhan, İthaki Yayınları, 2022 (2. Baskı), s. 42. (ç.n.)

Muso'nun kendisini gerçek formunda, bir jikininki, bir "insan eti yiyici"* olarak görmüş olduğundan dolayı utanç duyduğunu söyler. Eskiden bir rahip olduğunu ama dindarlığının sahte olduğunu açıklar. Tek düşündüğünün, cenaze ayinleri sırasında elde ettiği para ve kıyafetler olduğunu itiraf eder. Yaşamı sırasındaki bu saygısızlığı, ölümünden sonra bir jikininkiye dönüşmesi ve "o bölgede ölen insanların cesetleri ile beslenmek"** zorunda kalması ile sonuçlanmıştır. Muso'nun dua etmesi üzerine jikininki ortadan kaybolur ve Muso, bir rahibe ait, yosun tutmuş eski bir mezar taşının üzerinde diz çökmüş halde bulur kendini.

Jikininkiler, hem Japonya'nın hem de Batı'nın popüler kültürü içerisinde, *yurei* (intikamcı hayaletler) ve *kaiju* (dev canavarlar) gibi birçok canavardan daha az yer alırlar; ancak korkutucu bir hava katmak adına onlardan bahseden birçok metin vardır. Amerikan korku yazarı Joseph A. Ezzo (burada, kendisinin 2001 ve 2003 yılları arasında Tsukuba Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalıştığı sırada Japonya'da yaşadığını belirtmeliyiz) "Jikininki" isminde, hikâyeye adını veren canavarın Tucson, Arizona'da yaşadığı bir kısa hikâye kaleme almıştır. Japonya'da birkaç sene kaldıktan sonra Tucson'a dönen Les, kendisinden yaşça genç olan eşi Maiko'yu orada yaşamak için büyüdüğü yere getirir. Bir süre sonra komşuları, evlerinde garip yaşlı bir kadının gezindiğini gördüklerini söylemeye başlarlar ve Les, bir sabah gün doğmadan uyandığında, karısının yanında olmadığını görür.

En sonunda karısına ilaç veren Les, yaşlı kadınla yüzleşir ve onu kovar. Maiko, yaşlı kadının bir *hannya*, ölülerin tanrısının onları güvende tutması için gönderdiği koruyucu bir ruh olduğunu söyler. Ruhun gitmesiyle artık jikininkiler çiftin evine rahatlıkla girebilirler. "Onlar ölü" der kadın kocasına, "ama asla dinlenmiyorlar! Durmaksızın, durmaksızın besleniyorlar! Durmaksızın! Ceset yemeleri gerekiyor!"[30] Daha sonra ise bir yığın jikininki eve doluşur:

> Yere tamamen bastıklarında, Les'in beline kadar ancak yetişiyorlardı. Kısa, güdük uzuvlara, üzerleri açık yaralarla kaplı şişman, çürümüş gövdelere sahiptiler. Solucanlar, kurtçuklar ve diğer birçok yaratıkla besleniyorlardı; yedikleri yaratıklar o kadar iğrençti ki Les isimleri bile

* A.g.e., s. 44. (ç.n.)
** A.g.e., s. 45. (ç.n.)
30. Joseph A. Ezzo, "Jikininki", *A Walk on the Darkside*, ed. John Pelan, New York, 2004, s. 45.

olmadığına emindi. Hareket ettiklerinde, arkalarında leş gibi kokan sümük izleri bırakıyorlardı. Kafaları büyük ve bombeliydi; çıkıntılı, iğneye benzer dişlerle dolu kocaman ağızları vardı.[31]

Başka bir deyişle, jikininkiler neredeyse zombilere benzeyen küçük, çürüyen cesetler olarak betimlenmişlerdir. Ezzo, işi jikininkiler için ceset temin etmek olan bir köleyi de hikâyeye ekleyerek jikininki mitolojisine katkıda bulunur. *Hannya*'yı ortadan kaldırdığı için Les o köle haline gelmiştir. Hikâye, canavarlar *"Resu, meshio o kure. Meshio o kure"* (Besle bizi Les, besle bizi) diye bağırırlarken bütün mahalleyi mideyi indirmeleriyle son bulur.[32]

İçerisinde hem Japon hem de yabancı sanatçıların yer aldığı bir topluluk olan Tokyo Cowboys, *Jikininki* (2016) isminde bir kısa film çekmiştir. Filmde, Japonya'ya balayı için gelmiş iki hayalet avcısı şans eseri bir jikininki ile karşılaşırlar. Film, "Eğer jikininki seni yerse herkes seni tamamen unutacak, sanki hiç var olmamışsın gibi olacaktır" konsepti ile jikininki mitine katkıda bulunur.[33] Film, çağdaş Japonya'daki kentsel yabancılaşmayı ve topluluk halinde yaşama eksikliğini irdelemek için jikininki efsanesini kullanır. Biri o canavar tarafından yendiğinde, sanki hiç var olmamış gibi olur. Kentselleşmenin bir sonucu olarak o kişinin ortadan kayboluşu kimse tarafından fark edilmez. İlginç bir şekilde, filmdeki jikininki karakteri, İsveçli oyuncu Camilla Ståhl tarafından canlandırılmıştır.

Jikininkiler bir çeşit Japon "aç hayaletler"dir. Bu canavarların bir diğer görselleştirilmesi, sanatçılar tarafından *gaki-zoshi*lerde (aç hayalet parşömenleri) yapılmıştır. *Gaki zoshi*lerde, bu aç hayaletler çoğunlukla çirkin, hastalıklı ve kocaman karınlarıyla iskelete benzer cesetler olarak, "ceset parçaları ve başka türlü insan atıkları için mezarlıkları araklarken" tasvir edilirler.[34] Bu ceset yiyici hayaletler de jikininkiler gibi, kişilerin hayatlarını *dharma* öğretisine uygun yaşamaması sonucunda ortaya çıkan Budist canavarlardır. Japonya'nın kıyılarına Budizm ile, özellikle de Zen (Çin'de Chan olarak adlandırılır) ile gelmiş ve Çin ile Japon kültürlerinin kaynaşmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmış canavarlardır onlar.

31. A.g.e., s. 46.
32. A.g.e., s. 48.
33. *Jikininki*, Yönetmen: Tsubasa Tomori, yazar Christopher McCombs, Tokyo Cowboys, 2016.
34. Jack Hunter, *Dream Spectres: Extreme Ukiyo-e - Sex, Blood and the Supernatural*, Tokyo, 2010, s. 81.

Aç Hayaletler

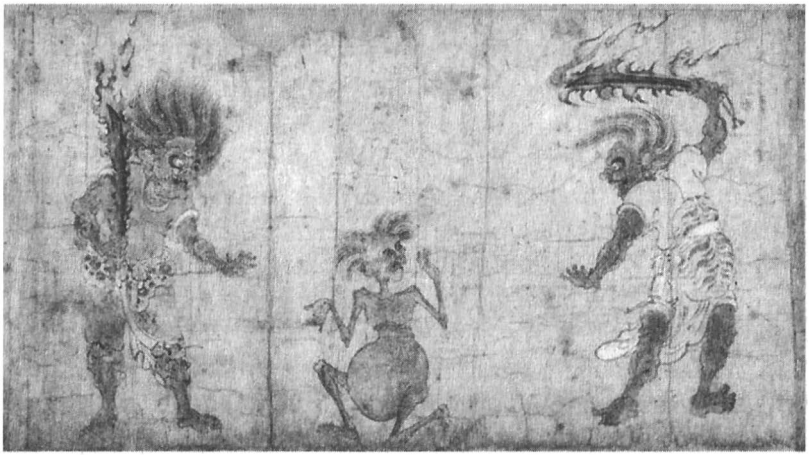
Yedinci kameri ayının on dördüncü veya on beşinci gününde (genellikle temmuz sonlarına veya ağustos başlarına denk gelir) Çin'de Aç Hayalet Festivali, Japonya, Vietnam ve diğer Güneydoğu Asya ülkelerinde de buna benzer festivaller kutlanır. Bu festival, atalara tapınma (insanların, atalarının öbür dünyada bunlara sahip olmaları için kâğıt para, kâğıt bira şişeleri, kâğıt bilgisayarlar ve aletler ve yine kâğıttan birçok lüks eşya yakmaları) ile bağlantılı olsa da aç hayaletler, ay boyunca topluma hâkim büyük bir endişe kaynağıdır.

Çin'deki aç hayaletler, bu bölümde ele alınan yaratıklardan farklıdır. Onlar, ağızları çürüdüğü için hiçbir şey yiyemeyen aç insanların ruhlarıdır. Aç hayaletlerin kökeni geleneksel Çin inancına dayanır; ancak Budizmin de bu varlıklar üzerinde şekillendirici bir etkisi olmuştur. İnsanlar, hayattayken yaptıkları kötü şeyler –çoğunlukla hırsızlık, şiddet uygulama ve insan öldürme– yüzünden aç hayaletlere dönüşürler. Tutkuyla, açgözlülükle, şiddet ve öfkeyle dolu kişiler ve yoksullara, muhtaçlara yiyecek vermeyi reddeden kadınlar ölümden sonra aç hayaletlere dönüşürler. [35]

Aç hayaletler, bu durumun bir sonucu olarak doyumsuz açlık, arzu ve susuzluk hissederler. Grotesk, insana benzeyen, çürümüş cesetler gibi görünürler; ince uzuvları ve şişkin karınlarının yanı sıra küçük birer ağızları vardır ve çöp veya insan atıkları dışında bir şey yiyemezler. Ancak bazı aç hayaletler sadece ceset yiyebilirler; onlar ölü yiyen ölülerdir. Varlıkları, bu bölümdeki diğer yaratıklar gibi, bir trajedinin ve yıkımın sonucudur. Wolfram Eberhard, "Huzursuzluk ve yalnızlık hissederlerse yaşayanlara düşman olurlar ve onlara her türlü ıstırabı çektirirler" der.[36]

Aç hayalet kavramı, özellikle Çin, Japonya ve Vietnam'da, Budizmin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Aç hayaletler Budizmde negatifliğin somutlaşmış halidir; arzu etmekten ve tüketmekten vazgeçemeyen, bu acılarla dolu dünyanın etkisinden kurtulamayan, kötü niyetli ve kötü karmaya sahip kişiler ölümden sonra aç hayaletlere dönüşürler. Özellikle yedinci kameri ayındaki Ölüler Festivali sırasında edilen dualar, Budist rahiplerin yaptıkları ritüeller ve ölüler için adanan adaklar, çoğunlukla insanların kendilerini aç hayaletlerden korumak ve acılardan kurtulmak için kullandıkları birer aracıdır.

35. Wolfram Eberhard, *Chinese Festivals*, New York, 1958, s. 129-30.
36. A.g.e., s. 130.

Bir *Gaki-zoshi*'de (Aç Hayalet Parşomeni) yer alan detay, on ikinci yüzyıl, kâğıt üzeri renklendirme.

Okyanusya'daki Ceset Yiyici Canavarlar

Önde gelen antropologlardan biri olan Bronislaw Malinowski, Trobriand Adaları'ndaki Kiriwina halkına ait mulukuausiler hakkında bazı bilgiler verir. Mulukuausiler, "son derece kötü, güçlü ve tek bir anda her yerde bulunabilen görünmez büyücülerdir."[37] Kiriwinalılar arasında bir ölüm gerçekleştiğinde halk, mulukuausiler "hortlakvari içgüdülere sahip oldukları" için –Filipinlilerin yakınlarının cesetlerini aswanglardan korumaları gibi– cesetleri korumaya girişir.[38] Mulukuausiler cesedin bulunduğu evin etrafına toplaşır, cesedin dilini, gözlerini ve iç organlarını yiyebilmek için içeri girmeye çalışırlar. Ceset mezarlığa götürüldüğünde ise mulukuausilerin onları yemesini engellemek için büyü kullanılmalıdır. Mulukuausiler kokularını gizleyemedikleri için yakında oldukları anlaşılabilmektedir.

Malinowski, Kiriwina ziyareti sırasında katıldığı bir cenazede mulukuausiler ile yaşadığı bir deneyimi de anlatır. Cenaze bittiğinde, insanlar köye geri dönmüş ve Malinowski başka bir cenaze olup olmayacağın görmek için mezarlıkta kalmıştır. Yalnızca on dakika sonra, birkaç kişi Malinowski'yi köye geri götürmek için mezarlığa gelmiş, onu mulukuausilerin çok tehlikeli olduğu konu-

37. Bronislaw Malinowski, *Magic, Science and Religion and Other Essays,* New York, 1954, s. 152. [*Büyü, Bilim ve Din*, Çev. Saadet Özkal, Kabalcı Yayınları, 2000].
38. A.g.e., s. 153.

sunda uyarmışlardır. Köydeki erkekler ona yakın zamanda yapılan cenazenin mulukuausilerin ortalıkta dolanmasına sebep olacağı için geceleri yalnız başına gezinmemesini söylemişlerdir.[39]

Avustralya Aborjinleri'nin kültüründe, özellikle Batı Çölü'ndekilerde, birçok ceset yiyici canavar hikâyeleri bulunur. Martu halkı; Batı Çölü'nde kapalı havza bir tuz gölü olan Kumpupirntily'de (Hayal Kırıklığı Gölü) yaşayan ve insan yiyen antik varlıklar olan ngayurnangalkuların (kabaca "beni yiyecekler" anlamına gelmektedir) hikâyelerini anlatırlar. Keskin, sivri dişleri, eğik pençeleri vardır ve cesetle beslenirler. Kumpupirntily ngayurnangalkuların yarattığı korku sebebiyle Kurajarralar, Wanmanlar, Kartudjaralar ve Putidjaralar için yasaklı bir bölgedir. Ngayurnangalkular, üzerlerinde uçan uçakları bile parçalayabildikleri için modern zamanda bu yasak, Kumpupirntily'nin (Hayal Kırıklığı Gölü) hava sahası için de geçerlidir.

Yine benzer bir canavar olan mamular, keskin gagalı bir kuşa veya bir köpeğe (çölde yaşayanlara tehdit oluşturabilecek yaratıklardır) benzeyen çıkıntılı gözlere sahip insansı birer yaratıklardır. Tüylü veya tamamen tüysüz olabilirler ve yeraltında ya da ağaçlarda yaşayabilirler. Mamular şekil değiştiricilerdir; aileden veya çevreden insanlar da dahil her türlü şekle bürünebilirler ve bu nedenle, sürekli başka formlarda oldukları ve neredeyse hiç kendi bedenlerinde olmadıkları için fazlasıyla tehlikelidirler. Mamular, sürekli insan eti yemek isterler; ancak bununla beraber, insanların ruhlarını da çalarlar. Hiç konuşmazlar, yalnızca yerler. Özetle, mamular gerçekten korkutucu varlıklardır.[40]

Warlpirilerin yaşadığı bölgede, içlerinde pangkarlangunların öne çıktığı yapa-ngarnuların (insan yiyiciler) hikâyeleri anlatılır. Devasa, tüylü, sivri pençeli ve tehlikeli varlıklar olan pangkarlangular bebekleri öldürür ve bedenlerini kemerlerine asarlar. Bir pangkarlangunun kemeri bebekler ile tamamen dolduğunda canavar ateş yakar ve bebekleri güzelce kızartarak onları mideye indirir. Aborjinlerin inançlarına ait olan bu yaratıkların metaforik ve öğretici masallar olarak kullanıldıklarını yadsımak zordur. Onlar, çölde kendi başlarının çaresine bakamayan canlıları öldüren ve onları

39. A.g.e., s. 154.

40. Ute Eickelkamp, "Specters of Reality: Mamu in the Eastern Western Desert of Australia", *Monster Anthropology in Australasia and Beyond*, Yasmine Musharbash ve Geir Henning Presterudstuen (Ed.), New York, 2014, s. 58-9.

yavaş yavaş kızartan, çöl halkının kültürüne ait canavarlardır. Pangkarlanguların varlığı, "her şeyden önce çöldeki bazı tehlikelere karşı hürmet göstererek toplumun kontrol altında tutulmasını sağlamakla ilgilidir."[41] Eğer bir çocuk topluluktan uzaklaşırsa onları öldürecek ve cesetlerini yakacak yırtıcı bir pangkarlangu ile karşılaşabilir; çölde çocukları gözetmek için bundan daha iyi bir metafor olabilir mi?

Bu yaratıklar, çağdaş Avustralya sanatında da yaygın olarak görülebilir. Aborjin sanatçı Yunkurra Billy Atkins (animatör Sohan Arieln Hayes) ile çalışarak içerisinde ngayurnangalkular olan "hareketli resimler" yapmış ve 2012 yılında dijital animasyon olarak hazırlanan ve Batı Çölü'ne ait yaratılış hikâyesini anlatan yedi dakikalık *Cannibal Story* isimli bir kısa film yaratmıştır. 2008 yılında Atkins şöyle bir uyarıda bulunur:

> Ülke toprakları [Kumpupirntily'nin çevresindeki bölge] çok tehlikeli. (Yamyam) Bir adam gördüm, gerçekten ordaydı ve bundan eminim. Beyaz insanların oraya nasıl gidebildiklerini anlamıyorum. Onunla karşılaşacak olsalardı, adam onları çekinmeden yerdi. Kumpupirntily iyi bir bölge değil. Orada asla bir işiniz olmasın, gitmeyin.[42]

Avustralya'daki ceset yiyici canavarlar hâlâ bir tehlike arz etmeye devam etmektedir.

Ceset Yiyiciler, Öğretici Masallar ve Sosyal Normların Pekiştirilmesi

Pasifik kıyıları boyunca yer alan kültürlerin birçoğunda çeşit çeşit ceset yiyici canavar görülebilir. Bu canavarlar, her zaman olmasa da genellikle dini inançlar için bir pekiştirici görevi görürler. Jikininkiler ve aç hayaletler Budizmin öğretilerini pekiştirirken, rakshasalar Hinduizmin hakikatini ortaya koyarlar. Avustralya yerlilerine ait canavarlar ise yerlilerin dünya görüşlerini ve kültürlerini fazlasıyla yansıtırlar. Benzer şekilde, Jordan Clark'ın belgeselinin de gösterdiği gibi, aswanglar Filipinler'deki egemen güçleri hem mikro hem de makro düzeyde desteklemeye yararlar.

41. Christine Judith Nicholls, " 'Dreamings' and Place: Aboriginal Monsters and Their Meanings", https://theconversation.com, 29 Nisan 2014.
42. Penny Webb, "Craft Review: *Cannibal Story*", *Sydney Morning Herald*, 16 Ocak 2015.

Bir *yaroma* (pangkarlangu) bir insan yutarken,
R. H. Mathews, *Notes on the Aborigines of New South Wales* (1907).

Ama yine de bu yaratıklar, birer ahlaki örnekten veya öğretici masaldan daha fazlasıdır. Yiyecek kıtlığı tehlikesini (ve buna bağlı olarak yamyam olma tehlikesini), kelimenin tam anlamıyla yenme tehlikesini (tüm bu yerlerde insanları yiyen diğer hayvanlardan öğrenildiği üzere), bedenin nasıl yok olacağı ve ölümden sonra kalıntılarımıza ne olacağı konusundaki endişeyi ve bilinmeyenin yarattığı tehlikeyi yansıtırlar. Ceset yiyici canavarlar, iki dünya arasındaki o ince topraklarda yaşarlar ve sadece Tanrı'nın müdahalesi, kahraman figürlerin varlığı (tanrılar, savaşçılar veya ünlü rahipler gibi) veya aşırı dikkatli olmak bizi onlardan koruyabilir.

Altı
Wendigolar

> Wendigolar, Doğa'nın Sesi'nin vücut bulmuş halidir; öyle ki bazı canlılara göre bu, kendi felaketlerinin ayak sesleridir.
>
> Algernon Blackwood, *The Wendigo*[1]

Algernon Blackwood'un *The Wendigo* isimli eseriyle edebiyatta baş gösteren wendigolar, hem edebiyata hem de popüler kültüre uyarlanmış ve yerli halk arasında, yamyamlığın (yanlış) bir açıklaması olarak kullanılmış bir Amerikan yerlisi/İlk Uluslar mitidir. Yerlilerin kozmolojisinde önemli ve tehlikeli bir ruh olarak biliniyor olsalar da daha sonraları, sömürgecilik ve emperyalizm için bir metafor olarak kullanılmışlardır. Yerlilerin kültürlerinde, açlığa kurban giden pākahks adındaki hareket edebilen iskeletler

1. Algernon Blackwood, "The Wendigo", *Horror Stories*, Darryl Jones (Ed.), Oxford, 2014, s. 392.

de dahil olmak üzere, birçok yamyam canavar görülür. Ancak bu canavarların hiçbiri wendigolar kadar büyük bir korkuya sebep olmaz.[2] Algonkince, Krice ve Ojibwe konuşan Amerikan yerlileri, özellikle kış aylarında wendigolardan korkarlardı. Bir geyiğin başına veya boynuzlarına sahip bu canavarlar, zayıf bir iskelet gibi görünürlerdi. Açlığın ya da açlık korkusunun bir tezahürüydü onlar. Wendigolar asla tatmin olmazlardı; sürekli olarak yiyecek ararlar ve genellikle insanları yemeyi tercih ederlerdi. Wendigoların, insanları da yamyamlığa sevk ettikleri söylenirdi.

1661 yılında Quebec misyoneri Cizvit Paul Le Jeune, wendigolara atfedilen bir yamyamlık salgını hakkında şu sözleri yazmıştır:

> Ne delilikten, ne hipokondriden ne de bir coşkunluk halinden mustariptir onlar; ancak hayal güçlerini etkileyen ve onlarda köpeklerinki gibi bir açlıktan çok daha fazlasına neden olan tüm bu hastalık türlerinin bir kombinasyonuna sahiptirler. Bu, onlarda insan eti için öyle bir açlık yaratır ki kadınlara, çocuklara, hatta gerçek kurt adamlar gibi erkeklere bile saldırırlar ve iştahlarını yatıştıramadan, açgözlülükle insanları mideye indirirler; sürekli olarak yeni av arayışındalardır ve ne kadar açgözlülerse o kadar yerler.[3]

Bu sözde "Wendigo Psikozu" denilen durum, bir wendigo tarafından ele geçirildiğine inanan kişiler için kullanılmaktadır; çünkü yiyecek kıtlığı çekilmektedir ve onlar da yemek için insan aramaktadırlar. Yaşanan bazı gerçek olaylar arasında, 1878 yılında karısını ve beş çocuğunu yiyen, bir wendigonun bedenini ele geçirdiğini iddia eden yerli Swift Runner ve Wendigo Psikozu'ndan mustarip olanları öldürdüğü bilinen, Kri bir hekim olan Jack Fiddler yer alır. Tüm bunlara rağmen yirminci yüzyılın sonlarında bilim, Wendigo Psikozu'nun gerçek olmadığını belirterek bu durumu reddetmiştir. Eşzamanlı olarak yirminci yüzyılın ikinci yarısında hem korku yaratmak amacıyla hem de kapitalizmden ekonomik belirsizlik ve aile içi şiddete kadar her şey için bir metafor olarak wendigoları kullanan pek çok miktarda eser ortaya çıkmıştır. Wendigolar artık filmlerden romanlara ve *Supernatural*, *Charmed* ve *My Little Pony* gibi televizyon dizilerine kadar her yerde görülebi-

2. Carolyn Podruchny, "Werewolves and Windigos: Narratives of Cannibal Monsters in French-Canadian Voyageur Oral Tradition", Ethnohistory, LI/4, 2004, s. 680.
3. Paul Le Jeune, "Veritable Werewolves", *Windigo: An Anthology of Fact and Fantastic Fiction*, John Robert Colombo (Ed.), Saskatoon, 1982, s. 7-8.

lirler. Hulk bile, Wolverine ve Örümcek Adam gibi, 1970'lerdeki birçok çizgi roman sayısında wendigolar ile savaşır. İki yıl arayla vizyona giren Antonia Bird'ün yönettiği *Aç Gözlü* (1999) ve Larry Fessenden'in Wendigo (2001), birbirinden ve asıl gelenekten farklı şekillerde ortaya konmuş da olsalar, wendigo mitinden yararlanan filmlere örnek verilebilirler.

Geleneksel Wendigo Miti

Wendigo miti, Kuzey Amerika'nın kuzeyindeki yerli halklar arasında oldukça yaygındır; özellikle Algonkin kozmolojisinde önemli bir yer tuttuğu ve Avrupalılar ile etkileşime girilmesinden bin yıl öncesine dayanan eski bir inanç olduğu söylenebilir.[4] Bu yaratıkların varlığı, Avrupalıların Amerika'ya ayak basmalarından öncesine dayanır; ancak Avrupalıların varlığı bu inanışı daha fazla arttırmış ve yaygınlaştırmıştır. Wendigolar birçok isimle bilinirler. Wendigoların kültüre yansımaları hakkındaki etkileyici çalışması *Windigo: An Anthology of Fact and Fantastic Fiction*'da John Colombo, daha birçok ismin yanı sıra, windigo, witiko, windiga, wi'ntsigo, weeghtako ve weendegoag gibi isimlerin dahil olduğu otuz yedi farklı versiyon sıralar.[5] "W" dışında bir harfle başlayan daha birçok farklı isim vardır: atcen, atchen, cheno, djenu, kokodje, outiko ve vindico gibi.[6] Wendigolara dair birçok bilgi, üç Amerikan yerlisi gruptan sağlanır: Algonkinler, Ojibvalar ve Kriler.

Wendigo terimi, iki tür olası varlığa işaret eder. Birincisi, açlığın ve kıtlığın kişileştirilmiş hali olan bir ruh, bazen de bir devdir. İkincisi ise insan eti yediği için bir wendigoya dönüşmüş veya bir wendigo tarafından ele geçirilmiş ve bu nedenle insan eti yemek zorunda kalmış bir insandır. Başka bir deyişle wendigolar, açlık nedeniyle insan eti yemek zorunda kalan kötü ruhlardır; bu açlık asla tatmin edilemez ve insanları doyumsuz birer yamyama dönüştürme gücüne sahiptir. Her ikisi de tehlikeli olmasına rağmen ikincisi daha sinsidir; çünkü kimse bir insanla mı yoksa bir wendigoyla mı karşı karşıya olduğunu, genellikle çok geç olana kadar asla bilemez. Kuzey Quebec ve Labrador'daki bir Kri halkı olan

4. Shawn Smallman, *Dangerous Spirits: The Windigo in Myth and History,* Victoria, 2014, s. 23.
5. John Robert Colombo (Ed.), *Windigo: An Anthology of Fact and Fantastic Fiction,* Saskatoon, 1981, s. 2.
6. A.g.e., s. 3.

Naskapiler, antropolog Frank Speck'e yaz aylarında wendigoların "diğer insanlar gibi yaşadıklarını ve aynı yemeği yediklerini" ve dolayısıyla da normal halktan ayırt edilemediklerini söylemişlerdir.[7] Ancak kışın wendigo formuna girerek hem yaşayan hem de ölü insanları yerler.

Çoğu yerel masalda, wendigoların buzdan kalpleri, dindirilemez açlıkları ve sıska vücutları olduğundan bahsedilir. Genellikle bir dev olarak tasvir edilen wendigoların boyları altı metreye kadar ulaşabilir. Wendigolar buldukları her şeyi yerler; ancak çoğunlukla insan etini tercih ederler, hatta bazen kendi etlerini bile yerler. Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kuzey ortabatısında bulunan ve Meksika'nın kuzeyindeki en büyük ikinci Kızılderili topluluğu olan Ojibvalar, onun wendigo olduğunu bilen bir grup tarafından saldırıya uğrayan bir wendigonun hikâyesini anlatırlar. Wendigonun bacaklarını kesip onu ölüme terk eden grup, geri döndüklerinde onu kendi bacaklarını yerken ve kemiklerindeki iliği emerken bulurlar. Bu nedenle onu öldürüp parçalara ayırırlar; böylece artık kimseye zarar veremeyecektir.[8]

Wendigolar, "kadın, erkek ve çocuk fark etmeksizin, her türlü insanı buzdan kalpli bir yamyama dönüştürebilen kış ruhları"dır.[9] Bu buzdan kalpler aslında, kelime oyunumu bağışlayın, wendigo mitinin de tam kalbidir. Buzdan kalplerini yok etmek wendigoları öldürmenin en kolay yoludur. Krilerin ve Métislerin kültürlerinde; bir kakımı, wendigo ağzını açtığı anda onun boğazından içeri girmeye, kalbini aramaya ve wendigo ölene kadar kalbini kemirmeye ikna eden Wesakaychak adında bir savaşçının hikâyesi anlatılır; kakım kalbi bulur, buzu kemirerek wendigoyu öldürür.[10] Ayrıca Wendigoların kaynar su içmeye ya da çok sıcak yiyecekler yemeye ikna edildiği ya da buzdan kalplerini eritmek için sıcak silahlarla bıçaklandıkları başka hikâyeler de anlatılır.

*Aswanglar*da da olduğu gibi, asıl korkulan şey, insan gibi görünen bir wendigonun insanları yamyamlık yapmaları için kandırabilecekleri ve kendilerinin de bir wendigoya dönüşebileceği ihtimalidir. Örneğin eğer bir kişi rüyasında birinin ona yemek ikram ettiğini görürse ve bunun bir wendigo olduğunu anlayamazsa bu gerçek

7. A.g.e., s. 124.
8. Colombo, *Windigo: An Anthology*, s. 121.
9. Smallman, *Dangerous Spirits*, s. 21.
10. "Wesakaychak, the Windigo, and the Ermine", *American Indian Trickster Tales*, Richard Erdoes ve Alfonso Ortiz (Ed.), New York, 1998, s. 200-201.

insan eti yemek için de kandırılabilecekleri anlamına gelir.[11] Böylece asıl tehlike, herkesin bir wendigoya dönüşebilme ihtimalinin olmasıdır. (Özellikle yiyecek kıtlığının gerçek bir tehlike olduğu kış aylarında) Yiyecekler hem bir ihtiyaç hem de bir tehlike olarak nitelendirilebilir. Bu noktada, yiyeceklerle ilişkilendirilen her şey önemli birer araç haline gelir. Yerlilere ait birçok halk hikâyesinde, kadınlar mutfak aletlerini *wendigo*lara karşı silah olarak kullanırlar; çaydanlıklar, tavalar ve hatta kepçeler bile bunlara dahildir.[12] Kadınlar, her zaman olmasa da çoğunlukla, *wendigo*ların hem düşmanı hem de kurbanları konumundadır. Ogrelere benzer şekilde, bazı hikâyelerde wendigoların insan eşleri olabilir ve o kadınlar, açgözlü wendigo kocaları yerine kurbanlarla empati kurabilirler.

Kısacası, yerlilerin kültürlerindeki bu *wendigo*lar, hikâyeleri kışın yiyecek bulamama tehlikesini anlatan önemli ruhlardır. Bir kişi eğer bir kez insan eti yerse wendigoya dönüşecek ve insan eti yemeyi bırakamayacaktır. Wendigolar güçlü ve tehlikeli olmalarının yanı sıra, dünyanın ve yerlilerin düzeninin bir parçasıdırlar da. Onlar, insan hayatı boyunca kışları yaşanan kıtlığın yalnızca bir olasılık değil, çok kez mümkün bir durum olduğu bu dünyada ihtiyaç duyulan kötülüklerdir. Kışın yaşanan kıtlıklar, açlıktan ölmek üzere olan insanların yemek için neden ailesindeki kişilerin veya ölen kişilerin etlerine başvurduğunun bir açıklamasıdır.

Wendigolar Avrupalılarla Tanışıyor

Fransızlar ve İngilizler Kuzey Amerika'yı, oradaki yerliler üzerinden önce ticaret yaparak daha sonra ise savaş çıkararak keşfetmeye ve işgal etmeye başladıkları sırada, yamyamlık, aç hayaletler ve şeytanlık vakaları Avrupa'ya da sıçramış ve bu yeni topraklardaki yayınlara da yansımıştır. (Avrupalılar için) Bilinen ilk vaka, 1741 yılında Fort Churchill'de görülen wendigo bağlantılı yamyamlık olayıdır.[13] 1734 yılında, İngiliz tüccar James Isham, Hudson Körfezi'nde yaşayan Kriler arasındaki deneyimlerini kaleme almış ve "Whit-te-co"[14] olarak adlandırılan bir "şeytanın" varlığına dair uyarıda bulunmuştur. Benzer şekilde 1748'te Henry Ellis, 1775'te

11. A.g.e., s. 24.
12. A.g.e., s. 45.
13. Robert A. Brightman, "The Windigo in the Material World", *Ethnohistory*, xxxv/4, 1988, s. 337-9.
14. Colombo, *Windigo: An Anthology*, s. 8-9.

Samuel Hearn, 1790'da Edward Umfreville ve 1796'da da David Thompson farklı isimlerle anılan kötü varlıklara, orman ruhlarına, yamyam kabilesine ve yamyam devlere karşı aynı şekilde uyarıda bulunmuşlardır.[15]

Avrupalılar Kanada'yı işgal etmeye devam ettikçe ve kuzey Birleşik Devletleri oluşmaya başladıkça, wendigolar hakkında hikâyeler ve onlarla karşılaşma rivayetleri daha fazla ortaya çıkmaya başlamıştır. Carolyn Podruchny, kurt adamlar ve wendigolar hakkında yaptığı çalışmada, "Açlık nedeniyle gerçekleştirilen yamyamlık; kürk ticareti sırasında ve keşif ekipleri arasında nadiren meydana gelirdi; ancak bu konuda birçok olay bildirilmiş ve Sir John Franklin'in Arktika'yı keşfettiğine dair pek meşhur ve dilden dile dolaşan söylenti gibi neredeyse efsanevi denilebilecek bir statü kazanmıştır" diye yazar.[16] (Bir zamanlar HMS *Polyphemus* isimli bir gemide görev yapmış olan) Franklin, Arktika'nın haritasını çıkarmak amacıyla Hudson Körfezi'nden başlayan Coppermine Seferi'ne öncülük etmiştir. Sefer 1819'dan 1822 yılına kadar sürmüştür. Yirmi kişilik mürettebattan on biri, çoğunlukla açlık nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Bu noktada yamyamlık söylentileri de ortaya çıkmıştır. Franklin, son Arktika seferinde (1845-7) daha kötü trajediler yaşamıştır; Kuzeybatı Geçidi'ni arayan *Erebus* ve *Terror* gemilerinin meşhur yolculukları sırasında, iki gemi de iki yıl boyunca buza sıkışıp kalmıştır. Franklin ise 11 Haziran 1847'de hayatını kaybetmiştir. Bölgede yaşayan Inuitler, kurtarma ekiplerine mürettebatın yamyamlık yaptıklarını söylemiştir. Daha sonra Kral William Adası'nda yapılan arkeoloji çalışmaları, mürettebatın bir kısmının ölülerin cesetlerini yediklerini ortaya koyuyor gibi görünmektedir.[17] Bu tarihi olay, ikisi de wendigolarla aynı özellikleri paylaşan doğaüstü bir canavara yer veren Dan Simmons'ın 2007 yılında çıkan *The Terror* isimli romanına ve kitaptan uyarlanan televizyon dizisine de ilham kaynağı olmuştur.[18]

Ressam Paul Kane, 1859 yılında yayımlanan kitabı *Wanderings of an Artist, among the Indians of North America*'da, wendigolar ile karşılaşmalarını kaleme alır. 1846'da Ojibvalar ile kaldığı sırada, yaşlı bir kadının köşkünü ziyaret eden bir baba ve kızının hikâyesini dinler. Yalnız başlarına gelmelerinden şüphe duyan yaşlı kadın, kız

15. A.g.e., s. 9-13.
16. Podruchny, "Werewolves and Windigoes", s. 688.
17. A.g.e.
18. Dan Simmons, *The Terror*, New York, 2007.

ona saldırana kadar uyuyormuş numarası yapar. Yaşlı kadın, ziyaretçilerinin kendi ailelerini öldüren birer wendigo olduğunu fark ettiğinde kızı öldürür ve babasının kızının cesedini yemesini izler.[19] Kane'in hikâyesi de anlatılan diğer hikâyeler gibidir: Avrupalı Amerikalıların, yerli halklardan duydukları hikâyeleri ikinci ağızdan anlatmalarının bir örneğidir bu. Genellikle yerlilerin ve Avrupalıların canavarlar hakkındaki anlayışları birbirine karışmaktadır:

> Yamyam canavarlar hakkındaki hikâyeler; mecazi olduğu kadar gerçek anlamda da sonradan yerleşen kişilerin veya yerli halkın algılayış biçimlerinin bir karışımını temsil edebilir. Gezginlerin hikâyelerinde hem Avrupalı Amerikalılar hem de yerliler canavarlara dönüşebilir ve Avrupalı Amerikalılar da wendigoların kurbanı olabilirler.[20]

Bu önerme, aşağıda anlatılan *Ravenous*'da da olduğu gibi, yirminci yüzyıldaki wendigo hikâyelerinin altında yatan temadır; yani artık Yeni Dünya'da oldukları için, Avrupalılar da wendigolara dönüşebilirler.

Wendigo Psikozu (Ya da Değil)

1960 yılında Morton I. Teicher "Wendigo Psikozu olarak bilinen bu bozukluğun en belirgin özelliği insan eti yemek için duyulan yoğun arzudur" diye yazar.[21] Bilim insanlarının –bu noktada etnologlar ve antropologlardan ziyade psikologlar ve sosyologlar önceliklidir– ve yerli halkın kültürlerindeki hikâyeler arasındaki etkileşim ile wendigo kavramı efsaneden ziyade bir psikiyatrik bozukluk olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. Çok sayıda psikolog, antropolog ve psikiyatr, Wendigo Psikozu üzerinde uzunca bir süre çalışmış, analizler yapmış, örnekler vermiş ve bu bozukluğu teşhis edebilecek semptomları listelemiştir.[22] Ancak burada tek sorun, elbette ki böyle bir psikozun var olmamasıdır.

İlk olarak (döneme hâkim önyargıları açıkça ortaya koyan) *Primitive Man* isimli bir dergide yayımlanan ve Amerika Katolik Üniversitesi'nden Katolik rahip ve antropolog John M. Cooper tarafından yazılan "The Cree Witiko Psychosis"* isimli yazı, ku-

19. Columbo, *Windigo: An Anthology*, s. 21.
20. Podruchny, "Werewolves and Windigoes", s. 685.
21. Morton I. Teicher, *Windigo Psychosis*, Seattle, 1960.
22. Örnek olarak bkz. Thomas H. Hay, "The Windigo Psychosis: Psychodynamic, Cultural, and Social Factors in Aberrant Behavior", *American Anthropologist*, LXXIII/1, 1971, s. 1-19.

* (İng.) Krilerin Wendigo Psikozu. (ç.n.)

zeyli yerli toplulukları arasında baş gösteren bu benzersiz psikozu oldukça etkili bir biçimde ortaya koymuştur. "Bu spesifik mental rahatsızlık (1) insan eti yemek için istek duyma ve (2) buzdan bir kalbi olan veya buz kusan bir *witiko*'ya dönüşme yanılgısı içinde olma gibi iki çeşit semptomla teşhis edilebilir" diye yazar Cooper.[23] Psikozun bu iki belirleyici özelliği de oldukça önemlidir: Kişi *hem* insan eti yemek istemeli *hem de* bir wendigoya dönüştüğünü düşünüyor olmalıdır. İkinci semptom, birincisini meşrulaştırmak için ortaya çıkan bir psikolojik savunmadır. Kişi, artık kendisi olmaktan çıkmış ve yamyam bir ruh tarafından ele geçirilmiş ise insan eti istemesi "kabul edilebilir". Birçok açıdan "Wendigo Psikozu", yalnızca wendigo mitinin modern bir psikolojik okumasıdır: Kişi, kıtlık nedeniyle yamyamlık yapmak zorunda kalır ve bunu, sadece hayatta kalma gerekçesiyle değil, ele geçirilme gerekçesiyle meşrulaştırır: "Wendigo yüzünden yaptım bunu."

Cooper, kıtlık ve açlık dönemlerinde ortaya çıkan yamyamlığın, daha sonra bolluk zamanlarında da bir psikoz, "insan eti için 'doğal olmayan' bir arzu" yaratabileceğini söyler.[24] Dahası, "Kıtlık stresi nedeniyle insan eti tüketmiş olan Kri erkek ve kadınlardan kaçınılmış ve korkulmuş" ve birer wendigoya dönüştükleri düşünülmüştür.[25] İnsan eti yemek bu eylemi gerçekleştiren kişide bir leke olarak kalır. Çünkü o kişinin gelecekte tekrardan "wendigoya dönüşebilme" ihtimali vardır.

Konuyla ilgili tartışmasız en önemli çalışma olan 1962 yılına ait *Windigo Psychosis: A Study of a Relationship between Belief and Behaviour among the Indians of Northeastern Canada* isimli çalışmasında Morton I. Teicher şöyle yazar:

> Wendigo Psikozu olarak bilinen bozukluğun en belirgin semptomu, insan etine karşı duyulan yoğun ve dürtüsel arzudur. Çoğu durumda bu arzu kişinin birinci dereceden akrabalarına yönelik gerçekleştirdiği yamyamlık eylemiyle tatmin edilir. Diğer durumlarda, gerçekten bir yamyamlık eylemi meydana getirilmeden önce birey ya iyileştirilir ya da öldürülür. İnsan etine karşı böylesine bir arzu duyan ve insan eti tüketmek üzere olduğu düşünülen kişiye wendigo denir. Kişi, yalnızca insan eti yiyerek hafifletilebilen, anormal bir açlıktan mustariptir.[26]

23. John. M. Cooper, "The Cree Witiko Psychosis", *Primitive Man*, VI/1, 1933, s. 20.
24. A.g.e., s. 21.
25. A.g.e.
26. Morton I. Teicher, "Windigo Psychosis", *Windigo: An Anthology*, Colombo (Ed.), s. 167.

Teicher, Wendigo Psikozu'nun, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kuzeyindeki yerliler arasında hâkim olan gerçek bir psikolojik bozukluk olduğunu savunmaktadır.

Ancak altmışlı yılların sonlarında, psikologlar ve antropologlar bu psikozun aslında var olmadığını iddia etmeye başlamışlar ve hiç gerçekleşmemiş olan veya açıklanamayan bazı davranışları açıklayabilmek adına ortaya çıkan bir ırkçılık biçimi olarak nitelendirmişlerdir. 1982 yılında Lou Marano, Wendigo Psikozu'nun var olmadığı argümanını, psikozu inceleyen antropologların raporlarında gerçek bir vakanın gerçekleştiğine dair ikinci ve hatta üçüncü ağızdan bile bir kanıt olmadığını söyleyerek daha da ilerletmiştir.[27]

Bunun yanı sıra Alberta Üniversitesi'nden Nathan D. Carlson, "witiko halinin" tarihten örneklerle doğrulanabilir olduğunu ancak "Wendigo Psikozu'nun" "gerçekten kültüre bağlı bir patoloji olmadığını" ve şimdiye kadar ortaya atılan hiçbir teorinin yerliler arasında görülen witiko durumuna ait örnekleri kapsamlı bir şekilde açıklamadığını dile getirmiştir.[28] Başka bir deyişle efsaneleri, psikolojiyi, kültürel fenomenleri ve zorunululuktan dolayı gerçekleştirilen yamyamlık tecrübelerini konu edinen wendigo psikozları, hatta daha doğrusu wendigo hali gerçekten vardır. Ancak bu vakalar, antropologların söylediklerinden daha az yaşanmıştır.

Kakisikuchin Vakası (Swift Runner)

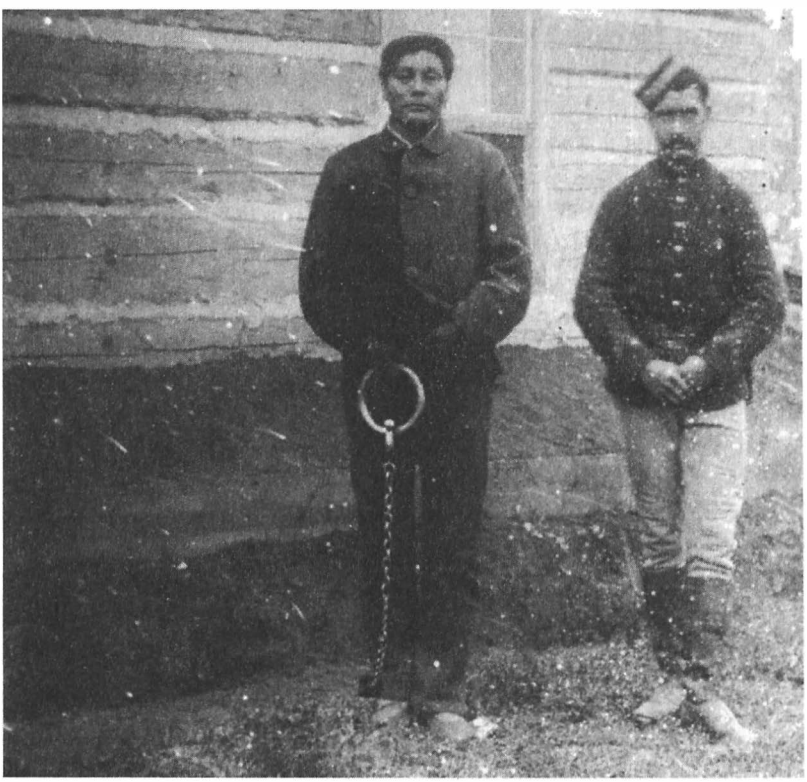
Wendigo Psikozu olduğu iddia edilen bu durumun en bilinen vakalarından biri, İngilizcede Swift Runner olarak bilinen Kakisikuchin ismindeki bir Kri Kızılderili ile ilgilidir. Hudson Bay Company için avcılık yapan Kakisikuchin, 1878 yılının sonlarına doğru, ailesi ile Edmonton'ın kuzeyindeki Alberta'ya, Sturgeon Nehri'nin batı kıyısına taşınmıştır. Hakkındaki raporlara göre kendisi iyi ve nazik bir adamdır; ama aynı zamanda kötü rüyalardan mustariptir ve ruhlar gördüğünü, özellikle de wendigoları gördüğünü söylemektedir. O kış, eşi ve çocukları olmadan daha önceki köyüne dönmüş ve ailesinin yokluğunu açıklayamaması veya açıklamaması sebebiyle şüphe uyandırmıştır. Atlı polisler,

27. Lou Marano, "Wendigo Psychosis: The Anatomy of an Emic- Etic Confusion", *The Culture-bound Syndrome*, Ronald C. Simmons ve Charles C. Hughes (Ed.), Boston, 1985, s. 440.

28. Nathan D. Carlson, "Reviving Witiko (Windigo): An Ethnohistory of 'Cannibal Monsters' in the Athabasca District of Northern Alberta, 1878-1910", *Ethnohistory*, LVI/3, 2009.

Kakisikuchin'in kampının bulunduğu yere Müfettiş Severe Gagnon'u göndermiş ve müfettiş, Kakisikuchin'in ailesinin bozulmuş ve yarısı yenmiş cesetlerinin bulunması üzerine onu tutuklamıştır.

Gagnon, Kakisikuchin'in kendisini, hastalıktan öldüğünü iddia ettiği çocuklarından birinin mezarına götürdüğünü söylemiştir. Mezardan çıkardığı cesedi inceleyen Gagnon, bunun bir cinayet olduğuna dair hiçbir kanıt bulamamıştır. Ancak Kakisikuchin'in kampının etrafında dağılmış halde birçok kemik ve vücut parçası ortaya çıkmıştır. Böylece Kakisikuchin, atlı polislere karısını öldürdüğünü ve yediğini; bir oğlunun diğerini öldürmesini sağladığını, kardeşini öldüren oğlunu da kendisi bizzat öldürerek ikisi de yediğini ve bebeğini ise ölene kadar çadırının direğinde asılı tuttuğunu itiraf etmiştir. Kakisikuchin aynı zamanda kayınvalidesini de öldürmüş ve yemeye çalışmış; ancak etini çiğnemek için fazla sert bulduğunu söylemiştir.

George M. Dawson tarafından çekilmiş, Kakisikuchin'in (Swift Runner), bir wendigonun fotoğrafı, idam edilmeden önce, 1879-80, Fort Saskatchewan.

8 Ağustos 1879 tarihinde, Fort Saskatchewan'da hâkim karşısına çıkmış ve yaptıklarını itiraf etmiştir. Gagnon, kampta yiyecek bulunmasına rağmen Kakisikuchin'in kendi aile üyelerini yediğini söylemiştir. Carlson ise yerel bir rahibe karşı bulunduğu bir itirafta, Kakisikuchin'in hem kampta hem de yakın çevrede avlayabileceği bol miktarda yiyecek olduğunu itiraf ettiğini söylemiştir. Kakisikuchin, onu ele geçiren bir ruh tarafından ailesini öldürmeye ve onları yemeye zorlanmıştır.[29] Teicher'e göre Kakisikuchin, eylemlerinden gerçekten sorumlu olduğuna inanmadığı için yaptıklarını kolayca itiraf etmiştir: "Yamyamca arzuları bir wendigo ruhu nedeniyle ortaya çıkmıştı ve başka bir seçeneği kalmamıştı."[30] Başka bir deyişle, wendigodan dolayı suçlu sayılamazdı. Yine de yargı, bu argümanı kabul etmedi. Kakisikuchin cinayetten suçlu bulundu ve asılarak idam cezasına çarptırıldı. 20 Aralık 1879'da ise idam edildi.

Kakisikuchin bir wendigo değildi; ama öyle olduğuna inanıyor olmalıydı. Hikâyesi hem wendigolara hem de Wendigo Psikozu'na karşı büyük bir ilgi oluşmasını sağladı. Kakisikuchin'in etnik kökeni ve yargı sisteminin o dönemde yerlilere karşı sahip olduğu önyargı göz önüne alındığında, davanın sonucunun önceden belirlenmiş olduğu söylenebilir. Yine de Kakisikuchin'in yerlilerin inançları ve Batı kültürü arasındaki çatışmanın bir örneği olduğu söylenebilir; yerli insanların inançlarını "modern bilime" göre şekillendirmesi gerektiğini düşünen bir kültür çatışmasının... Gel gör ki wendigolar, neredeyse bir buçuk yüzyıl sonra bile, hâlâ daha düşüncelerimizdeki ve korkularımızdaki güçlü varlığını sürdürmeye devam ediyor.

Edebiyatta ve Sinemada Wendigolar

Wendigolar, Amerikan yerlilerinin kültürlerinin dışında da şiirlerde, kısa öykülerde, romanlarda, korku romanlarında, televizyon şovlarında, filmlerde ve rol yapma oyunlarında kullanılan popüler kültür öğeleri haline gelmişlerdir. Wendigoların edebiyata ilk yansımları, ilk olmasa bile ilk örneklerden biri olan Mary Hartwell Catherwood'un 1894 yılına ait *The Chase of Saint-Castin and Other Stories of the French in the New World* isimli öykü kitabının içinde yer alan "The Windigo" adlı kısa öyküsüdür.[31] Ojibva bir dul, Arc-

29. A.g.e., s. 376.
30. Teicher, "Windigo Psychosis", s. 185.
31. Mary Hartwell Catherwood, "The Windigo", *The Chase of Saint-Castin and Other Stories of the French in the New World,* Boston, 1894.

hange adındaki Fransız bir göçmeni, Kızılderili topluluğu arasında korku yaratan bir wendigo (burada "windigo" olarak geçer) hakkında uyarır:

> Bir Ojibva'nın, savaşın kaynayan kazanına elini daldırması ve zaferi tattığı anda düşmanlarının etini de tatması gerekiyor olmasına rağmen, ona gerçek olduğu doğrulanan bir yamyamdan daha korkunç gelen başka hiçbir şey yoktu. Açlığını gidermek için insan eti yemiş olan bir kişinin daha sonra başka türlü bir yiyecekten hoşnut olmayacağını düşünüyor ve canavarın ruhu tarafından ele geçirilen o kişinin toplum güvenliğinin sağlanması adına öldürülmesi gerektiğine inanıyordu. Yamyamlar, açlık korkusu nedeniyle yamyam olurlardı: Kışın, avlanmakta başarısız ve yardım çağırmak için fazla uzakta olduğu ya da erzaklarının tükendiği bir durumdayken tek seçeneği ya arkadaşlarından birini yemek ya da ölmekti. Ancak bu bir bahane değildi. Yaptığı fark edilir edilmez kendisine "windigo" adı verilmişti ve eğer alıp başını gitmezse ilk fırsatta ya kafasına vurulacak ya da kurşuna dizilecekti.[32]

Konuşmalarına kulak misafiri olan Archange'in arkadaşı genç Michel, wendigo eğer beyazların yaşadığı bölgeye gelirse onu öldüreceğini söyler. Dul kadın, "Wendigoyu öldürmek o kadar da kolay değildir. Kötü ruhlar wendigolara yardım ederler. Eğer bir insan bir wendigoyu öldürür ama onu parçalara ayırmazsa wendigo tekrar dirilecektir" diye bilgilendirir onu.[33] Dişi bir wendigo toplum içinde dolaşarak varlığıyla etrafa korku salmaktadır. "Archange, yamyamlıkta fazla ileri giden wendigoları çevreleyen o atmosfer hakkında birkaç şey duymuştu."[34] Hikâyenin sonunda kadın öldürülmüş ve gömülmüştür. Bu öykü, Avrupa-Amerikan edebiyatında wendigo efsanesinin ilk kullanımlarına işaret etmektedir.

Algernon Blackwood'un 1910 yılında basılan *The Lost Valley and Other Stories* isimli öykü kitabında yer alan ve daha sonraları birkaç dergide tekrar yayımlanan "The Wendigo" isimli öyküsü, wendigoları yalnızca efsaneler dünyasında ve yerlilerin kültürleri hakkındaki çalışmalarda yaşayan varlıklar olmaktan çıkarmış, onları korku edebiyatının bir parçası haline getirmiştir ve burada da yaşamaya devam etmişlerdir. Hikâyenin olay örgüsü oldukça basittir. İskoç bir ilahiyat öğrencisi olan Simpson, Labrador'un ormanlıklarında toplanan bir avcı grubuna katılır ve rehberlik etmesi için kendisine

32. A.g.e.
33. A.g.e.
34. A.g.e.

Défago isimli yarı Fransız, yarı Kanadalı bir rehber tutar. Bir gece kamp ateşinin etrafında otururlarken Défago, "oduncu kamplarında ve Tanrı'nın unuttuğu yerlerde, çevredeki wendigoları defetmem için söylenen bir şarkıyı" söyler.[35] Ertesi sabah şafak sökerken ikili, "kısık bir tonda ama ağlamaklı, çadırın yakınlarında, topraktan ziyade yükseklerden gelen, aşırı yüksek ama ilginç bir şekilde bir o kadar da insanın içine işleyen, baştan çıkarıcı bir şekilde tatlı bir ses; muhtemelen bir insan sesi" duyarlar.[36] Ses, Défago'ya seslenir; Défago çadırdan koşarak çıkar ve ormanda kaybolur. Simpson yardım çağırmak için grubun geri kalanının yanına gider ve amcası Dr. Cathcart ve diğer bir rehber olan Hank, Défago'yu aramaya koyulurlar. Cathcart, diğerlerine döner ve "Wendigolar, Doğa'nın Sesi'nin vücut bulmuş halidir; öyle ki bazı canlılara göre bu, kendi felaketlerinin ayak sesleridir" diyerek bilgilendirir onları.[37] Bu teoriye göre Défago bir canavara dönüşmez; ama insanlığının ötesine geçer ve vahşi doğayla bir olur. Défago'nun haykırışları geceleri ormanda yankılanıyordur ve en sonunda kampa geri dönerek: "O devasa wendigoyu gördüm... Onunla birlikteydim... Şimdi de siz göreceksiniz" der onlara.[38] Défago'nun bu açıklaması onun bir wendigoya dönüştüğünü doğrulamaktadır. Hikâyenin sonunda ise bir deri bir kemik kalmış biçimde, donarak ölür.

Blackwood, yerlilerin mitolojilerini kurgusal bir canavar, vahşi doğanın ruhunu yaratmak için kullanır; ancak Blackwood, bir wendigoyu wendigo yapan birçok özellikten de mahrum bırakır onu. Wendigo tarafından ele geçirilen karakter, Anglo-Amerikanlara ormanda rehberlik eden bir Öteki, bir yarı Fransız, yarı Kanadalı'dır (kökeninin Amerikan yerlileri olduğuna dair bir ipucudur bu); üslubu, "modern" insanların diline ve davranışlarına aşina olmayan bir av rehberi fikrini ortaya atmaktadır. Kendisinden önceki diğer ormancılar gibi (özellikle de *Son Mohikan*'daki Hawkeye gibi), Défago rehberlik ettiği insanlardan daha çok doğayla iç içedir; bu nedenle de doğanın çağrısına karşı daha duyarlıdır. Diğerlerinin duymadığını duyabilir. Ormanda ne kadar çok vakit geçirirlerse ve uygarlıktan ne kadar uzak kalırlarsa, ormanın o ilkel ruhuna o kadar yaklaşırlar.

35. Blackwood, "The Wendigo", s. 392.
36. A.g.e., s. 396.
37. A.g.e., s. 411.
38. A.g.e., s. 417.

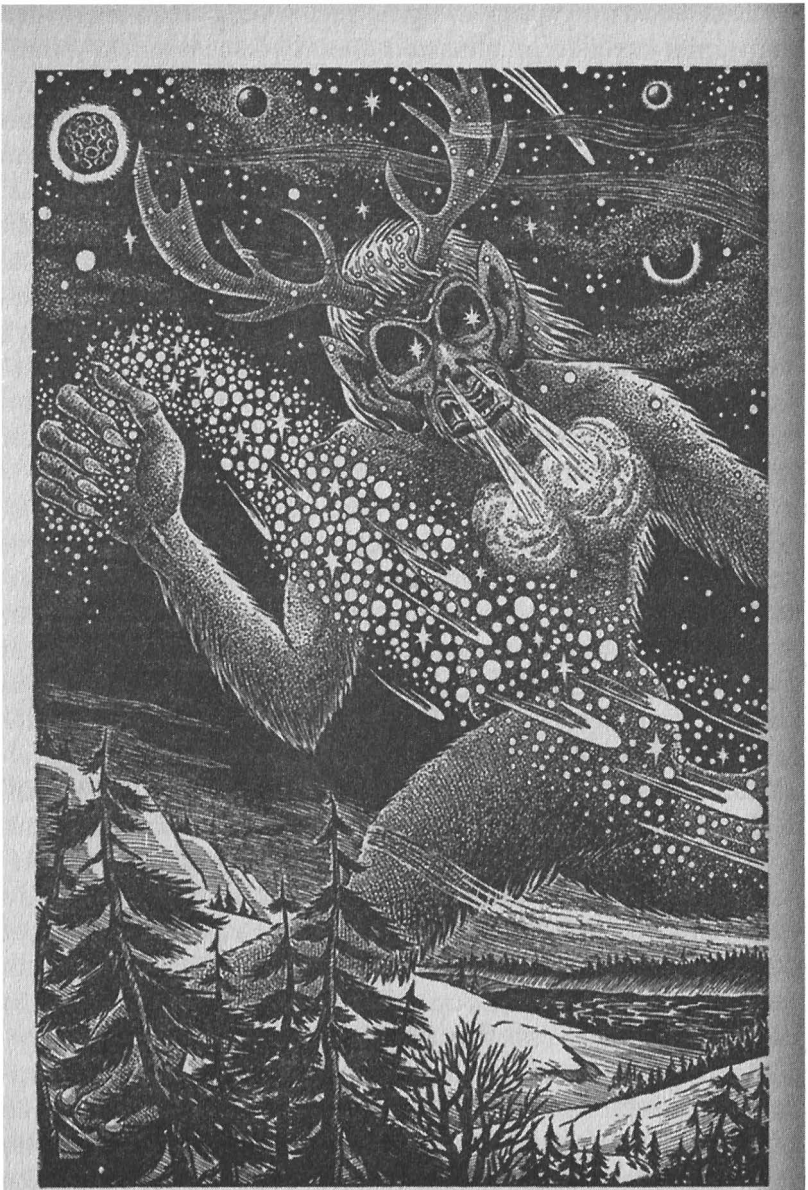
Blackwood'un yaptığı en ilginç şey, wendigoların ellerinden yamyamlık özelliklerini almasıdır. Onun hikâyelerindeki wendigolar yalnızca yosunla beslenir ve diğerlerini de bunu yapmaya zorlarlar. Kelimenin tam anlamıyla wendigoları yamyamlıktan mahrum bırakmıştır. Blackwood'un wendigolarının tehlikeli yanı insanlara insan eti yedirmek için onları ele geçirebilecek olması değildir; Défago ele geçiriliyor olsa bile başkaları için bir tehdit oluşturmaz. Burada wendigoların korkutucu olan tek yanı, Défago'nun ortaya attığı fikirdir: Bir kişi bir wendigoyla karşılaştıysa ve bu durumu deneyimlediyse kendisi de bir wendigoya dönüşebilir. Blackwood için tehlikeli olan, bir yamyama dönüşmekten ziyade kişinin sahip olduğu en küçük medeniyet algısını kaybederek "Doğa'nın Sesi'nin vücut bulmuş hali"ne dönüşmesidir ki Blackwood bu durumu tehlikeli olarak niteler.[39]

Birçok okur için Blackwood'un hikâyesi, wendigo miti ile tanışmalarını sağlamıştır ve tıpkı hortlaklar gibi, *Pulp** edebiyatını ve Lovecraft'i örnek alan yazarları bile etkilemiştir. Korku hayranlarına göre Blackwood, yamyamlığı konu dışı bırakarak da olsa, wendigoları *Pulp* canavarların arasına dahil etmiştir. Ancak diğer yazarlar, canavarın bu özelliğinden faydalanmışlardır. Blackwood'un hikâyesi, Alvin Schwartz'ın halk hikâyelerini toplayarak oluşturduğu *Scary Stories to Tell in the Dark* isimli antolojisinde bile yer almıştır.[40] Schwartz, Blackwood'un hikâyesinin bütün elementlerini değiştirmiş, hikâyeye ismini veren yaratığa hiç dokunmamıştır. Schwartz'ın hikâyesinde "zengin bir adam" Kanada'nın ormanlarında bir ava çıkar ve ona rehberlik etmesi için Défago adında bir yerli tutar. Zengin adam ve Défago, rüzgârın sesiyle beraber Défago'nun ismini duyarlar. Bunun üzerine Défago ayaklarının yandığını söyleyerek koşturup ağlarken ormanın içinde kayıplara karışır. Bir yıl sonra zengin adam, Défago'yu bir pazaryerinde gördüğünü zanneder; ancak adamın şapkasını çıkarması üzerine, şapkanın altında bir kül yığınından başka bir şey bulamaz. Blackwood gibi, *Scary Stories to Tell in the Dark* da wendigolardaki bütün yamyamlık unsurlarını kaldırır. Yani pek öyle görünmese de "The Wendigo" hikâyesinden wendigoyu çıkarır.

39. A.g.e., s. 392.

* (İng.) Ucuz kurgu anlamına gelen bu ifade, üretim şekilleri ve içerisindeki hikâyeler sebebiyle düşük kalitedeki roman ve dergiler için kullanılmaktadır. (ç.n.)

40. Alvin Schwartz, *Scary Stories to Tell in the Dark,* New York, 1981, s. 50-53.

90

THE WENDIGO

By Algernon Blackwood

Taken from "The Tales of Algernon Blackwood," published and copyright by E. P. Dutton & Co., Inc., New York.

"An amazingly potent tale . . . horrible evidences of a vast forest daemon about which North Woods lumbermen whisper at evening. . . . A marked triumph in craftsmanship."
—H. P. Lovecraft

A CONSIDERABLE number of hunting parties were out that year without finding so much as a fresh trail; for the moose were uncommonly shy, and the various Nimrods returned to the bosoms of their respective families with the best excuses the facts or their imaginations could suggest. Dr. Cathcart, among others, came back without a trophy; but he brought instead the memory of an experi-

"Oh, my feet of fire! My burning feet of fire!"

91

Matt Fox, Algeron Blackwood'un "The Wendigo" isimli hikâyesi için yaptığı bir illüstrasyon, Haziran 1944'te *Famous Fantastic Mysteries* isimli dergide yayımlanmıştır.

Bununla birlikte, Blackwood'un "The Wendigo" isimli hikâyesi, canavarın *Pulp* edebiyatında önemli bir yer edinmesi ve H.P. Lovecraft tarafından yaratılan ve o günden beri birçok yazar tarafından geliştirilen ve eklenen tanrılara ve canavarlara bir bel kemiği niteliğinde olan "Cthulhu Mitosu"na dahil olması adına bir sıçrama tahtası olarak görev yapmıştır. Öyle ki hem Lovecraft hem de August Derleth, Blackwood'un hikâyesini övmüştür. Robert M. Price'ın da Lovecraftyen mitos hikâyelerinden oluşan bir koleksiyon olan *The Ithaqua Cycle*'ın önsözünde, August Derleth'in Blackwood'un wendigoları için Lovecraftyen bir isim olan Ithaqua kelimesini uydurduğunu yazar.[41] Lovecraft'in bizzat atadığı mirasçısı ve Lovecraft'in eserlerini bir kitap şeklinde yayımlayan ilk yayınevi olan Arkham House'un kurucu ortaklarından olan Derleth, kendi isimlendirdiği "Cthulhu Mitosu"nu konu alan birçok hikâye yazmış ve Amerikan yerlilerinin wendigo olarak bildiği "Pek Yaşlı Koca Ithaqua"yı yaratmıştır.

Derleth, içerisinde Ithaqua/wendigonun bulunduğu hikâyeler yazmıştır; bunlara 1933 yılında *Strange Tales* dergisinde yayımlanan "The Thing That Walked on the Wind", 1941 yılında *Strange Stories*'te yayımlanan "Ithaqua" ve yine 1941 yılının Eylül ayında yayımlanan "Beyond the Treshold" isimli hikâyeler de dahildir.[42] Derleth, Blackwood'un yarattığı bu canavarı, Lovecraft'in evreni hakkındaki düşüncelerinin süzgecinden geçirir.

Son hikâye, Derleth'in kendi memleketi Wisconsin'de, "Ithaqua" Cold Harbor, Manitoba'da, "The Thing That Walked on the Wind" ise Navissa Camp, Manitoba'da geçmektedir. Hikâyelerin tümünde (Derleth'in eserlerinin çoğunda olduğu gibi) başkahraman birinin ortadan kayboluşunun veya garip bir olayın arka planını araştırır ve korkutucu şekilde, uzay ve zamanın ötesinde var olan gizemli varlıkların dünya çapında ölüme ve deliliğe neden olduğunu öğrenir; bu durumda bu canavar wendigolardır.

Gotik ve Lovecraftyen akımlar, yirmi birinci yüzyılda da etkisini göstermeye devam etmiştir. William Meikle'ın yönettiği *Night of the* Wendigo (2012) Hudson Nehri'nin çamurlu sularının içerisinde dört asırdır duran bir İskoç gemisini keşfeden bir arkeoloğu

41. Robert M. Price, "Introduction: Ghost Riders in the Sky", *The Ithaqua Cycle*, Oakland, 1998, s. XI.

42. Hikâyelerin tamamı için bkz. Robert M. Price (Ed.), *The Ithaqua Cycle*, Oakland, 1998.

konu alır. Wendigo tarafından ele geçirilen arkeolog ilk önce, gemideki cesetlerden birinin kalbini yer ve bir wendigoya dönüşür. Sonrasında ise bir kar fırtınası yaratır ve fırtınada ölenleri yiyerek ve onları birer zombiye dönüştürerek Manhattan'da avlanır. Benzer şekilde wendigo (Derleth tarafından yaratılan Ithaqua versiyonunda) özellikle *Alone against the Wendigo* isimli senaryoda bulunan ve daha sonra yirmi birinci yüzyılda ortaya çıkan ancak 1980'lerde ilk yayımlandığı zaman var olmayan kültür hırsızlığı suçlamalarından kaçınmak için *Alone against the Frost* ismiyle yeniden yayımlanan Cthulhu'nun Çağrısı'nın rol yapma oyununda yer alan bir canavardır. Wendigolar, korku edebiyatında popüler bir canavar olmaya devam etmektedir. Yine de korkutmaktan ziyade başka sebeplerle diğer edebiyat türlerinde de görülmektedir.

Hem yerli hem de Avrupa kökenli birçok Kanadalı yazar, wendigoları birer metafor, alegori ve ulusal kimliğin vücut bulmuş hali olarak görmektedir. Ancak özellikle Kanada yerlilerinden olan yazarlar için wendigolar önemli birer metafordur ve genellikle sömürgeciliğin, asimilasyonun ve Kanada'daki yerli topluluklarını ve bu topluluklardaki bireylerin denetimine dair bir eleştiri biçimi olarak kullanılırlar. Edebiyattaki wendigolar; eşcinsel wendigolar, gotik wendigo, çocuk wendigolar, ev hanımı wendigolar ve ötekileştirilen diğer birçok figür formunda tezahür eden önemli birer sembol, alegori veya metafor haline gelirler. Eden Robinson'un *Traplines* (1995) isimli eserindeki dört kısa hikâyeden biri olan "Dogs in Winter", karakterlerin etnik kökenlerini belirsiz tutarak Kanada'daki yerliler ve beyazlar arasındaki ilişkilerin bir eleştirisini ortaya koyuyor. Yazarın tabiriyle "Windigo hastalığı" mental bir hastalık olduğu kadar yalnızca yerlileri değil, tüm kökenlere ait Kanadalıları da etkilemektedir. Başkahraman Lisa, metaforik bir wendigoya dönüşen seri katil annesiyle yaşadıklarını anlatmaktadır.[43]

Tomson Highway'in *Kiss of the Fur Queen* (1998) isimli romanı, Kanada yerlilerinin çocuklarını eğitmek ve onları Avrupa-Kanada kültürü içerisinde asimile etmek için zorla ailelerinden ayıran hükümet destekli yerli yatılı okullar sistemini eleştirmek adına wendigoları kullanır.[44] Highway'in wendigosu, istismarcı rahiplerin, kültürün ve kimliğin asimile edilişinin ve okula başladığında Jeremiah olarak tekrar isimlendirilen başkarakter Champion

43. Eden Robinson, *Traplines,* Toronto, 1996.
44. Tomson Highway, *Kiss of the Fur Queen,* Toronto, 1998.

Okimasis'in içinde yaşayan Avrupa-Kanada kültürüne dair bütün deneyimlerin musallat olan bir tezahürüdür. Başlıkta ismi geçen kürk kraliçesi ise yarattığı etki wendigolar ile savaşan entrikacı, yerlilerin kültürüne ait bir figürdür.

Wendigo endüstrisini domine eden kadınlardan biri olan Margaret Atwood, bu yamyam ruhu Kanadalılar için ulusal bir canavar, metafor ve kimlik olarak ele alarak ona tekrar tekrar eserlerinde yer vermiştir. *Strange Things: The Malevolent North in Canadian Literature,* Atwood'un 1991 yılında Oxford Üniversitesi'nde verdiği dersleri içerisinde toplar. Atwood, wendigoları özellikle Kanada'ya özgü bir canavar olarak görür. "Wendigoların topraklarında" önemli olan "tanıdığın kişiler değil, yediğin kişilerdir."[45] Atwood'un yarattığı wendigolar, buzdan bir kalbe sahip, anormal derecede güçlü, devasa ve cinsiyetsiz "ruhani birer varlık"tır.[46] Wendigolar kışın, açlığın ya da spiritüel bencilliğin vücut bulmuş halleri olarak görülürler ve özünde, üçü de birbiriyle bağlantılıdır: kış, açlığa ve bu suretle de bencilliğe mahal veren kıtlık dönemidir.[47] Atwood, edebiyata yansımış wendigoları üç gruba ayırır: Birincisi, "çevresel şartların tezahürleri" veya "mekânın ruhları"; ikincisi, birer haberci ya da kişilerin kaderlerinin bir sonucu ("eğer yenirsen" der Atwood, "senin için üzülemeyiz çünkü bu mutlaka senin yüzündendir") ve üçüncüsü ise "kahramanın ruhunun, içsel yaşamının birer parçasının görünür hale getirilmesi"dir.[48]

Atwood, *flashback* tekniği kullanılarak anlatılan bir kıyamet sonrası kurgusu olan *in Oryx and Crake* (2003) isimli romanında, isimlerini hiç kullanmadan wendigolardan bahseder. Kendisini "Kardan Adam" olarak adlandıran Jimmy, dünya üzerindeki son insandır. En yakın arkadaşı Crake'i ve beraber aşk üçgeni içinde bulunduğu hayatının aşkı Oryx'i özlemektedir. Yavaş yavaş açlıktan ölmek üzeredir ve Atwood zaten wendigolaşmış bir dünyada onun da bir wendigoya dönüştüğünü ima etmektedir. Kardan Adam, Crake'in kullanan kişiye cinsel güç sağlaması için geliştirilen ancak kullanan herkesi öldüren bir ilaç olan Blysspluss'ı bırakması için yardım etmiştir. İsmi hem Kocaayak'ı hem de wendigolar ile vücudu ve buzdan kalbi ile bir wendigoya benzetilen Kardan Adam,

45. Margaret Atwood, *Strange Things: The Malevolent North in Canadian Literature,* Oxford, 1995, s. 9.
46. A.g.e., s. 66.
47. A.g.e., s. 67.
48. A.g.e., s. 73-4.

dünyanın ona sunduğu her şeyi tüketmektedir. Jimmy kitapta sayısız kere doyumsuz bir biçimde aç olarak tasvir edilir. Kendisinin aynı zamanda, genetikleri değiştirilmiş pasif yaratıklar olan Crakerların öğretmeni ve spiritüel lideri olduğu ortaya çıkar. Tüketimde aşırıya kaçma tehlikesiyle karşı karşıya olan bir toplum, bir wendigo tarafından ele geçirilmiştir.

Kanada yerlisi bir oyun yazarı olan Daniel David Moses, wendigoları *Brébeuf's Ghost* (2000) isimli oyununda sömürgecilik için bir metafor olarak kullanmaktadır. Oyunun başlığı Huronların Cizvit misyoneri olan ve 1649'da İrokualar tarafından bir ritüel için işkence görerek şehit edilen Aziz Jean de Brébeuf'a atıfta bulunmaktadır; İrokualar, Brébeuf'u öldürdükten sonra kanını içmiş ve kalbini yemişlerdir. Hayaleti, oyunda birkaç kez karşımıza çıkar. Kendisi şimdi Kanada'nın koruyucu azizi ve ülkenin tarihindeki en önemli misyoner olarak anılır. Oyunda İrokualarla, özellikle de Mohavklarla savaşta olan Nipissing Gölü'ndeki küçük bir Ojibva grubu, wendigoların etkisi altında olduğu düşünülen Avrupalı misyonerler ile mücadele ederken kötü kış şartları içerisinde hayatta kalmaya çalışmaktadır. Şaman Kara Yıldız, Şef Ateş Bulutu ve onların çocukları ile kadınları grubun temelini oluşturmaktadır ve bu iki adam, grup içerisindeki anlaşmazlıklarla, Mohavklardan kaynaklanan tehlikelerle, hava durumunun ve yiyecek kıtlığının açtığı problemlerle ve Kanada'daki kış ile nasıl mücadele edileceğini bilmeyen ancak bütün yerlileri Hıristiyan yapmaya çalışan yabancılarla mücadele etmeye çalışırlar. "Kara Cüppeliler" olarak bilinen Cizvit misyonerleri Peder Noel ve yardımcısı Pierre'den oluşmaktadır; ilki kendini işine adamış ancak yavaş yavaş delirmekte olan bir rahip, ikincisi ise henüz rahip olamamış ancak yerlilere karşı daha sempatik ve anlayışlı bir rahip yardımcısıdır.

İrakualardan çok, kış geldiğinde peşlerine düşecek olan yamyam ruhlardan korkmaktadırlar. Brébeuf'un oyuna ismini veren hayaleti, Peder Noel'e görünür ve ona parlayan, kanlı bir kalp sunar. Rahip, kalbi yer ve bir wendigoya dönüşür. "Hayali bir kar fırtınası" sırasında, grubun çok az erzakı kalmıştır ve yoğun bir açlık çekmektedirler. Pierre'in bir yamyam olduğunun ve savaşçılardan birinin karısını öldürerek yediğinin ortaya çıkmasının üzerine grup tarafından öldürülür.[49] Peder Noel ise kampın bulunduğu yere döner ve bebeklerden birini kaçırır. Gruptaki diğer kişiler, onun

49. Daniel David Moses, *Brébeuf's Ghost,* Toronto, 2000, s. 101, 105.

bir buzun içine düştüğünü ve öldüğünü düşünürken yaşadığı ortaya çıkar; Peder gölün kenarında gizlenmiş avlanmaktadır. Bir savaşçının boğazını keser ve daha sonra, yağmur ve sisle sırılsıklam olmuş başka bir gecede kadınların bulunduğu çadırlardan birine saldırır. Yüzü kana bulanmış bir şekilde çıkan Peder Noel, sonunda savaşçılar tarafından yakalanır. Yeni şaman boğazını kestiği sırada, kara sinekler gelir ve "kemiklerinin üzerinden etlerini yerler ve onu hayaletin bir kopyasına dönüştürürler".[50]

Cizvit'in ölümü, gruba yapılan wendigo saldırılarının da sonunu getirir. Moses, Cizvitleri gerçek wendigolar olarak görmektedir, varlıkları yerlilerin kültürleri ve sağlıkları için bir kıyamet niteliğindedir. Kanadalılar, Brébeuf'un geride bıraktığı mirasla lanetlenmişlerdir; Avrupalıların yerlileri istihlak ettiği miras ile. Moses'ın oyununa benzer şekilde, Boyden'ın *Three Day Road* (2005) isimli romanındaki wendigolar da Kanada yerlilerine karşı beyazların uyguladığı sömürgeci şiddet için bir metafor görevi görmektedir.

Gelecek sene Kanada'da yine wendigolar ile ilgili başka bir oyun ortaya çıkmıştır. Ojibve bir yazar, sanatçı ve film yapımcısı olan Armand Garnet Ruffo, ilk olarak 2001 yılında *The Windigo Tale* isimli bir oyun yazmış ve sahneye uyarlamıştır. Bu oyunla CBC Sanat Performans Ödülü'nü kazanan Ruffo, oyunu 2010 yılında bizzat kendisi sinemaya uyarlamıştır. Tomson Highway'in *Kiss of the Fur Queen* isimli romanı gibi, Ruffo'nun oyunu da yerli yatılı okullarının Kanada yerlileri üzerindeki etkisinin bir analizi ve eleştirisidir. Ruffo, oyunda iki farklı hikâye anlatır: Yerli bir büyükbaba olan Harold, risk altındaki torunu Curtis'i kuzeye giden bir yolculuğa, ailenin karanlık sırlarının ortaya çıkacağı yere götürür. İzole bir köyde on beş yıl boyunca izini kaybettiren Lily, annesi Doris'in evine döner ve geçmişlerinde ona musallat olan bir wendigoyla savaşmaları gerektiğini fark eder. Film hem sistemin kendisindeki hem de yerlilerin çocuklarının zorla asimile edilmesindeki tehlikeleri ortaya koymaktadır. Russo şöyle der:

> Yerlilerin çocukları nesiller boyunca, kelimenin tam anlamıyla ailelerinden koparılmış ve genellikle vahşice, Avrupa-Kanada toplumuna asimile olmaya zorlanmışlardır. Fiziksel ve cinsel istismarlara dair birçok hikâye vardır... Benim hikâyem ise adını, Ojibve mitolojisindeki doyumsuz, yamyam bir yaratık olan windigo *manitou*'dan* almaktadır; çünkü ben

50. A.g.e., s. 136.

o okullarda yapılan şeylerin insanların ruhlarının bir çeşit tüketimi olduğunu düşünüyorum. Elbette ki bunun yalnızca didaktik bir anlatım olmasını istemedim, bu yüzden hikâyeyi hem gizem hem de bir çeşit hayalet hikâyesi olarak kurguladım.[51]

Kuzey Amerika yerlilerinden olan yazarların, sanatçıların ve film yapımcılarının wendigoların yamyamlıklarını, Kanada tarafından yerlilere dayatılan politik, sosyal ve kültürel baskılar için olduğu kadar, Avrupalıların Kanada'daki yayılmacı politikalarının ortaya koyduğu tüketici tavra dair bir metafor olarak kullandıklarını tekrar tekrar görmekteyiz.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki birçok yazar da yarattıkları kurgularda wendigolara yer vermektedirler ve bunlar yalnızca korku yazarları değildir. Winona LaDuke, *Last Woman Standing* (1997) isimli kitabında, wendigoları gözü doymaz sömürgeciliğe ve Avrupalıların gelişinden kaynaklanan baskının içselleştirilmesine dair politik bir metafor olarak kullanır.[52] Louise Erdrich'in 1998 tarihli romanı *The Antilope Wife* yamyam insanlar, wendigo efsanelerinin tekrar anlatılması ve hatta wendigo köpekler de dahil olmak üzere farklı çeşit wendigolarla doludur. Hepsi de et yeme arzusu kadar ruhsal bir açlık da duymaktadırlar.[53]

Stephen King de wendigolara eserlerinde yer vermiştir; örneğin *Hayvan Mezarlığı* isimli romanındaki korkutucu motiflerin kaynağı olan canavarlar wendigolardır. Jud, Louis'e Micmac Mezarlığı'nın devamı gibi olan hayvan mezarlığının lanetli olduğunu söyler: "Micmac'lar Stanny B'nin büyükbabasına artık kullanmadıkları mezarlıktan söz etmişler. Wendigo toprağı bozduğu için kullanmıyorlarmış orasını."** Daha sonra Jud, Micmac Mezarlığı toprağında ailesi tarafından hayata döndürülen Timmy Baterman geri döndüğünde onda "yanlış bir şeyler" olduğunu söyler; "bir wendigo tarafından ele geçirilen" bir kişi için kullanılabilecek başka bir tanım yoktur. Daha sonra Louis, wendigonun evinin elli altmış metre yakınlarından geçtiğini düşünerek panik-

* Algonkin Kızılderilileri için "ulu ruh" anlamına gelen mitolojik bir varlıktır. (ç.n.)

51. "Armand Garnet Ruffo's Award-winning Movie 'A Windigo Tale' Selected for Ontario Film Festivals", https://newsroom.carleton.ca, 9 Eylül 2010.

52. Winona LaDuke, *Last Woman Standing*, Minnesota, 1997.

53. Louise Erdrich, *The Antelope Wife*, New York, 1998.

** Stephen King, *Hayvan Mezarlığı*, Çev. Mehmet Harmancı, Altın Kitaplar, 2020 (26. Basım), s. 145. (ç.n.)

lemeye başlar: "...insana dokunduğu anda yamyama çeviren yaratık."* Ölen oğlu Gage'in Micmac Mezarlığı'ndan kalkıp Jud ve Louis'in karısını öldürmesinden sonraki sabah uyandığında Louis, "Wendigoydu o, kendisini yalnız yamyama değil, yamyamların babasına da çevirmişti"** diye düşünür. Bir önceki gece, Gage'i gömdüğü sırada bir wendigo gördüğünü hatırlar:

> Ağaç yığınının ardında derisi çatlamış bir sürüngen sarısı, gözleri sis lambaları gibi iri, kulaklarının yerinde büklüm büklüm boynuzları olan wendigo vardı. Bir kadının doğurduğu dev bir sürüngen.***

King'in wendigoları, geleneksel wendigolardan daha farklıdırlar; geleneksel wendigolarda boynuz ya da sarı sürüngen derisi bulunmaz, onlar birer kertenkele değildir. Ancak King, büyük kriz anlarında kötü seçimler yaptığımız ve sonucun genellikle bize en yakın olan insanlar için tehlikeli ve ölümcül olduğu anlardaki wendigoların özlerini yakalamayı başarır. Tarihte, wendigoların isimlerinin geçtiği olayların çoğunda önce kendi ailelerine, eşlerine ve çocuklarına saldırdıkları bildirilir. Tıpkı insan etini yemenin kıtlık zamanlarında açlığa son vermeyi vaat etmesi ancak kişiyi bir yamyama dönüştürmesi gibi, Micmac Mezarlığı'nın ima ettiği ikinci yaşam da kedere ve ayrılığa son vermeyi vaat eder; gömülen kişinin bir canavara dönüşmesi ve sevdiği insanları yemesi pahasına da olsa.

Kitabın takriben daha yeni bir uyarlaması olan *Hayvan Mezarlığı* (2019), Creed ailesinin bütün üyelerinin bir bir dirildiklerini ve canavara dönüştüklerini, daha sonra ise kendini aile arabasına kitleyen iki yaşındaki çocuğu ölümle tehdit ettiklerini anlatır. Wendigolarla hiçbir münasebetin sonu iyi bitmiyor. Bunun yanı sıra Bernice M. Murphy, *Cinnet* romanını da bir wendigo hikâyesi olarak değerlendirir. Çıldırmış bir adam, kar yüzünden mahsur kalmış ailesini öldürmek ve yemekle tehdit etmektedir.[54] Wendigolar, isimlerinin geçmediği ancak açlığın ve deliliğin etkisinin hissedildiği metinlerde bile bulunabilir.

Diğer korku yazarları da çalışmalarında wendigolara yer vermişlerdir. Karaayak Amerikan yerlisi bir yazar olan Stephen Graham

* A.g.e., s. 331. (ç.n.)
** A.g.e., s. 355. (ç.n.)
*** A.g.e., s. 356. (ç.n.)
54. Bernice M. Murphy, *The Rural Gothic in American Popular Culture: Backwoods Horror and Terror in the Wilderness*, New York, 2013, s. 119.

Jones, *The Fast Red Road: A Plainsong* (2000) ve *All the Beautiful Sinners* (2003) isimli romanlarında wendigoları konu edinir. İkinci roman, kasırga meydana geldiği sırada yerli çocukları öldüren ve belki kendisi de bir wendigo olan Teneke Adam isimli bir seri katil ile ilgilidir.[55] Bird'ün yönettiği *Aç Gözlü* gibi, Jones'un wendigolar hakkındaki hikâyeleri de Kuzey Amerika yerlilerine ait bu miti Amerika Birleşik Devletleri'nin güneybatısına taşır. Wendigolar, Michael Jensen'ın 1799 yılında Hugh Lick'in Ohio Bölgesi'ndeki yerleşiminde geçen *Firelands* (2004) isimli romanında da yer değiştirmişlerdir.[56] Jensen, wendigoları kış gelince bölgedeki insanları yiyen, Delaware halkının kültürüne ait bir yaratık olarak kurgular. Sınırda yaşayan kasaba sakinleri yaratığın varlığını fark ederler ve kasabadaki herkes ölmeden ya da bir yamyama dönüşmeden önce onu yok etmeye çalışırlar.

Wendigolar şiirde de kendini gösterirler. Mizah yazarı Ogden Nash, 1936 yılında çocuklar için "The Wendigo" isimli bir şiir yazmıştır. Wendigoların Kanada'ya ait canavarlar olmasına rağmen, "Tonight, on Your Varenda" isimli şiirinde, Nash efsanevi veya kurgusal olan wendigolardan farklı bir yaratık kurgular.[57] Onun wendigolarının "buzdan ve çivit mavisi gözleri, sarı renk kanları ve dokungaçları" vardır.[58] Wendigoları konu alan diğer şiirlere İskoç/Kanadalı şair C. D. Shanly'nin "The Walker of the Snow" (1859), William Henry Drummond'ın Fransız/Kanada lehçesiyle yazdığı "The Windigo" (1901) ve George Bowering'in "Windigo" (1965) örnek verilebilir. Sonuncu şiir, wendigoların ceset yiyici özelliklerini tasvir etmeye en yakın olan şiirdir. Bowering'in wendigoları, "sert buzdan yapılmış" kalplere sahip, ormanda yaşayan ve ormanda kaybolanları yiyen, eskiden bir insan olan ama daha sonra bir canavara dönüşen[59] ve açlığın kişileştirilmiş hali olan canavalardır: "Kışları/ hep açtır onlar / ceset yerler."

Daha yakın bir zamanda ise wendigolar ekranlara da yansımışladır. Roger Darbonne'in (Paul Kiener mahlasıyla tanınır) yazdığı ve yönettiği Wendigo (1978), Algernon Blackwood'un kısa öyküsünün pek bilinmeyen bir uyarlamasıdır. Hikâyede, 1978'e kadar

55. Stephen Graham Jones, *The Fast Red Road: A Plainsong,* New York, 2000 ve *All the Beautiful Sinners,* New York, 2003.
56. Michael Jensen, *Firelands: A Novel,* New York, 2004.
57. Ogden Nash, "The Wendigo", *Windigo: An Anthology*, Colombo (Ed.), s. 127.
58. A.g.e.
59. George Bowering, "Windigo", *Windigo: An Anthology*, Colombo (Ed.), s. 187-91.

korku filmlerinde popüler bir motif olarak gördüğümüz üzere, avcılardan ve fotoğrafçılardan oluşan bir grup, efsanevi bir hazinenin gizlendiği eski bir yerli mezarlığının yakınında kamp kurdukları vahşi doğada Fransız-Kanadalı bir rehberin eşliğinde geziniyorlar. Yaptıkları şeyler yüzünden onları teker teker öldürecek olan bir wendigo ortaya çıkıyor. Yanlışlıkla bir wendigonun ortaya çıkmasına sebep olan avcılar hakkında diğer bir film ise 1995 yılında *Wendigo, Wrath of the Wendigo* ve *Frostbiter: Wrath of the Wendigo* isimleriyle vizyona girmiştir. Kasıtlı olarak düşük bütçeli filmler yapan Troma Entertainment stüdyoları tarafından üretilen bu film, wendigolardan ziyade *slapstick* ve B-film türlerine daha çok şey borçludur ki burada wendigolar, başkahraman ve kız arkadaşı kapanış jeneriği gelmeden canavarı nasıl öldüreceklerini anlayana kadar diğer aptal karakterleri öldürmesi için "haftanın canavarı" olarak seçilmiş karakterlerdir.

İlk vizyona girdiğinde pek bir gişe başarısı elde edememiş olsa da eleştirmenlerce fazlaca beğenilen Antonia Bird'ün yönettiği *Aç Gözlü* (1999),1847 yılında, Meksika-Amerikan Savaşı sırasında, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Sierra Nevada Sıradağları'nda geçmektedir. Diğer metinlerde de olduğu gibi burada incelenen şey, wendigoların hem geleneksel bir canavar hem de sömürgecilik için bir metafor olmalarıdır; bu filmde ise bu metafor, Amerikan yerlilerine boyun eğdirmeye çalışan ve Amerika Birleşik Devletleri'nin güneybatı topraklarını Meksika'nın elinden savaş yoluyla almaya çalışan Açık Kader* düşüncesiyle ortaya konulur. Filmde, bir asker olan John Boyd, şans eseri hayatta kaldığı bir savaşta, korkaklığını örtbas etmek adına, askerlik görevini tamamladığı için ödüllendirilir. Önemli yerlerden uzak tutulmak amacıyla az kişinin bulunduğu, izole bir askeri yerleşke olan Spenser Hisarı'na "terfi" adı altında gönderilir. Orada olduğu sırada, İskoç asıllı Amerikalı bir asker olan Colquhoun ortaya çıkar ve grubuyla beraber pusuya düşürüldüğünü, ormanda kaybolduğunu söyler. Virginia'dan Kaliforniya'ya yolculukları sırasında rehberlik ettiği bir grupla, sekizinci bölümde incelenecek olan Donner Topluluğu gibi, dağlarda mahsur kalmışlardır. Gruptaki kişilerin, hayatta kalmak için ölenlerin bedenlerini yemek zorunda kaldıklarını söyler:

* (İng.) *Manifest Destiny*, Amerika Birleşik Devletleri'nin sınırlarının batıya, Pasifik'e ve daha da ilerisine doğru genişlemeye devam edeceği düşüncesidir. (ç.n.)

Jones'un öldüğü gün, gruptan ayrılmış odun topluyordum. Yetersiz beslenmeden dolayı bitkin düşmüştü. Geri döndüğümde gruptaki diğer kişiler Jones'un bacaklarını pişiriyorlardı. Orada olsaydım onları durdurabilir miydim? Bilmiyorum. Ancak... o mağaranın içine adımımı attığım anda... pişmiş etin kokusu... Tanrı'ya şükrettim; ama daha sonra işler çığırından çıktı. Ben tutumlu bir şekilde yiyordum, diğerleri öyle değildi. Et, bize bir hafta bile yetmedi; tekrar karnımız acıkmıştı. Ancak bu sefer, bu farklı bir açlıktı. Daha ağır... daha vahşiydi.

Gruptakiler yemek için diğerlerinin ölmesini beklemektense birbirini öldürmeye ve yemeye başlamıştı.

Spenser Hisarı'nda eşiyle beraber yaşayan Amerikan yerlisi rehberlerden biri olan George, John Boyd'u wendigolar konusunda isimlerini dile getirerek uyarır. Askerlerden biri olan Albay Hart, Boyd'a, George'un söylediklerini çevirir:

"Ne oldu, George?"
"Wendigo."
"Bu, kuzeydeki yerlilere ait eski bir mit. Bir insanın etini yiyen başka bir insan... Genelde düşman oluyorlar... ve ımm, o şey, ımm, insanların güçlerini, özlerini, ruhlarını çalıyor... ve ımm, açlıkları doyumsuz, tatmin edilemez bir hal alıyor... ve ne kadar yerlerse o kadar daha yemek istiyorlar. Ne kadar yerlerse o kadar güçleniyorlar."
"George, insanlar hâlâ böyle şeyler yapmıyor, değil mi?
"Beyazlar, her pazar İsa'nın bedenini yiyorlar."

İkinci bölümde de görüldüğü üzere, George wendigoların ceset yiyiciler dünyasının bir parçası olduklarını açıklamak için komünyon ayinine atıfta bulunuyor. Ancak wendigolar, yalnızca güneybatıya ait bir canavar değildir; Bird sayesinde Kuzey Kanada, Nevada ve Kaliforniya'ya kadar taşınmışlardır.

Spenser Hisarı'ndakiler, Colquhoun'un hikâyesini araştırmaya koyulurlar ve grubun kalanını yiyen kişinin o olduğunu ve bir wendigoya dönüştüğünü öğrenirler. Bunun üzerine yalnızca kendisi ve Boyd kalana kadar, hisardaki herkesi öldürüp yemeye başlar. Boyd, Colquhoun'u öldürür ama Colquhoun, onu wendigo ruhuyla lanetlemiştir bile. Film, wendigo mitini Donner Topluluğu'nun tarihi ve hayatta kalmak için gösterdikleri yamyamlığı birleştirerek Açık Kader düşüncesinin bir eleştirisini ortaya koymaktadır. *Aç Gözlü*'de, Bird'ün yarattığı wendigo yerlilerin kültürlerinde olan canavarlardan değildir; en azından o canavarın ruhuna sahip ya da

kendisi değildir. Corinna Leonhardt, *Aç Gözlü*'nün wendigoları ticarileştirdiğini ve Avrupa-Amerikan vampirizmiyle harmanladığını savunmaktadır. Sonuç olarak film, wendigo mitini "popüler Avrupa-Amerikan sinema geleneklerine adapte etmiş ve uyarlamıştır".[60] Colquhoun, yerlilerin mitolojisine olduğu kadar *Dracula* ve Donner Topluluğu'na da çok şey borçludur.

Larry Fessenden'in *Wendigo* (2001) isimli filmi ise wendigo efsanesine saygılı ama garip bir uyarlama sunuyor. İki alkolik ebeveyn ve dışlanmış küçük bir çocuktan oluşan bir aile, Catskills'te bir kulübe kiralamaya karar verir. Açılış jeneriğinde birçok çocuk oyuncağı gösterilmektedir. Miles (Erik Per Sullivan), arka koltukta oturmuş bir kurt adamı ve bir Mazinga'yı (*Shogun Warriors*'a ait bir Japon oyuncağı) birbiriyle dövüştürmektedir. Burada ikisinin de dönüşebilen ve liminal yaratıklar olduğunu belirtmemiz gerekir; iki oyuncak da tıpkı wendigolar gibi, iki kategori arasında şekil değiştirirler. Filmde hikâye genellikle Miles'ın bakış açısından anlatılır. Ebeveynler, George (Jake Weber) ve Kim (Patricia Clarkson), ön koltukta bir tartışma içerisindedirler. O sırada bir geyik arabanın önüne atlar, araba ona çarpar ve George panik içinde frene basmasına rağmen geyik ölür. Daha sonra ormandan üç avcı çıkar ve geyiği öldürdükleri için aileye kızar. Küçük bir tartışma yaşanır ve avcılar, arabayı saplandığı kardan çıkarmaya yardımcı olurlar; belli belirsiz birkaç tehdit savurduktan sonra oradan ayrılırlar, böylece aile bir çekici çağırmak durumunda kalır.

Çekici arabayı kardan çıkardıktan ve aile kiraladıkları kabine ulaştıktan bir gün sonra, Kim alışveriş yapmak için Miles ile beraber yakınlardaki bir kasabaya doğru yola çıkar. Miles, orada bir yerli (Lloyd Oxendine) ile tanışır. Yerli ona oyulmuş bir wendigo figürü verir, wendigoların ne olduğunu açıklar ve Miles'ı onlara karşı dikkatli olması konusunda uyarır. Dükkândaki başka hiç kimse adamı göremiyordur ve kasadaki kadın, Kim'e burada çalışan tek kişi olduğunu söyler (ve sonra figür için fazladan üç dolar talep eder).

60. Corinna Lenhardt, "Wendigos, Eye Killers, Skinwalkers: The Myth of the American Indian Vampire and American Indian 'Vampire' Myths", *Text Matters*, VI/6, 2016, s. 203.

Larry Fessenden'ın yönettiği *The Wendigo*'da (2001),
Miles'ın hayalinde ölen bir avcının başında duran bir wendigo.

Mağdur durumda olan avcılardan biri Otis (John Speredakos), kulübenin penceresinden ateş eder ve baba oğul kızak yaptıkları sırada George'u vurur; Kim ise onu aceleyle yerel hastaneye yetiştirir. Şerif Tom Hale (Christopher Wynkoop), haberi aldığında Otis'i sorguya çeker ve o da Otis tarafından vurulur. Bu sırada Miles, ku-

lübeye ve ormana musallat olan (ya da en azından Miles'ın hayalinde) bir wendigodan kaçmak için ormanın içinde koşturmaktadır. Wendigo, ailenin yol üzerinde çarptığı geyiğin insanlaşmış halini temsil etmektedir; bir canavar olduğu kadar bir kurban da olan doğanın ruhunu sembolize eder. Canavar en sonunda Otis'ten intikamını alır; ancak filmin sonu kasten belirsiz bırakılmıştır ve seyirciler, ailenin akıbetinin ne olduğu ya da wendigonun gerçek mi yoksa Miles'ın hayal ettiği bir yaratık mı olduğu sorularına yanıt bulamazlar. Blackwood gibi, Fessenden de wendigoların insan yiyen yönünü ortadan kaldırır. Filmde hiçbir yerde wendigoların et yiyen bir canavar oldukları ya da yamyamlığa ilham verdikleri öne sürülmemektedir.

Wendigolar Var Olmaya Devam Ediyor

Wendigolar hayattalar, iyi durumdalar ve yeni şekillerde var olmaya devam ediyorlar. Shawn Smallman, George R. R. Martin'in *Buz ve Ateşin Şarkısı* isimli serisinde ve ona dayanan HBO dizisi *Taht Oyunları*'nda yer alan Ak Gezenler'i, wendigoların en son tezahürü olarak görmektedir: Buzdan kalpleri vardır, kuzeyden gelirler ve kışı ve ölümü de yanlarında getirirler.[61] 2020 yılında Los Angeles merkezli avangart performans topluluğu The Industry, Los Angeles State Historic Park'ta, bölgeye özgü, *Sweet Land* isimli bir opera sahneledi. Bu post-endüstriyel, retro fütüristik opera "Amerikan tarihindeki şiddeti ve toplulukların asimile edilişini ortaya koymak için Amerika'nın kuruluşunu ve batıya doğru genişlemesini* konu alan anlatıları yeniden canlandırır."[62] Kore asıllı Amerikalı aktris Sharon Chohi Kim'in canlandırdığı, beyaz, siyah ve gri kürkle kaplı ve başının arkasında kocaman, dişle dolu bir ağız olan Wiindigo adlı bir karaktere de yer vermektedir.

Kanadalı şair George Bowering, wendigoları "buzun üzerinde uzun bir gölge" olarak tanımlar.[63] Elbette ki uzun gölge sıfatı kullanılmaya devam edilmektedir; ancak Bowering, aynı zamanda kış aylarında yaşanan açlık korkusuna ve birçok ülkede görülen gıda kıtlığı tehlikesine atıfta bulunuyordu. Wendigolar, açlık, yenme ve tabu olan bir şeyi yeme korkusunun akıldışı tezahürleridir. Yine

61. Smallman, "*Dangerous Spirits*", s. 73.
* (İng.) *Westward expansion.* (ç.n.)
62. Bkz. "Sweet Land", https://theindustryla.org, 16 Aralık 2020.
63. George Bowering, *The Gangs of Kosmos,* Toronto, 1969, s. 28.

de Margaret Atwood'un da söylediği gibi, Kanada edebiyatının wendigolara yaklaşımı "yirminci yüzyılın sonlarında ortaya çıkan geleneksel canavarları insanlaştırmanın projesi"nin bir parçası olmalarından ibarettir.[64] Bu bağlamda, wendigolar edebiyatta Grendel'e (en azından John Gardner'ın yeniden yazdığı versiyonunda) ve Anne Rice'ın vampirlerine benzer.

64. Atwood, *Strange Things*, s. 69.

12 Mart 2020'de *Sweet Land* isimli operada
Wiindigo karakterini canlandıran The Industry topluluğu üyesi
Sharon Chohi Kim.

Belki de bunu en iyi şekilde James B. Waldrum, Wendigo Psikozu'nun bir analizi ve çürütmesi olarak yazdığı *Revenge of the Windigo: The Construction of the Mind and Mental Health of North American Aboriginal Peoples* adlı kitabında, "Wendigoların intikamı, somutlaştırılmış bir şekilde, bizi yemek için geri dönmek değildir; daha ziyade, gerçek olarak kabul ettiğimiz ve bize yol göstereceğine inandığımız hatalı fikirlere karşı gösterdiğimiz ısrar ve inattır" sözleriyle açıklar.[65] Başka bir deyişle, bizler de ölü fikirlerin, kalplerimizi buza dönüştüren fikirlerin yiyicisi haline geliriz.

Bu nedenle wendigolar, yalnızca birer mit veya ruh değil, bir fikirdir. Sömürgeciliğe (yamyamlık gibi) karşı bir tepki niteliğindedir ki bu da bizim bir sonraki bölüme geçiş yapmamızı sağlar. Amerikan yerlisi bir yazar ve profesör olan Jack D. Forbes, *Columbus and Other Cannibals* (1979) isimli metninde, wendigoları fiili sömürgecilik deneyimini açıklayan bir kavram olarak görür. "Benim tanımımca yamyamlık, birinin bir başkasının hayatını kendi özel amacı veya kârı için tüketmesidir."[66] Wendigolar, açlık ve yamyamlığın kültürel ruhları değildir. Cizvit misyonerleri, Columbus, hacılar ve Yeni Dünya'ya adımını atan diğer kişiler wendigolardır aslında; onlar, başkalarının hayatlarını tüketmişlerdir. Avrupalılar Yeni Dünya'yı keşfetmeye başladıklarında her iki tarafta da bulunan yamyamlar vardı; bazıları metaforik, bazıları gerçek... Ancak her ikisi de "onlar"ın ölü yiyici oldukları algısını destekliyordu. Bu düşünceyle, bir sonraki bölümde gerçek yamyam hikâyelerine geçiyoruz.

65. James B. Waldram, *Revenge of the Windigo: The Construction of the Mind and Mental Health of North American Aboriginal Peoples,* Toronto, 2004, s. 320.
66. Jack D. Forbes, *Columbus and Other Cannibals,* New York, 1979, s. 24.

Yedi
İnsan Yamyamlar

"Herkes kendi teammüllerinin dışında kalanı barbarlık olarak adlandırabilir. Aklın kurallarına uyarak barbar diyebiliriz yamyamlara, ama bize benzemiyorlar diye barbar diyemeyiz onlara; çünkü barbarlıktan yana onları her bakımdan aşmaktayız."

Michel de Montaigne,
"Yamyamlar Üstüne"*

Kitabın bu noktasına kadar genellikle ceset yiyen efsaneler, canavarlar ve hayvanlar üzerinde durduk. Bu ve bundan sonraki bölümde, insanları ceset yemeye iten motivasyon üzerinde duracağız. Aswangların, wendigoların ya da hortlakların yokluğunda, bizleri yamyamlık yapmaya iten koşullar nelerdir? İnsanları ceset yemeye sürükleyen şey nedir?

* Michel de Montaigne, *Denemeler*, Çev. Sabahattin Eyüboğlu, İş Bankası Kültür Yayınları, (43. Basım), 2021, s. 148. (ç.n.)

An Intellectual History of Cannibalism isimli kitabında Romanyalı filozof ve siyaset bilimci Cătălin Avramescu, Yunanların ve Romalıların yamyam canavarları (ve yamyam insanları) toplumun kenarında konumlandırdıklarını yazar.[1] "Burada" yaşayan yamyamlar tehlikeli ve korkutucudurlar; ancak yamyamların çoğu "orada" yaşarlar, bu da –gerçek ve mecazi anlamda– medeniyetin uzak sınırında yerler anlamına gelir. O zamandan beri hemen hemen her Batı kültüründe de durum böyledir. Ölü yiyiciler hep oradadır.

Hem tarih hem de popüler kültür içerisinde yamyamlık büyük ilgi görüyor gibi görünmektedir. 2016 yılında San Diego'daki Museum of Us [İnsan Müzesi], "Yamyamlar: Mitler ve Hakikat" isimli bir sergi açtı.[2] Müze, böylesi bir sergide gösterilmesi beklenen katliam, adam kesme veya müstehcenlik gibi konulara odaklanmak yerine, yamyamlığın insan kültürü içindeki farklı tezahür biçimlerini interaktif sergi formatında incelemeyi seçti. Örneğin bir eczane, tıbbi yamyamlık tarihini gösterdi. Gemi enkazlarının ve batan gemilerden kalanları konu alan ve kimin yenileceğine dair kararların nasıl alındığını gösteren, hatta grubunuzda kimin yeneceğini görme imkânı sunan (çöp çekerek; en kısa olanı çeken yenecek ve en kısa ikinci çöpü çeken de onu öldürmek zorunda olacaktır) bir oda da vardır. Donner Topluluğu, 1972'de mahsur kalan Uruguaylı rugby takımının ve hayatta kalmak için yapılan diğer yamyamlık hikâyelerinin anlatımları, hepimizin yamyamlardan geldiğinin kanıtı olarak sergide sunulmuştur.

İlginç bir şekilde, yan yana duran sergi salonlarının tam ortasında dev bir Süper Doktor oyunu duruyordu. Oyunda gerçek boyutlardaki bir insan figürünün içinden organları çıkarmak için dev cımbızlar kullanılıyordu. Organ yendiğinde vücuda vereceği kalori miktarı üzerlerinde yazılmıştı. Oyunun orijinalini çok seven beş yaşındaki çocuğum, figürün kalbini, karaciğerini ve kaslarını çıkarırken pek eğlendi. Sergi bilgilendirici, ilgi çekici ve lezizdi (şakamı mazur görün); ancak Süper Doktor oyunu, hayatta kalmak için yapılan yamyamlık olayını biraz önemsizleştirmiş gibiydi, yine de eğlenceliydi. Sergiyi tuhaf ama ilham verici buldum. Serginin ilk yapıldığı yaz boyunca biletler her gün tükendi. İlk gidişimizde güneşli bir cumartesi günü birçok insan yamyamlığı keşfetmek için dışarı çıkmıştı.

1. Cătălin Avramescu, *An Intellectual History of Cannibalism*, New Jersey, 2009, s. 9.
2. Bkz. "San Diego Museum of Man, Cannibals: Myth and Reality", https://museumofus.org, 16 Aralık 2020.

Sigmund Freud din üzerine yaptığı tartışma yaratan *çalışması Bir Yanılsamanın Geleceği*'nde, ensest ve öldürme arzusu gibi içgüdüsel tüm istekler arasında "yalnızca yamyamlık evrensel olarak yasaklanmış ve –psikanalitik olmayan bir bakış açısından bakıldığında– tamamen ortadan kalkmış gibi görünmektedir"[3] der. Başka bir deyişle, insanlığın diğer tüm karanlık dürtüleri hoş gördüğünü ancak yamyamlığı evrensel olarak yasaklamış olduğunu düşünmektedir. Gel gör ki Freud yanılıyordu. Bazı toplumlarda ölü eti yemenin, izin verilmek bir yana, zorunlu kılındığı durumlar vardır. Bu bölümde, büyük ölçekli kültürel yamyamlığın gerçekleşip gerçekleşmediğini konuşacak, farklı yamyamlık türlerini ele alacak ve daha sonra çoğunlukla hayatta kalmak için yapılmış olan tarihi yamyamlık örneklerini inceleyeceğiz.

Yamyamlar Gerçekten Var mı? (Evet, Evet Varlar)

William Arens'ın tartışma yaratan *The Man-eating Myth: Anthropology and Anthropophagy* isimli kitabı, yamyamlığın gerçek olduğuna dair "kanıtların eksik olduğunu", bunun Avrupa tarafından sömürgeciliği meşrulaştırmak için öne sürülen bir efsane olduğunu, antropolojinin yamyamına göre değişiklik gösterdiğini, hayatta kalmak için yapılan yamyamlığın gerçek ve "üzücü" bir durum olduğunu ve dünya üzerinde gerçekten yamyamlık yapan hiçbir toplumun olmadığını iddia eder.[4] Başlığın da ortaya koyduğu üzere, toplum tarafından onaylanan herhangi bir yamyamlık algısının bir efsane olduğunu ve var olmadığını savunur. Bireyler hayatta kalmak ya da psikopatik nedenlerle yamyamlık yapabilirler; ancak tarihsel olarak dünyada hiçbir zaman büyük ölçekli yamyamlık yaşanmamıştır.

Bilim insanları o zamandan beri, Arens'in yamyamlık hakkındaki çeşitli ilk ağızdan anlatılar sunan iddialarına ve yargılarına karşı çıkmışlardır. *Divine Hunger* isimli kitabında akademisyen Peggy Sanday, örnek olarak insanların neden diğer insanları yiyebileceği sorusuna üç farklı teori ile yaklaşır. Birincisi psikojeniktir (psikoseksüel bazı ihtiyaçların karşılanması); örnek olarak bir sonraki bölümde Jeffrey Dahmer'a bakabilirsiniz. İkincisi, hayatta

3. Sigmund Freud, *The Future of an Illusion*, Çev. James Strachey, New York, 1961, s. 13.

4. William Arens, *The Man-eating Myth: Anthropology and Anthropophagy*, New York, 1979, s. 172, 173, 175, 9, 10.

kalma yamyamlığı örneklerinde olduğu gibi materyalisttir; ölüleri yeriz çünkü yiyecek başka bir şey yoktur. Üçüncüsü hermeneutiktir; "yamyamlığı daha geniş bir kültürel yaşam, ölüm ve üreme döngüsünün parçası olarak kavramsallaştırmak" için ölüleri yeriz.[5] Dünya üzerinde bu üç yamyamlık türü de görülebilir.

Yamyamlık birçok farklı nedenden ötürü, birçok farklı bağlamda var olmuştur. Bir örnek vermek gerekirse Amerika Birleşik Devletleri'nin güneybatısındaki ve Meksika'daki Amerikan yerlileri iki nedenden dolayı yamyamlık uygulamışlardır. Yemeğe "mısır insan" ismini veren Hopiler, Zuniler, Pueblo Kızılderilileri ve Anasazilerin yanı sıra birçok topluluk, arkeolojik kanıtlarla desteklenen sözlü bir hayatta kalma yamyamlığı geleneğine sahiptirler; üzerlerinde insan dişi izleri olan kırık kemikler bulunmuştur mesela.[6] Bu topluluklar ritüel yamyamlığa, bir sosyal denetim amacıyla insanları kurban ederek katkıda bulunmuş olabilirler. İkinci bölümde de gördüğümüz gibi, tanrıları yemek ya da insanları dini bir ritüelin parçası olarak yemek, bir toplumu oluşturmak, sürdürmek ve desteklemek için somut bir araç haline gelir. Mısır insan hem kıtlık zamanlarında hem de bolluk zamanlarında bu durumun güneybatıda gerçekleşebilmesine yardımcı olmuştur.[7] Yamyamlık gerçekten vardır.

Yine de Arens'in haklı olduğu bir nokta vardı. Çoğu zaman yamyamlık, başkalarının olumsuz muamelelerini haklı çıkarmak için bir itham olarak kullanılmıştır. "Yamyam Kızılderili", Avrupalılar için ve özellikle New England'da o kadar korkunç ama beklenen bir figürdü ki hiçbir yamyamlık meydana gelmemiş olsa bile, yazarlar bunu rahatça kurgulayabilirlerdi.[8] Bu hayal gücünün elbette hem iyi yönleri hem de kötü yönleri vardır. Dünyayı keşfetmekte olan Avrupalılar, karşılaştıkları toplumların yamyam olduğunu düşündüler ve o toplumlar da Avrupalıların insan yiyiciler olduğunu varsaymışlardır. Amerikan yerlisi yazar Jack D. Forbes, wendigolarda, Avrupalı sömürgecileri metaforik (ama aynı oranda gerçek) yamyamlar olarak ele alır; tüketen, yiyen ve kötü etkilerini etrafa yayan yamyamlar olarak:

5. Peggy Sanday, *Divine Hunger: Cannibalism as a Cultural System*, Cambridge, 1986, s. 3.
6. Christy G. Turner ii ve Jacqueline A. Turner, *Man Corn: Cannibalism and Violence in the Prehistoric American Southwest*, Salt Lake City, 1999, s. 2, 461.
7. A.g.e., s. 462.
8. Carla Cevasco, "'This Is My Body': Communion and Cannibalism in Colonial New England and New France", *New England Quarterly*, LXXXIXl/4, 2016, s. 569.

> Wétikoların en ağır basan özellikleri, diğer insanları yiyebilmesidir; bu da onu bir avcı ve yamyam yapar. Bu, hastalığın özüdür. Her halükârda, Wétiko Psikozu çok bulaşıcı ve hızla yayılan bir hastalıktır. Başkalarını ele geçirdikleri veya yoldan çıkardıkları sırada wétikolar tarafından yayılır.[9]

Bu nedenle yamyamlar tüm bu sömürgecilikle yakından bağlantılıdır ve genellikle bir toplumun diğerine yapabileceklerinin bir örneği olarak, tüketim için hem gerçek anlamda bir öcü hem de metafor olarak kullanılırlar.

Sömürgeci Yamyamlar

Frank Lestringant, yamyam kelimesinin etimolojisini Arawaklara ait bir kelime olan ve *cariba* kelimesinin değiştirilmiş hali olan *caniba*'ya dayandırır. Bu, kişiler için kullandıkları "cesur olanlar" anlamına gelen bir kelimedir.[10] "Cesur olanlar", insan yiyiciler olarak görülürler. Bu nedenle "yamyam"* kelimesi, sömürge girişiminin bir parçası olarak dünya çapında kullanılan ve Amerika'dan ortaya çıkan Batılı bir kelimedir.[11] Bu kelime ortaya çıkmadan kullanılan kelime insan yiyen anlamına gelen "antropofagus" idi. 1544 yılında Jean-Alfonse de Saintange, Afrika halklarını Yeni Dünya'nın yerli halklarıyla ilişkilendirerek Afrikalılar için "yamyam" kelimesini kullandı.[12] On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde ise Güney Amerika "yamyam kıtası"[13] olarak algılanmaya başlandı; bu algı, yirminci yüzyılın sonlarına kadar kabul görmeye devam etti.

Çoğu kültürde yamyamlık vahşetle eşdeğerdir. A. W. Brian Simpson, yamyamlık ve hukuk üzerine yaptığı "The Orthodox Theory of the Nineteenth Century" isimli çalışmada, "Bir zamanlar evrensel olan yamyamlığın medeniyetin yayılmasıyla beraber kısıtlandığı anlaşılıyor" diye yazar.[14] Avrupalıların bakış açısından bakıldığında Avrupalılar uygardı ve bu nedenle, binlerce yıl önce yamyamlığı terk etmişlerdi; şimdi de uygarlığı dünyanın yabanıl bölgelerine getiriyorlardı. Herkes birinin yamyamıdır.

9. Jack D. Forbes, *Columbus and Other Cannibals,* New York, 1979, s. 49.
10. Frank Lestringant, *Cannibals: The Discovery and Representation of the Cannibal from Columbus to Jules Verne*, Çev. Rosemary Morris, Berkeley, 1997, s. 15.
* İngilizce karşılığı "*cannibal*"dır. (ç.n.)
11. A.g.e., s. 17.
12. A.g.e., s. 34.
13. A.g.e., s. 100-101.
14. A. W. Brian Simpson, *Cannibalism and the Common Law,* Chicago, 1984, s. 113.

1492 yılında İspanyol gemilerinden oluşan bir filoya saldıran Amerikan yerlilerinin solda resmedilen bir yamyamlık sahnesiyle beraber gravürü "Insula Canibalium", Caspar Plautius'un *Nova typis transacta navigatio* (1621).

Columbus'tan beri, Avrupalılar Amerika'yı yamyamların evi olarak görmüşlerdir. Montaigne meşhur makalesi "Yamyamlar Üstüne"de (yk. 1580), yamyam oldukları iddia edilen kişilerin kültürel bir pratik olarak düşmanlarının bedenlerini bir onur meselesi bağlamında yemelerini inceler ve onların "uygar" oldukları iddia edilen Avrupalılardan pek farklı olmadıklarını savunur. Montaigne, her toplumun "kendi kültürlerinden olmayan her şeyi barbarlık olarak nitelendirildiğini" belirtir.[15] Brezilya'daki Tupinambá toplumundan bahseder ve onların onur meselesi bağlamında toplum anlayışını sağlamak için tutsak kişileri kızartıp yediklerini iddia eder. "Bu durum" der, "insanların düşündükleri üzere yalnızca beslenme ile alakalı değildir."[16] İlginçtir ki Montaigne'nin argümanı Avrupa'nın yamyamlar kadar barbar olduğudur. Ancak onun bakış açısı, Yeni Dünya'yı (kelimenin her anlamıyla) kolonileştirme ve yamyamlaştırma yarışı içerisinde kayıplara karışmıştır.

15. Montaigne, *The Complete Works of Montaigne*, Kaliforniya, 1958, s. 152.
16. A.g.e., s. 155.

Bartolomé de las Casas'ın *Hispanos olim devastatarum per Regionum indicarum* kitabında bulunan, Theodor de Bry ve Joos van Winghe'ye ait "Kızılderililerin Kasabı" gravürü (1664).

Yamyamlık kavramı sömürgecilerin işine yaramıştır; çünkü bu sözümona suçluları, zalim birer barbar olarak atfedebilmektedirler: "İspanyolların, yerlileri köleleştirmek için onları yamyamlıkla suçladığına hiç şüphe yok" diye yazar Lewis Hanke, "yine de bazı yerlilerin yamyamlıkla atfedilmeleri için iyi bir sebepleri var gibi görünüyor."[17] Çoğu zaman Avrupalılar, başka nedenlerle kısıtlı bir biçimde yamyamlık yapan toplulukları yamyamlıkla nitelendirdiler. Bazı kültürel durumlar içerisinde ölüleri yemek aslında mantıklı bir eylemdir; her ne kadar modern okurlar bunu iğrenç bulsalar da.

Sömürgeciliğin atfettiği yamyamlık aynı zamanda sömürgecinin yenemeyeceğine dair bir anlatı da ortaya koyar. Yamyam, başkalarını gayet güzel bir şekilde yiyebiliyorken sömürgeci "yenmeyen" kişidir. "Sömürgeci kimliği, kendisi asla yenmeyecek olan ama 'diğerleri'ni yiyebilecek kişi olarak yaratılır; tıpkı sömürgecinin ifadesiz bakışlarının her şeyi görebilmesi ancak başkalarının o

17. Lewis Hanke, *Aristotle and the American Indians,* Londra, 1959, s. 4.

bakışları görememesi fikri gibi."[18] Sömürgeci özne, yamyam nesnedir. Bu ayrım, "yamyam yerli" figürü ile birlikte, daha sonra kültür, sanat ve edebiyat yoluyla da devam ettirilmiştir. Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe* isimli romanı, "yamyamların kasvetli efsanesine"[19] birçok katkıda bulunmuştur. Bu hikâyedeki yamyamlık örneği, Crusoe'nun kendisini bulduğu o adadaki yerli halkın uyguladığı gibi, aşağılık hissinden, yabanilikten ve cehaletten doğan bir seçimdir. Crusoe, Friday için bir keçi yavrusunu öldürüp, pişirip, ona servis ettiği zaman, Friday bir daha asla yamyamlık yapmayacağına yemin eder; bu da yerlilerin adada birbirlerinden başka yiyecek daha iyi seçeneklerinin bulunduğunu anlamadıklarını ve "kendilerinden üstün olanlar" tarafından alternatifler öğretilinceye kadar insan etini tüketmeye razı olduklarını ileri sürmektedir.

"Brazilya'daki Yamyamlar", Theodor de Bry'ın *Americae tertia pars* (1592) isimli çalışmasına ait bir gravür.

18. Val Plumwood, "Being Prey", *The Ultimate Journey: Inspiring Stories of Living and Dying*, James O'Reilly, Sean O'Reilly ve Richard Sterling (Ed.), San Francisco, 2000, s. 145.
19. Lestringant, *Cannibals*, s. 141.

Diğer taraftan, Afrika ve Latin Amerika'daki sömürgeleşen toplumlar da Avrupalı işgalcileri ölü yiyiciler olarak görmüştür. "On yedinci yüzyıl ve sonrasında, Senegambiya'dan Kongo'ya kadar Batı ve Orta Afrika'daki kültürel inançlar, Atlantik köle ticaretinin doyumsuzluğunu beyaz yamyamlık olarak açıklamıştır" der William D. Piersen.[20] Piersen, 1756'da köleliğe alınan ve Kuzey Amerika'ya gönderilen Olauhdah Equiano adındaki bir İgbo çocuğun bir köle gemisinin güvertesinde kaynamakta olan çaydanlıkları gördüğünü ve Avrupalıların yolculuk sırasında onu yemeyi planlayan yamyamlar olduğunu düşündüğünü yazar.[21] Piersen'a göre, bu dönemde Afrika'daki beyaz yamyamlık iddiası o kadar güçlüdür ki, Avrupalıların öpüşme geleneğinin Dahomey'de bunun yamyamlık eğilimlerinden kaynaklı olduğu, Avrupalıların yemek istedikleri şeyi tatmaya karşı koyamadıkları düşünülürdü.[22] 1839 yılındaki –Steven Spielberg'in de aynı isimdeki filminde anlatılan– meşhur Amistad isyanının nedenlerinden biri, gemideki Afrikalılara Amerikalıların onları yemeyi planladıkları söylenmesiydi.[23]

Köle ticareti sırasında yaşanan olaylara dair birçok anlatı, Afrikalıların Amerika'ya vardıklarında, hemen olmasa bile, eninde sonunda yeneceklerine nasıl inandıklarına odaklanır: "Kölelerin bedenlerini tüketmek, hırsın ve bencilliğin pek çok işaretinden yalnızca bir tanesiydi ve köle ticareti bağlamında, bu gemilerdeki insanlardan beklenilen ve onlara atfedilen bir eylemdi."[24] Avrupalılar tarafından barbarlıkla suçlamak adına atfedilen yamyamlık, bu yerli topluluklar tarafından Avrupalıların her şeyi tüketme heveslerini ifade eden belirleyici bir nitelik olarak kullanılmıştır. Sömürgeciler, insanlar da dahil olmak üzere temas ettikleri her şeyi tüketmektedirler.

Dahası, yamyamlık içsel, varoluşsal kötülüğün göstergesiydi. Birçok Afrika kültüründe yamyamlık, kötülük yapmak amacıyla insanları yiyen cadıların işiydi.[25] Böylece yamyam olarak algılanan Avrupalılar, yamyam oldukları için kötü olarak tanımlandıkları ve

20. William D. Piersen, "White Cannibals, Black Martyrs: Fear, Depression, and Religious Faith as Causes of Suicide among New Slaves", *Journal of Negro History*, LXII/2, 1977, s. 147.
21. A.g.e.
22. A.g.e., s. 148.
23. A.g.e., s. 149.
24. John Thornton, "Cannibals, Witches and Slave Traders in the Atlantic World", *William and Mary Quarterly*, LX/2, 2003, s. 281.
25. A.g.e., s. 280.

kötü oldukları için yamyam olarak tanımlandıkları bir kısır döngü içine girdiler. Belçika Kongosu'nda sömürgeci bir temsilci, bir askerlerin görevde başarılı olduklarına dair kanıt olarak öldürdükleri herhangi bir yerlinin sağ elini getirmelerini ister. Bunun sonucunda askerler sepetlerce el getirirler ki bu da beyazların, siyahilerin ellerini yediklerine dair bir mitin ortaya çıkmasına sebep olur. Söylentilerden biri, beyaz erkeklerin evlerindeki sığır eti olduğu iddia edilen konserve etlerin aslında siyahilerin ellerinden yapıldığı yönündeydi.[26] Sömürgeciliğin doğasında var olan zulüm ve fiziksel işkence, Avrupalıların Afrikalıların etlerini arzuladıkları ve yedikleri yönünde kanıtlar sunmuştur. Ölülerin yenmesi, emperyal şiddet deneyimine dayanarak gerçek olarak algılanmış ve aynı zamanda da Avrupa'nın Afrika'ya yaptıklarını açıklamak için metaforik anlamda yardımcı olmuştur.

Yamyamlığın Çeşitleri

Hiçbir toplum, birincil besin kaynağı olarak ölüleri yemeyi tercih etmemiştir. Aksine, yapılan yamyamlıkların arkasında her zaman bir sebep olmuştur. Lewis Petrinovich *The Cannibal Within* isimli kitabında yamyamlığı beş farklı kategoriye ayırır (sırasını biraz değiştirdim):[27]

1. Tıbbi yamyamlık (tıbbi sebeplerden dolayı cesetlerin bazı parçalarını tüketmek)
2. Defin yamyamlığı (defnetme amacıyla yakınlarımızı yemek)
3. Kurban verme yamyamlığı (tanrıları yatıştırmak, intikam almak ya da bir düşmanın sahip olduğu gücü kazanmak için yapılan yamyamlık)[28]
4. Siyasi yamyamlık (yakaladıklarını ve öldürdüklerini acımasızca ve alenen yiyerek komşularını veya düşmanlarını korkutmak)[29]
5. "Açlığı tatmin etmek için" – (gastronomik), namıdiğer hayatta kalmak için yapılan yamyamlık

Bireyler psikolojik rahatsızlıklardan ötürü ölüleri yemeyi tercih edebiliyor olsalar da (bir sonraki bölümde de tartışacağımız üzere)

26. Adam Hochschild, *King Leopold's Ghost: A Story of Greed, Terror, and Heroism in Colonial Africa,* New York, 1998, s. 166.
27. Lewis Petrinovich, *The Cannibal Within,* New York, 2000, s. 6.
28. A.g.e.
29. A.g.e.

yukarıda saydıklarımız bir topluluğun bu davranışı göstermesi için toplumsal nedenlerdir.

Yamyamlığı kategorize etmek için bir başka ayırt edici faktör, gönüllü veya istemdışı olup olmadığıdır. Yukarıdaki kategorilerin çoğunda kişiler ölüleri bilerek tüketmeyi seçebilirler. Ancak bunun yanı sıra "açlığı tatmin etmek" olan son kategoride zorunda kalınan ama istemsiz bir yamyamlık vardır. 1972'de And Dağları'ndaki bir uçak kazasından kurtulan Uruguaylı rugby takımının üyeleri, aksi takdirde ölecekleri için hayatta kalmak adına arkadaşlarının cesetlerini yediler. Böyle bir yamyamlık, kişi onu yapmayı seçtiği için gönüllü ancak başka bir seçenek olmadığı için istemdışıdır. Ancak hem gerçek hayatta hem de sanatta (burada Thyestes'ten ve Shakespeare'in *Titus Andronicus*'undan bahsediyorum) istemdışı yamyamlığın var olduğunu görüyoruz. Thyestes ve Tamora, yemekleri yedikten sonra kendilerine söylenene kadar ölü insanların etini yediklerinden habersizdirler. Böyle sahnelerdeki korkutucu şey, izleyicilerin bildiği şeyleri karakterlerin bilmiyor olmalarıdır. Bu dinamik aynı zamanda güldürmek için de ortaya konulabilir; tıpkı *Rocky Horror Picture Show*'da olduğu gibi karakterler Frank şakacı bir şekilde yedikleri şeye işaret edene kadar Eddie'nin getirdiği etin ne olduğunu bilmiyorlardı.

Buradaki araştırmamızın amaçları arasındaki en önemli nokta, yamyamların gönüllü veya istemdışı, tarihi veya çağdaş, farkında olarak ya da olmayarak tarihte ve kültürde ne şekilde temsil edildiklerini ele almaktır. Yamyamlık korkunçtur, evet; ama bunu düşünmekten, yazmaktan, konuyla ilgili hikâyeler anlatmaktan ve kitap okumaktan vazgeçemiyor gibiyiz sanki.

Tıbbi Yamyamlık

Tıbbi yamyamlık, insan vücudunun bazı kısımlarının tıbbi veya farmasötik amaçlar için tüketilmesidir. On ikinci yüzyıl Arabistan'ında, ismi Latincedeki baldan türetilen *mellified man** elde etmek mümkündü. Mary Roach'a göre, "*Mellified man*, bala batırılmış ceset kalıntıları"ydı.[30] İddiaya göre, Çin'de bu ilacı yaratmak için yaşlı bir adam bir ay boyunca bal dışında bir şey yememiştir. Daha sonra adam öldürülür ve taştan bir tabuta yerleştirilerek bir yüzyıl kadar bekletilir; vücut tabuttan çıkarılır ve ilaç küçük do-

* (İng.) Bala batırılmış ceset. (ç.n.)

30. Mary Roach, *Stiff: The Curious Lives of Human Cadavers*, New York, 2003, s. 221.

zajlarda hazırlanır. İlacın içildiğinde kırık veya yaralı uzuvları iyileştirdiği söylenir.[31]

Dünya üzerindeki birçok kültürde ve insanlık tarihinin büyük bir bölümünde, insan bedeni tedaviler, güçlendirici ilaçlar ve sağlık ürünleri için birer malzeme olarak kullanılmıştır. On altıncı, on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda, baş dönmesi ve felçten "hemofiliye" kadar her türlü hastalık için mumya tozu (öğütülmüş mumya) kullanmak moda olmuştu. Bu ilacın geleneksel olarak ağızdan alınması (yenmesi) gerekir ancak II. Charles'ın aynı etkiyi elde etmek için vücudunun her tarafına sürdüğü de söylenir. I. James, cesetten yapılan bu ilacı kullanmayı reddetmiştir ama oğlu I. Charles'ın cesedi de ilaç yapılmış ve torunu da bu ilacı kullanmıştır.[32] Ellerindeki mumyalar tükenmeye başlayınca eczaneler de *Mummia falsa* (yeni cesetleri toz haline getirmek) satmaya başlamışlardır.

Benzer şekilde, yakın zamanda ölen veya farmasötik amaçlar için kullanılmak üzere ölen ya da idam edilen insanlardan kan, yağ ve kemikler alınırdı. İdam edilen bir kişiden alınan yağı tüketmenin romatizma ve eklem ağrısını iyileştirdiği iddia edilir.[33] Romatizma aynı zamanda insan kemiği iliğinin tüketimi ile de tedavi edilebilir. Tıp bilimine olduğu kadar büyüye de çok şey borçlu olan bir inanca göre, toz haline getirilmiş kafatası baş ağrılarını tedavi edebilir. Tarihte tedavilerde veya başka bir şekilde kullanılmamış veya hastalıkları ve hatta yaşlılığın etkisini önlemek için kullanılmamış hiçbir vücut parçası yoktur. Onlara katılmadan önce, başlangıç olsun diye ölüleri tüketiyoruz.

Daha yakın bir zamanda, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde, plasentofaji, yani doğumdan sonra plasentayı yeme akımı ortaya çıkmıştır. Plasentayı çiğ, pişmiş, buğulanmış veya susuz olarak yiyebildiğiniz (anneye olan yararlarına dair birçok efsane ortaya çıkmış olan) bu tartışmalı pratik üzerine farklı farklı düşünce okulları ortaya çıkmıştır. Hatta lohusalık döneminde sağladığı iddia edilen faydaları elde etmek adına tıbbi bir takviye olarak alınması için kurutulabilir, hap haline getirilebilir. Plasentayı ilaç olarak kullanma pratiği Çin'de uzunca bir geçmişe sahip

31. A.g.e., s. 222.
32. Richard Sugg, *Mummies, Cannibals and Vampires: The History of Corpse Medicine from the Renaissance to the Victorians,* Londra, 2011, s. 1.
33. Roach, *Stiff*, s. 226.

olsa da Batı'da henüz yeni yeni yaygınlaşmaya başlamıştır. Batı'da plasentanın yalnızca anneye olan faydalarına odaklanılırken Çin'de uzun zamandır karaciğer ve böbrek hastalıkları da dahil olmak üzere çeşitli rahatsızlıklar için ilaç olarak kullanılmaktadır.

Defin Yamyamlığı

Cenaze yamyamlığı olarak da bilinen defin yamyamlığı, ikisinde de ölü bedenlerin yeniyor olması açısından Tibet'teki veya Zerdüştlerin Sessizlik Kuleleri'ndeki gökyüzü cenazeleri ile ilişkilendirilebilir. Ancak defin yamyamlığında ceset (ya da en azından bir parçası) ölen kişinin ailesi veya yakın çevresi tarafından yenmektedir.

Örneğin Batı Brazilya'da yer alan Wariler, henüz 1960'lar gibi yakın bir zaman diliminde, ölmüş kişilerin bedenlerini yiyerek yok ettiler. Çocukların bedenleri tamamen yenmiş, yetişkinlerin ise yalnızca derileri ve organları yenmiş, geri kalan parçalar ise gömülmüştür. Cesedi bütünüyle gömmek nezaketsiz ve saygısızca olarak görülmektedir.

Wariler cesetleri beslenme gerekliliğinden, insan etinin tadını tercih etmelerinden ya da ölülerin ruhları üzerinde bir üstünlük sağlamak istediklerinden dolayı yememişlerdir. Aksine, buradaki yamyamlık ölüye ve ölünün ailesine olan saygılarından ve sevgilerinden türemiştir.[34] Cesetlerin başı kesilir, içleri boşaltılır ve pişirilir. Ölen aile üyesini onurlandırmak için, vücudun önemli bölümleri bir topluluk için düzenlenen bir ziyafet eşliğinde tüketilir. Bu hem ölüyü onurlandırmak hem de onu yaşayan akrabalarıyla tam anlamıyla birleştirmek için bir yöntemdir. Wariler bu pratiği, aile ve toplum kavramları için hayati ve gerekli bir uygulama olarak kabul ederler: "Cesedin yenmesinden daha acı verici olan şey cesedin yenmemesidir."[35]

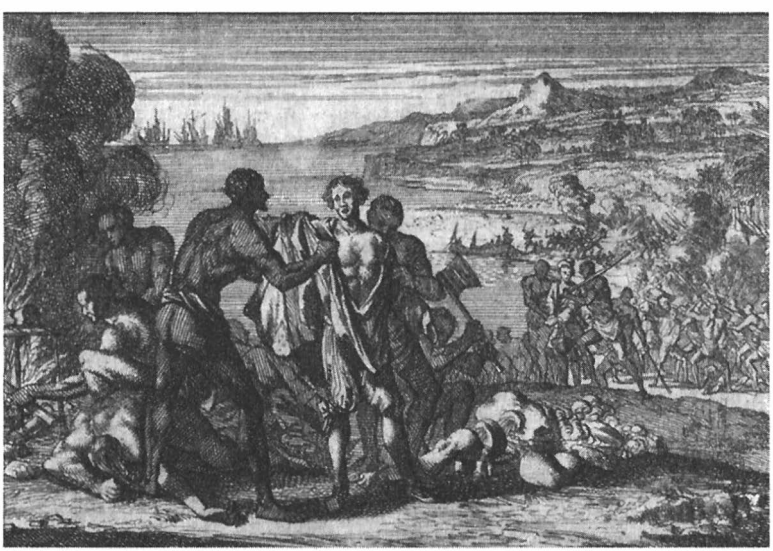
Defin yamyamlığı bir endokanibalizm biçimidir; yalnızca topluluk içerisinde yer alan kişiler cesedi yiyebilir. Yabancı kişiler ne yenebilir ne de yiyebilirler. Hayatta kalmak için yapılan yamyamlık, diğer tek endokanibalizm türüdür. Bununla birlikte çoğu yamyamlık türü, dışarıdan gelen kişilerin de katılabiliyor olduğu ekzokanibalizmdir. Şimdi de onlardan bahsedeceğiz.

34. Beth A. Conklin, *Consuming Grief: Compassionate Cannibalism in an Amazonian Society*, Teksas, 2001, s. xv-xvi.
35. A.g.e., s. 81.

Kurban Verme Yamyamlığı

Kurban verme yamyamlığı, tarihte, her kıtada yer alan birçok kültürde uygulanmıştır. Çoğu zaman bir savaştan veya düşman tarafa karşı yapılan bir baskından sonra, yakalanan kişilere işkence edilir, idam edilir ve yenirlerdi. New England ve Kanada'nın bazı bölgelerindeki yerli grupların, mahkûmlarının bedenlerinin bazı parçalarını yedikleri ve kanlarını içtikleri söylenmiştir. Bu uygulama aynı zamanda Yeni Gine, Güney Amerika ve Afrika'nın bazı bölgelerinde (hatta son zamanlardaki bazı Afrikalı diktatörler de dahil) de görülmüştür.

Kurban verme yamyamlığı tanrıları yatıştırmak, gerçek ya da hayali yanlışların intikamını almak ve bir düşmanın gücünü kazanmak için yapılır. Bu kültürlerin çoğunda, ölü düşmanın bedeni öncelikle iki nedenden dolayı tüketilir. Birincisi, mağlup edilen düşmanın gücünü, cesaretini ve diğer yeteneklerini kazanmaktır. İkincisi ise düşmanı yiyerek o kişinin son kez mağlup olmasını sağlamaktır. Bu nedenle kurban verme yamyamlığı, grup içi ve grup dışı, arkadaş ve düşman arasında ayrım yapmaya da yardımcı olur. Dünya iki gruba ayrılır: yediklerimiz ve yemediklerimiz. Yediklerimiz bütünüyle insan değildirler; grup içinde gösterilen saygıya layık olmadıkları için yenen düşmanlardır.

Caspar Luyken, "Brazilya'da yerliler tarafından yakalanan, öldürülen ve yenen Hollandalılar, 1646", Hiob Ludof'un *Allgemeine Schau-Bühne der Welt* isimli eserinin 2. cildinden alınan bir gravür (1701).

Siyasi Yamyamlık

Bir ekzokanibalizm türü olarak kurban verme yamyamlığı ile harmanlanan siyasi yamyamlık, çevredekileri ve düşmanları korkutmak ve yeme eylemini gerçekleştiren kişinin gücünün üstünlüğünü göstermek için yapılır. Örneğin İrokualar, mahkûmların bir kısmını yerlerdi, hem de hâlâ yaşıyorlarken diğer mahkûmların önünde yaparlardı bunu. Ayrıca mahkûmları, diğer mahkûmların cesetlerini yemeye zorlarlardı. Bu iki çeşit yamyamlık farklı amaçlara hizmet etmektedir. İlki, yukarıda da belirtildiği üzere, düşmanların gücünü, cesaretini elde ederek onlar üzerinde üstünlük sağlamaya çalışmaktır. İkincisi ise mahkûmları, ritüel bir amaç dışında yamyam olmaya zorlayarak onları, ailelerinin ve arkadaşlarının cesetlerini yiyenlerden daha düşük bir konumda pozisyonlandırmaktır.[36] Bir düşmanı güçlerini kazanmak için tüketmek dışında, bir arkadaşın ya da grup üyesinin bedenini yemek, utanç verici farklı bir yamyamlık türü olarak kabul edilir. Aynı eylem, kimin kimi hangi amaçla yediğine bağlı olarak yeniden ya da en azından farklı şekilde tanımlanır.

Bu çeşit yamyamlığın farklı versiyonları en çok yirminci yüzyıl Afrika'sında görülür. 1976 yılında verdiği bir röportajda Ugandalı Idi Amin, "İnsan eti yedim. Çok tuzlu, leopar etinden bile tuzlu" sözleriyle yamyamlık yaptığını itiraf etmiştir.[37] Orta Afrika Cumhuriyeti diktatörü Jean-Bédel Bokassa'nın, devlet mutfağının buzdolabında durumdan haberi olmayan misafirlere yedirmek üzere insan etini sakladığı iddia edilir. Taç giyme töreni sırasında bir Fransız bakana dönmüş ve ona şöyle demiştir: "Hiç fark etmediniz ama insan eti yediniz."[38] Bu kişiler, bunları on yedinci yüzyılda İrokuaların yaptığı sebepten dolayı yapmaktadırlar. Düşmanlarını dehşete düşürmek, güç gösterisi yapmak, başkalarını bilmeden insan eti yemeye zorlayarak ahlaklarını bozmaktan zevk almak... Yemeyi seçen güçlüdür; ancak kandırılanlar zayıftır.

36. Cevasco, "This Is My Body", s. 572.
37. Marco Margaritoff, "Why Idi Amin Dada, 'The Butcher of Uganda', Should Be Remembered with History's Worst Despots", https://allthatsinteresting.com, 23 Temmuz 2019.
38. Brian Klass, "The Cannibal Emperor of Bangui and Africa's Forgotten Conflict", www.vice.com, 19 Eylül 2014.

Hayatta Kalmak İçin Yapılan Yamyamlık

Hayatta kalmak için yapılan yamyamlığı, bir kimlikten ziyade bir eylem olarak düşünmek onu anlamak için daha yardımcı olabilir. Bu bölümde bahsedilen hiçbir bölümdeki İrlanda, Rusya, Almanya, Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve diğer Avrupa ülkeleri toplumları başlı başına yamyam değildirler ve hiç olmamışlardır. Defin, kurban verme ve siyasi yamyamlığı uygulayan toplumların aksine ölüleri yemenin hoş görülebilir –ve hatta belki de gerekli– olduğu belirli sosyal durumları oluşturan hayatta kalmak için yapılan yamyamlık, yaşamak için korkunç koşullar altında ceset yemek zorunda kalan insanların ortaya koyduğu bir durumdur.

Bilim insanlarının Küçük Buzul Çağı olarak isimlendirdiği dönemin başlangıcında (1300-1850 yılları arası) kuzey yarımkürede, özellikle de Avrupa'da, bir soğuma dönemi olan bu dönem, 1315 yılında soğuk hava ve vebadan kaynaklanan dünya çapında bir kıtlıkla üst üste gelmiştir. 1315'te gıda kıtlığı arttıkça, Avrupa çapında yamyamlık olayları daha da yaygın hale gelmiştir. Ancak bu yamyamlık eylemleri, Wariler ya da Irokualarda olduğu gibi toplumsal yapının bir parçası değil, basit biyolojik ihtiyaçtır. Kıtlık zamanlarında, kişi yeterince açsa, kendi halkındaki ve ailesindeki ölülerini bile yiyecektir.

Hayatta kalmak için yapılan yamyamlık, Amerikan tarihi boyunca, çoğunlukla doğu kıyısına yerleşen ilk insanların batıya doğru genişlemesiyle beraber sınırın ötesinin tehlikeli olduğu ve en sonunda dostlarının bedenlerini yemek zorunda kalacakları fikri ile bağlantılı olarak çok kez görülmüştür. On altıncı yüzyılda, Virginia'daki Jamestown'da yamyamlıkla ilgili söylentiler ortaya çıkmıştır. Donner Topluluğu'ndan iki yıl sonra (Sekizinci Bölüm'de ayrıntılı olarak incelenmiştir) John C. Fremont liderliğindeki 1848 seferinde (Fremont'un dördüncü seferidir) insanlar yamyamlık yapmak durumunda kalmışlardır. San Juan Dağları'nda kaybolan otuz üç kişiden on tanesi ölmüş ve yenmiştir. Aynı zamanda 1881 yılındaki Greely seferinde de yamyamlık görülmüş ve "Büyük Yamyam Phil", "Karaciğer yiyen" Johnson ve aynı zamanda "Colorado Yamyamı" olarak da adlandırılan Alfred "Sırtlan Adam" Packer gibi efsanevi Amerikalı yamyamların isimlerinde de açıkça ima edilmiştir.

Donner ve Fremont toplulukları hayatta kalmak için yamyamlık yaparken, aynı senaryo "Büyük Kıtlık" olarak bilinen 1845-1849 yıllarındaki kıtlık nedeniyle İrlanda'nın bazı bölgelerinde de yaşan-

mıştır. Cormac Ó Gráda, İrlanda'nın batısında hırsızlıktan tutuklanan John Connolly'nin hikâyesini anlatır. Duruşma sırasında ailenin korkunç derecede aç olduğu, öyle ki karısının ölen oğlunun bacaklarının bir kısmını yediği öğrenilir. Ceset topraktan çıkarılmış, bacak kısmen yenilmiş olduğu görülmüş ve Colnolly hırsızlıktan dolayı suçlu bulunmamıştır; çünkü ailesi ciddi bir açlık çekmektedir.[39]

Doğal sebeplerden ortaya çıkan kıtlıklara ek olarak, savaştan ve siyasi entrikalardan kaynaklanan kıtlıklar da genellikle hayatta kalmak için yapılan yamyamlıklarla sonuçlanır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'da kıtlığın çok ciddi olması nedeniyle insanların henüz ölen kişilerin cesetlerini yediği birçok vaka bildirilmiştir. Sovyetler Birliği tarihi boyunca toplu yamyamlıklara şahit olmuştur;[40] özellikle de 1920'den 1922'ye kadar, Birinci Dünya Savaşı'nın sonrası dönemde ve 1931-1933 yılları arasında Ukrayna'da kelimenin tam anlamıyla "açlıktan öldürmek" anlamına gelen ve Holodomor olarak bilinen kitlesel bir yamyamlık meydana gelmiştir. Milyonlarca kişi ölmüş, bazıları da yenmiştir.

1931 yılında Stalin, Ukrayna halkını kolektivizasyona, kentleşmeye ve modernleşmeye zorlamış ve bu da tarıma olan önemin azalarak gıda kaynaklarının azalmasına sebep olmuştur. Öyle ki kamuya ait binalar morga çevrilmiştir ve bazı insanlar, daha fazla ömürleri kalmadığı için diri diri toprağa gömülmüşlerdir. En sonunda insanlar ölüleri gömemeyecek kadar yorgun ve güçsüz düşmüşlerdir. 1934 ilkbaharının sonlarına doğru Ukrayna'da yamyamlık yaygınlaşmıştır; ancak Anne Applebaum konuyla ilgili şunları söyler: "Yamyamlık yaygın olmasına rağmen hiçbir zaman normalleştirilmemiştir."[41] Bunun yanı sıra Kiev ve Moskova'daki Sovyet yetkilileri durumun gayet farkındalardı.

Mayıs 1933'te 10.000 kişi Batı Rusya'dan Nazino Adası'ndaki yiyecek kıtlığı yaşayan bir gulaga sürülmüştür. Öyle ki insanlar adaya "Yamyamlar Adası" lakabını vermiş ve bölgedeki yetkililer insanları –en başta ceset yedikleri için– "yamyamlık alışkanlığı" suçundan tutuklamaya başlamışlardır; ancak daha sonra taze yiyecek ele geçirmek için insanları öldürmüşlerdir.[42] Ağustos ayın-

39. "Was Cannibalism Practiced during the Irish Famine?", www.irishcentral.com, 15 Mayıs 2012.
40. Cormac Ó Gráda, *Eating People is Wrong, and Other Essays on Famine, Its Past, and Its Future,* Princeton, 2015, s. 12.
41. Anne Applebaum, *Red Famine: Stalin's War on Ukraine* New York, 2017, s. 253, 256.
42. Nicolas Werth, *Cannibal Island: Death in a Siberian Gulag,* Çev. Steven Rendall, Princeton, 2007, s. 141.

da adayı ziyaret eden bir parti memuru, sürgün edilenlerin yalnızca üçte birinin hâlâ hayatta olduğunu ve sadece yamyamlığa başvurdukları için yaşadıklarını bildirmiştir.[43] Yetkililer, bu kararlarının yamyamlıkla sonuçlandığını biliyorlardı, ancak ölülerin yenmesine neden olan koşulları hafifletecek hiçbir şey yapmadılar.

Stalin'in birlikleri ihracat yapmak için tüm tahılları ele geçirdikten sonra, Ukrayna'daki köylüler bulabildikleri yenilebilir her şeyi yemişler ve sonra da:

> Açlık nedeniyle bazı köylüler geçici bir şekilde akıllarını yitirmişler ve kendilerinin ve komşularının çocuklarının cesetleriyle beslenmeye başlamışlardır. Bu yamyamlık, Sovyet hükümetinin –bu çılgın tahıl ihracatını durdurmak yerine– altında şu uyarının yer aldığı posterler basmaya başladığı bir noktaya gelmiştir: "Öz çocuğunuzu yemek barbarca bir eylemdir."[44]

Holodomor sırasında başkalarını yedikleri için tutuklanan Ukraynalı köylüler, gerçekte hırsızlık ve "birine ağır bedensel zarar vermek" ile suçlanmışlardır.[45] O zamanlar (ve şimdi bile!) dünyanın birçok yerinde olduğu gibi yamyamlık teknik olarak yasadışı bir eylem değildi ve ceza kanununa dahil edilmedi; bu nedenle failler hususi eşya çalmakla (bir ceset) ve ona ciddi zararlar vermekle (cesedi yemek) suçlanmışlardır.

Applebaum, Sovyetler tarafından Sovyetler Birliği'ne yasadışı yollardan girdiği için tutuklanan ve daha sonra Ukrayna'daki bir hapishaneye gönderilen Polonyalı kadınlar hakkında şöyle söylüyor: "Çocuklarının açlıktan nasıl öldüklerini, kendilerinin de açlıktan ölmeye çok yakın olduklarını ve kendi çocuklarının cesetlerini nasıl pişirip yediklerini anlattılar." Daha sonra ise "yaptıkları şeyin farkına vararak akıllarını kaybettiler".[46] Çocuklarını yemeleri gayet açık olan bir sırdı; ama bu durumun iki farklı yönü vardı. Bir genç, kardeşine, "Annem ölürse onu yememiz gerektiğini söylüyor" diye yazmıştı.[47] Aileler, bazı aile üyelerinin hayatta kalmasını sağlamanın tek yolunun vefat eden herhangi bir üyeyi yemek olduğuna karar vermişlerdi.

43. Steven Béla Várdy ve Ágnes Huszár Várdy, "Cannibalism in Stalin's Russia and Mao's China", *East European Quarterly*, XLI/2, 2007, s. 226.
44. A.g.e., s. 225.
45. Vasily Sokor, "Fakty I Kommentarii", 21 Kasım 2008, http://fakty.ua.
46. Applebaum, *Red Famine*, s. 260.
47. Várdy ve Várdy, "Cannibalism in Stalin's Russia", s. 232.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Leningrad, Sovyetler Birliği'nde hayatta kalmak için yapılan yamyamlıkların bir sonraki büyük evi olmuştur. Haziran 1941'de Barbarossa Harekâtı ile Almanya Rusya'yı işgal etmeye başlamıştır. Aynı yılın eylül ayına kadar Leningrad tamamen kuşatılmış ve Luftwaffe, kentin gıda rezervlerini tahrip etmiştir. Böylece Naziler tarafından dört yüz kırk dört günlük bir kuşatma başlatılmış, bu sırada da Ruslar, yiyecekleri tükendiği için cesetleri yemeye başlamışlardır. Önce çocukların cesetlerini yemişlerdir; ancak daha sonra şehirdeki ölüleri gömmekle görevlendirilen kişiler, tüketilmesi için cesetlerin kalçalarını, göğüslerini ve kollarını çıkarmışlardır.[48] Böylece yiyecek kıtlığı bir kez daha insan cesetlerinin yenmesine neden olmuştur.

Benzer bir durum, devrimden sonra Çin'de ortaya çıkmıştır. 1958-1962 tarihleri arasında Büyük İleri Atılım, birçok yamyamlık vakasıyla sonuçlanan bir kıtlık yaratmıştır. Anhui eyaleti yetkilileri, yalnızca 1960 yılının baharında altmış üç yamyamlık vakası bildirmiştir.[49] Gansu eyaletinin bir ilçesinde, her üç kişiden biri açlıktan ölmüş ve yamyamlık "günlük bir olay" haline gelmiştir.[50] Daha sonra 1968'de, Kültür Devrimi sırasında "sınıf düşmanlarının" dövülüp parçalandığı, çeşitli organlarının pişirildiği ve genç komünistlerin kelimenin tam anlamıyla eski egemen sınıfın üyelerini yediği "insan eti ziyafetlerinde" servis edildiği iddia edilen zorunlu bir yamyamlık başlamıştır.[51] Wuxuan'daki bir okulda, öğrencilerin sınıf bilinci ile öğretmenleri öldürdükleri, pişirdikleri ve yedikleri iddia edilmiştir.[52]

Yirmi birinci yüzyılda, eski Sovyetler Birliği'ne bağlı devletlerde yamyamlık vakalarında artış gözlemlenmiştir. Bu devletlerdeki gazeteler, evsizlerin hedef alındığını, suçluların onları öldürdüğünü, cesetlerini parçaladıklarını ve etleri sokak pazarlarında masum müşterilere sattığını yazmıştır. *Mayhem* tarafından "Rusya'nın en çalışkan yamyamı" olarak adlandırılan Nikolai Dzhurmongaliev'in Kırgızistan'da yüzlerce kadını öldürdüğü ve yıllarca akşam yemeklerinde misafir ettiği kişilere etnik bir yemek olarak servis ettiği iddia edilmiştir.[53] Tutuklandığında ise polise, tek bir kadının bir

48. Bill Schutt, *Eat Me: A Natural and Unnatural History of Cannibalism*, Londra, 2017, s. 115-16.
49. Várdy ve Várdy, "Cannibalism in Stalin's Russia", s. 233.
50. A.g.e.
51. A.g.e., s. 234.
52. Sugg, *Mummies, Cannibals and Vampires*, s. 123.
53. "Cannibalism and Vodka", www.mayhem.net, 16 Mayıs 2003.

hafta boyunca yetecek kadar ete sahip olduğunu ve bunun da Rus ekonomisi göz önüne alındığında para tasarrufu sağladığını söylemiştir.[54] Yamyamlığın, yetersiz beslenen, kalabalık halde yaşayan mahkûmların, hücre arkadaşlarını öldürüp yediği Rus hapishanelerinde de bir problem haline geldiği iddia edilmiştir. Uzmanlar yamyamlığın, yirmi birinci yüzyılın başlarında Rusya'da ortaya çıkan seri cinayetlerin yanı sıra, artan sosyal ve ekonomik sorunların bir sonucu olarak karşımıza sosyopatlık örneklerinin bir parçası haline gelerek artış gösterdiğini söylüyor.[55]

Rus kıtlığı sırasında, içerisinde bir insan kafasının ve bir çocuğun cesedinin bulunduğu vücut parçalarını satan bir çift, 1921.

54. A.g.e.
55. A.g.e.

Cormac Ó Grada, bizlere, yaşanan tüm kıtlıkların yamyamlığa yol açmadığını hatırlatır.[56] Aksine, bütün yamyamlık vakaları kıtlık yüzünden ortaya çıkmaz. Yirmi birinci yüzyıldaki yamyamlık vakaları genellikle müstehcen olma eğilimi gösterirler ve toplumsal olaylardan ziyade bireysel suçlardır. Batı'daki yerel basına göre yamyamlar, Öteki kavramını ve Ötekilerin yamyam oldukları fikrini korumak için "oradan" olmalıdır, "buradan" değil.

2002 yılında Ukrayna polisi üç erkek ve bir kadını, altı kişiyi öldürmek ve yemek suçundan tutuklamıştır. On sekiz yaşındaki bir kızı öldürdükten sonra vücudunun etli kısımlarını yemişler ve kafasını kaynatarak ona ait parçaları da yemişlerdir.[57] 2011 yılında polis Pakistan'daki Pencap eyaletinin kırsal bölgelerinde, yeni gömülmüş bir cesedi çıkarıp bacaklarını kesip köri ile pişirdikten sonra yemek suçundan iki kardeşi tutuklamıştır. Yerel basında çıkan haberlere göre, kardeşler on sene önce anneleri öldüğünden beri insan eti yemektedirler. Polis ayrıca bölge mezarlığında topraktan çıkarılan dört yaşında bir kızın cesedini bulmuş ve bazı kısımlarının yendiğini görmüştür. Pakistan yasalarında yamyamlık için bir ceza bulunmadığı için resmi merciler onları yalnızca altı ay cezası olan mezar kazma ve ona saygısızlık etme suçundan yargılayabilirdi.[58] Eylül 2017'de Rus medyası, otuz kişiyi öldürdüğü iddia edilen ve 1999 yılından tutuklanana kadarki süre boyunca cesetlerin kalıntılarını yiyen bir çiftin tutuklandığını bildirmiştir. Adam içerisinde parçalanmış cesetlerin resimlerinin olduğu cep telefonunu kaybedince yakalanmış ve polise teslim edilmiştir. Polis evlerinde konservelenmiş halde, içerisinde bir adet el bulunan cam bir kavanoz keşfetmiştir.[59]

Leningrad, İrlanda ve Birinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'sı gibi yerlerde yamyamlık herhangi bir hükümet politikasının bir sonucu olarak ortaya çıkmamıştır; insanların hayal bile edilemez bir açlık yaşamalarının ve sonunda ölüleri yemek zorunda kalmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Richard Sugg'un da söylediği gibi yamyamlık istilacı bir eylemdir ve tüketmenin nihai

56. O Gráda, *Eating People Is Wrong*, s. 23.
57. "Cannibalism and Vodka".
58. Saeed Shah, "Pakistani Brothers 'Dug up Corpse and Made It into Curry'", www.theguardian.com, 4 Nisan 2011.
59. Tim Lister ve James Masters, "Russian Couple Suspected of Killing and Eating up to 30 Victims", www.cnn.com, 25 Eylül 2017.

aşamasıdır. Filmle aynı adı taşıyan Şey gibi, "sınır çizgisi basitçe aşılamaz; ancak iki birey birlikte çöktüğü takdirde tamamen yok edilebilir", yani birinin diğerini yeme eylemiyle.[60]

Öteki'yi yiyerek sınırları yıkma eylemi, defin, kurban verme ve siyasi yamyamlığın bir sebebidir. Bu pratikleri ve de tıbbi yamyamlığı uygulamayı sürdüren küçük gruplar hâlâ vardır. Yeni Gine'deki Korowailerin hâlâ siyasi yamyamlık pratiklerini sürdürdüklerine, *khakhua* adı verilen erkek cadıları öldürüp yemelerinin yanı sıra rakip kabilelerin de üyelerini yediklerine inanılmaktadır.[61] Yirminci ve yirmi birinci yüzyıl Batı toplumu, yamyamlığın tarihsel gerçekliğine, yamyamlığın büyüleyici ve son derece eğlenceli olması fikrinden daha az ilgi duymaktadır.

Cesetlerin nerede, ne zaman ve hangilerinin yenebileceği konusunda kurallar koyan toplumlardan ziyade kültürümüzün ilgisini bireysel veya küçük gruplardaki yamyamlar daha çok çekmektedir. Ancak bu yeni bir trend değildir. On dokuzuncu yüzyılın başlarında yayımlanan ve Sawney Bean ve onun yamyamlardan oluşan klanını konu alan "Penny Dreadful" çizgi romanlardan tutun da kurbanları yandaki fırında etli turtalar olarak satan şeytan berber Sweeney Todd'a, hortlaklara, yamyamlara ve diğer birçok ceset yiyiciye kadar birçok örnek vardır.[62] Bir sonraki bölümde, neredeyse tamamı insan cesedi yiyen Batılılarla ilgili olan popüler kültürdeki yamyamlık hikâyelerine, Donner Topluluğu'ndan denizdeki yamyamlıklara, Ed Gein'e ve onun ilham verdiği filmlere, Hannibal Lecter'a ve *A String of Pearls*'ten konusunu gerçekten yaşamış yamyam seri katillerden alan sömürü filmlerine bakacağız. Popüler kültürde terörün hedefi olarak tanınan ve kullanılan yamyamlardır onlar.

60. Sugg, *Mummies, Cannibals and Vampires*, s. 113.
61. Paul Raffaele, "Sleeping with Cannibals", *Smithsonian*, Eylül 2006.
62. Örnek olarak bkz. *Penny Dreadfuls: Sensational Tales of Terror*, New York, 2014.

Sekiz
Popüler Kültürde Et Yiyiciler ve Çağdaş Gerçeklik

"Bir keresinde nüfus memurunun biri beni sınamaya tenezzül etmişti. Ben de onun karaciğerini biraz bakla ve güzel bir kadeh Chianti eşliğinde yedim."

Hannibal Lecter,
Kuzuların Sessizliği[1]

"Tarih boyunca önemli olan tek şey, tatlım
Kim yenmiş ve kim onu yemiş."

Stephen Sondheim,
Sweeney Todd: Fleet Sokağı'nın Şeytani Berberi[2]

"Colorado Yamyamı" ve "Sırtlan Adam" olarak bilinen Alfred G. Packer'ın Colorado ormanlarında beş arkadaşını öldürüp yediği için yapılan ilk duruşma sırasında Yargıç Melville Gerry, "Toplum

1. *Kuzuların Sessizliği*, Jonathan Demme, 1991.
2. Stephen Sondheim ve Hugh Wheeler, *Sweeney Todd: Fleet Sokağı'nın Şeytani Berberi*, New York, 1979, s. 102.

bu cinayeti affetmeyecek ancak unutacak. Günler geçtikçe ve bu topraklara yerleşmemizin üstünden yıllar geçtikçe, sana ve suçuna dair her şey insanların hafızalarından silinecek"[3] dedi. Ancak yargıç, bundan daha fazla yanılamazdı. Bir kişi insan eti yediği için tanınmaya başladıysa eğer, ona dair anılar insanların zihinlerinde diğer suçlulara göre daha fazla yer edinirler. Packer, Ed Gein, Jeffrey Dahmer ve Donner Topluluğu'nun isimlerinin yıllar geçtikten sonra hâlâ biliniyor olmasının bir nedeni var. 1968 yılında Colorado Boulder Üniversitesi Öğrenci Birliği, yemek salonlarından birinin ismini "Alfred Packer Izgara ve Restaurant" olarak değiştirmiştir.[4] Packer'a dair anılar kaybolmadı; aksine, zamanla daha da güçlendiler. Çünkü özellikle Packer popüler bir yamyam haline geldi; o, popüler kültürde fazlasıyla anılan bir ölü yiyiciydi.

Bu bölümde ölü yiyicileri tasvir etme biçimleri açısından modern ve çağdaş popüler edebiyatı, sinemayı ve televizyon yapımlarını inceleyeceğiz. Ed Gain'in popüler kültüre yansıyan sayısız uyarlamalarından (Hannibal Lecter, Leatherface ve Norman Bates gibi), son on yılda et yiyicileri domine eden zombilere kadar, popüler kültür başka insanlar (ya da eski insanlar) tarafından yenme korkusu ile tüketilmektedir (kelime oyunumu affedin). *The Walking Dead* gibi dizilerde ve *Yaşamak İçin* gibi filmlerde de özellikle ortaya konduğu üzere, aynı şekilde korkunç olan şey bizlerin de bazı koşullar (dağlara düşen uçak) veya beden değişikliği (zombiye dönüşmek) gibi durumlar altında pes ederek bir yamyama dönüşebileceğimiz fikridir. Yenmekten korktuğumuz gibi yiyici olmaktan da korkarız.

2001 yılında Almanya'da, yamyamlık tasvirlerinden etkilenen Armin Meiwes (şimdilerde Rotenburg Yamyamı olarak bilinir), yenmek isteyen biri olur mu diye internette ilan vermiştir. Kırk üç yaşında bir mühendis olan Bernd Brandes ona ulaşmış ve (gerçek anlamda) kesilmek ve yenmek için gönüllü olmuştur. Bunun üzerine Meiwes tutuklanmış ve hapishaneye gönderilmiştir. Bu hikâye daha sonra, Benjamin Brand'ın *Taste* isimli oyununun yanı sıra birçok filme de konu olmuştur. Gerçek hayattaki yamyamlar sanattan ilham almışlar ve sonra da yamyamlardan ilham alan sanat eserleri ortaya çıkmıştır. İzleyiciler de tabu olan şeylere duydukla-

3. Harold Schechter, *Man-eater: The Saga of Alfred G. Packer, American Cannibal*, New York, 2015, s. 133.
4. A.g.e., s. 267-8.

rı hayranlık ve hem yiyen olma hem de yenme korkusu nedeniyle bu eserleri yalayıp yutmaktadırlar (tekrardan, kelime oyunumu affedin). George Romero'nun *Night of the Living Dead* [*Yaşayan Ölülerin Gecesi*] filminin asıl başlığının "Night of the Flesh-eaters" ["Et Yiyicilerin Gecesi"]" olduğunu hatırlatalım; burada korkutucu olan nokta ölülerin dirilmesi değil, tek amaçlarının "bizleri" yani yaşayanların etlerini yemek olmasıdır. Çocuklar ebeveynlerine saldırır, eşler kocalarına saldırır, kardeşler kız kardeşlere saldırır; hepimiz yenme tehlikesiyle karşı karşıyayızdır. Ancak yenirsek de kendimiz de yiyici olma tehlikesiyle yüz yüze geliriz. Bu korku hem fiziksel hem de psikolojiktir. Özüne inildiğinde, zihin/beden bölünmesiyle ilgili bazı büyük felsefi tartışmalar da ortaya çıkar. Ben bir beden miyim? Ben sadece bedenim miyim?

Yamyamlık bir eğlence türü olarak ilk kez antik Yunan'daki tiyatro gösterileri ile başlamıştır. Yunanların ve Romalıların tiyatrolarında, tanrıların ve insanların farkında olmadan ölülerin, hatta kendi akrabalarının bile cesetlerini yedikleri hikâyeler anlatılır. Shakespeare de birkaç kez yamyamlığa atıfta bulunmuştur; özellikle de *Fırtına* isimli oyununda bir karakter olan Caliban'ın ismindeki anagram ile.* Shakespeare'in yazdığı son oyunlardan olan *Pericles*'te, oyuna ismini veren başkarakter, büyük bir kıtlığın yaşandığı Tarsus'a gider. Oranın valisi Cleon, durumu şöyle anlatır:

> Bebeklerini büyütürken imkânsız
> Nedir bilmeyen şu anneler şimdi
> Biricik bebeklerini yemeye hazırlar.
> Öyle keskin ki açlığın dişleri, karı koca kura çekiyor
> Hangisi önce ölsün de ötekinin ömrü uzasın diye.**

Pericles, Tarsus'a yamyamlığa bir son vermek amacıyla yiyecek getirmeden önce, hayatta kalmak için yapılan yamyamlığa dair çizilen bu portre tam olarak bir önceki bölümde anlatılan olayların çizgisinden ilerlemektedir. Benzer şekilde *İki Soylu Akraba*'da da Hippolita, erkeklerin savaşa gidiyor olmasından yakınır, kadınların da aynı şekilde savaşı yaşadıklarını, hatta annelerin hayatta kalmak için yamyamlık yaptıklarını duyduğunu söyler:

* Caliban ismi, İngilizcede karşılığı *cannibal* olan yamyam kelimesinden türetilmiştir. (ç.n.)

** William Shakespeare, *Pericles*, Çev. Hamdi Koç, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021 (7. Basım), s. 21. (ç.n.)

Askerdik bizler de
Ağlayamayız dostlarımız miğferlerini giydiklerinde
Veya denize açıldıklarında
Ya da bebekleri mızrağa geçirdiklerinde
Anneler çocuklarını pişirip yediklerinde
Ve sonra da yaptıklarına pişman olduklarında*

Shakespeare, savaş bittikten sonra kadınların hayatta kalmak adına çocuklarını öldürerek onları gözyaşları içinde pişirdikleri sahnelerin bir portresini sunuyor bizlere.

Shakespeare aynı zamanda meşhur *Titus Andronicus* isimli oyununda da yamyamlığı bir eğlence türü olarak kurgulamıştır. Gotları ve sonradan Roma imparatoru ile evlenen ve Titus ve ailesinden intikam almak isteyen kraliçeleri Tamora'yı mağlup eder ve topraklarını fetheder. İntikam döngüsü devam ederken, Titus en sonunda Tamora'nın oğullarından ikisini öldürür ve bedenleriyle Tamora ve imparator için ziyafet düzenler. Gençlere, onlara ne olacağını şöyle açıklar:

Bildiğiniz gibi ananız gelecek vereceğim şölene,
Kendine İntikam adını takmış, deli sanıyor beni de.
Dinleyin hainler, kemiklerinizi eze eze un ufak edeceğim,
Sonra da onları kanınızla karıştırıp bir hamur
Ve o hamurdan da bir çörek yapacağım,
O pis kellelerinizden de iki pasta,
Dünyanın kendi pisliğini yutması misali,
Bunları yutturacağım o orospu ananıza,
O günahkâr kadına.
İşte budur sunduğum şölen ona.**

Daha sonra bu planı uygulamaya geçer, gençlerin boğazlarını keser, bedenlerini parçalara ayırır ve etlerini annelerine servis eder. Ziyafet sırasında İmparator Saturninus, iki gencin huzuruna çıkmalarını emrettiğinde Titus masadaki yemeğe işaret eder ve gururlu bir şekilde şöyle der:

Onlar zaten huzurunuzda, her ikisi de bu çöreklerde,
Analarının kibarca yediği şu çörekte, o börekte,
Kendi doğurduğu etleri de bir güzel yedi.***

* William Shakespeare, *İki Soylu Akraba*, Çev. Özdemir Nutku, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021 (4. Basım), s. 20. (ç.n.)
** William Shakespeare, *Titus Andronicus*, Çev. Özdemir Nutku, 2022 (5. Basım), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 101. (ç.n.)
*** A.g.e., s. 105. (ç.n.)

Tarihin en büyük oyun yazarlarından biri olarak kabul edilen Shakespeare, oyunlarında düzenli olarak ölülerin yenmesinden bahseder. Yalnızca bu gerçek bile yamyamlığın Batı kültüründeki yerini ortaya koymaktadır. Önceki bölümlerde, farkında olmadan yamyamlık yapmak ya da başkalarını, özellikle de akrabalarının ve sevdiklerinin cesetlerini yemek adına kandırmak motiflerini konuştuk ki bu motifler, özellikle yirmi birinci yüzyılda korku anlatılarında ve popüler kültürde bir tema haline gelmiş, bazen de insanları güldürmek için bile oynanmıştır.

Peki, bu son bölüme geldiğimizde, gerçek hayattaki insan yeme vakaları hakkında söylenecek bir şey kaldı mı? Bu kurgusal ve efsanevi temsiller gerçek hayatta böyle olayların yaşanmasına yol açmış mıdır? Ayrıca neden yenmekten ve ölüleri yemekten korkuyoruz; bunun nedeni derin psikolojik bir sebep mi yoksa basit bir şekilde bu eylemden iğrenmemiz mi? Bu korkular ve birinin gerçekten ölüleri yediğini öğrenmekten iğrenme faktörü göz önüne alınırsa popüler kültürde neden bu kadar çok ölü yiyici anlatısı yer almaktadır?

Neden kişisel eğilimlerinden ya da hayatta kalma zorunluluğundan dolayı bunu yapanlar, birer ünlü haline gelir ve onlarca ve yüzyıllarca sonra bile hafızamızda –Alfred Packer, Colorado Yamyamı– yer edinmeye devam ederler?

Hayatta Kalmak İçin Yapılan Yamyamlık ve Popüler Kültürdeki Yansımaları

Monty Python'un en tartışmalı skeçlerinden birinde, otuz üç gün boyunca bir filikada hayatta kaldıklarını iddia eden beş denizci anlatılır. Cleese'in canlandırdığı kaptan diğerlerine şöyle der: "İşim bitti. Bacağım sakat, ölmek üzereyim, asla başaramayacağım. ... ama... bazılarınız başarabilir... O yüzden beni yerseniz iyi edersiniz."[5] Çeşitli nedenlerden dolayı bir tartışma ortaya çıkar; bir denizci kaptanın sakat bacağını yemek istemez ("Bacağını yemek zorunda değilsin Thompson, hâlâ bol miktarda et var! Şu kola bir bak?"[6]), diğeri etini biraz daha yağsız tercih etmektedir, öbürü etin koşer olmasını ister ("Bu onu nasıl öldüreceğimize bağlı,

5. Graham Chapman, John Cleese, Terry Gilliam, Eric Idle, Terry Jones ve Michael Palin, *The Complete Monty Python's Flying Circus: All the Words*, Cilt. II, New York, 1989, s. 41.
6. A.g.e.

efendim."[7]). Sonunda bir sonuca varırlar: "Neden isteyenler Johnson'ı yemiyor, böylece efendim, sizler de benim bacağımı yiyebilirsiniz ve biz de kaptanın etlerini saklarız, sonra da Johnson'dan arta kalanları pişirmeden yiyebiliriz." Bu cümlelerin üzerine sipariş vermek için garsonu çağırırlar.[8] Bir sonraki skece geçerken yüksek sesle bir mektup okunur ve mektupta programın Kraliyet Donanması'nı "yamyamlar cenneti" olarak tanımlamasından yakınılır. "Şu anda problemin kontrol altına alındığı ve bu alanda en büyük zayiatı Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin verdiği biliniyor."[9] Stüdyodaki izleyiciler, skeci sözlü olarak onaylamadıklarını dile getirmeleri ve yuhalamaları için teşvik edilmişlerdir; gerçekten de *BBC*'nin skeci yayınlanmasına izin vermesinin tek yolu buydu.

Monty Python'un skecinde de öne sürüldüğü gibi, gemi enkazlarına dair yasalarda "deniz gelenekleri" olarak adlandırılan kurallara uyulduğu sürece yamyamlığa izin verilebileceği yazar. Karada son derece sorunlu ve yasadışı olan şey, denizin ortasında günlerce yiyeceksiz duran bir teknede izin verilebilir hale gelir. Yasal olarak, kurallara uyulduğu sürece, bir kişi gemidekilerin yemesi için hayatta kalan bir kişiyi bile öldürebilir. İlk olarak, hayatta kalanlar çoktan ölmüş olanları yemelidir. "Belirli koşullar altında yamyamlık, doğal yollarla ölenlerin cesetlerini yemek şeklinde gerçekleşebilir. Nahoş ve üzücü olsa da bu duruma ahlaki açıdan karşı çıkmak zor" diyor tarihçi A. W. Brian Simpson.[10] Tarihsel açıdan bakıldığında, bir filikada yamyamlık, en az bir kişi yaralanana, zarar görene veya açlıktan ölene kadar başlamayacaktır.

Eğer kimse ölmezse ya da filikada veya gemi enkazından kurtulanların düştüğü topraklarda bir ceset yoksa, adil bir kura çekilmelidir; yani çöp çekerek. Lewis Petrinovich'in *Cannibal Within*'de belirttiği gibi, kimin önce yeneceğine dair bir hiyerarşi vardır.[11] Yabancılar önce yenir; genellikle on beşinci yüzyıldan yirminci yüzyılın başlarına kadar bu beyazlar dışındaki her ırk, sonra da mürettebatta farklı bir millette olan kim varsa onun için geçerlidir. Daha sonra arkadaşlar, en son da aileden kişiler yenir. Bu gelenek eski Yunanlarda başlamıştır. Heredot, diğer kişilerin beslenme ihtiyacını karşılamak için kimin öldürüleceğine karar vermek

7. A.g.e., s. 42.
8. A.g.e.
9. A.g.e.
10. A. W. Brian Simpson, *Cannibalism and the Common Law*, Chicago, 1984, s. 122.
11. Lewis Petrinovich, *The Cannibal Within*, New York, 2000, s. 37.

adına kura çekildiğini söyler. Kral Cambyses'in Etiyopya'ya yaptığı felaketlerle dolu seferinde, askerler erzakları bittiğinde önce sürü hayvanı, sonra da yol üstündeki otları yemişler ve en son da ordunun geri kalanı yesin diye on kişiden birini seçmek zorunda kalmışlardır.[12] Deniz geleneklerine göre, diğer her koşul eşit olduğunda çöp çekebilirler. En kısa çöpü çeken yenir, en kısa ikinci çöpü çeken kişinin ise ilkini öldürmesi gerekir. Bu adımlar takip edildiğinde, hayatta kalan kişiler nadiren ceza alırlar. Yamyamlık o kadar yaygın hale gelmiştir ki bazı durumlarda sağ kalan kişiler bir yamyamlık olayının gerçekleştiğini reddetmeye tenezzül bile etmemişlerdir; bu olaya dair şüpheler açlıktan ölmek üzere olan deniz kazazedeleri arasında hep mevcuttur.[13]

Tarih, gemi enkazlarından sonra hayatta kalmak içlin yamyamlık yapanların örnekleriyle doludur. 1710 yılında *Nottingham* kadırgası karla karışık yağmur fırtınası sırasında Boon Adası'na çarptıktan sonra gemideki on dört kişiyle birlikte Maine kıyılarında batmıştır. Başlangıçta on dördü de yaşıyordu; ancak geminin aşçısı öldükten iki gün sonra onu yemişler, ardından da iki hafta sonra ölen gemi marangozunu yemişlerdir.[14] Daha ünlü bir vakada da Fransa'dan Senegal'e seyahat eden Fransız gemisi *Medusa* 1816 yılında batmıştır. Hayatta kalanlar enkazlardan bir sal inşa etmişler ve çok hızlı bir şekilde yamyamlığa başvurmuşlardır.[15] *Frances Mary* isimli gemi 1826 yılında içerisindeki yirmi bir kişiyle beraber karaya oturmuştur. Gemidekiler ölmeye başladıkça, geriye kalanlar da onları yemiştir.[16]

1884 yılının temmuz ayında *Mignonette* isimli yelkenli Atlantik Okyanusu'nda battığı sırada, yeni sahibine teslim edilmek üzere Avustralya'ya götürülüyordu. Bir filikada on dokuz gün boyunca mahsur kaldıktan sonra hayatta kalan beş gemi mürettebatı kura çekmiş ve on dokuz yaşında bir genç olan Richard Parker öldürülerek yenmiştir (bazı kaynaklar Parker'ın komada olduğunu, o nedenle de kura çekiminin hileli olduğunu iddia etmektedirler). Mürettebat kurtarıldığında, Kaptan Tom Dudley ve arkadaşı Edwin Stephens, doğal yollarla ölmeden önce genci öldürdüğü iddiasıyla yargılanmıştır. Dudley suçlu bulunmuş ve ilk başta ölüm cezasına

12. Bill Schutt, *Eat Me: A Natural and Unnatural History of Cannibalism*, Londra, 2017, s. 137.
13. Simpson, *Cannibalism and the Common Law*, s. 121.
14. A.g.e., s. 50.
15. A.g.e., s. 53.
16. A.g.e., s. 1.

çarptırılmış olsa da cezası daha sonra "deniz gelenekleri" gereğince altı aya indirilmiştir. Stephens ise beraat etmiştir.[17]

Moby Dick romanına ilham veren bir olayda *Essex* isimli gemi Pasifik Okyanusu'nda bir ispermeçet balinası tarafından Galapagos'un 2.780 kilometre (1.500 deniz mili) batısında batırılmıştır. Kazadan sağ kalanları taşıyan üç balina teknesi, kaza yerinden Güney Amerika'nın batı kıyısına kadar 4.000 kilometre (2.500 deniz mili) yol katetmiştir. İronik olan ise *Essex*'ten kurtulanların kaza bölgesine çok daha yakın olan Sosyete Adaları yerine Güney Amerika'ya gitmeyi tercih etmeleridir. Kaptan Pollard durumu şöyle açıklar: "Yamyamlar tarafından yeneceğimizden korkuyorduk." Ancak bu sözlere rağmen balina gemilerinde, çoğu kişi yine de yenmeye mahkûm olmuştur.[18] Olaydan iki ay sonra teknelerin birinde seyahat eden Lawson Thomas hayatını kaybetmiştir. Obed Hendricks ve mürettebatı, balina teknesindeki erzaklar azalırken cesedi denize gömmek yerine onu yeseler mi diye tartışmışlardır.[19] Nathaniel Philbrick, *The Heart of the Sea* isimli kitabında mürettebatın cesedin "insan olduğuna dair en belirgin deliller olan" başını, ayaklarını ve ellerini kestiklerini yazar.[20] Daha sonra cesedi parçalara ayırmış, göğsünü deşmiş, kalbini, karaciğerini, böbreklerini ve çıkarabildikleri kadar çok kası çıkarmışlar, sonra da teknenin dibindeki yassı bir taş üzerinde pişirmişler ve hemencecik yemişlerdir.

Teknedeki herkes birer birer ölmeye başladığında, cesetler aynı işlemden geçirilmiş ve diğerlerine besin kaynağı olmuştur. 27 Ocak'ta Isaiah Sheppard, ertesi gün de Samuel Reed ölmüş ve ikisi de yenmiştir. Kaptan Pollard'ın teknesinde ise Charles Ramsdell kura çekmeyi önermiştir. Pollard'ın on sekiz yaşındaki kuzeni en kısa çöpü çekmiş ve mürettebatın geri kalanı için kendini feda etmeyi kabul etmiştir. Daha sonra da Barzillai Ray doğal sebeplerden hayatın kaybetmiş ve o da yenmiştir. Tekne nihayet Nantucket'ten gelen balina gemisi *Dauphin* tarafından bulunduğunda sadece Pollard ve Ramsdell hayattaydı. Etrafları, yedikleri insanların kemikleri, kafatasları ve arta kalanları ile çevriliydi.[21] Philbrick'in kitabından uyarlanan 2015 yapımı filmde yamyamlık, filmin neredeyse doksanıncı dakikasında gerçekleşir ve ekranda gösterilmez; ancak kitaptaki hikâyeyi takiben Thomas tarafından anlatılır.

17. A.g.e., s. 123.
18. Nathaniel Philbrick, *In the Heart of the Sea,* New York, 2000, s. 165.
19. A.g.e., s. 164.
20. A.g.e., s. 165.
21. A.g.e., s. 170, 174, 175, 181.

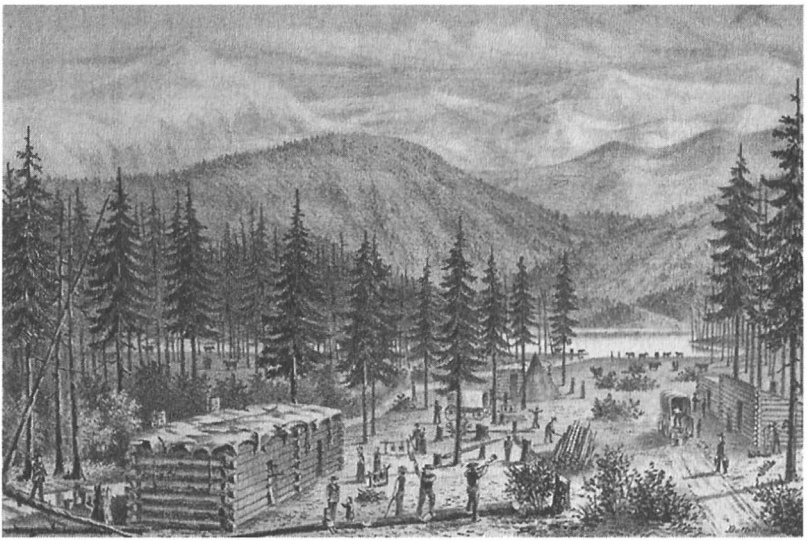
Donner Topluluğu

Donner Topluluğu'nun doksan bir üyesinden yalnızca kırk dokuzu hayatta kalmış ve kırk ikisi hayatını kaybetmiştir. 1846-47 yılları arasındaki kıştan sonra, grubun ismi Amerika Birleşik Devletleri'nin popüler kültüründe yamyamlık ile anılmaya başlanmış ve grup Amerikan tarihindeki en popüler ölü yiyiciler haline gelmiştir.[22]

Gruba adını veren George Donner, 62 yaşında Alman asıllı bir Amerikalıydı. O, üçüncü eşi Tamsen ve beş kızı (üçü George'un bir önceki evliliğindendi) batıya giden bir kafileye katıldı. Grupta George'un ağabeyi Jacob Donner, eşi ve üç çocuğu; Levinah Murphy ve onun üç kişilik ailesi; James Reed, eşi, annesi ve dört çocuğu; Patrick Breen, eşi ve yedi çocuğu; Foster ve Eddy aileleri ve birkaç yalnız erkek yer alıyordu. Grupta ayrıca Almanya'nın Vestfalya eyaletinden Lewis Keseberg (veya Keseburg, Keesburg, Kiesberg, adı birkaç farklı şekilde verilmiştir) vardı. Yola çıktığında otuz iki yaşında olan Keseberg, Filipinli eşi, üç yaşındaki Ada ve bir yaşındaki Lewis Junior ile seyahat ediyordu. Lewis "uzun boylu, sarışın [ve] yakışıklıydı" ancak grupta yaramaz olarak bilinirdi.[23] Platte Nehri'nde bir Siyu mezarını soymuş, James Reed tarafından cesetten aldığı cüppeyi geri vermesi emredilmişti; ayrıca eşine fiziksel tacizde bulunduğu da biliniyordu.

İlk grup 1846 yılının baharında Illinois'nin Springfield kentinden yola çıktı ve 12 Mayıs'ta Missouri'nin Independence kentinde batıya gitmekte olan ve yaklaşık beş yüz vagondan oluşan bir gruba katıldı. 20 Temmuz'da vagonların çoğu, Fort Hall ve Oregon yolu üzerinden batıya giden geleneksel rotayı takip ederek kuzeybatıya yöneldi. Donner Topluluğu ise George'un büyük ısrarlarıyla, yolculuğu bir iki ay kısaltacağı iddia edilen bir rota olan "Hastings Kestirmesi"ni takip etmeye karar verdi. Yirmi üç vagondaki seksen yedi kişi de Donner'ın arkasından bu yolu takip etti. Maalesef Lansford W. Hastings, adını taşıyan bu kestirme yolda hiç seyahat etmemişti ve yol Utah ve Nevada'daki kanyonlardan, dağlardan ve tuz düzlüklerinden geçtiği için yolculuğu ciddi anlamda uzattı. Yol boyunca, grubun birkaç üyesi şiddet, talihsizlik veya doğal nedenlerle hayatını kaybetti.

22. Mark McLaughlin, *The Donner Party: Weathering the Storm,* Kaliforniya, 2007, s. 1.
23. Peter R. Limburg, *Deceived: The Story of the Donner Party,* Kaliforniya, 1998, s. 50.

Donner Party'den hayatta kalan William Graves'in tasviriyle çizilen Truckee Gölü kampı, Kasım 1846.

Ekim ayı sonlarında grup, Sacramento'ya ulaşmadan önceki son engel olan Sierra Nevada Dağları'na geldi. Geçidi geçmeye çalışmadan önce birkaç gün dinlenmeye karar verdiler. Donner ailesi Alder Creek'te üç çadırlı bir kamp kurdu. Grubun geri kalanı yaklaşık 10 kilometre (6 mil) kadar ilerledi ve buldukları üç terk edilmiş kulübeye yerleştiler. Ayrıca hepsi Truckee Gölü'nün yakınlarındaki büyük bir kayayı sırtlarına alarak kurulmuşlardı. Ancak kar erken yağmaya başlamıştı ve gruptakiler geçide üç kez tırmanmaya çalışmalarına rağmen her seferinde hava ve arazi koşulları nedeniyle başarısız oldular. 4 Kasım'a kadar şimdilerde grubun ismini taşıyan geçitte sıkışıp kaldılar. Aileler, kışı karla kaplı dağlarda geçirmeyi kabul ederek kenara çekildiler. Truckee Gölü'nün etrafındaki kampta kurulan kulübelerde altmış kişi yaşıyordu. Alder Creek kampında ise toplam yirmi bir kişi vardı. Avlanma ve balık tutma girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı ve grubun erzakı hızla azaldı.[24]

Küçükler ve yaşlılar açlıktan ölmeye başladılar; çünkü grup artık ayakkabıları, botları ve eski halıları kaynatarak üzerlerindeki öküz derisini yemek durumundaydı. Kendilerine "Ümitsiz Umut" ismini veren on yedi kişilik bir grup (on iki erkek ve beş kadın), dağların diğer tarafındaki Sacramento'da yer alan Sutter'ın Kalesi'ne ulaşmak ve yardım getirmek amacıyla 16 Aralık'ta karların içinde yola çıktı.

24. Tim McNeese, *The Donner Party: A Doomed Journey,* New York, 2004, s. 80-85.

İlkel kar ayakkabılarıyla kamptan ayrıldıklarında yanlarında altı günlük yiyecek taşıyorlardı. Çıkan bir fırtına nedeniyle birkaç üye kayboldu veya öldü. Ümitsiz Umut, Donner Topluluğu içerisinde yamyamlığın ilk uygulandığı yerdir. Noel arifesine geldiklerinde Patrick Dolan, kimi öldüreceklerini ve yiyeceklerini seçmek için kura çekmeyi önerdi. Grup bunu yapmayı reddetti ancak ölen bir sonraki kişiyi yemeyi kabul etti. Pek uzun süre beklemek zorunda kalmadılar. Yalnızca isminin Antonio olduğu bilinen bir adam vefat etti, hemen ardından da "Billy Amca" dedikleri Graves hayatını kaybetti. Graves ölüm döşeğindeyken, kızları Sarah ve Mary'ye "yaşayabilmeleri için" cesedini yemelerini söyledi.[25] Dolan'ın kendisi de kısa bir süre sonra öldü ve ironik bir şekilde yenen ilk kişi o oldu. Yoldaşları, cesedinin kollarından ve bacaklarından şerit biçiminde etler kestiler. Limburg'un da söylediği üzere, "yağsız, lifli eti kamp ateşinin üzerinde kavurdular ve birbirlerine hiç bakmadan yediler".[26]

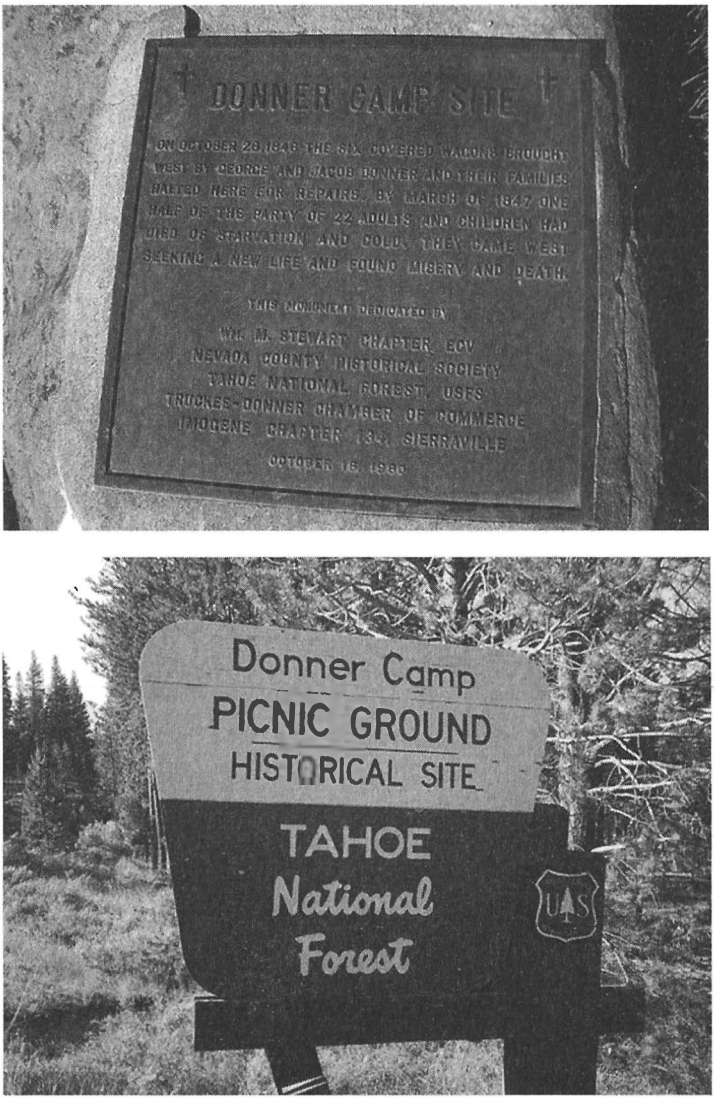
Tatsız Bir Şaka! Donner Kampı Piknik Alanı.

Sarah Murphy Foster ve kız kardeşi Harriet Murphy Pike, Dolan'ın etini erkek kardeşleri Lemuel Murphy'ye yedirmeye çalıştı; ancak Murphy ertesi gün öldü ve grubun diğer üyeleri tarafından yendi. Gerçekten de takip eden dört gün boyunca, dört cesedin dördü de parçalanıp yenmişti. Grup, kimsenin kendi akrabalarını yemeyeceği konusunda anlaştı; ancak grubun geri kalanı yemekte özgürdü. Murphy kızları, erkek kardeşlerinin açık açık parçalara ayrılarak pişirilmesi karşısında dehşete düştüler. Aynı şekilde kocası Jay'in ölümünden sonra Sarah Fosdick de gruptakiler adamın kalbini, karaciğerini, kollarını ve bacaklarını çıkarıp bütün parçaları kadının önünde kızartırken dehşet içinde izlemişti.[27]

Grubun geri kalanından ayrıldıktan otuz üç gün sonra, Ümitsiz Umut'un kalan yedi üyesi Sacramento Vadisi'ne ulaştı ve yetkilileri grubun geri kalanının durumu konusunda bilgilendirdiler. James Reed bir kurtarma operasyonu düzenledi ama geçitten geçmeyi başaramadılar. Kampa ulaşan ilk kurtarma ekibi 4 Şubat'ta Sacramento'dan yola çıkmış ve 18 Şubat'ta kampın olduğu yere varmıştır. Yanlarında yiyecek ve erzak getiren ekip grubun bir kısmını Sutter'ın Kalesi'ne götürebildiler. Bunu üç yardım çalışması daha izledi; ancak birinci ve ikinci kurtarma çalışmaları arasında, grubun

25. Limburg, *Deceived*, s. 126-8.
26. A.g.e., s. 130.
27. A.g.e., s. 137.

yiyeceği bir yana, yenebilecek malzemeleri de tükendi. Jacob Donner ölmüş ve ailesi tarafından yenmişti. Ölenlerin diğer dördü kısmen yenmişti. İkinci kurtarma ekibi, Donner, Foster ve Eddy ailesinin dışındaki çocukların çoğu da dahil olmak üzere on yedi kişiyi kurtardı. Geriye sadece George ve Tamsen, Bayan Murphy ve oğlu Simon, James Eddy (üç yaşında), George Foster (dört yaşında) ve Lewis Keseberg kalmıştı.

Kamp alanındaki levha.

İçinde Ümitsiz Umut'un iki üyesi olan William Foster ve William Eddy'nin de bulunduğu üçüncü kurtarma ekibi bölgeye ulaştı. Kulübeye vardıklarında, "Keseberg onları kapıda karşıladı ve sakin bir şekilde adamların oğullarını yediğini söyledi." William Eddy, Keseberg'e önceki kurtarma grubunun bıraktığı öküz etini neden yemediğini sordu ve Keseberg'in "daha lezzetli ve daha fazla besin içerdiği için insan etini tercih ettiğini" söylediği iddia edildi.[28] Bu ifade, Donner Topluluğu içerisinde tercihen yamyam olan Keseberg'e hayatının geri kalanı boyunca musallat olacaktı.

Dördüncü kurtarma ekibi 17 Nisan 1847'de kulübeye ulaştı ve kendilerini ceset parçalarından oluşan bir kargaşanın içinde buldular. Bacaklar, kollar ve kafatasları etrafa saçılmıştı.[29] Kar erimeye başladığı sırada yamyamlığın izleri kampın dört bir yanını sarmıştı. Alder Creek kampındaki "bir çadırın girişinde büyük olasılıkla George Donner'a ait olan insan eti parçalarıyla dolu büyük bir demir kazanın durduğunu" fark ettiler.[30] Keseberg'in Tamsen Donner ve Bayan Murphy'yi yediği varsayılmaktadır. Keseberg bir yamyam olarak bu olayla ünlenmiştir çünkü gayet açık bir biçimde, başka yiyecekler varken Tamsen'ı yemiş ve bundan asla pişmanlık duymamıştır.

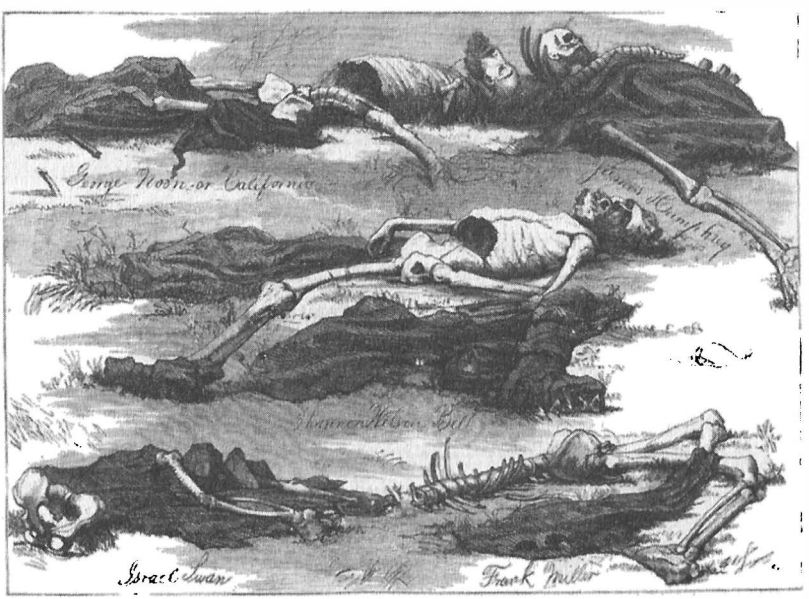
Donner Topluluğu'nun şöhreti hemen yayılmıştı ve herkes yalnızca yamyamlık kısmına odaklanıyordu. Topluluktaki aileler yamyamlık yapılmadığını, sadece birkaç kişinin yaptığını ya da neredeyse kayıtlara geçen seviyelerde olmadığını söyleyerek atalarını savunmaya çalıştılar. Ayrıca, atalarının barbarlaştığına dair imalara da kızıyorlardı. "Yolculara göre" diye yazıyor Michael Wallis, "ölülerin bedenleri yalnızca birer besin kaynağıydı, başka bir şey değil. Onlar hortlak değildi. Ya ölüyü yiyecektin ya da ölecektin."[31] İnsanlar hayatta kalmak adına yamyamlık yaptıkları için suçlanmamalıdır; tıpkı gemi enkazlarından kurtulanların hayatta kalmak için gösterdikleri davranışların affedilmesi gibi.

Donner Topluluğu, dünya üzerinde yamyamlığı konu edinen yazılarda en çok ismi geçen grup olabilirler. Trajedileri, filmler, romanlar, korku romanları gibi birçok esere ilham vermiştir. Don-

28. A.g.e., s. 200.
29. A.g.e., s. 205.
30. A.g.e., s. 206.
31. Michael Wallis, *The Best Land Under Heaven: The Donner Party in the Age of Manifest Destiny,* New York, 2017, s. 248.

ner Topluluğu'nun hikâyesini anlatmak isteyenlerin iki seçeneği var gibi görünüyor: ya aşırı abartılı ve müstehcen bir şekilde ya da bir yazarın sözleriyle özetlemek gerekirse: "Görgü kuralları gereğince bu ahlaksız sahnenin betimlemesi yapılamaz. Yalnızca anlatmak yeterli, ölen yoldaşlarını yiyerek hayatta kaldılar." Popüler kültürdeki temsilleri ise şaşırtıcı olmayan bir şekilde, tam aksini yapmaktadırlar.

Kurtarma ekipleri Donner Topluluğu'nun kamplarından dönmeye başlar başlamaz, hikâyeleri medyaya yansımaya başlamıştır. Şubat 1847'de "dağlardaki göçmenlerin durumuyla ilgili çok üzücü bir haber"i konu alan ilk makale *California Star* gazetesinde yayımlanmıştır.[32] İlginçtir ki Stanton ve Reed'in aksine Donner'lardan hiç söz edilmez. Makale, "yiyecek olarak kullanılan cesetlerden" kısacık bahsederek bitiyor ve hikâyenin "aile dostu bir gazetenin köşe yazılarından ziyade bir celladın günlüğü için daha uygun olacağı" belirtiliyor.[33]

Alfred Packer'ın kurbanlarının kalıntıları, John A. Randolph'un "Bir Colorado Trajedisi" isimli sahenin bir illüstrasyonu, *Harper's Weekly*, 17 Ekim 1874.

32. "Distressing News", *California Star*, 13 Şubat 1847, www.sfmission.org.
33. A.g.e.

Ancak dört ay sonra, Haziran 1847'de, *California Star* gazetesinde, kurtarma ekiplerindeki bir kişiye ait günlükten alınan bir yazı yayımlanmıştır; yazıda kampın tasviri sanki bir hortlak ağılı gibidir:

> Saat 12-1 gibi kabinlere ulaştık. Mağdurlardan bazılarını canlı bulmayı umut ediyorduk; özellikle de Bayan Donner ve Kiesberg'ı. Kulübelere girdiğimizde korkunç bir görüntü ile karşılaştık; korkunç bir şekilde parçalara ayrılan insan bedenleri, etrafa saçılan bacaklar, kollar ve kafatasları... Bayan Eddy'ye ait olduğunu düşündüğümüz bir ceset girişin yakınında yatıyordu, uzuvları kopmuş ve kafatasında büyükçe bir yara vardı. Kemiklerinin üzerindeki etlerin neredeyse hepsi yenmiş ve ortalığı acı bir sessizlik sarmıştı.[34]

"Aile dostu gazete", ekiplerin karşılaştığı ürkütücü manzaraları detaylıca anlatan kapsamlı alıntıları yayımlamıştır. Donner Topluluğu'na dair çıkan haberlere kamuoyunun ilk tepkisi kurtulanlara sempati duymak ve destek vermek iken, olaya dair detaylar ortaya çıktıkça bu kaderi hak eden ahlaksız yamyamlar olarak görülerek küçümsenmiş ve iğrenilmişlerdir.[35]

Charles F. McGlashan, konuyla ilgili ilk kitabı *History of the Donner Party: A Tragedy of the Sierra*'yı (1879) hayatta kalanlarla yıllar sonra yapılan röportajlara dayanarak temellendirmiştir. McGlashan, sansasyonel haberleri tercih eden Truckee'li bir gazete editörüydü. Daha sonra bilim insanları ve Donner Topluluğu'nda yer alan ailelerin üyeleri, kitaptaki kişilerin kurgulanma biçimine itiraz edeceklerdi; ancak kitap, Donner Toplululuğu'nun popüler kültürde nasıl yansıtılacağına dair gidişatı belirlemiştir. Yamyamlığın gerçekleştiği bölüm "Ölüm Kampı" olarak adlandırılmıştır ve McGlashan kendi anlatısını keserek "Korkutucu detaylar hakkında daha fazla şey duymak ister misiniz? Gerçeği öğrenmek için, o korkunç olayların mide bulandırıcı küçük ayrıntılarının anlatılmasına gerek var mı?"[36] diye sorar. Her iki cevap da görünüşe göre evet. McGlashan olayları detaylıca, grotesk biçimde, hatta Poe'ya layık denebilecek bir dille anlatıyor: "Bir yazarın kalemi, kardeşinin sopaya geçirilmiş kalbinin atışını ve kömürlerin üzerinde kavru-

34. "Extracts from a Journal", *California Star*, 5 Haziran 1847, https://cdnc.ucr.
35. Limburg, *Deceived*, s. 217.
36. C. F. McGlashan, *History of the Donner Party: A Tragedy of the Sierras*, San Francisco, 1934, s. 85.

luşunu gördüğünde kız kardeşinin yaşadığı dehşeti ifade edebilecek güce sahip midir?"[37] Ancak cevap yine evettir.

McGlashan, o zamanlar neredeyse altmış üç yaşında olan ve tercihen yamyam olduğunu kabul eden Keseberg ile de röportaj yapabilmişti. Keseberg şöyle diyor:

> Etin tadına baktığım ilk lokmada tattığım o iğrençliği tarif edemem. Doğamızda cesedi yemek bir yana, ona dokunmaktan bile iğrenmemizi sağlayan bir içgüdü vardır... Utancımla övündüğüm söylendi; bu korkunç yiyecekten zevk aldığım ve insan etinin Kaliforniya bifteğinden daha lezzetli olduğunu belirttiğim söyledi. Bu bir yalandır. Bu korkunç, iğrenç bir yalandır. Bu yemek asla iğrenç, tatsız ve mide bulandırıcı bir yemekten fazlası değildi.[38]

Keseberg, kendisini cinayetle itham edenleri iftira atmak suçundan dava etti ve kazandı. Ancak kendisine bir dolarlık tazminat verildi. Tim Mcneese'in de söylediği gibi, Keseberg "bu beyaz topluluğun geride bıraktığı mirasın en kötü yönlerinin korkunç bir sembolü haline" gelmişti.[39] Donner Topluluğu'nun yüzü olmuştu.

Daha yakın zamanlarda ise birkaç farklı yazar, Donner Topluluğu'nun hikâyesini gruptaki farklı kişilerin aracılığıyla ele almıştır. Cesedi hiç bulunamayan ve George Donner'ın eşi olan Tamsen, 1996 yazında Donner Topluluğu'nun izlediği yolu kendi ailesiyle birlikte takip eden Gabrielle Burton tarafından yazılan *Searching for Tamsen Donner* isimli kitabın konusunu oluşturur. Daniel James Brown tarafından yazılan ve *The Harrowing Saga of a Donner Party Bride* alt başlığı ile yayımlanan *The Indifferent Stars Above* isimli roman, Donner Memorial Eyalet Parkı'ndaki tur rehberim tarafından da şiddetle tavsiye edilmişti. Ron Frenz ve Charles Barnett III gibi illüstratörlerle çalışan Scott Welvaert ise Donner Topluluğu'nun hikâyesini bir korku romanı biçiminde okura sunuyor; hatta parkın hediyelik eşya mağazasında indirimde de.[40]

---

37. A.g.e., s. 86.
38. A.g.e., s. 194.
39. McNeese, *The Donner Party*, s. 123.
40. Gabrielle Burton, *Searching for Tamsen Donner*, Nebraska, 2009; Daniel James Brown, *The Indifferent Stars Above: The Harrowing Saga of a Donner Party Bride*, New York, 2009; Scott R. Welvaert, *The Donner Party*, Minnesota, 2006. Kristin Johnson tarafından düzeltilen, döneme ait ilk elden metinler için ayrıca bkz. *Unfortunate Emigrants: Narratives of the Donner Party*, Utah, 1996.

Donner Topluluğu, grubun ve yaşadıkları trajedinin kurgusallaştırılmasında ve sahneye uyarlanmasında da ilham kaynağı olmuştur. Alma Katsu'nun Bram Stoker Ödülü'ne aday gösterilen romanı *Açlık*, Donner Topluluğu'nun wendigolardan farksız olan doğaüstü varlıklar tarafından takip edildiğini kurgular. Donner Topluluğu, bölgedeki yerli Amerikalıların Na'it olarak isimlendirdiği yaratıklar tarafından takip edilmekte ve bedenleri ele geçirilmektedir. "Bunun adı açlık. İnsandan insana geçen kötü bir ruh bu."[41] Ancak kitapta bir yamyamın ismi daha geçmektedir: Lewis Keseberg. Kitaba göre Keseberg, katillerle dolu bir aileden gelmektedir. "İnsan etinin tadına ilk kez Illinois'de bakmıştı" diyor okura. "Daha sonraları Batı'da maden araması yaparken kaybolan bir amcadan öğrenildi bu. İnsan etine bir düşkünlük duyuyordu, bir açlık, gerçekten..."[42] Kamptaki çoğu kişiyi o öldürmüştü. "Ölüleri yaşayanlara yediriyordu. İnsan etiydi. Diğerleri bu gerçeğin farkında değildi."[43] Tamsen, yaşamaları için kızlarına kendi etini yedireceklerine dair söz verirlerse öldürülmek için gönüllü olacaktı. Tamsen, kızlarının çoktan ölmüş olduğunu bilmiyordu. Aynı zamanda Keseberg'ün yaşayanları rahat bırakmaları için Na'it'ler için de "yemek" bıraktığı söylenir.

"Ümitsiz Umut", Na'itler ile karşılaştıkları için yamyamlığa yönelirler. Donner Topluluğu'nun liderlerinden biri olan Stanton, bir Na'it tarafından saldırıya uğramış ve "O şey her neyse eskiden bir insan olduğu çok açık. Ancak o yaratık şu anda bir insan değil."[44] Katsu, Stanton'a saldıran şeyi şu sözlerle anlatır:

> Çok uzun süre sıcakta kalmış bir ceset gibi kokuyordu. Ancak parmakları soğuk, yapışkan, ıslak ve çürümüştü. Kokudan boğuluyordu... Ağzı sanki iki katına çıkmıştı, çenesi bir yılanınki gibi açılmıştı. Birçoğu, hatta neredeyse hepsi demir çiviler kadar olan dişlerini; karanlık bir tünel gibi uzun, kaygan boğazını ve kör bir hayvan gibi avını arayan o korkunç dilini gördü.[45]

Katsu, pek insani ve doğal olan bir trajediyi alır ve onu doğaüstülüğün ışığında yeniden kurgular. İyi yazılmış, korkutucu ve okuması zor bir kitap olsa da diğer uyarlamalarda böyle doğaüstü motiflere ihtiyaç duyulmamıştır.

41. Alma Katsu, *The Hunger*, New York, 2019, s. 255.
42. A.g.e., s. 366.
43. A.g.e., s. 365.
44. A.g.e., s. 331-2.
45. A.g.e., s. 332.

T. J. Martin'in 2009 yapımı filmi *The Donner Party*, Donner Topluluğu'ndan ziyade daha çok "Ümitsiz Umut"u konu aldığı için bu şekilde isimlendirilmesi daha doğru olurdu. Gerçekten de Donner'ların hiçbiri filmde bir karakter olarak yer almıyor. William Foster karakterini canlandıran Crispin Glover'ın yer aldığı film, on dört kişiden oluşan bir grubun kamptan Sutter'ın Kalesi'ne olan yolculuğunu anlatıyor. Film tarihsel açıdan doğru öğeler barındırmıyor; çünkü grup üyelerinin birbirlerini ya da kendilerini öldürdüklerini ve cesetleri hemen yediklerini gösteriyor. Tarihsel olarak bildiğimiz kadarıyla[46] Ümitsiz Umut, Donner Topluluğu ile bağlantılı olarak iki cinayet gerçekleştirmişti. William Foster'ın önerisiyle beraber Kızılderili rehberler Luis ve Salvador'un öldürülmesi. Ümitsiz Umut üyeleri önce onları yemiş, en sonunda da sıra diğer grup üyelerine gelmişti.

Donner Topluluğu belki de yaptıklarından dolayı bizi rahatsız etmiyorlardır; nihayetinde, son iki bölümde birçok bireysel ve grup yamyamlığı örnekleri inceledik. Donner Topluluğu'nun korkutucu yanı, gemileri kazaya uğrayan denizcilerin veya Roma ordusunun aksine, burada yenen kişiler aile üyeleri ve dostlarıydı. Kendi ebeveynlerini yiyen çocuklar, arkadaşlarının kendilerinin kardeşlerini yediklerine şahit olmak zorunda kalan kardeşler... Peter R. Limburg, Alder Creek'teki Donner kampına ikinci yardım ulaştığında, "kulübenin içinde Jake'in çocuklarının bir kütüğün üzerinde oturmuş, yüzlerinin kana bulanmış bir şekilde babalarının yarı pişmiş kalbini ve karaciğerini yediklerini gördüklerini" söyler.[47] Bu dehşet verici olaylara bir de arama kurtarma ekiplerinin bölgeye ulaşmasına rağmen sonlara doğru artan aşırılıklar da ekleniyor: "Ateşin etrafında, tıpkı Murphy kulübesinde olduğu gibi, uzun saçlar, kemikler, kafatasları ve kısmen yenmiş uzuvların parçaları duruyordu."[48] Meşhur olan bazı raporlara göre cesetler gereğinden fazla parçalanmışlardı ve hayatta kalanlar tam anlamıyla bir ceset cehenneminde yaşıyorlardı. Amerika Birleşik Devletleri'nin batıya doğru genişleme döneminde, batıya doğru ilerleme fikrinin fırsatlar ve büyüme vaat ettiği bir zamanda, Donner Topluluğu bu genişlemenin, herkesi vahşiliğe ve yamyamlığa sürükleyebilecek bir genişlemenin karanlık tarafını temsil etmiş, önemli bir ders haline gelmiştir.

46. Bazı araştırmacılar Keseberg'ün aralarında Tamsen Donner'ın da bulunduğu birden fazla grup üyesini öldürdüğüne inanmaktadır; ancak bu bilginin kanıtlanabilirliği yoktur.
47. Limburg, *Deceived*, s. 179.
48. A.g.e.

Uruguaylı Rugby Takımı, 1972

Daha yakın bir zamanda, 1972 yılında, Uruguay Hava Kuvvetleri'nin 571 sefer sayılı uçuşunda And Dağları'na düşen uçaktaki Uruguaylı rugby takımı, hayatta kalmak için yaptıkları yamyamlıkla tanınmışlardır. Uçaktaki kırk beş kişiden on sekizi çarpma anında veya sonrasında hayatını kaybetmiştir. Kazazedeler ancak yetmiş gün sonra kurtarılabilmiştir. Onuncu günde yiyecekleri tükenmiştir. Yaşanan birçok tartışmadan sonra hayatta kalanlar yaşamak için ölenleri yemek zorunda kalmışlardır. Olayın hemen ardından, Piers Paul Read'in *Alive* (1974) isimli kitabı yayımlanmış ve daha sonra da kendisiyle aynı ismi taşıyan filme ilham kaynağı olmuştur (1992).

Alive'da Read, hayatta kalanların en başta, pek de bir besin kaynağı olmayan liken yemeyi denediklerini[49] yazar ve şöyle der:

> Birkaç gün içinde, çocuklardan birkaçı eğer hayatta kalmak istiyorlarsa ölenlerin cesetlerini yemek zorunda olduklarını fark etmişti. Bu korkunç bir durumdu. Cesetler, karın içerisinde uçağın etrafına savrulmuşlar, şiddetli soğuk nedeniyle öldükleri şekilde kalmışlardı. Arkadaşlarının etlerini kesme düşüncesi hepsi için iğrendirici olsa da içinde bulundukları çıkmaz, onları bu düşünceye itiyordu.[50]

Roberto Canessa cesetlerin zaten kendi kendilerini yediklerini savunarak bu fikrini gruptakilere de bildirmiştir. Gruptaki çoğu kişinin Katolik olduğunu göz önüne alarak, Canessa ölü yemenin komünyon ayinine benzediğini söyler. Sonsuz yaşama sahip olabilmeleri için İsa bile kendi vücudunu yemeleri için insanlara sunmuştur. Öyleyse bu, yaşamak için ölenlerin bedenlerini yemekten nasıl farklı olabilir? Ayrıca kazazedelerin hayatta kalmak için her türlü yola başvurabilecekleri ahlaki bir görevleri olduğunu ve bu cesetleri, takım arkadaşları, dost, aile ve hatta birer insan olarak bile görmeyi bırakmaları gerektiğini savunur. "Onlar birer et parçası" der Canessa, "hepsi bu."[51]

Hayatta kalan yirmi yedi kişi, "yaşamak için cesetleri yiyip yememek konusunda" bir ikileme düşmüşlerdir.[52] Gustavo Zerbino, eğer kendisi ölürse onu yemelerini istediğini yoksa "nerede olursa

49. Piers Paul Read, *Alive,* New York, 1974, s. 77.
50. A.g.e., s. 78.
51. A.g.e.
52. A.g.e., s. 79.

olsun dirilip götlerine iyi bir tekme basacağını" söyler.[53] Çoğunluk hayatta kalmak adına cesetleri yemeleri konusunda bir karara vardıklarında dört kişi, Canessa, Zerbino, Fito Strauch ve Daniel Maspons, cesetlerden et parçaları keserek onları uçağın çatısında kuruturlar. Kazazedeler yavaş yavaş etleri yemeye başlamışlar, avuç dolusu karla yutmaya çalışmışlardır.

Rugby takımına dair başka bir hikâye, hayatta kalanlardan biri olan Nando Parrado tarafından yazılan *Miracle in the Andes* isimli kitapta anlatılır. Nasıl çaresizlik içinde ölüleri yemeye karar verdiklerini şu sözlerle anlatır:

> Ancak tabii ki de dağda yiyecek vardı; her şeyden önce et vardı, bol miktarda ve kolayca ulaşılabilecek bir yerde. Enkazın çevresinde, ince bir don tabakasının altında yatan ölülerin cesetleri kadar yakındı. Yenebilir *bir şeyler* bulmak için duyduğum o rahatsız edici dürtüye rağmen iki kilometre çevresinde yenebilecek tek nesnenin o cesetler olduğunu o kadar uzun süre görmezden gelebilmiş olmak beni şaşırtıyor.[54]

Parrado, grubun geri kalanının kabul etmek için zamana ihtiyaç duyduğu yaşamak için yamyamlığa başvurma fikrini savunan ilk kişilerden olduğunu iddia ediyor. İnsan eti yemek konusunda yaşadıkları uzun tartışmanın grupça aldıkları "Eğer herhangi birimiz burada ölürsek geri kalanlarımız cesetlerimizi yiyebilir" kararıyla sona erdiğini söylüyor.[55] Hemen ardından ise Roberto Canessa, Gustavo Zerbino, Fito Strauch ve Daniel Maspons'un enkazdan çıkıp yemekle geri döndüklerini söylüyor.

> Kendime bunun artık bir insana ait olmadığını hatırlattım. Bu kişinin ruhu bedenini terk etmişti... Sonunda cesaretimi topladım ve eti ağzıma koydum. Hiçbir tadı yoktu. Bir ya da iki kez çiğnedim, sonra da kendimi yutmaya zorladım. Ne suçluluk ne de utanç duyuyordum. Hayatta kalmak için yapmam gerekeni yapıyordum. Yıkıyor olduğumuz tabunun büyüklüğünü anlıyordum; ancak eğer hissettiğim tek bir duygu varsa o da kaderin bizi bu korkunç şeyi yapmak veya mutlak ölümü kabul etmek arasında seçim yapmaya zorladığı için duyduğum öfkeydi.[56]

Ancak bu işkence devam ettikçe onlar için varoluşun bir parçası haline gelmişti. "Günler geçtikçe" diyor Parrado, "eti daha

53. A.g.e., s. 80.
54. Nando Parrado ve Vince Rause, *Miracle in the Andes*, New York, 2006, s. 95.
55. A.g.e., s. 98.
56. A.g.e.

verimli bir şekilde kullanmaya başladık."[57] Daha uzun süre kullanabilmek için porsiyonlara bölmüşler ve uçaktan kopan alüminyum parçaların üzerine güneşe bırakarak kurutmuşlardır. Mümkün olduğu zamanlarda ateşte pişirmişler ve bu işlem "etin tadını önemli bir biçimde değiştirmiştir".[58] Tüm bunlara rağmen Parrado, "insan eti yemek açlığımı tatmin etmedi" der.[59]

Parrado'nun annesi ve kız kardeşi de takımla aynı uçakta yer alıyor, takıma eşlik ediyorlardı. Ancak kazadan sağ kurtulamadılar. Takım, saygıdan ötürü, onların cesetlerini yemeyecekleri konusunda anlamışlardır. Bu, gemi kazalarında ve Donner Topluluğu'nda da gördüğümüz bir durumdur. Tıpkı Uruguaylı bu rugby takımının kurtarılmalarından sonra isimlerinin yamyamlıkla anılmaya başlanması gibi.

Yamyam Seri Katiller, İlham Oldukları Hikâyeler ve Filmler

Donner Topluluğu ve Uruguaylı rugby takımı hayatta kalmak için gösterdikleri yamyamlık örnekleriyle ünlenmiş olsalar da hiçbir şey halkın dikkatini, kasıtlı yapılan yamyamlıktan daha fazla çekemez. Kurbanlarını tüketen seri katillerin açlık tehlikesiyle karşı karşıya olmadıkları aşikârdır. Onlar kendi istekleriyle ceset yemektedirler. Bu tür bireylerin popüler kültürde uzun bir süredir yer aldıklarını görmekteyiz. On dokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren, *penny dreadfuls** denen çizgi romanlar cinayetler, canavarlar ve korkunç yamyam hikâyeleriyle doluydu.

Örneğin 1836 yılında Charles Whitehead, yamyamlardan oluşan İskoç bir klan ile ilgili olan "Sawney Beane: The Man Eater" isimli bir *penny dreadful* yayımlamıştır. On altıncı yüzyıl İskoçya'sında kırk sekiz üyeli bir yamyam klanının lideri olan Alexander "Sawney" Bean, Edinburgh yakınlarındaki küçük bir kasabada doğmuş, Agnes Douglas ile evlenmiş ve Ayrshire bölgesine taşınmıştır. Klan ise kıyı şeridinin yakınlarında, denizdeki her gelgit yüzünden sular altında kalan girişlere sahip bir dizi mağarayı işgal etmektedirler. Yoldan geçenleri soymaya ve öldürmeye başlayan klan, en sonunda ceset-

57. A.g.e., s. 117.
58. A.g.e.
59. A.g.e., s. 118.

* *Penny dreadfuls*, on dokuzuncu yüzyılda yayımlanan ve içerisinde çizimler olan ucuz korku romanlarıdır. Aşağılayıcı bir terim olan *penny dreadfuls*, tam karşılığı olmasa da bir peniye alınabilen korku hikâyeleri anlamına gelmektedir. (ç.n.)

leri yiyerek ortadan kaldırırlar. Bölgede yaşayan insanlar zaman zaman ceset parçaları veya parçalanmış cesetler bulmalarına rağmen Bean, başarısızca kurdukları bir pusu yüzünden keşfedilene kadar klanı iyi gizlemişti. Kral IV. James de ailenin yakalanması için arama çalışmalarına katılmış ve saklandıkları yerle beraber mağaralarındaki ceset parçaları da keşfedilmiştir. Bütün aile idam edilmiştir; kadınlar diri diri yakılmış, erkeklerse parçalara ayrılmıştır. Hikâye fazlasıyla korkutucudur; bazı araştırmacılar, özellikle İngilizler bu hikâyeyi on sekizinci yüzyılda İskoç karşıtı propaganda olarak kullandıkları için hikâyenin gerçekliğini sorgulamışlardır.[60] Klan, tahminlere göre binden fazla insan yemiştir.

Bean'in klanı, yamyama dönüşen İskoç bir kasap olan Perth'li Andrew Christie, diğer adıyla Christie Cleek öncülüğünde yamyamlığa dönmüştür. Grampian Dağları'nın eteklerinde hayatta kalmak için başlayan şey, Christie ve grubunun on dördüncü yüzyılda bir kıtlıktan sonra insan eti yemesi ile beraber yamyamlığa dönüşmüştür.[61] Bu iki vaka 1977 yapımı *Tepenin Gözleri* (yön. Wes Craven) isimli filme de ilham olmuştur.

Fleet Sokağı'nın şeytani berberi Sweeney Todd'un isminin geçtiği ilk hikâye, James Malcolm Rymer tarafından *The People's Periodical and Family Library* isimli gazetede "The String of Pearls" başlığı altında serileştirilmiştir.[62] Hikâyenin konusu, ortaçağ Paris'inde bir berberin müşterilerini öldürdüğü ve kurbanlarının cesetlerinin yan dükkândaki pastanede yapılan etli turtalarda kullanıldığı gerçek olduğu iddia edilen olaylara dayanmaktadır. Rymer'ın yarattığı karakter kurbanlarını, cesetleri yandaki pastanedeki turtalar içerisinde pişirerek imha eden suç ortağı Bayan Lovett ile kâr sağlamak için öldüren psikopat bir karakterdir. 1847 yılında George Dibdin Pitt, Londra'nın East End bölgesindeki Britanya Kraliyet Tiyatrosu'nda oynanması için *The String of Pearls: A Romance* isimli bir uyarlama yazmış ve büyük bir hit haline gelmiştir.[63] Kristen Guest, oyunun tüketim kültürünü tasvir ettiği

60. Charles Whitehead, "Sawney Beane: [*sic*] The Man Eater", *Penny Dreadfuls: Sensational Tales of Terror,* New York, 2014, s. 185-8.
61. John Mackay Wilson, *Tales of the Borders, and of Scotland,* Edinburgh, 1883.
62. James Malcolm Rymer, "The String of Pearls", *Penny Dreadfuls: Sensational Tales of Terror,* New York, 2014, s. 415-664.
63. Kristen Guest, "Are You Being Served? Cannibalism, Class and Victorian Melodrama", *Eating Their Words: Cannibalism and the Boundaries of Cultural Identity,* Kristen Guest (Ed.), New York, 2001, s. 113.

için popüler olduğunu ve üst sınıfları alt sınıfları yerken tasvir ettiğini savunuyor; öyle ki Sweeney'nin kendisi de "orta sınıf, parasal anlamda açgözlü bir tipleme"dir.[64]

1973 yılında oyun yazarı Christopher Bond, hikâyeyi psikolojik öğelerle harmanlamış, Todd'a yozlaşmış bir yargıcın karısına tecavüz edip öldürdüğü ve Todd'u Avustralya'ya gönderdiği bir geçmiş yazmıştır. Todd'un cinayetleri, bir intikam komplosunun parçası haline gelmiştir. 1979 yılında Stephen Sondheim ve Hugh Wheeler, Bond'un bu oyununu sahneye uyarlamış, bir yıl kadar sonra da Londra'nın West End bölgesinde açılışını yapan ve uzun süre oynanan *Sweeney Todd: The Demon Barber of Fleet Street* isimli Brodway müzikalini yaratmışlardır.[65] Hikâyenin bu versiyonunda Todd, kendisine haksızlık ettiğini düşündüğü kişileri öldürse de hem paradan tasarruf etmek hem de cesetleri ortadan kaldırmak için Sweeney'nin kurbanlarının cesetlerini turtalarında kullanmak için Todd'u ikna eden kişi Bayan Lovett'tir. Bu nedenle hikâye Londra'nın alt sınıfları arasında yamyamlığı teşvik etmekte ve bu da orijinalinin tersine, fakirlerin zenginleri yemelerini sağlamaya neden olmaktadır.

On dokuzuncu yüzyılda, yamyam katiller popüler basında ve popüler imgelemde yer almaya başlamışlardır. "Karaciğer yiyen" Johnson'ın eşi, 1847 yılında Amerikan yerlisi Krov kabilesinin üyeleri tarafından öldürülmüştür. Bu nedenle Johnson, gelecek yirmi yıl boyunca Krov kabilesinden üç yüzden fazla kişiyi öldürerek ve karaciğerlerini yiyerek bu takma adı almıştır; 1872 yılında da bu yamyamlığa dayalı kan davasını sona erdirmiştir.[66]

İki yıl sonra, "Colorado Yamyamı", "Sırtlan Adam", "Amerikan Yamyamı" olarak bilinen ve ismi, dövmesi ve kendi ismini hecele-yememesinden dolayı, bazen de "Alferd Packer" olarak da geçen Alfred G. Packer, Colorado Dağları'nda beş arkadaşını öldürüp yemiştir. Amerikan İç Savaşı gazisi olan Packer, epilepsi hastalığına sahipti. 1874 yılında arkadaşlarıyla birlikte kış aylarında maden aramaya cesaret etti. Packer, ancak karlar eridikten sonra nisan ayında kampa döndü. Temmuz ayında da cesetler şimdi "Yamyam Platosu" olarak adlandırılan bir bölgede bulundu.[67] Packer ise kaçtı.

64. A.g.e., s. 120.
65. Sondheim ve Wheeler, *Sweeney Todd.*
66. Raymond W. Thorp Jr ve Robert Bunker, *Crow Killer: The Saga of Liver-eating Johnson,* Indiana, 2016.
67. Schechter, *Man-eater*, s. 47.

Packer 1883 yılında yakalandı ve yargılanmak üzere Colorado'ya götürüldü. Manşetler, yamyamlığını diğer suçlarından daha fazla dile getirdi. 17 Mart 1883'te *Denver Republican*'ın ilk sayfasında büyük harflerle şöyle yazıyordu: "İnsan Pastırması / Öldürdüğü Kurbanlarından Kestiği Etler ile Hayatta Kalan Adam / İnsan Bifteği Diyetiyle Obez Olan Şeytan / Arkadaşlarının Yüksek Kalite Etleri ile Beslenen Yamyam."[68] Donner Topluluğu'nda da olduğu gibi, ceset yemesi ile başlayan ünü hızlıca, "Packer'ın ölümünden birkaç yıl sonra insan yiyen karakteri bir folklora ve efsaneye dönüşmüştü."[69] Yirminci yüzyılda ise Packer, bir ilham kaynağı olacaktı.

Trey Parker (*South Park* ve *Book of Mormon* ile bilinir), Colorado Boulder Üniversitesi'ndeki bir film prodüksiyonu dersi için Alfred Packer'ın hayatına dayanan bir yamyam müzikalinin üç dakikalık bir fragmanını kurgulamıştır. Mezun olduktan sonra, bunu ilk filmi olan düşük bütçeli uzun metrajlı bir filme dönüştürmüştür. *Cannibal! The Musical* (1993), Packer'ın insan eti yemesine neden olan olayların son derece yanlış ama komik bir versiyonunu anlatmaktadır. İçerisindeki *flashback*ler ile film, gruptaki diğer kişileri Packer'ın değil Shannon Bell'in öldürdüğünü gösteriyor. Packer, Bell'i nefsi müdafaa için öldürmüş ama daha sonra kışın hayatta kalabilmek için diğerlerinin cesetleriyle birlikte yemek zorunda kalmıştır.[70]

Parker'ın filmi 1996 yılında Sierra College'da sahneye uyarlanmış ve daha sonra da Atlanta'daki Dad's Garagr Tiyatro'sunda oynanmıştır. O zamandan beri, 2004 yılında Roma'daki prodüksiyonlar da dahil olmak üzere, 2006'da Victoria, Kanada'da; 2008'de Edinburgh'da ve 2015'te de Christopher Bond (*Evil Dead: The Musical*'ın eş yapımcılığını da yapmıştır)[71] tarafından revize edilmiş ve genişletilmiş versiyonu oynanan ve daha sonra Madison, Wisconsin'de Amerika prömiyerini yapan oyun, birçok ülkede düzinelerce mekânda sahnelenmiştir. Müzikal inanılmaz derecede popüler olmuştur. Benzer şekilde Troma Entertainment'ın yapımcılığını üstlendiği *Devoured: The Legend of Alferd Packer* (2005)

68. A.g.e., s. 78-9.
69. A.g.e., s. 257.
70. Jason McHugh, *Shpadoinkle: The Making of Cannibal! The Musical*, Colorado, 2011.
71. *Sweeney Todd: The Demon Barber of Fleet Street* isimli oyunun orijinal oyunun yazarı Christopher Bond ile hiçbir ilişkisi yoktur.

isimli düşük bütçeli B-Film, Packer'ın ruhunun günümüzdeki üniversite öğrencilerinin bedenlerini ele geçirdiğini ve onları yamyamlığa sürüklediğini anlatır.

"Gri Adam", "Wysteria'nın Kurt Adamı", "Brooklyn Vampiri", "Ay Manyağı" ve "Öcü Adam" isimleriyle bilinen Albert Fish, yamyamlıktan etkilenmiş psikopat bir çocuk tacizcisiydi. 1928 yılında on yaşındaki Grace Budd'ı öldürmüştür. Suç bir süre çözülememiştir ancak Fish, Grace Budd'ın annesine isimsiz bir mektup göndermiştir:

> Bir zamanlar Çin'de kıtlık vardı. Her türlü et pound başına bir ila üç dolar arasındaydı. Yoksulların yaşadığı sefalet o kadar büyüktü ki on iki yaşın altındaki bütün çocuklar başkaları açlıktan ölmesin diye satılıyordu. Kız ya da erkek fark etmeksizin on dört yaşın altındaki bütün çocuklar tehlikedeydi. Herhangi bir dükkâna girip biftek -pirzola olarak- ya da yahni için et isteyebilirdiniz. Bir kızın ya da bir erkeğin yarı çıplak vücudu çıkarılır ve hangi bölümü istediğiniz sorulurdu. Sırt kısmı vücudun en lezzetli ve pirzola olarak satılan en pahalı kısmıydı... Onu boğarak öldürdüm, sonra da küçük küçük parçalara ayırdım; böylece etimi odamda pişirip yiyebilirdim. Küçük kızı fırında piştiğinde ne kadar tatlı ve yumuşaktı. Tüm vücudunu yemem dokuz günümü aldı.[72]

13 Aralık 1934'te tutuklanan Fish, kısa süre içinde çocuklara işkence etmek, öldürmek ve hatta onları yemek gibi bir dizi suçu daha itiraf etti. 16 Ocak 1936'da New York Eyaleti tarafından idam edildi ve daha sonra 2007 yapımı *The Gray Man* filmine konu oldu.

Popüler kültür üzerinde büyükçe bir etkiye sahip olan ve "Plainfield Hortlağı" olarak da bilinen bir yamyam da Ed Gein'dir. Kasım 1957'de tutuklandığında polis evinin gerçek bir korku evi gibi olduğunu görür: Mobilyalar, kıyafetler ve hatta çöp sepeti bile insan derisinden yapılmıştır, kurbanlarına ait cesetler ve yatak başlığının direğindeki kafatasları da dahil olmak üzere kemikler ve kafatasları evin her tarafına saçılmıştır ve bir çuvalın içerisinde kopmuş bir kafa ve diğer vücut parçaları durmaktadır. Gein öldürmek için kadınları seçmiş ve cesetlerinin parçalarını yemiştir; ancak yerel mezarlıklardan ceset çaldığını da itiraf etmiştir.[73] Hikâyesi en az dört kurgusal filme ilham olmuştur: *Sapık*, *Teksas*

72. Marilyn Bardsley, "Albert Fish", www.trutv.com, 2 Şubat 2018
73. Bkz. Harold Schechter, *Deviant: The Shocking True Story of the Original "Psycho"*, New York, 1989.

Katliamı, Kuzuların Sessizliği, Cesetler Evi (2003) ve *Ed Gein* (2000) ile *Ed Gein: The Butcher of Plainfield* (2007) gibi daha doğrudan uyarlamalara.

Carl Friedrich Wilhelm Grossmann (1863-1922) genç kadınları öldürmüş ve cesetlerinin yemenin yanı sıra onları sosis haline getirmiştir. Tıpkı Sweeney Todd gibi etleri karaborsada satmıştır. Duruşmadan sonra ve infazı gerçekleşmeden önce intihar etmiş; ancak asla suçunu itiraf etmemiştir. Bu yüzden suçlarının detayları bilinmemektedir. Dört ila elli kadının sosis haline getirildiği ve başkalarına satıldığı tahmin edilmektedir.[74] Benzer şekilde, Fritz Haarman (1879-1925) da elli kadar genci kaçırmayı, öldürmeyi ve yemeyi başarmış, "sonra da artıklarını karaborsada sığır eti olarak satmıştır."[75] Öyle ki bir ninniye bile ilham olmuştur:

> Sıra sana gelene kadar bekle
> Haarman düşecek peşine,
> Sivri mi sivri baltasıyla hem de
> Kıyma yapacak seni de.[76]

Ed Gain gibi, Haarman da birçok filme ilham kaynağı olmuştur. *M-Bir Şehir Katilini Arıyor* (1931), *Tenderness of the Wolves* (*Die Zärtlichkeit der Wölfe*, 1973) ve *The Deathmaker* (*Der Totmacher*, 1995).

Popüler kültürde fazlasıyla ismi duyulan bir başka yamyam katil, 1980'lerde Sovyetler Birliği'nde ortaya çıkmıştır. Sovyet prensiplerine göre seri katiller komünizmin çatısı altında var olamazlardı ki bu da "Rostov Kasabı"nın, yakalanmadan önce en az elli iki kişiyi öldürebilmiş olmasının nedenlerinden biridir. Bir öğretmen ve daha sonra da bir tedarik elemanı olarak çalışan Andrey Çikatilo (1936-1994) yamyam bir katildi. Çikatilo'nun hikâyelerini İngilizce olarak ilk kez Richard Lourie yazmış ve kurbanlarının cinsel organlarını ve göğüslerini yediği için onu "cinsel yamyam" olarak nitelendirmiştir.[77] 1995 yılında HBO, Stephen Rea'nın ka-

74. Maria Tatar, *Lustmord: Sexual Murder in Weimar Germany*, New Jersey, 1995.
75. Harold Schechter ve David Everitt, *The A to Z Encyclopedia of Serial Killers*, New York, 1996, s. 41.
76. Tatar, *Lustmord*, s. 185.
77. Richard Lourie, *Hunting the Devil: The Pursuit, Capture and Confession of the Most Savage Serial Killer in History*, New York, 1993, s. 68. Ayrıca bkz. Peter Conradi, *The Red Ripper: Inside the Mind of Russia's Most Brutal Serial Killer*, New York, 1992; Robert Cullen, *The Killer Department: Detective Viktor Burakov's Eight-year*

tili arayan polis memurunu ve Jeffrey Demunn'un Çikatilo rolünü oynadığı bir yarı belgesel olan Citizen X'i çıkarmıştır.

Muhtemelen en ünlü yamyam katillerden biri de Jeffrey Dahmer'dır. Anne E. Schwartz'a göre itirafı sırasına Dahmer, yediği tek kurbanının, Dahmer'a onunla yatmak için dairesine kadar eşlik eden ve kahvesinin içine atılan uyku haplarıya uyuşturulan yirmi iki yaşındaki Afrikalı-Amerikalı dansçı Ernest Miller olduğunu iddia etmiştir. Dahmer, "büyük oldukları için Miller'ın pazılarını yediğini ve yamyamlığı denemek istediğini" söylemiş ancak polis onu tutukladığı sırada buzdolabında organlar ve bir insan kafası bulmalarına rağmen diğer kurbanlarından hiçbirini yemediği konusunda ısrar etmiştir.[78] Aynı zamanda daha sonra yemek üzere Miller'ın kalbini ve bacaklarını da dondurucuda saklamıştır. Daha sonra ise içinde canlanacakları düşüncesiyle başkalarını yediğini de itiraf etmiştir.[79] Hüküm giymesinin ardından Dahmer hakkında birçok film ortaya çıkmıştır: *The Secret Life: Jeffrey Dahmer* (1993), *Dahmer* (2002), *The Jeffrey Dahmer Files* (2012) ve *My Friend Dahmer* (2017) gibi.

Ancak yamyam katillerin varlığı yalnızca Batı ile sınırlı değildir. Tayland'da Zee-Oui olarak bilinen Li Hui, 1946'da Çin'den Tayland'a giren ve sonunda 1959'da en az sekiz Taylandlı çocuğu öldürüp yediği için idam edilen Çinli bir seri katildi. Hayatını konu alan bir film olan *Zee Oui*, 2004 yılında gösterime girmiştir. Bunun dışında "Çinli Yamyam Canavar" olarak bilinen Zhang Yongming, Çin'in güneybatısındaki Yunnan eyaletinde on bir erkek çocuğu öldürmekten suçlu bulunmuş ve ardından 2013 yılında idam edilmiştir. Kurbanlarının cesetlerini ise yerel bir pazarda "devekuşu eti" olarak satmıştır. Polis, evindeki şarap şişelerinin içerisinde gözbebekleri bulmuştur.

Bunlar, suçlarıyla ünlenmiş ve popüler kültürde hem yer edinmiş hem de kınanmış bazı yamyam seri katillerdir. Dünyanın birçok yerinde onlarcası daha bulunmaktadır: Boone Helm, Karl Denke, Luke Magnotta, Robert Maudsley, Omaima Aree Nelson, Katherine Knight, Joachim "Duisburg Yamyamı" Kroll, Antron

Hunt for the Most Savage Serial Killer in Russian History, New York, 1993; Mikhail Krivich ve Olgert Olgin, *Comrade Chikatilo: The Psychopathology of Russia's Notorious Serial Killer,* New York, 1993.

78. Anne E. Schwartz, *The Man Who Could Not Kill Enough,* New York, 1992, s. 81; Schechter ve Everitt, *The A to Z Encyclopedia*, s. 65.

79. Alvin Schwartz, *Scary Stories to Tell in the Dark,* New York, 1981, s. 199, 209.

Singleton, Peter Niers, Stephen Griffiths, Tamara Samsonova, Nicolas "Paris Vampiri" Claux, Stanley Dean Baker, Michael Woodmansee, Gary M. Heidnik ve "Ünlü Yamyam" Issei Sagawa gibi. Sagawa, kendisini yemek istediği için bir başka değişim öğrencisini öldüren Paris'teki bir değişim öğrencisiydi. Akli dengesinin yerinde olmadığı ortaya çıkınca akıl hastanesine yerleştirilmek üzere Japonya'ya geri gönderilmiştir. Yasadaki bir tuhaflık yüzünden serbest bırakılmış, halk sözcüsü ve polis danışmanı olmuş, ayrıca yirmiden fazla kitap yazmıştır. Suçu ise, Rolling Stones'un 1983 yılında çıkan *Undercover* albümüne ait "Too Much Blood" isimli şarkı için ilham kaynağı olmuştur.

Edebiyatta, Tiyatroda, Sinemada ve Televizyonda Ölü Yemek

Bu kitabın birçok yerinde de gördüğümüz üzere, klasiklerden itibaren edebiyat tarihi, yamyamlık ve ceset yeme hikâyeleriyle doludur. Bu konu, yirminci ve yirmi birinci yüzyıllar boyunca da benimsenmeye ve tüketilmeye (kelime oyunumu affedin) devam etmiştir. H. G. Wells'in 1921 yılında yazdığı "The Grisly Folk" isimli kısa öyküsü, Neandertallerin ölü yediğini kurgulamaktaydı.[80] 1930'lar, 1940'lar ve 1950'lerin sinemasında ise seksen adet hortlak ve yamyam hikâyesi bulunabilir. 1960'lar, 1970'ler ve 1980'ler de Amerika Birleşik Devletleri menşeili bir dizi sömürgeci yamyam filmine şahit olmuştur. Bunlar arasında *Cannibals* (1980), *Long Island Cannibal Massacre* (1980), *Cannibal Horror* (1981), *Lunch Meat* (1986), *Cannibal Hookers* (1987), *Splatter Farm* (1987), Flesheater (1988), *Cannibal Campout* (1988) gibi düşük bütçeli filmler yer alır. (Biraz) Daha yüksek bütçeli yamyam filmlerine ek olarak *Cannibal Girls* (1973), *Tepenin Gözleri* (1977), *Eaten Alive* (1980), *Cehennem Oteli* (1980), *We Are Going to Eat You* (1980), *c.h.u.d.* (1984), *Blood Diner* (1987), *Parents* (1989) ve *Delicatessen* (1991) verilebilir. Bu ikinci verdiğimiz örnekteki filmler çoğunlukla B-film korku filmleri ya da kült komedi kategorilerine girmektedir. *Blood Feast* (1963) ve *2,000 Maniacs* (1964) gibi filmler yamyamlığı neredeyse mizahi denebilecek bir şekilde ele almaktadır. *2,000 Maniacs*'te güneyli köylüler parçalanmış bir ceset bulurlar ve aralarından biri şöyle der: "Sanırım barbeküye malzeme bulduk."

80. H. G. Wells, *The Complete Stories of H. G. Wells,* Londra, 1966, s. 607-21.

Ancak bu, insanların barbekü ya da alternatif bir et türü ile son kez ilişkilendirilmeleri olmayacaktır.

Diğer insanlar tarafından yenmediğinde, bazen cesetler hayvanlara da besin olur. *The Corpse Grinders* (1971) filminde öğütülen insan bedenlerinden kedi maması elde edilir; insan etinin tadını alan kediler ise yaşayanlara saldırmaya başlar. Benzer şekilde, kara mizah filmi olan *Eating Raoul*'da (1982) Mary ve Paul Bland, kızartma tavasıyla grup sekse dahil olan birkaç erkeği öldürür ve küçük dolandırıcı Raoul cesetleri Doggie King Köpek Maması şirketine satar. Sonunda, bu sorunu çözmek adına Mary ve Paul filmin başlığındaki sözünü yerine getirirler ve Raoul'u pişirip akşam yemeğinde servis ederler. Ayrıca hangimiz *Açlık* (1973) filmindeki Soylent Green'in insanlardan üretildiğini bilmiyoruz ki?

Amerikan sinemasında devam filmleri, *reboot*ları ve yeniden çevrimleriyle belki de yamyamlığa en çok dayanan serilerden biri *Teksas Katliamı*'dır (1974). Yukarıda da belirtildiği gibi filmde Ed Gein'den esinlenilmiştir. Yerel mezbahanın kapanması nedeniyle zor günler geçiren Sawyer ailesi, Teksas kırsalındaki evlerinin kapısını çalan insanları öldürmeye başlar. İnsan derisinden yapılmış bir maske takan ve filme adını veren testereyi kullanan dilsiz bir dev olan Leatherface filmde aynı zamanda bir kasap olarak da işlev görmektedir; esir aldıkları gençlerden birini mutfaktaki bir et kancasına asar, cesetleri bir testere ile parçalara ayırır ve parçaları, ailenin yemesi için dondurucuda saklar. İlk filmin on üç yıl sonrasını konu alan 1986 yapımı devam filmi *Katliam* ise mizaha ve hicve daha çok yer vermektedir. Sawyer ailesi, elbette ki insan eti ile yapılan popüler bir *chili** üretip sattıkları için ekonomik olarak iyi bir konuma ulaşır. Serideki diğer filmler Leatherface'i bir *slasher* filmi kötü adamı olarak kurgularken, bu film yemeği yiyen kişilerin nasıl farkında olmadan ve istemsiz bir biçimde yamyamlığı deneyimlediklerini vurgulamaktadır. Hatta "Aşçı" Drayton Sawyer, bir *chili* yarışmasına katılır ve kazanır. Tarifinin sırrı sorulduğunda ise "Hiçbir sır yok, önemli olan et. Et konusunda cimrilik etmemelisiniz. Birinci sınıf etleri seçme konusunda bir yeteneğim var. Aileden geliyor" der.

Orijinal *Teksas Katliamı* ile aynı zamanda ortaya çıkan bir İtalyan yamyam film serisi olan Umberto Lenzi'nin *Nehrin Derinlik-*

* Biber, et, domates ve fasulye kullanılarak yapılan Meksika'ya özgü bir güveç yemeğidir. (ç.n.)

lerindeki Adam (*Il paese del sesso selvaggio*, 1972), Avrupalılar arasında yaşayan çağdaş orman insanlarını konu alan sömürü filmlerine bir örnek olmuş ve hem hayvanlara hem de insanlara karşı gerçek istismar vakalarını gösterdiği için Ian Olney tarafından "acımasız, kıran kırana nihilistik bir tona sahip" olarak tanımlanmıştır.[81] Bu filmler, Avrupalıların yamyamların alanlarına girmeleri ve sonra da "bütün efsanelerin doğru olduğunu" keşfetmeleri ile ilgili öğretici hikâyeler gibi, aşırı şiddeti, ırkçılığı ve cinsel istismarı temsil etmektedir. Lenzi'nin filminin öncülük etmesi ile Ruggero Deodato hemen ardından *Gerilim* (1977), *Cannibal Holocaust* (1980), *Emanuelle e gli ultimi cannibali* (1977), *Lanetliler Dağı (1978)* ve *Cannibal Ferox* (1981) gibi diğer birçok yamyamlık konulu filmle kendisini takip etmiştir. İtalyan serilerinin elde ettiği başarı, diğer milletten sanatçıların da aynı türde yamyamlık konulu filmler ortaya koymasına neden olmuştur: *Primitif* (Endonezya, 1978), *El caníbal* (Batı Almanya, 1980), *Mondo Cannibal* (Batı Almanya, 1980), *Terreur cannibale* (Fransa, 1980) gibi.

Kimi zaman "Tüm Yamyam Filmlerinin Annesi" olarak anılan *Cannibal Holocaust*, belki de en çok bilinen ve üzerine en çok çalışılan filmdir.[82] *Cinéma vérité* tarzında çekilen film, aslında bir film içinde film olması ile bir meta sinema örneğidir. Dört film yapımcısından oluşan bir grup, Amazon yağmur ormanlarında kaybolur ve bir profesör ve tanınmış bir antropolog olan Harold Monroe, gruba ne olduğunu anlamak ve mümkünse onları bulmak için yola koyulur. Monroe, grubun çektiği kaybolan görüntüleri bulur ve yamyam kabilelerin peşinde olduklarını öğrenir. Gruptakiler aynı zamanda içinde birçok yerlinin bulunduğu bir kulübeyi yakmak gibi sahte sahneler de yaratmışlardır. Grup, genç bir kıza tecavüz etmelerinin ardından, Yąnomamö Kabilesi ile ters düşer. Kabilenin geri kalanı gruba saldırır ve başyapımcı arkadaşları işkence görür, öldürülür ve yenmek için hazırlanırken video kaydı almaya devam eder. Monroe, video kaydı ile New York'a geri döner; oradaki yapımcılar ise görüntüleri yok etmeye karar verir ki bu da Monroe'nun "gerçek yamyamların" kim olduğunu merak etmesine yol açar. *Cannibal Holocaust*, ortaya koyduğu fikirlerle diğer birçok

81. Ian Olney, *Eurohorror: Classic European Horror Cinema in Contemporary American Culture,* Indiana, 2013, s. 191.

82. Filmin ve üzerine gerçekleşen tartışmalar hakkında daha fazla bilgi için bkz. Calum Waddell, *Devil's Advocates: Cannibal Holocaust,* Leighton Buzzard, 2017.

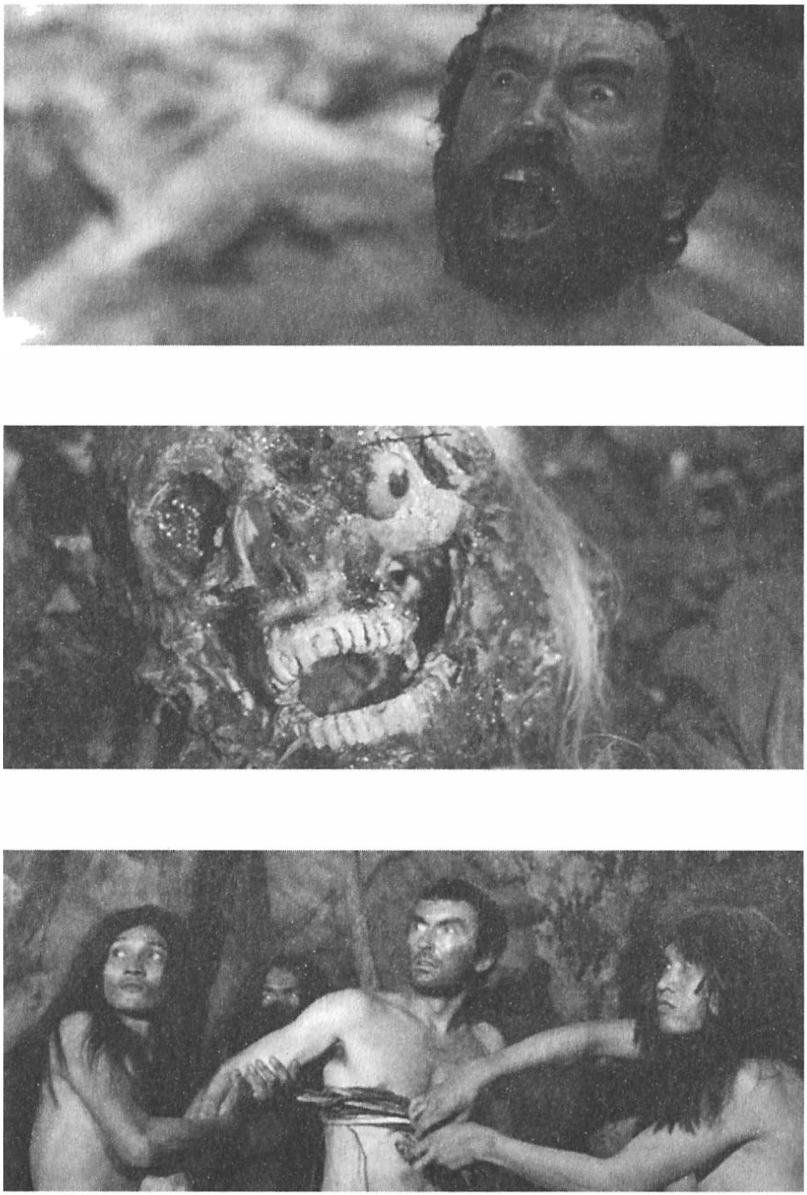
hikâyeye ilham kaynağı olmuştur. Filmin çekim aşamasındaki ismi "The Green Inferno", daha sonraları Eli Roth'un 2013 yapımı saygı duruşu niteliğindeki filminin başlığı haline gelmiştir. Kea Wilson'ın ilk romanı *We Eat Our Own* (2016) ise, *Cannibal Holocaust*'a çok benzeyen bir İtalyan yamyam filminin çekimlerini anlatmaktadır.[83]

George Romero'nun *Ölülerin Şafağı*'nda (1978), televizyonda röportaj vermekte olan bir bilim insanı, eğer zombi salgını devam ederse geriye kalan tek seçeneğin şehirleri bombalamak ya da ölüleri yemek olduğunu ileri sürer. Bu fikir, büyük boyutta bir hayatta kalma yamyamlığı yapılması gerektiğini ima etmektedir. Kendileri ölü olan zombiler de birer ölü yiyicidir. *Yaşayan Ölüler* serisindeki zombi hikâyelerinin birçoğunda, yakın zamanda ölen kişilerin dirilen cesetleri, yakın zamanda yaşıyor olan kişilerin cesetleriyle beslenir. Gerçekten de *Yaşayan Ölüler Gecesi*'ndeki kilit nokta "hortlakların" (ki onlara böyle demek olacakların habercisi) Tommy ve Judy'nin yanmış cesetlerini yemeye başlamalarıdır. Romero'nun ilk filminin devam filmlerinden *The Walking Dead*'e kadar her filmde, zombiler diğer insanların etini yiyen ölü insanlardır.

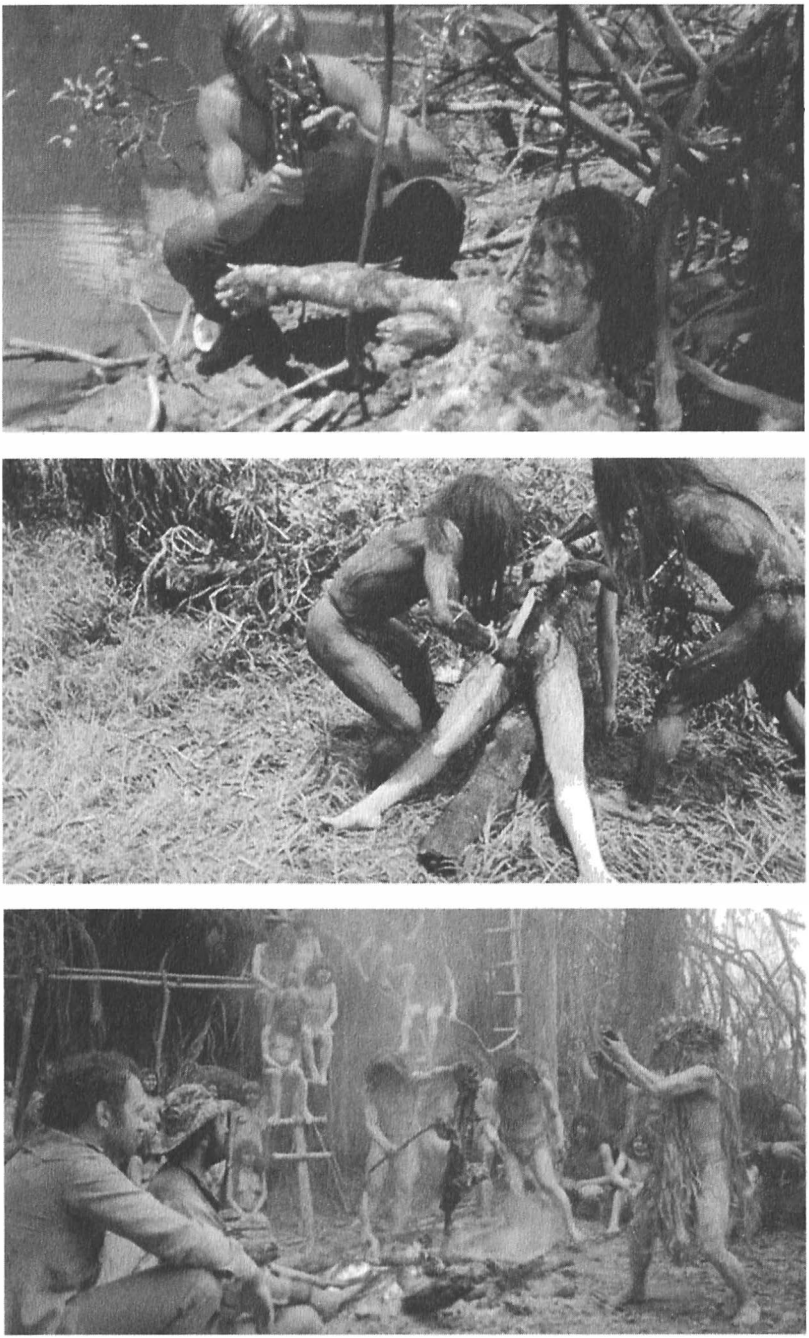
Son zamanlarda ise yamyam sineması, yirmi birinci yüzyılın ilk yirmi yılında tam anlamıyla bir dirilme yaşıyor: *Korku Kapanı* (2003) ve devam filmleri, *Diş ve Çivi* (2007), *Butcher Boys* (2012), *Kan Kokusu* (2013) ve *Bone Tomahawk* (2015) gibi filmlerin hepsi, yamyam ve ceset yiyici karakterlere yer vermektedir. *Üç... Sıradışı* (2004) ile de tanıdığımız Hong Konglu yönetmen Fruit Chan, gençliğini yeniden kazanmak isteyen eski bir televizyon yıldızı Bayan Li'nin hikâyesini anlatan *Dumplings*'e de katkıda bulunmuştur. Bayan Li, Çin hükümetinde eski bir kürtajcı olan Mei Teyze'yi ziyaret eder. Mei Teyze, şimdilerde kürtajla alınan fetüsleri, *dumpling** içine konulmaları için Hong Kong'a kaçak yollardan sokmaktadır. Bayan Li ise genç kalmak için bu *dumpling*leri yemektedir. Gelecekteki kıyameti konu alan *Diş ve Çivi*, yiyecek kıtlığında diğer insan yiyen insanları anlatmaktadır. Aynı konu, *Yol* (2009) ve diğer kıyamet sonrası filmlerde de işlenmektedir.

83. Kea Wilson, *We Eat Our Own*, New York, 2016.

* Çin mantısı. (ç.n.)

Gerilim (1977, Ruggero Deodato)
filminden sahneler.

Film yapımcıları, *Cannibal Holocaust*'ta (1980, Ruggero Deodato) zina yaparken yakalanan bir kadının idamını, kesilişini ve yenişini kaydederken.

Thomas Harris'in *Kızıl Ejder* (1981) dörtlemesinin sonuncusu hariç hepsi, ilki iki kez olmak üzere, sinemaya uyarlanmıştır. *Kuzuların Sessizliği* (1988), *Hannibal* (1996) ve *Hannibal Doğuyor* (2006) kitaplarındaki "Hannibal" karakteri, tartışmasız dünyanın en popüler yamyamıdır. Hatta ismine özel bir televizyon dizisi bile çekilmiştir: *Hannibal* (2013-15). Thomas Fahy; Hannibal Lecter ve *Amerikan Sapığı*'ndaki (1999, 2000 yılında da sahneye uyarlanmıştır) Patrick Bateman'ı karşılaştırarak onları zevkleri konusunda eğitimli ve sofistike, "ceset yutan bir piyasanın mantıksal uzantısı olan üst sınıf yamyamlar" olarak tanımlar.[84]

Şeytan'ın gişe sayılarına rakip olan Julia Ducournau'nun *Grave* filmi, 2016 Toronto Uluslararası Film Festivali'nde gece yarısı gösterimlerinde gösterildiğinde, seyircilerin birçoğu bayılmış ve sağlık görevlileri gösterime gelmek zorunda kalmışlardır. *Grave*, ikisi de veterinerlik okulunda okuyan ve vejetaryen olarak yetiştirilen Justine ve kız kardeşi Alex'in hikâyesini anlatmaktadır. Okula gelen yeni öğrencilerle dalga geçmek için yapılan şakalar sırasında on altı yaşındaki Justine, bir tavşanın böbreğini çiğ olarak yemeye zorlanır ve bu onun yediği ilk et olur. Büyük bir tiksinti ve rahatsızlık duyan Justine, her şeye rağmen biraz daha et yemek için bir arzu duymaya başlar. Bir aksilik sebebiyle Alex'in kopan parmağını yer. Daha sonra Alex, ıssız bir yolda bir kazaya sebebiyet verir ve ölen yolcuların vücutlarının bazı parçalarını yemeye başlar. Bu durum, vejetaryen olan bir ailenin yamyamlığa bir eğilimlerinin olduğunu ortaya çıkarır. Filmin Justine'in gelişmeye başlayan cinselliğini inceliyor olması, yamyamlık eylemlerinin iştahın, arzunun ve kimlik keşfinin bir metaforu olarak yorumlanabilmesini mümkün kılarken, kızların, babalarının annelerinin ve kendisinin de bir yamyam olduğunu itiraf edene kadar daha fazla ceset yemelerini de gösteriyor olması, yamyamlık eyleminin gerçek olduğuna dair bir işarettir. İnsan vücudunun tüketimi, uluslararası popüler kültür içerisinde güçlü bir metafor ve ilgi çeken bir konu olmaya devam etmektedir.

Sonuç: Kimi Yersen Osun

On dokuzuncu yüzyılda Güney Denizleri'nde ve Donner Geçidi'nde gerçekleşen korkutucu vahşet vakalarından tutun da yirmi ve yirmi birinci yüzyıllarda insanların yenmesini konu alan

84. Thomas Fahy, *Dining with Madmen: Fat Food and the Environment in 1980s Horror,* Mississippi, 2019, s. 79.

filmlere kadar, yamyamlar açık ara en popüler ceset yiyicilerdir. Onların hikâyeleri eğlenceli, korkunç, mide bulandırıcı ve ilgi çekicidir. Diğer insanları yiyen insanların hikâyelerine tam anlamıyla doyamıyoruz.

Bu yalnızca edebiyat ve sinema için değil, yamyamların ulaştıkları gerçek birer ünlü statüsü için de geçerlidir. Ed Gain'in bir dizi korku filmine ilham olması, Jeffrey Dahmer'ın ölümünden yirmi beş yıl sonra bile herkes tarafından bilinen bir isim olması, Hannibal Lecter'ın tanınan ve garip bir şekilde fazlasıyla sevilen bir yüz olması, Anthony Hopkins'in oyunculuğu için beş kez Akademi Ödülleri'ne aday gösterilmesi ancak yalnızca Hannibal Lecter rolüyle en iyi erkek oyuncu ödülünü kazanmış olması gibi birçok örnek gözler önündedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Alfred Packer davasındaki yargıcın, Packer'ın çabucak unutulacağını düşünmesi gerçekten büyük bir hatadır.

Bu kitabın büyük çoğunluğunda, insan cesetlerini yiyen mitolojik canavarlar anlatılmıştır. *Cennetimden Bakarken*'de, Alice Sebold şöyle yazar: "Katiller birer canavar değil, insandır. Ve bu da onların en korkunç yanıdır."[85] İçimizdeki karanlıkla mücadele etmek için canavarlar yaratırız ama bu bizi birer canavar yapmaz. Benzer şekilde, kurban verme ve siyasi yamyamlıkta da olduğu gibi, onların en güçlü yanlarını ve özelliklerini kazanmak için bir şeyler tüketiriz. Peki öyleyse, neden sık sık ceset yiyenleri konu alan anlatıları tüketiyor ve yamyam katilleri topluma mal ediyoruz? Buna bir cevabım yok ancak bunun tam tersinin doğru olduğuna inanıyorum: Tükettiğimiz şey haline gelmemek için onu tüketiyoruz. Cynthia Baron, Diane Carson ve Mark Bernard şöyle diyor: "Yamyamlara dair anlatılar, onları ortaya koyan insanların çıkarlarına hizmet eder."[86] *Teksas Katliamı*'nı, *Santa Clarita Diet*'i ve *Cannibal Holocaust*'u izlerken kimin çıkarlarına hizmet ediyoruz peki? Fikrimce -Shakespeare'den hatalı bir alıntı yapmam gerekirse- bu anlatılar ile aynayı kendimize doğrultuyoruz, kendimizi birazcık korkutuyor olsak da, aynı zamanda kendimizi hatırlıyor ve yenmek korkutucu olsa da yiyen olmanın çok daha korkutucu olduğunu anlıyoruz.

-

85. Alice Sebold, *The Lovely Bones,* Massachusetts, 2002.
86. Cynthia Baron, Diane Carson ve Mark Bernard, *Appetites and Anxieties: Food, Film, and the Politics of Representation,* Michigan, 2014, s. 124.

Sonuç
Yemekten Vazgeçemeyiz

Ölü yemek kültürümüzde ve aslında birçok kültürde tarihi açıdan önemli bir korku kaynağıdır. Yamyamlık eylemi kişide bir değişime sebep olur; ölüyü yiyen kişi başka bir şeye dönüşür. Ukrayna'daki kıtlık sırasında Sovyet bir mahkûm olan Olga Mane, Ukraynalı yamyamlarla beraber hapishaneye gönderildiğinde onlarla karşılaşmaktan korkuyordu. Ancak onlarla vakit geçirdikten sonra, onlardan korkmaktan ziyade onlara acınılması gerektiğini fark etti. Fakat yine de onları ölü yeme eylemi ile beraber değişmiş olarak görüyordu; bu durum onları çıldırtmıştır ve eskisi gibi davranmamaya başlamışlardır. Bu ciltteki efsanevi varlıkların neredeyse tamamı dönüştürücü güçlere sahiptir. Wendigolar da, aswanglar da dönüştürücüdür, hortlaklar ise insan bebeklerini çalar ve onları hortlak olarak yetiştirirler. Bir ölü yiyici ile etkileşime geçmek onlardan biri haline gelmemize neden olabilir. Ölüleri yemek, artık insan olmayan ya da en azından normal olmayan bir insana dönüşmek demektir. Yine de en sonunda hem yiyiciyiz hem de yeneniz.

Avustralya'daki Kakadu Milli Parkı'nda bir tuzlu su timsahı tarafından saldırıya uğrayan ve ilk elden yenme korkusunu deneyimleyen Val Plumwood, yendiğimizde psikolojimize ve benlik algımıza karşı oluşan zorluğu şu sözlerle anlatıyor: "Günlük olarak milyarlarca hayvan tüketiyor olabiliriz ancak kendimiz, solucanlara ve kesinlikle de timsahlara yem olamayız."[1] Yine de bu kitaptaki canavarların ve tarih boyunca görülen yamyamlık vakalarının da ortaya koyduğu üzere bizler de besin zincirinin bir parçasıyız. Parçalara ayrılıp yenebileceğimiz, sindirilebileceğimiz ve dışkılanabileceğimiz gerçeğinden rahatsız oluyor ve bunu korkutucu buluyoruz. Böylece bunu wendigoların, hortlakların, aswangların ve diğer şeytani yaratıkların yaptığını hayal ediyor, onları kendimizden uzaklaştırıyor, bu durumu daha az gerçek kılıyor (ya da en azından başkasının başına geldiğini hayal ediyoruz, kendimizin değil) ve aynı anda da yamyam katilleri ünlü konumuna yüceltiyoruz (kendimizden uzaklaştırıyoruz). Yamyamlığın nadir olduğunu, hortlakların, aswangların ve wendigoların artık var olmadığını düşünerek rahatlıyoruz. Diğer tüm ceset yiyiciler gibi, onlar da gölgelerde saklanıyor, geri dönmek ve korkularımızı körüklemek için fırsat kolluyorlar.

Ben bu kitabı yazarken Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı, insan cesetlerini "yiyerek" kendilerini güçlendiren savaş robotları üzerine yapılan bazı araştırmaları finanse ediyor. Projenin adı Enerjisel Olarak Özerk Taktik Robotu veya kısaca EOÖTR (Energetically Autonomous Tactical Robot, EATR). John Scott Lewinski'nin *Wired Magazine*'de de yazdığı gibi: "Ne gibi bir problem çıkabilir ki?"[2]

1. Val Plumwood, "Being Prey", *The Ultimate Journey: Inspiring Stories of Living and Dying*, James O'Reilly, Sean O'Reilly ve Richard Sterling (Ed.), San Francisco, 2000, s. 142.
2. John Scott Lewinski, "Military Researchers Develop Corpse-eating Robots", *Wired Magazine*, 15 Temmuz 2009.

Kaynakça

Ahmed K Al-Rawi, "The Arabic Ghoul and Its Western Transformation", *Folklore*, 120/3 (2009).

Ahmed K Al-Rawi, "The Mythic Ghoul in Arabic Culture", *Cultural Analysis*, 2009 (8. Baskı).

Alma Katsu, *Açlık*, New York, 2018.

Anne Applebaum, *Red Famine: Stalin's War on Ukraine*, New York, 2017.

Anne E. Schwartz, *The Man Who Could Not Kill Enough: The Secret Murders of Milwaukee's Jeffrey Dahmer*, New York, 1992.

A. W. Brian Simpson, *Cannibalism and the Common Law*, Illinois, 1984.

Brown, Jennifer, *Cannibalism in Literature and Film*, Basingstoke, 2013.

Beth A. Conklin, *Consuming Grief: Compassionate Cannibalism in an Amazonian Society*, Teksas, 2001.

Brian Keene, *Ghoul*, Indiana, 2007.

Brian McNaughton, *The Throne of Bones*, New York, 1997.

Bill Schutt, *Eat Me: A Natural and Unnatural History of Cannibalismq*, Londra, 2017.

Caitlin R. Kiernan, *Daughter of Hounds*, New York, 2008.

Cătălin Avramescu, *An Intellectual History of Cannibalism*, Princeton, New Jersey, 2009.

Cormac Ó Gráda, *Eating People Is Wrong, and Other Essays on Famine, Its Past, and Its Future*, New Jersey, 2015.

Carolyn Podruchny, "Werewolves and Windigos: Narratives of Cannibal Monsters in French-Canadian Voyageur Oral Tradition", *Ethnohistory*, 51/4, 2004.
Christy G. Turner II. Ve Jacqueline A. Turner, *Man Corn: Cannibalism and Violence in the Prehistoric American Southwest*, Utah, 1999.
Calum Waddell, *Devil's Advocates: Cannibal Holocaust*, Leighton Buzzard, 2017.
Daniel James Brown, *The Indifferent Stars Above: The Harrowing Saga of a Donner Party Bride*, New York, 2009.
Daniel Diehl ve Mark P. Donnelly, *Eat Thy Neighbour: A History of Cannibalism*, Stroud, 2008.
Daniel David Moses, *Brébeuf's Ghost*, Toronto, 2000.
David Quammen, *Monster of God: The Man-eating Predator in the Jungles of History and the* Mind, New York, 2003.
Eliza P. Donner Houghton, *The Expedition of the Donner Party and Its Tragic Fate*, Illinois, 1911.
Francis Barker, der. Peter Hulme ve Margaret Iversen, *Cannibalism and the Colonial World*, Cambridge, 1998.
Frank Lestringant, *Cannibals: The Discovery and Representation of the Cannibal from Columbus to Jules Verne*, Çev. Rosemary Morris, Kaliforniya, 1997.
Harold Schechter, *Man-eater: The Saga of Alfred G. Packer, American Cannibal*, New York, 2015.
Heather Blurton, *Cannibalism in High Medieval English Literature*, New York, 2007.
Heike Behrend, *Resurrecting Cannibals: The Catholic Church, Witch-hunts and the Production of Pagans in Western Uganda*, Woodbridge, 2011.
Jack D. Forbes, *Columbus and Other Cannibals*, New York, 1979.
James B. Waldram, *Revenge of the Windigo: The Construction of the Mind and Mental Health of North American Aboriginal Peoples*, Toronto, 2004.
Jeff Berglund, *Cannibal Fictions: American Explorations of Colonialism, Race, Gender and Sexuality*, Wisconsin, 2006.
Jory Sherman, *The Bamboo Demons*, Kaliforniya, 1979.
Kea Wilson, *We Eat Our Own*, New York, 2016.
Kristen Guest, *Eating Their Words: Cannibalism and the Boundaries of Cultural Identity*, New York, 2001.
Lewis Petrinovich, *The Cannibal Within*, New York, 2000.
Maggie Kilgour, *From Communion to Cannibalism*, New Jersey, 1990.
Margaret Atwood, *Strange Things: The Malevolent North in Canadian Literature*, Oxford, 1995.
Margaret Gouin, *Tibetan Rituals of Death: Buddhist Funerary Practice*, Londra, 2010.

Marina Warner, *No Go the Bogeyman,* New York, 1998.
Mary Roach, *Stiff: The Curious Lives of Human Cadavers,* New York, 2003.
Maximo D. Ramos, *The Aswang Complex in Philippine Folklore,* Quezon City, 1990.
McLaughlin, Mark, *The Donner Party: Weathering the Storm,* Kaliforniya, 2007.
Michael Crichton, *Eaters of the Dead,* New York, 1976.
Michael Wallis, *The Best Land Under Heaven: The Donner Party in the Age of Manifest Destiny,* New York, 2017.
Monster Theory: Reading Cultures, Ed. Jeffrey Jerome Cohen, Minnesota, 1996.
Morton Teicher, *Windigo Psychosis*, Washington, 1960.
Nathaniel Philbrick, *In the Heart of the Sea,* New York, 2000.
Nicolas Werth, *Cannibal Island: Death in a Siberian Gulag*, Çev. Steven Rendell, New Jersey, 2007.
Peggy Sanday, *Divine Hunger: Cannibalism as a Cultural System*, Cambridge, 1986.
Peter R. Limburg, *Deceived: The Story of the Donner Party*, Kaliforniya, 1998.
Piers Paul Read, *Alive*, New York, 1974.
Raymond W. Thorp Jr and Robert Bunker, *Crow Killer: The Saga of Liver-eating Johnson,* Indiana, 2016.
Richard Sugg, *Mummies, Cannibals and Vampires: The History of Corpse Medicine from the Renaissance to the Victorians,* Londra, 2011.
R. L., Stine, *Attack of the Graveyard Ghouls,* New York, 1998.
Scott Connors, "The Ghoul", *Icons of Horror and the Supernatural*, Cilt I, der. S. T. Joshi, Connecticut, 2007.
Scott R. Welvaert, *The Donner Party,* Minnesota, 2006.
Shawn Smallman, *Dangerous Spirits: The Windigo in Myth and History,* Victoria, 2015.
The Adventures of Sayf Ben Dhi Yazan: An Arab Folk Epic, Çev. Lena Jayyusi, Indiana, 1996.
Tim McNeese, *The Donner Party: A Doomed Journey,* New York, 2009.
Unfortunate Emigrants: Narratives of the Donner Party, Ed. Kristin Johnson, Utah, 1996.
Val Plumwood, "Being Prey", *The Ultimate Journey: Inspiring Stories of Living and Dying*, Ed. James O'Reilly, Sean O'Reilly ve Richard Sterling, Kaliforniya, 2000.
William Arens, *The Man-eating Myth: Anthropology and Anthropophagy,* New York, 1979.
William Beckford, *Vathek,* Oxford, 1998.
Windigo, Ed. John Robert Colombo, Saskatoon, 1982.

Dizin

1. Korintliler 49

A
Aç Gözlü (film) 128, 149, 150, 151, 152
aç hayaletler 120, 121, 124, 130
açlık 19, 121, 127, 128, 131, 133, 137, 145, 147, 154, 157, 174, 178, 196, 200
Açlık (film) 131, 175, 196, 208, 217
Aghori 21, 52, 53
Ağıtlar 46
Alive (film) 207, 219
Alive (kitap) 198
All the Beautiful Sinners 149
Alvarez, Boni B. 115, 116
Amerikan Sapığı (film) 213
"Amina" 89, 90
Amin, Idi 172
Andersen, Hans Christian 87
Apollodorus 33
Aslan, Reza 22, 25, 52
Aswang 108, 109, 110, 112, 116, 219
Aswang (1992 yapımı film) 111, 113, 115
Aswang (1994 yapımı film) 113, 114
Aswang: Journey into Myth 114
Atwood, Margaret 19, 144, 155, 218
A Windigo Tale (film) 147
Aztekler 53

B
Bakkhalar 38, 43
Bean, Sawney 22, 179, 200, 201
Beckford, William 76, 84, 85, 219
Beowulf 20, 21, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64
Binbir Gece Masalları 84, 85, 86, 88, 91
Blackwood, Algernon 126, 137, 138, 139, 141, 142, 149, 154
Bloch, Robert 94, 95
Bloodletting (oyun) 115
Bokassa, Jean-Bédel 172
Brand, Benjamin 181
Brandes, Berndt 181
Budizm 120
Büyük İleri Atılım (Çin) 176
Byron, Lord George Gordon 86, 87

C
"Çanlar" (şiir) 88
Cannibal Holocaust (film) 209, 210, 212, 214, 218
Cannibal! The Musical 203
Cennetimden Bakarken (kitap) 214
Cesetler Evi (film) 205
Cheddar Man 56
Chetwynd-Hayes, R. 99
Çikatilo, Andrey 205, 206
Cinnet 148
Citizen X (film) 206
Crichton, Michael 62, 63, 219

D
Dahmer (film) 17, 22, 23, 160, 181, 206, 214, 217
Dahmer, Jeffrey 17, 22, 23, 160, 181, 206, 214, 217
Daughter of Hounds 98, 217
defin yamyamlığı 170
Defoe, Daniel 165
Denizin Dişleri 13
Derleth, August 94, 142, 143
Der Menschenfresser 72
Dionysos 34, 38, 43, 44, 46, 54
Diş ve Çivi (film) 210
Donner, George 188, 192, 195
Donner, Jacob 188, 191
Donner, Tamsen 188, 191, 192, 195, 196, 197
Donner Topluluğu 17, 22, 23, 71, 150, 151, 152, 159, 173, 179, 181, 188, 190, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 200, 203
draugr 64
"Duvardaki Fareler" 94

E
Eaters of the Dead 62, 63, 219
Eating Raoul (film) 208
Ed Gein (film) 17, 23, 179, 181, 205, 208
Ed Gein: The Butcher of Plainfield (film) 205
Enerjisel Olarak Özerk Taktik Robotu 216
Erdrich, Louise 147
Essex 23, 187
Euripides 21, 25, 34, 35, 36, 37, 38
"Evdeki Resim" 94

F
Fernando, Gilda Cordero 112
Fessenden, Larry 128, 152, 153, 154
Firelands 149
Fish, Albert 204
Fırtına 182
Fox, Matt, The Wendigo 141
Frances Mary (gemi) 186

G
Gaiman, Neil 101
Gaki-zoshi (aç hayalet parşömenleri) 122
Gein, Ed 17, 23, 179, 181, 204, 205, 208
Ghoul (film) 77, 78, 79, 80, 83, 84, 94, 101, 102, 217, 219
"Gizlenen Korku" 94
gökyüzü cenazeleri 30, 32, 35, 37, 170
Goya, Francisco 60, 61
Grave (film) 213
Grendel 20, 21, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 73, 75, 155
Grettir's Saga 64
Grimm Kardeşler 68

H
Haarman, Fritz 205
Hamlet 64
Hannibal Doğuyor (kitap) 213
Hannibal (film) 213
Hannibal (kitap) 213
Hansel ve Gretel 23, 56, 68, 71
hayaletler 13, 88, 119, 120, 121, 124, 130
hayatta kalmak için yapılan yamyamlık 159, 167, 173
Hayvan Mezarlığı (film) 147, 148
Hearn, Lafcadio 117, 118, 131
hellmouth 14
Henslowe, Philip 14
Heraklitos 33
Herodot 28
Highway, Tomson 143, 146
Hinduizm 52
Hobbit 62
Holodomor 102, 174, 175
Hopkins, Sir Anthony 214
hortlaklar 77, 78, 84, 87, 89, 90, 93, 96, 97, 98, 103, 109, 113, 139, 215

I-İ
Il paese del sesso selvaggio (film) 209
"Ithaqua" 142
İki Soylu Akraba 182, 183

İlyada 27, 34, 35, 78
İncil 18, 45, 78
İslam 21, 78, 80, 81, 82, 118

J
Jamestown 173
Jikininki 116, 119, 120
Jikininki (film) 116, 119, 120
Johnson, "Karaciğer Yiyen" 173, 185, 195, 202, 219
Jones, Stephen Graham 126, 149, 151, 184
Judas 48
Julius Caesar 27

K
Katliam (film) 208
Katolik Kilisesi 22, 49, 50
Katsu, Alma 196, 217
Keene, Brian 100, 217
Keseberg, Lewis 188, 191, 192, 195, 196, 197
Kiernan, Caitlin R. 97, 98, 217
King, Stephen 27, 48, 147, 148, 167, 208
Kiss of the Fur Queen 143, 146
Kızıl Ejder (kitap) 213
Komodo ejderi 104
köpekler 17, 28, 68, 78, 79, 82, 98, 116, 147
Krampus 73
Kuran 80
kurban verme yamyamlığı 171, 172
kurt adamlar 13, 101, 109, 127, 131
Kuzuların Sessizliği (film) 17, 23, 180, 205, 213
Kwaidan 117
Kykloplar 20, 21, 25, 26, 33, 35, 36, 44
Kyklops 21, 25, 34, 35

L
LaDuke, Winona 147
Last Woman Standing 147
Levililer 45
Lewis, C. S. 56, 100, 164, 167, 185, 188, 191, 196, 218
Li Hui 206
Lovecraft, Howard Phillips 76, 86, 88, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 103, 142
Low Red Moon 98
Luna: An Aswang Romance 112

M
Mahabharata 105, 106, 108
Markos 49
Martin, George R. R. 113, 154, 197
Matta 49
McNaughton, Brian 96, 97, 98, 217
Medusa (gemi) 23, 186
Meikle, William 142
Meiwes, Armin 181
M (film 11, 100, 117, 132, 133, 135, 142, 148, 205, 207
Mignonette 186
"mısır insan" 22, 161
Moby Dick 187
Monty Python 184, 185
Moses, Daniel David 145, 146, 218
Murder of Angels 98

N
Nash, Ogden 149
Night of the Wendigo 142

O
Odysseia 21, 26, 33, 34, 35, 37
ogreler 20, 55, 66, 67, 68, 70, 71, 73, 74, 75
Oryx and Crake 144
Ovidius 39, 42
Oyun 112

P
Packer, Alferd/ Alfred 22, 173, 180, 181, 184, 193, 202, 203, 204, 214, 218
pangkarlangu 124, 125
Parrado, Nando 199, 200
Pelops 39, 40, 42, 45
Perchta 73, 74
Pericles 182
Perrault, Charles 11, 12, 68, 72, 73, 74

"Pickman'ın Modeli" 76, 91, 92, 95
plasentofaji 169
Plumwood, Valerie 18, 165, 216, 219
Poe, Edgar Allan 25, 26, 87, 88, 89, 194

R
Rakshasa 105, 108
Ramayana 105, 107
Robinson Crusoe 165
Robinson, Eden 143, 165
Rowling, J. K. 100

S
Sapık (film) 17, 94, 204
Sayf, King 81, 82, 219
Scary Stories to Tell in the Dark 139, 206
Schwartz, Alvin 139, 206, 217
Sebold, Alice 214
Seneca 40
Şeytan (film) 203, 213
Shakespeare, William 26, 27, 64, 168, 182, 183, 184, 214
Sherman, Jory 113, 218
Shrek (film) 66, 74
Sinosefali 223
siyasi yamyamlık 172, 179
sırtlanlar 17, 28, 83, 84
Smith, Clark Ashton 40, 95
Stalin, Josef 102, 174, 175, 176, 217
Stine, R. L. 100, 101, 219
Strange Things 19, 144, 155, 218
Sundar, Shyam 107
Supernatural (television show) 103, 120, 127, 219
Sweeney Todd 179, 180, 201, 202, 203, 205
Sweet Land 154, 156

T
Taht Oyunları (televizyon dizisi) 154
Tantalos 39, 42, 43, 54
Taste (oyun) 181
Teksas Katliamı (film) 17, 22, 204, 208, 214
Tepenin Gözleri (film) 201, 207
Tesniye Kitabı 45
The Antelope Wife 147
The Aswang Phenomenon (film) 115
The Bamboo Demons 113, 218
"The Charnel God" 95
The Corpse Grinders (film) 208
The Deathmaker (film) 205
The Donner Party (film) 188, 189, 192, 195, 197, 219
The Dream-Quest of Unknown Kadath 76, 91
The Fast Red Road: A Plainsong 149
"The Ghoul" 95, 103, 219
The Ghoul (1933 yapımı film) 101
The Ghoul (1974 yapımı film) 102
"The Ghoula" 87, 89
"The Giaour: A Fragment of a Turkish Tale" 86
The Gray Man (film) 204
"The Grinning Ghoul" 94
The Jeffrey Dahmer Files (film) 206
The Monster Club 99, 100
"The Nameless Offspring" 95
The Passion of St Christopher 57, 66
The Red Tree 97, 98
The Secret Life: Jeffrey Dahmer (film) 206
"The Thing That Walked on the Wind" 142
The Walking Dead (televizyon dizisi) 181, 210
"The Wendigo" 126, 137, 138, 139, 141, 142, 149
Thyestes 40, 41, 42, 43, 168
Titus Andronicus 168, 183
tıbbi yamyamlık 159
To Charles Fort, with Love 97
Tolkien, J.R.R. 62
transubstantiation 49
troller 55, 62, 63, 64

U-Ü
Ueda 117
Ugetsu Monogatari 117
"Ulalume" (şiir) 87, 89
Uruguaylı Rugby Takımı 198
Üç... Sıradışı (film) 210

V
vampirler 77, 103, 109, 112
Vathek 76, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 219

W
We Eat Our Own (kitap) 210, 218
Wells, H. G. 207
wendigo 19, 21, 51, 102, 127, 128, 129, 130, 132, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 142, 143, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153
Wendigo (1978 yapımı film) 149
Wendigo (1995 yapımı film) 150
Wendigo (2001 yapımı film) 128, 152, 153
Wendigo Psikozu 127, 132, 133, 134, 136, 157
White, Edward Lucas 89, 90, 95, 103, 166
Whitehead, Henry S. 95, 200, 201

Y
"Yabancı" 93, 94
"Yamyamlar Üstüne" 158
yamyamlık 13, 21, 34, 35, 39, 40, 42, 44, 45, 46, 48, 50, 51, 54, 58, 64, 65, 66, 71, 102, 127, 129, 130, 131, 133, 134, 139, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 172, 173, 174, 175, 176, 178, 179, 181, 182, 184, 185, 186, 187, 188, 192, 200, 207, 209, 213, 216
yamyam sineması 210
Yaşayan Ölüler Gecesi (film) 210
Yeremya 46
Yol (film) 188, 210
Yuhanna İncili 46, 49
Yüzüklerin Efendisi 62

Z
Zee Oui (film) 206
Zerdüştçülük 30
Zerdüştlük 26, 28, 33, 37
Zingerle, Ignatz ve Josef 72
zombiler 13, 20, 88, 101, 103, 210

...Bu kitaptaki canavarların ve tarih boyunca görülen yamyamlık vakalarının da ortaya koyduğu üzere, bizler de besin zincirinin bir parçasıyız. Parçalara ayrılıp yenebileceğimiz, sindirilebileceğimiz ve dışkılanabileceğimiz gerçeğinden rahatsız oluyor ve bunu korkutucu buluyoruz.

* * *

Yamyamlığın nadir olduğunu, hortlakların, aswangların ve wendigoların artık var olmadığını düşünerek rahatlıyoruz. Ancak diğer tüm ceset yiyiciler gibi, onlar da gölgelerde saklanıyor, geri dönmek ve korkularımızı körüklemek için fırsat kolluyorlar.

Dünya üzerindeki her kültürde, insan yiyen canavarlara dair anlatılara tanık oluruz. Grendel'den ortaçağda bir yamyam olan Sawney Bean'e; antik İran'daki gulyabanilerden *Teksas Katliamı*'na kadar, bu varlıkların insanları yediği her hikâye, evrensel ve bir o kadar da korkutucu nitelikler taşır. Bu kitapta Kevin J. Wetmore Jr., hortlaklar, yamyamlar, wendigolar ve insan etiyle ziyafet çekmeyi seven diğer varlıklar da dahil olmak üzere ölü yiyen canavarların tamamına yer veriyor. Mitolojiden başlayarak tarihe ve çağdaş popüler kültüre yönelen Wetmore, antik Yunan tanrılarının insanlarla beslenme hikâyelerinden, Tibet'teki gökyüzü cenazelerine; Zerdüştlükten modern toplumlardaki gerçek yamyamlık vakalarına kadar görünüşte insanlık dışı olan bu eylemleri inceleyerek ceset yiyenlerin bizlere insan doğası ve en derin korkularımıza dair pek çok şey öğretebileceğini ortaya koyuyor.

"Wetmore, temel bir geri dönüşüm niteliğinde olan yamyamlığın etkileyici hikayesini kaleme almış. Bir canlının kendi türünü yemesinin tabu olan bu tarihi, görmezden gelinemeyecek ya da hafızalardan silinemeyecek bir enkaz niteliğinde. Eser iki boyutlu; yalnızca bizlerde kalıtsal olarak bulunan yenme korkusunu değil, aynı zamanda kendimizin de birer yamyam olma potansiyeline dair kaygımızı da irdeliyor. Yenip yutulması gereken bir tiksinti ziyafeti, huzursuzluk yaratan bir söylev."

Del Howison, ödüllü editör, Dark Delicacies'in sahibi

KDV'den muaftır.
AYRINTI • SANAT VE KURAM
ISBN-13: 978-605-314-693-3
9 786053 146933